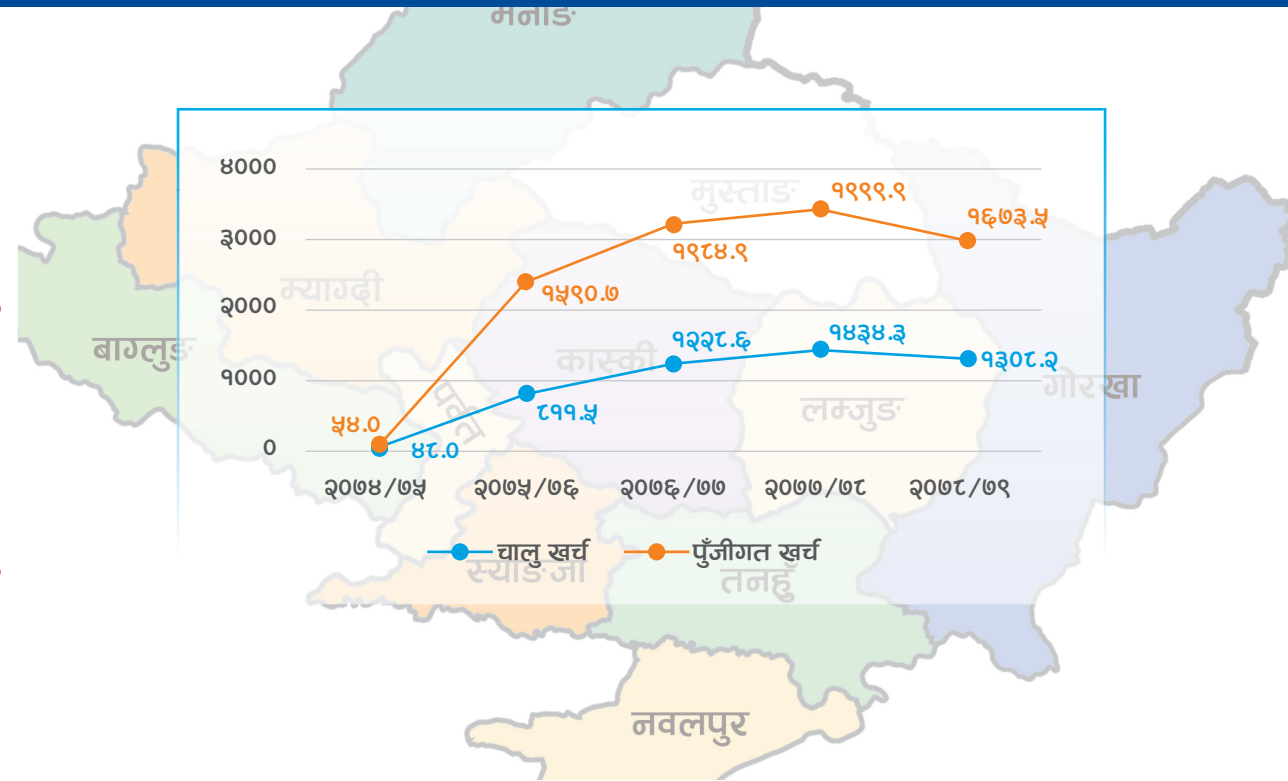

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण-२०७८

गण्डकी प्रदेश
अर्थ मन्त्रालय
२०७८

गण्डकी प्रदेश
अर्थ मन्त्रालय
२०७८

भूमिका

नेपालको संविधानमा व्यवस्था भए बमोजिम संघीयताको पहिलो अभ्यास स्वरूप प्रदेश सरकार गठन भएको हो। प्रदेश सरकार गठन पश्चात प्रत्येक आर्थिक वर्षमा गण्डकी प्रदेश सरकारले वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम प्रदेश सभा समक्ष पेश गर्दै आएको छ। अहिलेसम्म पेश भएका बजेट तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन स्थिति र उपलब्धि, सरकारको सामर्थ्य र चुनौतिको पहिचानले आगामी दिनहरूमा प्रदेश सरकारलाई अगाडि बढ्न सहयोग पुग्नेछ। प्रदेशको सन्तुलित र समष्टिगत विकासका लागि आवश्यक नीति निर्माण, रणनीतिक विषय तथा क्षेत्रका दीर्घकालीन, मध्यमकालीन र वार्षिक विकास योजना निर्माणजस्ता कार्यका लागि प्रदेशको आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिको तथ्यांक संकलन र विश्लेषणसहितको अध्ययन गर्नु आवश्यक देखिन्छ। तसर्थ, गण्डकी प्रदेश, अर्थ मन्त्रालयले गण्डकी प्रदेशका समग्र आर्थिक गतिविधि, सामर्थ्यको विश्लेषण तथा सामाजिक क्षेत्रमा हालसम्म भएका उपलब्धि तथा विकासको यथासम्भव तथ्यसहित विश्लेषण गरी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक अवस्थाको विश्लेषण प्रकाशन गरेको छ। मुख्यतः गण्डकी प्रदेशका आर्थिक, सामाजिक र सार्वजनिक क्षेत्रका विविध पक्षहरूको तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, प्रस्तुतीकरण तथा विश्लेषण गरी प्रस्तुत प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

अन्त्यमा, प्रस्तुत अध्ययनका शिलशिलामा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा तथ्याङ्क संकलन लगायतको कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्नुहुने नेपाल सरकारका विभिन्न निकाय, प्रदेश सरकारका विषयगत मन्त्रालय, स्थानीय तह लगायत सम्पूर्णमा हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौं।

- अर्थ मन्त्रालय
गण्डकी प्रदेश

विषय सूचि

शीर्षक	पृष्ठ
विषय सूचि	I
तालिका सूचि	V
चार्ट सूचि	X
कार्यकारी सारांश	XIII
१. परिचय	१
१.१ गण्डकी प्रदेशको सामान्य परिचय	१
१.२ प्रदेशको जनसंख्या	१
१.३ जातजाति तथा मातृभाषा	२
२. अध्ययनको पृष्ठभूमि, उद्देश्य	३
२.१ पृष्ठभूमि	३
२.२ अध्ययनको उद्देश्य	३
२.३ अध्ययन विधि	४
२.४ अध्ययनको सीमितता	४
३. गण्डकी प्रदेशको समग्र आर्थिक स्थिति	५
३.१ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	५
३.२ औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	६
३.३ प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य र प्राप्ति	८
३.४ गण्डकी प्रदेशका आर्थिक गतिविधि	१०
३.५ कर्जा लगानी	११
३.६ दिगो विकास लक्षसँग सम्बन्धित केही सूचक	१२
४. सार्वजनिक वित्त	१४
४.१ बजेट विनियोजन	१४
४.२ बजेट कार्यान्वयन	१५
४.३ स्रोत संकलन तथा बाँडफाँट	१८
४.४ गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका बजेट	२०
४.५ गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका आयस्रोत	२१
४.६ मुद्रास्फीति	२२

शीर्षक	पृष्ठ
५. वित्तीय क्षेत्र	२३
५.१ बैंक तथा वित्तीय पहुँच	२३
५.२ निक्षेप सङ्कलन तथा कर्जा प्रवाह	२४
५.३ सहकारी संस्था	२६
५.४ बीमा	२८
६. गरिबी निवारण श्रम तथा रोजगारी	३०
६.१ प्रदेशमा गरिबीको स्थिति	३०
६.२ आयमा असमानता	३२
६.३ आन्तरिक रोजगारी	३२
६.४ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	३३
६.५ बेरोजगारी	३४
६.६ औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्ति	३४
६.७ वैदेशिक रोजगारी	३७
७. कृषि, वन, भू-उपयोग तथा वातावरण	३९
७.१ कृषि	४१
७.२ विविध कृषिबाली उत्पादन	४०
७.३ पशुपंक्षी पालन	४३
७.४ कृषिक लक्षित कार्यक्रम	४५
७.५ खाद्य सुरक्षा	४६
७.६ वन क्षेत्र	४९
७.७ जैविक विविधता संरक्षण	४८
८. उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन	५१
८.१ उद्योग	५१
८.२ एक स्थानीय तह एक औद्योगिक ग्राम	५३
८.३ खनिज तथा खानीजन्य उत्पादन	५३
८.४ वाणिज्य तथा व्यापार	५५
८.४.१ आयात व्यापार	५५
८.४.२ निर्यात व्यापार	५५
८.५ पर्यटन	५७

शीर्षक	पृष्ठ
९. भौतिक पूर्वाधार, यातायात तथा सञ्चार	६२
९.१ भौतिक पूर्वाधार	६२
९.२ यातायात	६४
९.३ सञ्चार क्षेत्र	६७
९.४ इन्टरनेट तथा टेलिफोन	६७
१०. जलस्रोत, ऊर्जा, सिँचाइ तथा खानेपानी	६९
१०.१ जलस्रोत	६९
१०.२ जलविद्युत	७०
१०.३ लघु जलविद्युत् आयोजनाहरु	७२
१०.४ नवीकरणीय ऊर्जा	७४
१०.४.१ सौर्य ऊर्जा आयोजना	७४
१०.५ सिँचाइ	७६
१०.६ खानेपानी तथा सरसफाई	७७
११. जनसंख्या तथा श्रमशक्ति पलायन	७८
११.१ जनसङ्ख्यामा आएको परिवर्तन	७८
११.२ बसाइँसराइँ	८०
१२. शिक्षा तथा स्वास्थ्य	८४
१२.१ शिक्षा	८४
१२.१.१ पूर्व प्राथमिक तथा विद्यालय शिक्षा	८६
१२.१.२ धार्मिक शैक्षिक संस्थाहरु	८७
१२.१.३ विद्यालय शिक्षक तथा विद्यार्थी	८८
१२.१.४ उच्च शिक्षा	८९
१२.१.५ प्राविधिक शिक्षा	९३
१२.२ स्वास्थ्य क्षेत्र	९५
१२.२.१ स्वास्थ्य संस्थाहरु	९६
१२.२.२ विविध खोप कार्यक्रम	९७
१२.२.३ गण्डकी प्रदेशमा कोभिड-१९को हालको अवस्था	९९
१२.२.४ प्रजनन् स्वास्थ्य सेवामा पहुँच	१०१
१२.२.५ स्वास्थ्य बीमा	१०२

शीर्षक	पृष्ठ
१३. महिला, बालबालिका, सामाजिक सुरक्षा तथा शान्तिसुरक्षा	१०४
१३.१ महिला	१०४
१३.२ बालश्रम	१०५
१३.३ शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता	१०७
१३.४ सामाजिक सुरक्षा	१०७
१४. सुशासन, लैंगिक उत्तरदायी बजेट तथा जलवायु परिवर्तन	११०
१४.१ सुशासन	११०
१४.१.१ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	११२
१४.१.२ गण्डकी प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको बेरुजूको स्थिति	११३
१४.२ लैंगिक उत्तरदायी बजेट	११३
१४.३ जलवायु परिवर्तन र बजेट	११४
१४.४ कर्मचारी व्यवस्थापन	११५
१५. अन्य प्रदेशहरूसँग गण्डकी प्रदेशको तुलना	११७
१५.१ भूगोल तथा जनसंख्या	११७
१५.२ केही अर्थ-सामाजिक सूचकहरू	१२०
१५.३ व्यवसायिक प्रतिष्ठान तथा आन्तरिक रोजगारीको स्थिति	१२१
१५.४ बेरोजगारी	१२२
१५.५ आर्थिक क्षेत्र	१२४
१५.५.१ बैंक तथा बीमा	१२७
१५.५.२ उद्योग	१२८
१५.६ सडक	१३०
१५.७ मानव विकास तथा लैंगिक विकास	१३०
सन्दर्भ सामाग्रीहरू	१३२
अनुसूचिहरू	१३३-२०८

तालिका सूचि

तालिका शीर्षक		पृष्ठ
तालिका ३.१	गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत संरचना	६
तालिका ३.२	गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा क्षेत्रगत संरचनाको हिस्सा	७
तालिका ३.३	नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको क्षेत्रगत संरचनाको हिस्सा	८
तालिका ३.४	विगत तीन आर्थिक वर्षमा गण्डकी प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य तथा प्राप्ति	९
तालिका ३.५	प्रदेशको आन्तरिक स्रोत तथा चालु, पुँजीगत तथा कुल बजेटको अनुपात	९
तालिका ३.६	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा भएका व्यवसायिक संस्थाहरू र तिनमा संलग्न व्यक्ति संख्या	१०
तालिका ३.७	गण्डकी प्रदेशमा रहेका व्यवसायिक संस्थाहरू, तिनले सिर्जना गरेका रोजगारी र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पुऱ्याएको योगदान	११
तालिका ३.८	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट गण्डकी प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रमा भएको कर्जा प्रवाह	१२
तालिका ३.९	गण्डकी प्रदेशको दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित केही सूचकहरू	१३
तालिका ४.१.	गण्डकी प्रदेशको चालु, पुँजीगत तथा वित्तीय खर्चका लागि विनियोजित बजेट	१४
तालिका ४.२	विनियोजित कुल बजेट, संशोधित अनुमान तथा यथार्थ खर्चको अवस्था	१५
तालिका ४.३	विनियोजित बजेट, यथार्थ खर्च तथा खर्च प्रतिशत	१८
तालिका ४.४	गण्डकी प्रदेशका प्रमुख स्रोतहरू	१९
तालिका ४.५	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट प्रदेशको कुल राजस्वमा भएको योगदान	१९
तालिका ४.६	संघीय सरकारबाट गण्डकी प्रदेशलाई प्राप्त भएको वित्तीय प्राप्तिको विवरण	२०
तालिका ४.७	सर्वेक्षण गरिएका २५ नमूना पालिकाहरूको जम्मा, चालु तथा पुँजीगत बजेट तथा आन्तरिक स्रोत	२०
तालिका ४.८	गण्डकी प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहलाई भएको वित्तीय हस्तान्तरणको विवरण	२१
तालिका ४.९	स्थानीय तहहरूले प्राकृतिक स्रोत परिचालनबाट प्राप्त गर्ने कुल रोयल्टी सिफारिस	२२
तालिका ५.१	गण्डकी प्रदेशमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखा	२३
तालिका ५.२	गण्डकी प्रदेशमा अवस्थित क, ख र ग वर्गका बैंकहरूको जिल्लागत शाखा संख्या	२३

तालिका शीर्षक		पृष्ठ
तालिका ५.३	गण्डकी प्रदेशका बैंकहरूका निक्षेपकर्ता तथा प्रवाह भएका विभिन्न कर्जा रकम	२४
तालिका ५.४	गण्डकी प्रदेशका बैंकहरूबाट भएको कुल कर्जा लगानी, कुल निक्षेप	२५
तालिका ५.५	गण्डकी प्रदेशका बैंकहरूबाट विभिन्न क्षेत्रमा भएको लगानी	२६
तालिका ५.६	गण्डकी प्रदेशका सहकारीका केही फलक	२७
तालिका ५.७	गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न प्रकृति अनुसारका सहकारी	२७
तालिका ५.८	जीवन तथा निर्जीवन बीमा संस्थाका प्रदेशगत शाखा संख्या	२८
तालिका ५.९	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा भएका जीवन तथा निर्जीवन बीमाका शाखाहरू	२९
तालिका ६.१	प्रदेशगत बृहदायामिक गरिबी तथा वञ्चितीकरणको तीव्रता	३२
तालिका ६.२	आयमा असमानताका विभिन्न सूचक तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरू	३२
तालिका ६.३	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रममा नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशमा माग तथा हस्तान्तरण गरिएको रकम	३३
तालिका ६.४	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसंख्या तथा श्रमशक्ति उत्पादकत्व	३६
तालिका ७.१	गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबाली, तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएको क्षेत्रफल तथा उत्पादन	४०
तालिका ७.२	खाद्यबाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	४१
तालिका ७.३	दलहन उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	४१
तालिका ७.४	औद्योगिक बाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	४२
तालिका ७.५	नगदेबाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	४२
तालिका ७.६	मसलाबाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	४२
तालिका ७.७	तरकारी उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	४३
तालिका ७.८	फलफूल उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	४३
तालिका ७.९	पशुपंक्षीपालन	४४
तालिका ७.१०	दुध, अन्डा तथा मासु उत्पादन	४४
तालिका ७.११	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विगत तीन वर्षको ऊन उत्पादनको स्थिति	४४
तालिका ७.१२	कृषिक्षेत्रका कार्यक्रमहरू, बजेट र उपलब्धि	४५
तालिका ७.१३	केही प्रमुख खाद्यबाली, दलहन तथा आलुको उत्पादन, उपभोग तथा तिनको बचत तथा अपुगको स्थिति	४६
तालिका ७.१४	केही फलफूल तथा तरकारी उत्पादन, उपभोग तथा तिनको बचत तथा	४७

तालिका शीर्षक	पृष्ठ
अपुगको स्थिति-२०७७/७८	
तालिका ७.१५ भू-उपयोगको स्थिति	४८
तालिका ७.१६ वन तथा संरक्षित क्षेत्रको अवस्था र दिगो विकास लक्ष्य	४९
तालिका ७.१७ संकटापन्न अवस्थामा रहेका वनस्पती तथा प्राणी र तिनको संरक्षण लक्ष्य	४९
तालिका ८.१ प्रदेशगतरूपमा दर्ता भएका उद्योगहरू, कुल पूँजी तथा प्रस्तावित रोजगारी	५२
तालिका ८.२ गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा पाइन खनिजहरू	५४
तालिका ८.३ गण्डकी प्रदेशमा पाइने केही खनिजको मात्रासहितको जानकारी	५४
तालिका ८.४ कुल नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका केही प्रमुख पदयात्रा गन्तव्यहरूमा विगत २० वर्षमा पुगेका पदयात्री पर्यटक	५८
तालिका ८.५ पोखरामा प्यारग्लाइडिङ गर्ने आन्तरिक तथा विदेशी पर्यटक	५९
तालिका ८.६ गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा सञ्चालित होमस्टे	६१
तालिका ९.१ गण्डकी प्रदेश तथा कुल नेपालमा राष्ट्रिय राजमार्गको लम्बाइ	६३
तालिका ९.२ गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका सडक तथा लाभान्वित जनसंख्या	६४
तालिका ९.३ सडक सुविधाको अवस्था र लक्ष्य	६४
तालिका ९.४ गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका विभिन्न किसिमका सवारीका साधनहरू	६५
तालिका ९.५ गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका पत्रपत्रिकाहरू	६६
तालिका ९.६ गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा नेपाल टेलिकमको ल्यान्डलाइन, फाइबर टु द होम तथा एडीएसएल सेवा लिनेको संख्या	६७
तालिका ९.७ इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिला र पुरुषको अनुपात तथा दिगो विकास लक्ष्य	६८
तालिका १०.१ गण्डकी प्रदेश भएर बग्ने महत्वपूर्ण नदी, तिनको लम्बाइ तथा जलाधार क्षेत्र	६९
तालिका १०.२ नेपाल विद्युत प्राधिकरणका ग्राहक संख्या र विविध प्रकारका वितरणबाट संकलित आय	७०
तालिका १०.३ गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका जलविद्युत् आयोजनाको जिल्लागत अवस्था	७१
तालिका १०.४ गण्डकी प्रदेशमा निर्माणाधीन जलविद्युत् आयोजना	७२
तालिका १०.५ गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका तथा निर्माणाधीन लघु जलविद्युत् आयोजनाहरू	७३
तालिका १०.६ गण्डकी जलाधार क्षेत्रमा जलविद्युत् उत्पादन सम्भावना	७४
तालिका १०.७ संस्थागत तथा व्यवसायिक सौर्य विद्युत् आयोजनाहरू	७५

तालिका शीर्षक	पृष्ठ
तालिका १०.८ विद्युतको पहुँच तथा ऊर्जा प्रयोगको स्थिति तथा लक्ष्य	७५
तालिका १०.९ गण्डकी प्रदेशको खेतियोग्य जमिन, सिंचाई सुविधा भएको तथा बाली लगाइएको जमिन	७६
तालिका १०.१० गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका स्रोतबाट खानेपानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार	७७
तालिका १०.११ खानेपानी तथा सरसफाईसँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्यहरू	७८
तालिका ११.१ गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विगत दश वर्षमा आएको जनसंख्या परिवर्तन	८०
तालिका ११.२ जिल्लागत रूपमा वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेशिने श्रमशक्ति	८२
तालिका ११.३ नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका काम गर्ने उमेरका जनसंख्या, रोजगार तथा बेरोजगार जनसंख्या	८३
तालिका ११.४ नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशबाट बसाइँसराई गरेका महिला तथा पुरुष	८३
तालिका १२.१ गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न विद्यालयहरू	८७
तालिका १२.२ गण्डकी प्रदेशमा रहेका धार्मिक विद्यालय र विद्यार्थी संख्या	८७
तालिका १२.३ गण्डकी प्रदेशका विभिन्न तहका सामुदायिक विद्यालयमा विद्यालय विद्यार्थी तथा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	८८
तालिका १२.४ गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक	८८
तालिका १२.५ गण्डकीका विद्यालयहरूका विभिन्न तहमा अध्ययनरत छात्र तथा छात्राहरू र विद्यार्थी खुद भर्नादर	८९
तालिका १२.६ गण्डकी प्रदेशको विद्यार्थी भर्नादर तथा दिगो विकास लक्ष्यसँगको तुलना	८९
तालिका १२.७ प्राविधिक शिक्षा तथा ब्यावसायिक तालिम परिषद १९८५बाट सम्बन्धन प्राप्त गरि सञ्चालित संस्थाहरू	९३
तालिका १२.८ राष्ट्रिय सीप परीक्षण समिति १९८५मा सीपका विभिन्न तहहरू परीक्षणका लागि विभिन्न तहमा आवेदन संख्या र उत्तीर्ण संख्या	९४
तालिका १२.९ स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा विस्तार	९६
तालिका १२.१० स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित जनसंख्या	९७
तालिका १२.११ विस्तारित खोप एवं राष्ट्रिय पोलियो खोप	९८
तालिका १२.१२ निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	९८
तालिका १२.१३ विपन्न नागरिक औषधि उपचार	९९
तालिका १२.१४ कोभिड-१९ को संक्रमणको कुल तथ्यांक	९९
तालिका १२.१५ कोभिड-१९ को जिल्लागत खोप प्रगति विवरण	१००

तालिका शीर्षक	पृष्ठ
तालिका १२.१६ प्रदेशभित्र कोभिड-१९ प्रयोगशालाको हालको क्षमता तथा अवस्था	१००
तालिका १२.१७ दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका केही स्वास्थ्य सूचकहरू	१०१
तालिका १२.१८ दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित प्रजनन स्वास्थ्य सेवाका सूचकहरू	१०१
तालिका १२.१९ स्वस्थ जीवनका लागि दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्य र सूचकहरू	१०२
तालिका १२.२० गण्डकी प्रदेशका केही जिल्लाहरूबाट स्वास्थ्य बीमा गराएका तथा लाभान्वित जनसंख्या	१०३
तालिका १३.१ राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न लैंगिक सूचक तथा लक्ष्यहरू	१०४
तालिका १३.२ लैंगिक समानतासम्बन्धी राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सूचकहरू	१०५
तालिका १३.३ गण्डकी प्रदेशमा विविध शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता भएका जनसंख्या	१०७
तालिका १३.४ गण्डकी प्रदेशमा सामाजिक सुरक्षाकोषमा आवद्ध भएका रोजगारदाता तथा योगदानकर्ता	१०८
तालिका १४.१ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कार्यालय पोखरामा परेका उजुरीको संख्या	११२
तालिका १४.२ गण्डकी प्रदेश तथा स्थानीय सरकार र मातहत निकायविरुद्ध परेका उजुरीको संख्या	११२
तालिका १४.३ विगत तीन वर्षको लैंगिक उत्तरदायी बजेट	११४
तालिका १४.४ जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरणका लागि लक्षित कार्यक्रम	११४
तालिका १४.५ विगत तीन वर्षको जलवायु परिवर्तन बजेट	११४
तालिका १४.६ सुशासनका केही सूचक तथा प्रदेशको पञ्चवर्षीय योजनाले राखेको लक्ष्य	११५
तालिका १५.१ प्रदेशहरूका भौगोलिक तथा जनसांख्यिक अवस्था	११७
तालिका १५.२ प्रदेशगत अर्थसामाजिक सूचांकहरू	१२०
तालिका १५.३ प्रदेशगत व्यवसायिक प्रतिष्ठानको अवस्था	१२१
तालिका १५.४ प्रदेशगत व्यवसायिक प्रतिष्ठानले सिर्जना गरेका रोजगारीको अवस्था	१२२
तालिका १५.५ प्रदेशगतरूपमा प्रदेशबाट स्थानीय तहहरूमा भएको वित्तीय हस्तान्तरण	१२५
तालिका १५.६ प्रदेशगतरूपमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखा	१२७
तालिका १५.७ जीवन तथा निर्जीवन बीमा संस्थाका प्रदेशगत शाखा संख्या	१२७
तालिका १५.८ प्रदेशगतरूपमा दर्ता भएका उद्योगहरू, कुल पूँजी तथा प्रस्तावित रोजगारी	१२९
तालिका १५.९ प्रदेशगत रूपमा राष्ट्रिय राजमार्गको लम्बाइ	१३०

चाट सूचि

चाट नं.	चाट शीर्षक	पेज नं.
३.१	गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन संरचना	६
३.२	गण्डकी प्रदेशमा भएका विविध क्षेत्रगत कर्जा	१२
४.१	गण्डकी प्रदेशको चालु तथा पुँजीगत खर्चको लागि विनियोजित बजेट	१४
४.२	चालु, पुँजीगत तथा वित्तीय व्यवस्थाका लागि विनियोजित बजेट	१५
४.३	विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत	१६
४.४	गण्डकी प्रदेशका केही मन्त्रालय र सरकारी नियकायहरूमा कुल विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत	१७
५.१	गण्डकी प्रदेशमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट प्रवाह भएका विविध कर्जा	२५
६.१	गण्डकी प्रदेशमा जिल्लागतरूपमा गरिबीको रेखामुनी रहेका जनसंख्या	३१
६.२	गण्डकी प्रदेशमा जिल्लागतरूपमा मानवीय गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसंख्या	३१
६.३	उमेरसमूह अनुसार गण्डकी प्रदेशको बेरोजगारी (प्रतिशत)	३४
६.४	गण्डकी प्रदेशका सहरी तथा ग्रामिण क्षेत्रमा औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत पुरुष तथा महिला	३५
६.५	गण्डकी प्रदेशमा कामको प्रकृति अनुसार सहरी तथा ग्रामिण क्षेत्रमा कार्यरत महिला तथा पुरुष (संख्या हजार)	३६
६.६	गण्डकी प्रदेशबाट श्रमका लागि विदेशिने युवाहरूको तथ्यांक	३७
६.७	विगत ४ वर्षमा गण्डकी प्रदेशमा भित्रिएको विप्रेषण	३८
७.१	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको प्रदेशगत योगदान	३९
८.१	गण्डकी प्रदेश तथा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान	५१
८.२	गण्डकी प्रदेश तथा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा खानीक्षेत्रको योगदान	५३
८.३	अन्नपुर्ण संरक्षण क्षेत्रमा विगत ५ वर्षमा पुगेका पर्यटक संख्या	६०
९.१	गण्डकी प्रदेशमा रहेको राष्ट्रिय राजमार्गको लम्बाइ	६२
९.२	प्रदेशगत प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक, २०७७	६३
९.३	देशभर प्रकाशन हुने विभिन्न प्रकारका पत्रपत्रिकाको प्रदेशगत तथ्यांक	६६
११.१	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूको जनसंख्याको वार्षिक वृद्धिदर, जनगणना,	८०

चार्ट नं.	चार्ट शीर्षक	पेज नं.
२०७८		
११.२	विगत ४ वर्षमा गण्डकी प्रदेशबाट रोजगारीको लागि विदेशिने युवाहरू, वैदेशिक रोजगार विभाग, २०७८	८१
११.३	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट अध्ययनको लागि विदेशजान स्वीकृति पत्र लिने युवाहरूको संख्या (२०७७ असार देखि २०७८ पौष)	८२
१२.१	गण्डकी प्रदेश तथा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान	८४
१२.२	जिल्लागत साक्षरताको अवस्था	८५
१२.३	प्रदेशगत रुपमा ५ तथा ५ वर्ष माथिका जनसंख्याको साक्षरता दर	८६
१२.४	गण्डकी प्रदेशका विभिन्न क्याम्पसहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या, २०७८	९०
१२.५	गण्डकी प्रदेशका उच्चशैक्षिक संस्थाहरूमा उच्चशिक्षा अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८	९०
१२.६	गण्डकी प्रदेशका विभिन्न उच्चशैक्षिक संस्थाहरूमा विभिन्न संकायमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू, २०७८	९१
१२.७	गण्डकी प्रदेशका उच्चशैक्षिक संस्थामा विभिन्न संकायमा स्नातक अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८	९२
१२.८	गण्डकी प्रदेशका उच्चशैक्षिक संस्थामा विभिन्न संकायमा स्नातकोत्तर अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८	९२
१२.९	गण्डकी प्रदेशका विश्वविद्यालयमा विद्यावारिधी अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या २०७८	९३
१२.१०	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदबाट विभिन्न विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८	९४
१२.११	चार्ट १२.११: गण्डकी प्रदेश तथा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यको योगदान	९६
१३.१	बालश्रम तथा खतरापूर्ण क्षेत्रमा बालश्रमिक, २०२१	१०६
१३.२	प्रदेशगतरुपमा बालश्रमिकको लैंगिक अवस्था	१०६
१३.३	गण्डकी प्रदेश प्रहरी कार्यालयमा परेका विभिन्न अपराधसम्बन्धी उजुरी	१०८
१५.१	प्रदेशगत जनसंख्याको हिस्सा	११८
१५.२	प्रदेश अनुसार औषत परिवार सदस्य संख्या	११८
१५.३	परिवारमा अनुपस्थित अर्थात अक्सर विदेशमा बसोवास गर्ने प्रदेशगत जनसंख्या	११९
१५.४	अक्सर विदेशमा बसोवास गर्ने प्रदेशगत जनसंख्याको हिस्सा	१२०

चाई नं.	चाई शीर्षक	पेज नं.
१५.५	प्रदेशगत बेरोजगारी दर	१२३
१५.६	प्रदेशगत बेरोजगारी, रोजगारी तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्ति	१२३
१५.७	देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रदेशगत योगदान	१२४
१५.८	प्राथमिक, द्वितीय तथा त्रितीय क्षेत्र अनुसार प्रदेशगत कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	१२५
१५.९	प्रदेशहरूको कुल बजेटबाट स्थानीय तहहरूमा भएको कुल वित्तीय हस्तान्तरणको अंश	१२६
१५.१०	आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ सम्म प्रदेशगतरूपमा दर्ता भएका उद्योगहरू	१२८
१५.११	आ.व. २०७७/०७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका उद्योगहरूको कुल पूँजी	१२९
१५.१२	प्रादेशिक लैंगिक विकास सूचांक	१३०
१५.१३	प्रदेशगत लैंगिक असमानता सूचक २०७७	१३१

कार्यकारी सारांश

गण्डकी प्रदेशको समग्र आर्थिक स्थिति

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु. ३ खर्ब ७२ अर्ब १६ करोड रहने प्रारम्भिक अनुमान छ। त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को प्रचलित मूल्यमा प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन यथार्थमा ३ खर्ब ४१ अर्ब र आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संशोधित अनुमान ३ खर्ब ४४ करोड रहेको छ।

त्यस्तै कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको आधारभूत मूल्यमा वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ६.७ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ऋणात्मक १.६ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा ३.६ प्रतिशत हुने प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ।

२०७८ सालको जनगणना अनुसार गण्डकी प्रदेशको कुल जनसंख्या २४ लाख ७९ हजार ७४५ रहेको छ जुन नेपालको कुल जनसंख्याको ८.४९ प्रतिशत हुन आउँछ। प्रदेशमा महिला जनसंख्या १२ लाख ९९ हजार ३१६ र पुरुष संख्या ११ लाख ८० हजार ४२९ रहेको छ। यस तथ्यांकका आधारमा प्रदेशको लैंगिक अनुपात ९०.८५ देखिन्छ।

गण्डकी प्रदेशमा कुल घरपरिवार संख्या ६ लाख ७७ हजार ५२६ रहेको र औसत परिवार संख्या ३.६६ जना सदस्यरहेको छ। गण्डकी प्रदेशका ६५.७१ प्रतिशत जनसंख्या सहरी क्षेत्रमा र ३४.२९ प्रतिशत ग्रामिण क्षेत्रमा बसोबास गर्छन्। प्रदेशको प्रतिव्यक्ति आय अमेरिकी डलर १०४३ रहेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्राथमिक क्षेत्रको योगदान २९ प्रतिशत, द्वितीय क्षेत्रको योगदान १७ प्रतिशत तथा त्रितिय क्षेत्रको योगदान ५४ प्रतिशत रहेको छ।

औद्योगिक वर्गीकरणको आधारमा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सबैभन्दा ठूलो योगदान कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यस क्षेत्रको २८.२ प्रतिशत रहेको छ भने त्यसपछि क्रमशः सामान्य प्रशासन, रक्षा तथा अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा (१०.६ प्रतिशत), थोक तथा खुद्रा व्यापार (९.१ प्रतिशत), निर्माण क्षेत्र (८.८ प्रतिशत), तथा शिक्षा क्षेत्रको योगदान (८.८ प्रतिशत) रहेको छ।

औद्योगिक वर्गीकरणको आधारमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको विद्युत, ग्याँस, वाष्प तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा क्षेत्रले सबैभन्दा बढी २८.६ प्रतिशत, त्यसपछि आवास तथा भोजन सेवाले १७.५ प्रतिशत, निर्माण क्षेत्र १३.५ प्रतिशत, खानी तथा उत्खनन १२.२ प्रतिशत र सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा क्षेत्रले १२.१ प्रतिशत योगदान पुऱ्याउने प्रारम्भिक अनुमान छ ।

केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ सालमा गरेको आर्थिक गणनाका अनुसार गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल १ लाख ६ सय ८४ वटा साना ठूला व्यवसायिक संस्थामा गरी जम्मा ३ लाख ३२ हजार ४ सय ७२ जना आर्थिक गतिविधिमा संलग्न रहेका छन् । जसमध्ये पुरुष १ लाख ८५ हजार ४ सय र महिला १ लाख ४७ हजार ७२ रहेका छन् । यी व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरूमा संख्याको आधारमा हेर्दा ५० प्रतिशत भन्दा बढी हिस्सा थोक तथा खुद्रा व्यापारको रहेको छ । त्यसपछि क्रमशः आवास तथा भोजन सेवा (१५.९ प्रतिशत), उत्पादनमूलक उद्योग (१०.९ प्रतिशत) को रहेको छ । रोजगारीको आधारमा थोक तथा खुद्रा व्यापारले २९.९३ प्रतिशत, शिक्षाले १८.३६ प्रतिशत, आवास तथा भोजनले १३.७ प्रतिशत तथा उत्पादनमूलक उद्योगले ११.४३ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको छ ।

सार्वजनिक वित्त

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल १ अर्ब २ करोड रुपैयाँ बजेट विनियोजन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा कुल बजेट रु. ३० अर्ब ५ करोड पुगेको छ । त्यस्तै, आर्थिक वर्ष २०७५/७६ बाट प्रत्येक वर्ष चालु खर्चको लागि बजेट बढ्दो देखिन्छ भने पुँजीगत खर्चको लागि विनियोजित बजेट भने घट्दो देखिन्छ ।

गण्डकी प्रदेशको बजेट कार्यान्वयनतर्फ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल विनियोजित बजेटको २३.७ प्रतिशत मात्र खर्च भएको देखिन्छ भने त्यसपछिका तीन आर्थिक वर्षमा बजेट कार्यान्वयनमा क्रमशः सुधार भई कुल विनियोजित बजेटको ५८ प्रतिशत, ६३.५ प्रतिशत र ७३.५४ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ । त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको १९.८ प्रतिशत र पुँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको २७.२ प्रतिशत खर्च भएकोमा यस प्रवृत्तिमा वृद्धि हुँदै आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको ५६ प्रतिशत र पुँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको ८८ प्रतिशत खर्च भएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गण्डकी प्रदेशका प्रमुख आर्थिक स्रोतहरूमध्ये ६४.१ प्रतिशत विविध अनुदानको

हिस्सा रहेको छ भने बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने मुल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तशुल्कको हिस्सा २८.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा भने प्रदेशको कुल स्रोतमा अनुदानको हिस्सा ५७.३ प्रतिशत छ भने मुल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तशुल्कको हिस्सा २८.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

बैंक, वित्तीय संस्था, बीमा तथा सहकारी

गण्डकी प्रदेशमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनी, लघुवित्त वित्तीय संस्थाका गरी कुल १ हजार ३ सय ८८ शाखा रहेका छन्। जनगणना २०७८ को जनसंख्याको आधारमा यस प्रदेशमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको प्रतिशाखा जनसंख्या १ हजार ८ सय १५ हुन आउँछ।

प्रदेशका ११ जिल्ला मध्ये मनाङ जिल्लामा प्रतिशाखा जनसंख्या सबैभन्दा कम ४७० र गोरखा जिल्लामा प्रतिशाखा जनसंख्या ५ हजार ४४ पर्दछ। बैंकका शाखा संख्याको आधारमा कास्की जिल्लामा सबैभन्दा धेरै २८७ शाखा, तनहुँमा १०२, नवलपुरमा ९६ र मनाङमा सबैभन्दा कम १२ शाखा रहेका छन्।

प्रदेशका विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा २०७६ असार मसान्तसम्म कुल २९ लाख १९ हजार ७७४ निक्षेपकर्ता रहेकामा २०७८ असार मसान्तमा यो संख्या ४१ लाख ६४ हजार ५७८ पुगेको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तथ्यांक अनुसार गण्डकी प्रदेशका क, ख, ग तथा घ वर्गका बैंकहरूमा जम्मा रु. ४५ खर्ब २२ अर्ब निक्षेप जम्मा भएकोमा ३ खर्ब ९ अर्ब रुपैयाँ मात्र लगानी भएको देखिन्छ।

कर्जा लगानीका दृष्टिले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा सबैभन्दा बढी थोक तथा खुद्रा बिक्रेताका लागि कुल कर्जाको १९.३६ प्रतिशत, निर्माण क्षेत्रमा १५.६२ प्रतिशत लगानी भएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा थोक तथा खुद्रा बिक्रेताका लागि कर्जा उस्तै अनुपातमा छ भने कृषि तथा वन क्षेत्रमा कर्जा प्रतिशत बढेको देखिन्छ।

विपन्न वर्ग कर्जा पनि २०७६ असारसम्म गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका बैंकहरूबाट रु. ७ अर्ब ७३ करोड लगानी भएकोमा २०७८ असार सम्ममा २९ अर्ब ८९ करोड पुगेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न किसिमका गरी कुल २६७१ सहकारी संस्था रहेका छन्। संलग्नताको दृष्टिले प्रदेशको कुल जनसंख्याको भण्डै ४७ प्रतिशत जनसंख्या सहकारीमा आवद्ध रहेकामा महिला ५७.५ प्रतिशत र पुरुष ४२.५ प्रतिशत रहेका छन्। प्रदेशका जिल्लाहरूमा सबैभन्दा धेरै सहकारी संस्था कास्कीमा ४७० र सबैभन्दा कम मनाङमा १० वटा मात्र सहकारी संस्था रहेका छन्।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशमा कुल ३२१ बीमाका शाखा कार्यालयहरू रहेकामा जीवन बीमा प्रदायक संस्थाका १९६ शाखा र निर्जीवन बीमा प्रदायक संस्थाका १२५ शाखा कार्यालय रहेका छन् । गण्डकी प्रदेशमा बीमा संस्थाका प्रतिशाखा औसत जनसंख्या ७ हजार ७ सय २५ रहेको छ ।

गरिबी निवारण श्रम तथा रोजगारी

गण्डकी प्रदेशमा १४.९१ प्रतिशत जनता निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी, २६.१ प्रतिशत जना मानवीय गरिबीको रेखामुनी र १४.२ प्रतिशत जनता बहुआयामीक गरिबीमा रहेका छन् । त्यस्तै गण्डकी प्रदेशको गिनी कोफिसियन्ट ०.३७ रहेको छ ।

केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ मा गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणनाका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा रहेका कुल १ लाख ६ सय ८४ वटा विभिन्न व्यवसायिक संस्थाहरूमा कुल ३ लाख ३२ हजार ४ सय ७२ जना संलग्न छन् । संख्याको आधारमा कास्की जिल्लामा सबैभन्दा धेरै १ लाख ११ हजार ८ सय १८ जना तथा सबैभन्दा कम मनाङमा १ हजार ६ सय ९५ जना रोजगारमा आवद्ध छन् । औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार थोक तथा खुद्रा व्यापारमा सबैभन्दा धेरै ९९ हजार ४ सय ९३ जना, त्यसपछि क्रमशः शिक्षामा ६१ हजार ५४, आवास तथा भोजन सेवामा ४५ हजार ५ सय ७२, उत्पादनमुलक उद्योगमा ३७ हजार ९ सय ९८ जना संलग्न छन् भने सबैभन्दा कम घरजग्गा कारोबार सेवामा ७८ जना संलग्न छन् ।

श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार गण्डकी प्रदेशको औसत बेरोजगारी दर ९ प्रतिशत रहेको छ । जसमध्ये महिला बेरोजगारी ८.४ प्रतिशत र पुरुष बेरोजगारी ९.४ प्रतिशत रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लाबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरूको संख्या ३४ हजार ४१० थियो भने आर्थिक वर्ष २०७५/७६ र २०७६/७७ मा क्रमशः ५२ हजार ६९३ र ५७ हजार ६५ युवा वैदेशिक रोजगारीको लागि विदेशिएका तथ्यांक रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा भने यो संख्या २४ हजार ८ सय २६ मात्र रहेको छ जुन विश्वव्यापी कोभिड महामारीको कारण घटेको हुनसक्छ ।

कृषि, वन, भूउपयोग तथा वातावरण

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान २८.२ प्रतिशत हुने प्रारम्भिक अनुमान छ भने प्रदेशका ७२ प्रतिशत घरधुरी कुनै न कुनै रूपमा कृषिमा आवद्ध रहेका छन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा समग्र देशको कृषिको गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको कृषि तथा वनको

हिस्सा ९.५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

गण्डकी प्रदेशको कुल भूमिमध्ये ४ लाख ८७ हजार हेक्टर अर्थात २२.२ प्रतिशत जमिन खेतीयोग्य रहेको छ । प्रदेशको कुल खेतीयोग्य जमिनमध्ये ७६ प्रतिशत जमिनमा खेती गरिएको छ भने बाँकी २४ प्रतिशत खेती योग्य जमिन बाँझै रहेको छ । खेती गरिएको कुल जमिनमध्ये ३६.१ प्रतिशतमा सिँचाई सुविधा पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबाली अन्तर्गत मूलत धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ फापर आदि बालीहरूको खेती ४ लाख १७ हजार हेक्टरमा लगाइएको र १० लाख ७१ हजार मेट्रिकटन उत्पादन भएको तथ्यांक छ । त्यस्तै प्रदेशभरमा १७ हजार १७१ हेक्टर जमिनमा दलहन बालीको खेती गरिएको र १५ हजार ९६४ मेट्रिक टन उत्पादन भएको देखिन्छ ।

प्रदेशमा गाई, भैंसी, बाख्रा, भेडा, च्याङ्ग्रा, सुँगुर, बुँगुर कुखुरा हाँस पालिदै आएका छन् । यी पशुपंक्षीहरूबाट आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा २ लाख ८१ हजार मेट्रिक टन दुध, ३ लाख ४३ हजार वटा अण्डा, ६२ हजार मेट्रिक टन मासु तथा भण्डै ५८ हजार किलोग्राम उन उत्पादन भएको तथ्यांक छ ।

गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफल मध्ये ८१४६ वर्ग किलोमिटर अर्थात ३७.८ प्रतिशत भू-भाग वनजङ्गलले ढाकेको छ भने ९.६ प्रतिशत भू-भाग बुट्ट्यानले ढाकेको छ । प्रदेशको कुल वनक्षेत्र मध्ये २९ प्रतिशत वन ३,८४४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले व्यवस्थापन गरेका छन् ।

उद्योग,वाणिज्य तथा पर्यटन

गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पनि उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान तीन प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशमा ७०५ उद्योगहरू दर्ता भएका छन् । गण्डकी प्रदेशका यी उद्योगहरूको कुल पूँजी रु. ४ खर्ब ४९ अर्ब रहेको छ भने ३९ हजार ९ सय ५५ रोजगारी सिर्जना हुने प्रस्ताव गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा प्रदेशमा ४५४ उद्योगहरूमा कुल रु. ५३ अर्ब ८५ करोड लगानी वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएको छ । यी उद्योगहरूले जम्मा २३ हजार ९८६ जनालाई रोजगारी सिर्जना गर्ने उल्लेख छ ।

प्रदेशले औद्योगिक विकास गर्न प्रदेशका ८५ वटै स्थानीयतहमा एक स्थानीय तह एक उद्योगग्राम स्थापना र सञ्चालन गर्ने लक्ष्य राखेको छ । उद्योगग्राम स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययन भई सम्भाव्य देखिएका ५१ स्थानीय तहमध्ये सरकारले प्रदेशका २० वटा स्थानीय तहमा औद्योगिक ग्राम घोषणा गरिसकेको छ ।

गण्डकी प्रदेशबाट निर्यात हुने प्रमुख वस्तुहरूको विस्तृत परिमाण तथा मूल्यको एकीन तथ्यांकको अभाव रहेता पनि गण्डकी प्रदेशबाट विभिन्न उत्पादनहरूको निर्यात हुँदै आएको छ । यस प्रदेशबाट मुख्यतः हस्तकलाका सामानहरू, अलैंची, अदुवा, कफी, मह, जडिबुटी तथा केही औद्योगिक उत्पादनहरू पनि विदेश निर्यात हुँदै आएका छन् । वाणिज्य नीति २०७२ ले निकासीयोग्य भनी पहिचान गरेका २६ वस्तुहरूमध्ये १४ वस्तुहरूको गण्डकी प्रदेशमा उत्पादन हुँदै आएको छ ।

गण्डकी प्रदेश पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले प्रदेशका ११ जिल्लाका १०३ क्षेत्रलाई प्रमुख पर्यटक गन्तव्यको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ । यी क्षेत्रहरूमा धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक दृष्टिले मनोरम तथा साहसिक पर्यटकीय गन्तव्यहरू समेटिएका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०५८/५९ देखि २०७७/७८ सम्ममा पदयात्राका लागि नेपाल आएका कुल २ लाख ११ हजार ७ सय ५३ पर्यटकहरू मध्ये ५२ प्रतिशत अर्थात १ लाख १० हजार ३ सय ४९ पदयात्री पर्यटकहरू गण्डकी प्रदेशका विभिन्न पदयात्रा गन्तव्यहरूमा पुगेको तथ्यांक छ ।

भौतिक पूर्वाधार, यातायात तथा सञ्चार

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को अन्त्यसम्ममा गण्डकी प्रदेशमा कुल १३ सय किलोमिटर सडक निर्माण भएकोमा ५ सय ३० कि.मि. सडक कालोपत्रे, ७५.२ किलोमिटर ग्राभेल र ६ सय ९४ किलोमिटर कच्ची सडक रहेको छ ।

२०७८ मांसिरसम्ममा गण्डकी प्रदेशमा यातायात कार्यालय गण्डकी र धौलागिरीमा दर्ता भएका विभिन्न १९ प्रकारका २ लाख ६२ हजार २४५ यातायातका साधनहरू रहेका छन् । यी यातायातका साधनहरूमा निजी मोटरसाइकलको संख्या २ लाख १६०, निजी कार, जीप, भ्यानको संख्या २५ हजार ७६७, सार्वजनिक ट्रक, बस, लरी, ट्रिपरको संख्या १० हजार २८९ र बाँकी अन्य किसिमका यातायातका साधन रहेका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल २९० प्रत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन् । कुल २९० प्रत्रपत्रिका मध्ये साप्ताहिक १७६, दैनिक ५७, पाक्षिक २४, मासिक १९ र बाँकी द्वैमासिक, त्रैमासिक र अन्य रहेका छन् ।

नेपाल सरकार सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयका अनुसार हालसम्म गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल ९९

एफ.एम. रेडियोहरूले इजाजत पत्र प्राप्त गरेकामा जिल्लागतरूपमा कास्की जिल्लामा सबैभन्दा बढी ३५ वटा र सबैभन्दा कम मनाङ तथा मुस्ताङ जिल्लामा एक/एक वटाले इजाजत पत्र लिएको देखिन्छ।

गण्डकी प्रदेशका ६७.३ प्रतिशत पुरुष तथा ३८.६ प्रतिशत महिलाले इन्टरनेटको प्रयोग गर्छन्। गण्डकी प्रदेशमा इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात ६१.२७ प्रतिशत छ भने इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात ३८.६ रहेको छ।

प्रदेशमा कुल ४४ हजार ४ सय ७६ ल्याण्ड लाइन प्रयोगमा छन् भने फाइबर टु द होम सेवा लिनेको संख्या २६ हजार ८ सय ३० रहेको छ। त्यस्तै नेपाल टेलिकमको एडिएसएल इन्टरनेट सेवा लिनेको संख्या १७ हजार २ सय ९४ रहेको छ।

जलस्रोत, ऊर्जा, सिञ्चाई तथा खानेपानी

गण्डकी प्रदेशको विद्युत् उत्पादन गर्ने सम्भावित क्षमता २० हजार ६ सय ५० मेगावाट रहेकोमा आर्थिकरूपले १२ हजार ९ सय ३० मेगावाट जलविद्युत् उत्पादन गर्न सकिने देखिन्छ। उत्पादन सम्भावना हुँदाहुँदै पनि प्रविधि तथा पुँजीको अभावमा हाल ४४८.५ मेगावाट मात्र जलविद्युत् उत्पादन भएको छ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशका ९२.८ प्रतिशत जनसंख्यामा विद्युत पहुँच पुगेको छ। विद्युत प्राधिकरणका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल ४ लाख २ हजार ७ सय ६ ग्राहकहरू रहेका छन्। यी विद्युतका ग्राहकहरूमा ३ लाख ८४ हजार १ सय ९६ घरेलु उपभोक्ता, ५८४७ औद्योगिक उपभोक्ता तथा बाँकी अन्य प्रकारका रहेका छन्।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशबाट विद्युत प्राधिकरणले विद्युत वितरणबाट रु. ४ अर्ब ५० करोड संकलन गरेको देखिन्छ। यसरी संकलन गर्ने कुल आयको ४९ प्रतिशत घरेलु उपभोक्तहरूबाट संकलन गर्छ भने औद्योगिक ग्राहकहरूबाट २० प्रतिशत आय अर्थात ९२ करोड रुपैयाँ र बाँकी अन्य ग्राहकहरूबाट संकलन गर्नेगर्छ।

गण्डकी प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुल ५८ करोड ५२ लाख किलोवाट विद्युत प्रणालीमा आएकोमा ५२ करोड ३५ लाख किलोवाट विद्युत बिक्री भएको र भण्डै ६ करोड १७ लाख किलोवाट विद्युत खेर गएको छ जुन प्रणालीमा आएको कुल विद्युतको १०.५ प्रतिशत नोक्सानी हो।

गण्डकी प्रदेशमा कुल ४०१ लघु जलविद्युत आयोजनाहरूको जडित क्षमता कुल ८ हजार ४ सय ८० किलोवाट (करीब ८.५ मेगावाट) रहेको छ ।

गण्डकी प्रदेशका ८५ पालिकाहरू मध्ये दुई गाउँपालिकाहरूमा अहिलेसम्म विद्युतको पहुँच छैन । २५ गाउँपालिका तथा ७ नगरपालिकामा आंशिक विद्युतीकरण भएको छ । गण्डकी प्रदेशमा आधुनिक उर्जाको पहुँच ८२.५ प्रतिशत जनतामा पुगेको छ भने ६९.३ प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउन अझै पनि दाउरा, काठ, गुईँठा आदि प्रयोग गर्छन ।

गण्डकी प्रदेशको कुल खेतीयोग्य जमिनको ७६ प्रतिशत जमिनमा मात्र खेती गरिएको छ भने बाँकी जमिन बाँभो रहेको छ । खेती गरिएको जमिन मध्ये १ लाख ३३ हजार ८ सय ३७ हेक्टर जमिन सिञ्चित छ रहेको छ जसमा ४६.२ प्रतिशत जमिनमा बाह्रै महिना सिञ्चाईको व्यवस्था छ भने बाँकी ५३.२ प्रतिशत अर्थात ७२ हजार ३३ हेक्टर जमिन मौसमी सिञ्चाईमा भरपर्नु पर्ने हुन्छ ।

प्रदेश सरकार स्थापना भए सँगै एक घर एक धारा खानेपानी कार्यक्रमबाट आ.व. ०७७/७८ को अन्त्यसम्म कुल ७७ हजार ७ सय ८२ वटा धारा जडान भई ४ लाख ७३ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् ।

जनसंख्या तथा श्रमशक्ति पलायन

जनगणना २०६८ मा गण्डकी प्रदेशको जनसंख्या २४ लाख ३ हजार ७५७ रहेकोमा २०७८ मा २४ लाख ७९ हजार ७४५ पुगेको छ । यस आधारमा प्रदेशको जनसंख्या वृद्धिदर ०.३ प्रतिशत मात्र देखिन्छ, जुन अन्य प्रदेशहरूको तुलनामा सबैभन्दा न्यून हो । प्रदेशका ११ जिल्ला मध्ये ७ जिल्लाको जनसंख्या वृद्धिदर ऋणात्मक रहेको छ । यस प्रदेशका कास्की र नवलपुर जिल्लामा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर २.२ प्रतिशत तथा मुस्ताङ (०.९ प्रतिशत) र तनहुँ जिल्लामा ०.१ प्रतिशत छ अन्य सबैमा वृद्धिदर ऋणात्मक रहेको छ ।

नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण (२०१९) का अनुसार गण्डकी प्रदेशको कुल जनसंख्या मध्ये ४०.२ प्रतिशत जनसंख्या स्थायीरूपमा बसाइँसराइँ सरेका छन् । गण्डकी प्रदेशबाट कुल १० लाख १४ हजार बसाइँसराइँ गरेकामा महिला ५०.८ प्रतिशत र पुरुष २६.७ प्रतिशत रहेका छन् ।

२०७७ साल श्रावण देखि २०७८ पौषसम्म गण्डकी प्रदेशबाट विदेशमा उच्चशिक्षा अध्ययनको लागि शिक्षा मन्त्रालयबाट स्वीकृत पत्रको लिनेको संख्या १४३५० रहेको छ ।

शिक्षा तथा स्वास्थ्य

गण्डकी प्रदेशले २०७८ मा साक्षर गण्डकी प्रदेश घोषणा गरिसकेको छ । प्रदेशको औसत साक्षरता प्रतिशत ९६.५७ प्रतिशत रहेको छ भने प्रदेशका ११ वटै जिल्लाका साक्षरता ९५ प्रतिशतभन्दा उच्च छ । प्रदेशले १५ देखि ६० वर्ष उमेर समूहलाई लक्षित उमेर समूह मानी त्यसै उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरताको आधारमा साक्षर प्रदेश घोषणा गरेको हो ।

शैक्षिक सत्र २०७७ मा गण्डकी प्रदेशमा कुल ४ हजार १ सय ९५ प्रारम्भिक बालशिक्षा विकास केन्द्रहरू रहेकामा ३ हजार ६ सय २८ सामुदायिक तथा ५ सय ६७ संस्थागत रहेका छन् । यी बाल विकास केन्द्रहरूमा ४६ हजार ५ सय ५० छात्राहरू र ५६ हजार ५६ छात्रहरू गरी कुल १ लाख २ हजार ६ सय ६ बालबालिका अध्ययनरत छन् ।

प्रदेशभरमा १ देखि १२ कक्षासम्ममा कुल ५ लाख ९२ हजार ६ सय ४६ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । यी मध्ये सामुदायिक विद्यालयमा ३ लाख ९७ हजार ३४ (६६.९ प्रतिशत) विद्यार्थी र निजी विद्यालयमा १ लाख ९२ हजार ६ सय १२ (३३.१ प्रतिशत) विद्यार्थी अध्ययनरत छन् ।

प्रदेशमा कुल ५२ धार्मिक विद्यालयहरू मध्ये १७ गुरुकुल, २५ गुम्बाविद्यालय तथा १० मदरसा रहेका छन् । यी विद्यालयहरूमा विभिन्न तहमा गरी १ हजार ७४ छात्रा र ३ हजार ३ सय ४६ छात्र गरी कुल ४ हजार ४ सय २० विद्यार्थी अध्ययनरत छन् ।

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्या २२ हजार ३ सय ८५ रहेको छ । यी शिक्षकहरूमा १६ हजार ५ सय ५७ शिक्षक स्थायी, १ हजार ६ सय २४ अस्थायी तथा ४ हजार २ सय ४ राहत शिक्षक रहेका छन् ।

गण्डकी प्रदेशमा २ विश्व विद्यालय, १६ आंगिक क्याम्पस ८३ सामुदायिक क्याम्पस तथा ५२ निजी गरी कुल १५३ उच्चशैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन् । यी शैक्षिक संस्थाहरूमा शैक्षिक वर्ष २०७८ मा कुल ३७ हजार ६ सय ४९ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । जसमध्ये १४ हजार ९ सय २२ छात्र र २२ हजार ७ सय २७ छात्रा रहेका छन् । यी मध्ये आंगिक क्याम्पसमा १३ हजार ३ सय ८, सामुदायिक क्याम्पसमा १५ हजार ९ सय ५० र निजी क्याम्पसमा ८ हजार ३ सय ९१ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् ।

गण्डकी प्रदेशमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद्बाट सम्वन्धन प्राप्त गरी सञ्चालित

संस्थाहरू कुल १०७ रहेकामा आंगिक स्कुलहरू १२, सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालित संस्थाहरू ५६, सम्बन्धन प्राप्त संस्थाहरू ३६ र बाँकी ३ सार्वजनिक निजी सामुदायिक साभेदारी अन्तरगत सञ्चालित छन् ।

शैक्षिक वर्ष २०७८ मा गण्डकी प्रदेशमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (CTEVT) अन्तर्गतका विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययनरत कुल १ हजार ६४९ विद्यार्थी मध्ये ९१४ पुरुष र ७३५ महिला रहेका छन् । विषयगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी स्वास्थ्य सम्बन्धी विषयहरूमा (७३२) त्यसपछि क्रमशः इञ्जिनियरिङ (४७१), कृषि (४०७) र होटल म्यानेजमेन्टमा (३९) विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन् ।

गण्डकी प्रदेशमा २०७८ माघसम्ममा १९ सरकारी अस्पताल, ६९ निजी अस्पताल, २३ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ४ सय ९० स्वास्थ्य चौकि, ५५ आयुर्वेदिक औषधालय र ४ सय २० आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/ शहरी स्वास्थ्य केन्द्र/ सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई गरि जम्मा १ हजार ८७ स्वास्थ्य संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को श्रावणदेखि माघसम्ममा राष्ट्रिय निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम अन्तर्गत २५ शैय्यासम्मका अस्पतालबाट ४८ हजार ९ सय ९८ जना, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रबाट १ लाख ५ हजार ८ सय ८८ जना र स्वास्थ्य चौकी बाट ६ लाख ९१ हजार ७ सय १५ जना बिरामिका लागि अत्यावश्यक औषधी निःशुल्क वितरण गरिएको छ ।

२०७८ माघ १० सम्ममा परिक्षण संख्या ३ लाख ६९ हजार ७ सय ८४ रहेकोमा २ लाख ७४ हजार ८ सय २५ जना को नेगेटिभ आएको छ। संक्रमित संख्या जम्मा ९४ हजार ९ सय ५९ रहेको छ। त्यस्तै सक्रिय संक्रमित संख्या जम्मा ५ हजार ७ सय २५ रहेको छ भने निको भएका संक्रमितको जम्मा संख्या ८७ हजार ८ सय १ रहेको छ । कोभिड-१९ को कारण जम्मा मृत्यु संख्या १४ सय ३३ रहेको छ ।

२०७८ फागुन अन्त्यसम्ममा गण्डकी प्रदेशमा १८ वर्षमाथिका १०३ प्रतिशत तथा १२-१७ बर्षका ८५ प्रतिशतले कोभिड विरुद्धको खोप लगाइसकेका छन् । त्यस्तै १८ प्रतिशतले थपमात्रा खोप पनि लगाइसकेका छन् ।

गण्डकी प्रदेशका ११ वटै जिल्लाहरूमा स्वास्थ्य बीमाको सेवा विस्तार भैसकेको छ । २०७८ माघसम्ममा प्रदेशका सबै जिल्लाका गरी कुल २ लाख २० हजार ८ सय २२ परिवार तथा ती परिवारका कुल ६ लाख

४६ हजार २ सय ५९ सदस्यले बीमा गराएको तथ्यांक छ । ती बिमीत संख्या मध्ये २ लाख ६४ हजार १ सय ५६ जना बीमाबाट लाभान्वित भएका देखिन्छ ।

महिला, बालबालिका, सामाजिक सुरक्षा

नेपालको लैंगिक विकास सूचांक ०.८८६ रहेको छ भने गण्डकी प्रदेशको ०.८९६ रहेको छ । त्यस्तै नेपालको लैंगिक असमानता सूचांक ०.४७९ रहेको छ भने गण्डकी प्रदेशको ०.४६० रहेको छ ।

नेपालमा ५ देखि १७ वर्ष उमेर समूहका कुल ७० लाख बालबालिका मध्ये ११ लाख (१५.७ प्रतिशत) बालबालिका श्रम गर्न वाध्य छन् । गण्डकी प्रदेशमा १६.१ प्रतिशत बालबालिका श्रममा लाग्न वाध्य छन् भने खतरापूर्ण क्षेत्रमा कार्यरत बालश्रमिक ३.१ प्रतिशत रहेको छ ।

जनगणना २०६८ का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल ५४ हजार १ सय ५६ जनामा विविध शारिरिक तथा मानसिक समस्या भएकामा महिला २५ हजार ६१ र पुरुष २९ हजार ९५ रहेका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को फागुनसम्म गण्डकी प्रदेशमा जम्मा ६१४ रोजगारदाता सामाजिक सुरक्षाकोषमा आवद्ध भएका तथा ७ हजार १ सय ३५ जना योगदानकर्ता सूचीकृत भएका छन् ।

सुशासन, लैंगिक उत्तरदायी बजेट तथा जलवायु परिवर्तन

प्रदेश स्थापना भएदेखि आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेश सभाले विकास, सुशासन र लोकतन्त्रको सुदृढीकरणको लागि ३४ वटा कानूनहरू निर्माण गरेको छ । यिनमा प्रदेश तथा स्थानीय तह अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन २०७७, गण्डकी प्रदेश सुशासन ऐन २०७६, मन्त्रीहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४ लगायतका रहेका छन् ।

विगत ३ वर्षमा गण्डकी प्रदेश तथा स्थानीय सरकार र मातहत निकाय विरुद्ध कुल २ हजार ७ सय ५८ उजुरीहरू अख्तियार अनुसन्धान दुरुपयोग आयोगमा परेको देखिन्छ ।

महालेखा परीक्षकको कार्यालयको प्रतिवेदन अनुसार गण्डकी प्रदेश सरकार र मातहतका १५३ कार्यालयले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेका कुल रू. ३० अर्ब ७४ करोड ६९ लाख ७ हजारको खर्चमध्ये पेस्की रकमसहित १.९६ प्रतिशत र पेस्कीबाहेक १.४९ प्रतिशत रकम बेरुजू देखिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म महिलालाई ५० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी लाभ पुग्ने

क्रियाकलाप अनुसारको बजेटको हिस्सा क्रमशः ६६.० प्रतिशत, ५४.३ प्रतिशत र ४८.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म जलवायु परिवर्तनमा प्रत्यक्ष लाभ हुने बजेट क्रमशः ५४ प्रतिशत, ४८ प्रतिशत र ३८ प्रतिशत देखिन्छ ।

१. परिचय

१.१ गण्डकी प्रदेशको सामान्य परिचय

नेपालको मध्यभागमा अवस्थित हिमालदेखि तराईसम्म फैलिएको प्रदेश हो गण्डकी प्रदेश। यो प्रदेश २७ डिग्री २६ मिनेट १५ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांशदेखि २९ डिग्री १९ मिनेट ५० सेकेन्ड उत्तरी अक्षांशसम्म र ८२ डिग्री ५२ मिनेट ४५ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरदेखि ८५ डिग्री १२ मिनेट ५ सेकेन्ड पश्चिमी देशान्तरसम्म फैलिएको छ। यो प्रदेशले नेपालको कुल भू-भागको १४.९ प्रतिशत अर्थात् २१ हजार ९ सय ७४ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल ओगटेको छ। तराईको समथर भू-भागदेखि ८ हजार १ सय ६७ मिटरको उचाइमा रहेको धौलागिरि हिमालसम्म फैलिएको हुँदा यस प्रदेशमा नेपालमा पाइने सबै प्रकारका हावापानी पाइन्छ।

प्रदेशको कुल क्षेत्रफलमध्ये हिमाली भू-भाग २६.८ प्रतिशत (५८१९ वर्ग किमी), पहाडी भू-भाग ६७.२ प्रतिशत (१४६०४ वर्ग किलोमिटर) र तराई भू-भागले ६ प्रतिशत (१३१० वर्ग किलोमिटर) ओगटेको छ। यो प्रदेशको सबैभन्दा होचो भू-भाग नारायणी नदीको गण्डक नहर नजिक रहेको छ। नेपाल-भारत सीमानाजिकै पर्ने यो भू-भाग समुन्द्री सतहदेखि ९३ मिटर उचाइमा रहेको छ। यो प्रदेशको उच्च भू-भागमा हिमश्रृंखलाहरू रहेका छन्। धौलागिरी (८,१६७ मिटर), मनास्लु (८,१६३ मिटर) र अन्नपूर्ण प्रथम हिमाल (८,०९१ मिटर) अग्ला चुलीहरू यसै प्रदेशमा रहेका छन्।

प्रशासनिक हिसाबले ११ जिल्ला रहेका यो प्रदेशलाई १ महानगरपालिका, २६ नगरपालिका र ५८ गाउँपालिका गरी ८५ स्थानीय तह र ७ सय ५९ वडामा विभाजन गरिएको छ। त्यस्तै यस प्रदेशबाट संघीय संसदअन्तर्गत प्रतिनिधिसभा सदस्य निर्वाचनका लागि १८ निर्वाचन क्षेत्र र प्रदेशसभा सदस्य निर्वाचनका लागि ३६ निर्वाचन क्षेत्र कायम गरिएको छ। प्रदेशसभामा समानुपातिकसहित कुल ६० सदस्य रहने संवैधानिक व्यवस्था छ।

१.२ प्रदेशको जनसंख्या

वि.सं. २०७८ को जनगणनाको प्रारम्भिक नतिजाअनुसार गण्डकीको कुल जनसंख्या २४ लाख ७९ हजार ७ सय ४५ रहेको छ। यो नेपालको कुल जनसंख्या २ करोड ९१ लाख ९२ हजार ४ सय ८० को ८.४९ प्रतिशत हुन आउँछ। २०६८ सालमा प्रदेशको जनसंख्या २४ लाख ३ हजार ७ सय ५७ रहेको थियो, जुन देशको कुल जनसंख्याको ९.०७ प्रतिशत थियो। यस तथ्यांकअनुसार नेपालको कुल जनसंख्यामा गण्डकी प्रदेशको जनसंख्याको हिस्सा घट्दो देखिन्छ। प्रदेशमा महिलाको संख्या १२ लाख ९९ हजार ३ सय १६ र पुरुष संख्या

११ लाख ८० हजार ४ सय २९ रहेको छ । यस तथ्यांकका आधारमा प्रदेशको लैंगिक अनुपात ९०.८५ देखिन्छ । त्यस्तै गण्डकी प्रदेशमा कुल घरपवार संख्या ६ लाख ७७ हजार ५ सय २६ रहेको र औसत परिवार सदस्यसंख्या ३.६६ जना रहेको छ । गण्डकी प्रदेशका ६५.७१ प्रतिशत जनसंख्या सहरी क्षेत्रमा र ३४.२९ प्रतिशत ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गर्ने केन्द्रीय तथ्यांक विभागको प्रारम्भिक नतिजामा उल्लेख छ ।

१.३ जातजाति तथा मातृभाषा

जातजातिगत हिसाबले यस प्रदेशमा विभिन्न ९३ प्रकारका जातजातिको बसोबास पाइन्छ । जिल्लागत हिसाबले तुलना गर्दा सबैभन्दा बढी कास्की जिल्लामा ८८ जातिको बसोबास रहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम मनाङ जिल्लामा १८ जातिको बसोबास रहेको छ । बाहुन, मगर, क्षेत्री, गुरुङ र विश्वकर्मा यस प्रदेशका प्रमुख ५ जातिहरू हुन् । जसको उपस्थिति क्रमशः २१.५ प्रतिशत, १८.९ प्रतिशत, १३.४ प्रतिशत, ११.४ प्रतिशत र ८.७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसबाहेक अन्य जातिहरूमा नेवार ४.३ प्रतिशत, मिजार ४.१ प्रतिशत, परियार ३.९ प्रतिशत, तामाङ २.१ प्रतिशत, थारु १.७ प्रतिशत, ठकुरी १.६ प्रतिशत, कुमाल १.५ प्रतिशत र घर्ती/भुजेल १.३ प्रतिशत रहेका छन् भने अन्य जातिहरूको संख्या १ प्रतिशतभन्दा तल रहेको छ (केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८) ।

मातृभाषाको हिसाबले हेर्दा गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न ५० किसिमका मातृभाषा बोलिन्छन् । प्रदेशको ७३.५ प्रतिशत जनसंख्या नेपाली भाषालाई आफ्नो मातृभाषा मान्दछन् भने अन्य मातृभाषाहरूमा मगर ९.९ प्रतिशत, गुरुङ ८.८ प्रतिशत, नेवार १.७ प्रतिशत, थारु १.५ प्रतिशत र तामाङ १.५ प्रतिशत रहेका छन् । बाँकी अरु सबै गरेर ३.१ प्रतिशत मात्र विभिन्न मातृभाषा बोल्ने जनसंख्या रहेको देखिन्छ (केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८) ।

तराई, पहाड तथा हिमाल तीनै किसिमका भौगोलिक विविधता, त्यसै अनुसारको जलवायु र जैविक विविधता गण्डकी प्रदेशका प्राकृतिक सामर्थ्य हुन । प्रदेशले पर्यटन, ऊर्जा, कृषि, उद्योग, पूर्वाधार तथा मानव संशाधनलाई समृद्धको संवाहक मानेको छ । यिनै प्राकृतिक स्रोतहरूको उपयोग मानवीय सीप र प्रविधिको प्रयोगको समिश्रणमा गर्न सकेमा यो प्रदेशले समृद्धिको दिगो लक्ष्य प्राप्तिको सम्भावना उच्च छ ।

२. अध्ययनको पृष्ठभूमि, उद्देश्य

२.१ पृष्ठभूमि

नेपाल संघीयता कार्यान्वयनको प्रारम्भिक र परीक्षणको चरणमा रहेको छ । राज्य पुनःसंरचना भएर प्रदेश संरचनाहरू बनेको पनि चारवर्ष पूरा भएको छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्ने अपेक्षा लिएको नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका आ-आफ्नै अधिकार र कार्यक्षेत्र तोकेको छ । राज्यशक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले गर्ने गरी प्रदेशको एकल अधिकार संविधानको अनुसूची-६ मा, संघ र प्रदेशको साभा अधिकार अनुसूची-७ मा र संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको साभा अधिकार अनुसूची- ९ मा व्यवस्था गरिएको छ । यस दृष्टिले चारवर्षसम्मको प्रदेशको कार्य सम्पादनको स्थिति, उपलब्धि, सामर्थ्य तथा समस्याको पहिचान आदि आगामी दिनहरूमा अगाडि बढ्न आधार बन्दछन् ।

यस पृष्ठभूमिमा प्रदेश सरकारले प्रदेशको सन्तुलित र समष्टिगत विकासका लागि आवश्यक नीति निर्माण, रणनीतिक विषय तथा क्षेत्रका दीर्घकालीन, मध्यमकालीन र वार्षिक विकास योजना निर्माणजस्ता कार्यका लागि प्रदेशको आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिको तथ्यांक संकलन र विश्लेषणसहितको अध्ययन आवश्यक हुन्छ । यस पृष्ठभूमिमा गण्डकी प्रदेशका आर्थिक गतिविधि, सामर्थ्यको विश्लेषण तथा सामाजिक क्षेत्रमा हालसम्म भएका उपलब्धि तथा विकासको यथार्थ अवस्था आदिको विश्लेषण आवश्यक रहेको पृष्ठभूमिमा यस अध्ययन गरिएको छ ।

२.२ अध्ययनको उद्देश्य

गण्डकी प्रदेशका विकास योजनाहरू तथा नीतिहरू बनाउन प्रारम्भिक चरणमा प्रदेशको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थाको यथार्थस्थिति पहिचान तथा हालसम्मको उपलब्धिको लेखांकन तथा विश्लेषण गरी अध्यावधिक विवरण तयार पार्नका लागि निम्न विशिष्ट उद्देश्यहरू राखी यो अध्ययन गरिएको हो ।

- (क) गण्डकी प्रदेशका आर्थिक क्षेत्रका विविध पक्षहरूको तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, प्रस्तुतीकरण तथा विश्लेषण गर्ने ।
- (ख) गण्डकी प्रदेशका सामाजिक क्षेत्रका विविध पक्षहरूको तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, प्रस्तुतीकरण तथा विश्लेषण गर्ने ।

(ग) गण्डकी प्रदेशका सार्वजनिक वित्तका विविध पक्षहरूको तथ्यांक संकलन, प्रस्तुतीकरण तथा विश्लेषण गर्ने ।

२.३ अध्ययन विधि

- यो अध्ययन स्तरीय विधि ९कतबलमबचम :भतजयमययिनथ० मा आधारित छ ।
- अध्ययनमा प्रदेश सरकार स्थापनापछिका तथ्यांक तथा विवरण समेटिएका छन् ।
- तथ्यांक संकलनमा आवश्यकताअनुसार प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतको उपयोग गरिएको छ ।
- प्राथमिक स्रोतबाट तथ्यांक संकलन गर्दा अध्ययनले समेटेका क्षेत्रहरूको स्थलगत सर्वेक्षण गरिएको छ ।
- २५ वटा पालिकाहरूमा स्थलगत सर्वेक्षण गरी पालिकाकाको वार्षिक बजेट, आवधिक योजनालगायतका प्रकाशनहरू संकलन गरिएको छ भने बाँकी केहीबाट इमेलमार्फत ती प्रकाशनहरू संकलन गरिएको छ ।
- संकलित तथ्यांकलाई आवश्यकता अनुसार तगबत्तबतष्वभबलम तगबलतष्वभ विधिअनुसार विश्लेषण गरिएको छ ।
- सम्बन्धित विषयविज्ञ तथा सरोकालावालासँगको अन्तर्क्रियामार्फत प्राप्त सुझाबहरूलाई समेटिएको छ ।

२.४ अध्ययनको सीमितता

अध्ययनका सीमितताहरूलाई बुँदागतरूपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

- (क) अध्ययन मूलतः द्वितीय स्रोतबाट उपलब्ध तथ्यांकहरूमा निर्भर छ । सर्वेक्षणको लागि गण्डकी प्रदेशका ८५ वटा पालिकाहरूको स्थलगत भ्रमण विविध कारणले सम्भव नभएकाले अध्ययनको क्रममा २५ पालिकाहरूको मात्र स्थलगत सर्वेक्षण गरिएको छ ।
- (ख) अध्ययनले देश संघीय संरचनामा गएपछिका तथ्यांकहरू मात्र समेटेकाले तथ्यांकहरूको प्रवृत्ति विश्लेषणमा सबै आयाम समेट्न सकेको छैन ।
- (ग) अध्ययन मुख्यतः विश्लेषणमा आधारित रहेकाले प्रदेशको लक्ष्य तथा भावी योजना प्रस्तुत गरिएको छैन ।

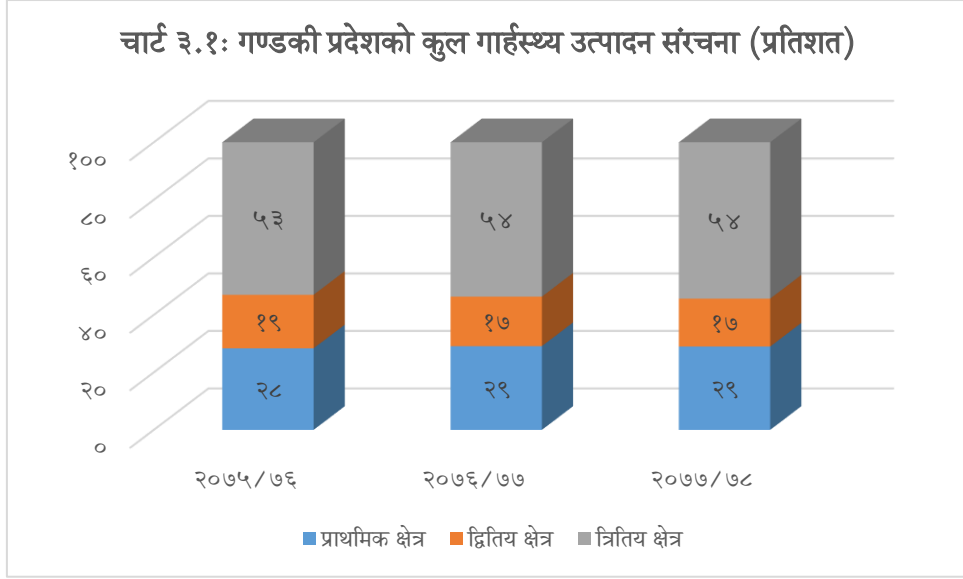
३. गण्डकी प्रदेशको समग्र आर्थिक स्थिति

३.१ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन

केन्द्रीय तथ्यांक विभागका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु. ४२ खर्ब ६६ अर्ब ३२ करोड र गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु. ३ खर्ब ७२ अर्ब १६ करोड रहने प्रारम्भिक अनुमान छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को प्रचलित मूल्यमा प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन यथार्थमा ३ खर्ब ४१ अर्ब र आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संशोधित अनुमान ३ खर्ब ४४ करोड रहेको छ (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार गण्डकी प्रदेश तथा समग्र नेपालको वार्षिक मूल्य अभिवृद्धि अनुसूची १.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ)।

त्यस्तै कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको आधारभूत मूल्यमा वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ६.७ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ऋणात्मक १.६ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा ३.६ प्रतिशत हुने प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ। प्रदेशको प्रतिव्यक्ति आय १०४३ अमेरिकी डलर रहेको छ।

चार्ट ३.१ तथा तालिका ३.१ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्राथमिक, द्वितीय तथा तृतीय क्षेत्रको योगदान प्रतिशत तथा मूल्य प्रस्तुत गरिएको छ। योगदानको हिसाबमा तृतीय क्षेत्रको हिस्सा ५० प्रतिशतभन्दा उच्च छ भने त्यसपछि प्राथमिक क्षेत्र र द्वितीय क्षेत्रको योगदान रहेको छ। द्वितीय क्षेत्रको योगदान घट्दो तथा तृतीय क्षेत्रको योगदान बढ्नुले प्रदेशमा उत्पादनमूलक क्षेत्र खुम्चँदो र सेवा क्षेत्र बिस्तारित हुँदै गएको देखाउँदछ। यसको प्रमुख कारणमध्ये कोभिड १९ को महामारीले उद्योग क्षेत्रमा पारेको नकारात्मक प्रभाव पनि एक हुनसक्छ। महामारीका वर्षमा उत्पादनमूलक उद्योग तथा निर्माण क्षेत्रमा शिथिलता आएको तथा यी क्षेत्रको वार्षिक मूल्य अभिवृद्धि घट्दो देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान रु. ११ अर्ब १२ करोडभन्दा बढी भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ र २०७७/७८ मा क्रमशः रु. १० अर्ब र रु. १० अर्ब ९ करोड मात्र देखिन्छ। त्यस्तै निर्माण क्षेत्रको योगदान आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ३२ अर्बभन्दा बढी भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ र २०७७/७८ मा क्रमशः रु. २७ अर्ब ६९ करोड र २८ अर्ब ६५ करोड मात्र देखिन्छ। यसको विस्तृत विवरण अनुसूची १.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

तालिका ३.१: गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत संरचना (रु. दश लाख)

क्षेत्र	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
प्राथमिक क्षेत्र	८४०२३	८८७४९	९४५११
द्वितीय क्षेत्र	५५१६६	५२४५१	५४३७३
तृतीय क्षेत्र	१५७१३३	१६३६०२	१७७३६४
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	२९६३२३	३०४८०२	३२६२४८

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग

३.२ औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादन

औद्योगिक वर्गीकरणको आधारमा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सबैभन्दा ठूलो योगदान कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा यस क्षेत्रको २७.४ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ र २०७७/७८ मा क्रमशः २८.३ र २८.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। त्यसपछि क्रमशः सामान्य प्रशासन, रक्षा तथा अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा तथा शिक्षा, थोक तथा खुद्रा व्यापार तथा निर्माण क्षेत्रको योगदान उच्च रहेको छ। यो प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार क्षेत्रगत संरचनाको हिस्सा तालिका ३.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.२: गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा क्षेत्रगत संरचनाको हिस्सा (प्रतिशत)

औद्योगिक वर्गीकरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२७.४	२८.३	२८.२
खानी तथा उत्खनन्	०.९	०.८	०.८
उत्पादनमूलक उद्योग	३.८	३.३	३.३
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	३.५	४.३	४.०
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	०.५	०.५	०.५
निर्माण	१०.८	९.१	८.८
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	९.५	८.७	९.१
यातायात तथा भण्डारण	५.२	४.२	४.४
आवास तथा भोजन सेवा	४.५	२.९	३.१
सूचना तथा सञ्चार	२.७	२.८	२.७
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	५.४	५.७	५.९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	५.३	५.५	५.७
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	०.७	०.७	०.७
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	०.३	०.४	०.३
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	८.९	१०.९	१०.६
शिक्षा	८.१	९.१	८.८
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१.९	२.३	२.३
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू	०.५	०.६	०.६

*संशोधित **प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

तालिका ३.३ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको औद्योगिक वर्गीकरणअनुसारको योगदान प्रस्तुत गरिएको छ। नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको विद्युत, ग्याँस, वाष्प तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा क्षेत्रले सबैभन्दा बढी योगदान पुऱ्याएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ३०.७ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको यस क्षेत्रको योगदान आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा २८.६ हुने प्रारम्भिक अनुमान छ। त्यसपछि आवास तथा भोजन सेवा, निर्माण, खानी तथा उत्खनन्, सामान्य प्रशासन, रक्षा तथा अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा, मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य, सूचना तथा सञ्चार क्षेत्र आदिको योगदान उच्च छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा आवास तथा भोजन सेवाले १७.५ प्रतिशत, निर्माण क्षेत्र १३.५ प्रतिशत, खानी तथा उत्खनन् १२.२ प्रतिशत र सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा क्षेत्रले १२.१ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको देखिन्छ।

तालिका ३.३: नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको क्षेत्रगत संरचनाको हिस्सा (प्रतिशत)

औद्योगिक वर्गीकरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	९.८	९.५	९.५
खानी तथा उत्खनन्	१२.३	१२.२	१२.२
उत्पादनमूलक उद्योग	५.८	५.८	५.८
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	३०.७	३०.६	२८.६
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	८.२	८.२	८.२
निर्माण	१३.७	१३.५	१३.५
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	५.२	५.१	५.१
यातायात तथा भण्डारण	७.१	७.१	७.१
आवास तथा भोजन सेवा	१७.५	१७.५	१७.५
सूचना तथा सञ्चार	१०.९	१०.९	१०.९
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	७.७	७.४	७.४
घरजग्गा कारोबारको सेवा	५.३	५.३	५.३
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	६.१	६.१	६.१
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	४.०	४.०	४.०
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	१२.१	१२.१	१२.१
शिक्षा	९.६	९.६	९.६
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	११.५	११.५	११.५
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू	८.३	८.३	८.३

*संशोधित **प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

३.३ प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य र प्राप्ति

प्रदेश संरचना चारवर्ष अघिमात्र सुरु भएकाले पनि बजेटको ठूलो हिस्सा अनुदानमा आधारित छ। तालिका ३.४ मा स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य र प्राप्ति प्रस्तुत गरिएको छ। स्रोतहरूमा मुख्यतः बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने मुल्य अभिवृद्धि कर वार्षिक लक्ष्यभन्दा बढी देखिएको छ भने बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने अन्तशुल्क लक्ष्यको तुलनामा ज्यादै न्यून प्राप्ति देखिन्छ।

तालिका ३.४: विगत तीन आर्थिक वर्षमा गण्डकी प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य तथा प्राप्ति (रु. करोड)

शीर्षक	२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८		
	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत
प्रदेश सरकारको आन्तरिक स्रोत	२००	२६१	१३०.५	३२७.७	२४१	७३.५	५००.८	३२१.२	६४.१
समानिकरण अनुदान	६७७.७	६७७.७	१००.०	७११.२	७११.२	१००.०	७११.२	७११.२	१००.०
सशर्त अनुदान	६५०.२	४८५.६	७४.७	५३५.२	६०२.४	११२.६	४२०.८	४८१.६	११४.४
विशेष अनुदान	३५.५	१८.२	५१.३	७५	८६	११४.७	५४	५४	१००.०
समपुरक अनुदान	७१.४	१२.२	१७.१	७५	१११.१	१४८.१	१४९.८	१४९.८	१००.०
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मुल्यअभिवृद्धि कर	३२८.८	४९१	१४९.३	३८५.२	३७१.२	९६.४	३७८.६	५०३.३	१३२.९
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने अन्तशुल्क	३२८.८	११९	३६.२	३८.३	११०.४	२८.७	३७८.६	१४५.७	३८.५
रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त	०	०		४०	२८.६	७१.५	३०	३०.६	१०२.०
गत वर्षको नगद मौज्दात	६०	८३	१३८.३	४८०	६८५.७	१४२.९	७००	५८७.५	८३.९
सवारी साधन कर बाँडफाँट	३०	३९.५	१३१.७	-३५	-४०.६	११६.०	-४०	-५५.१	१३७.८
ऋण	८०	०	०	१९८.८	०	०	२००	०	०
जम्मा	२४०२.४	२१०८.२	८७.८	३१७८.४	२९०७	९१.५	३४८३८	२९२९.८	८४।१

स्रोत: बजेट किताब, आर्थिक वर्ष २०७५/७६, २०७६/७७ र २०७७/७८ अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

गण्डकी प्रदेशको आन्तरिक स्रोत र चालु, पुँजीगत तथा कुल बजेटको अनुपात तालिका ३.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा राजस्व बाँडफाँटबाहेकको आन्तरिक स्रोतले चालु बजेट, पुँजीगत बजेट र कुल बजेटको क्रमशः २२.४ प्रतिशत, १६.१ प्रतिशत र ९.२ प्रतिशत धान्ने देखिन्छ। त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तशुल्क बाँडफाँटसहितको आन्तरिक स्रोतले चालु बजेट, पुँजीगत बजेट र कुल बजेटको क्रमशः ६९.७ प्रतिशत, ५०.० प्रतिशत र २८.७ प्रतिशत धान्ने देखिन्छ। यस आधारमा प्रदेशले आन्तरिक राजश्वका स्रोतहरूको विस्तार गर्नुपर्ने आवश्यक छ।

तालिका ३.५: प्रदेशको आन्तरिक स्रोत तथा चालु, पुँजीगत तथा कुल बजेटको अनुपात

विवरण	२०७५/७६	०७६/७७	०७७/७८
चालु खर्च (रु. करोड)	८११.५	१२२८.६	१४३४.३
पुँजीगत खर्च (रु. करोड)	१५९०.७	१९८४.९	१९९९.९
कुल बजेट (रु. करोड)	२४००	३२१४	३४८४
प्रदेश सरकारको आन्तरिक स्रोत (रु. करोड) (मु.अ.क. र अन्तशुल्कसहित)	८७१	७५१	१०००
आन्तरिक स्रोत र चालु खर्च अनुपात (मु.अ.क. र अन्तशुल्कसहित)	१०७.३	६१.१	६९.७
आन्तरिक स्रोत र पुँजीगत खर्च अनुपात(मु.अ.क. र अन्तशुल्कसहित)	५४.८	३७.८	५०.०
आन्तरिक स्रोत र कुल बजेट अनुपात (मु.अ.क. र अन्तशुल्कसहित)	३६.३	२३.४	२८.७
प्रदेश सरकारको आन्तरिक स्रोत(राजश्व बाँडफाँट बाहेक)	२६१	२४१	३२१.२
आन्तरिक स्रोत र चालु खर्च अनुपात (राजस्व बाँडफाँट बाहेक)	३२.२	१९.६	२२.४
आन्तरिक स्रोत र पुँजीगत खर्च अनुपात (राजस्व बाँडफाँट बाहेक)	१६.४	१२.१	१६.१

आन्तरिक स्रोत र कुल बजेट अनुपात (राजश्व बाँडफाँट बाहेक)	१०.९	७.५	९.२
---	------	-----	-----

स्रोत: बजेट किताब, आर्थिक वर्ष २०७५/७६, २०७६/७७ र २०७७/७८ अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

३.४ गण्डकी प्रदेशका आर्थिक गतिविधि

केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ सालमा देशभरको आर्थिक गणना गरेको थियो । उक्त गणनाका अनुसार गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल १ लाख ६ सय ८४ वटा साना ठूला व्यवसायिक संस्थामा गरी जम्मा ३ लाख ३२ हजार ४ सय ७२ जना आर्थिक गतिविधिमा संलग्न रहेका छन् । जसमध्ये पुरुष १ लाख ८५ हजार ४ सय र महिला १ लाख ४७ हजार ७२ रहेका छन् । तालिका ३.६ मा जिल्लागत व्यवसायिक संस्थाहरु र तिनमा संलग्न महिला तथा पुरुषको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.६: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरुमा भएका व्यवसायिक संस्थाहरु र तिनमा संलग्न व्यक्ति संख्या

जिल्ला	जम्मा संस्था संख्या	संलग्न व्यक्ति संख्या		
		जम्मा	पुरुष	महिला
गोरखा	१०,९७२	३०,४२३	१६,८३१	१३,५९२
मनाङ	४८७	१,६९५	९७९	७१६
मुस्ताङ	७७५	३,१०६	१,७७७	१,३२९
म्याग्दी	५,०६३	१६,६५२	८,४९८	८,१५४
कास्की	३०,७४५	१११,८१८	६५,९०१	४५,९१७
लमजुङ	६,४११	२९,३९५	१५,३५३	१४,०४२
तनहुँ	१२,४३३	३६,६८६	१९,६५२	१७,०३४
नवलपुर	१२,७४५	३८,३९६	२२,०५३	१६,३४३
स्याङ्जा	७,४१०	२०,९४६	११,०१९	९,९२७
पर्वत	४,७२०	१२,९८३	७,१८२	५,८०१
बागलुङ	८,९२३	३०,३७२	१६,१५५	१४,२१७
गण्डकी प्रदेश	१००,६८४	३३२,४७२	१८५,४००	१४७,०७२

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ सालमा गरेको आर्थिक गणनाका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल १ लाख ६ सय ८४ व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरुमा संख्याका आधारमा हेर्दा ५० प्रतिशतभन्दा बढी हिस्सा थोक तथा खुद्रा व्यापारको रहेको छ । त्यसपछि क्रमशः आवास तथा भोजन सेवा (१५.९ प्रतिशत), उत्पादनमूलक उद्योग (१०.९ प्रतिशत) को रहेको छ । रोजगारीको आधारमा थोक तथा खुद्रा व्यापारले २९.९३ प्रतिशत, शिक्षाले १८.३६ प्रतिशत, आवास तथा भोजनले १३.७ प्रतिशत तथा उत्पादनमूलक उद्योगले ११.४३ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको छ । औद्योगिक वर्गीकरणअनुसार गण्डकी प्रदेशमा रहेका व्यवसायिक संस्थाहरु, तिनले सिर्जना

गरेका रोजगारी तथा ती क्षेत्रले प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पुऱ्याएको योगदान तालिका ३.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ । यसको जिल्लागत विस्तृत विवरण अनुसूची ११ र १२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.७: गण्डकी प्रदेशमा रहेका व्यवसायिक संस्थाहरु, तिनले सिर्जना गरेका रोजगारी र कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पुऱ्याएको योगदान

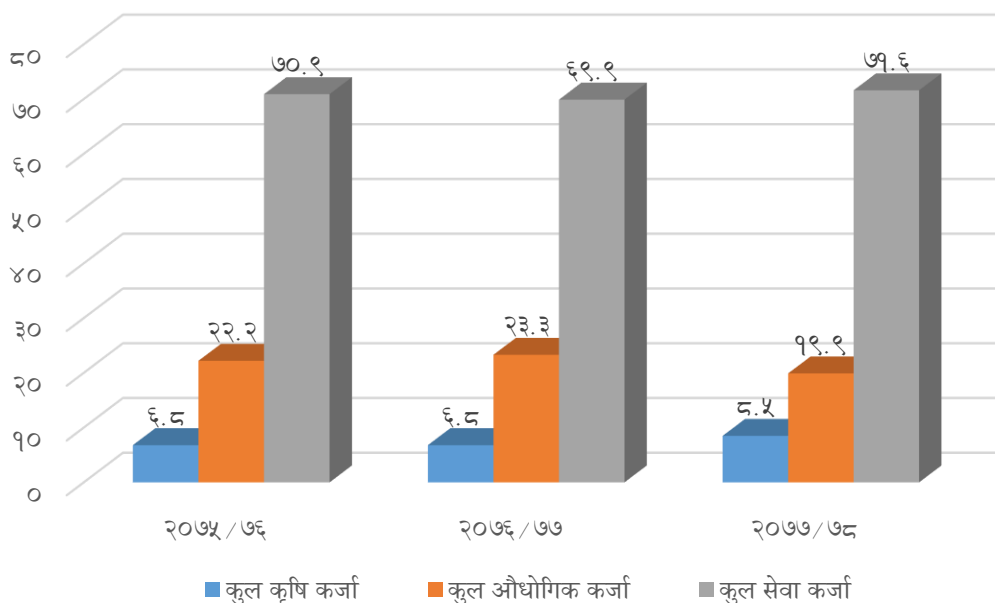
औद्योगिक वर्गीकरण	व्यवसायिक संस्था		रोजगारी		जीडिपीमा योगदान प्रतिशत (२०७५/७६)
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	४०६७	४.०	१२८९२	३.८८	२७.४
खानी तथा उत्खनन्	८५	०.१	११९९	०.३६	०.९
उत्पादनमूलक उद्योग	१०९२८	१०.९	३७९९८	११.४३	३.८
विद्युत, ग्याँस	२३६	०.२	२०१३	०.६१	३.५
पानी आपूर्ति	४०७	०.४	१३८७	०.४२	०.५
निर्माण	२७२	०.३	१५४३	०.४६	१०.८
थोक तथा खुद्रा व्यापार	५०५७७	५०.२	९९४९३	२९.९३	९.५
यातायात तथा भण्डारण	३६६	०.४	१८४३	०.५५	५.२
आवास तथा भोजन सेवा	१६०११	१५.९	४५५७२	१३.७१	४.५
सूचना तथा सञ्चार	२८१	०.३	२३५६	०.७१	२.७
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	२२६२	२.२	२७८९४	८.३९	५.४
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१०	०.०	७८	०.०२	५.३
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	७९७	०.८	२०३९	०.६१	०.७
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	४२८	०.४	१८२९	०.५५	०.३
शिक्षा	४७६५	४.७	६१०५४	१८.३६	८.१
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	३३९७	३.४	१७२१५	५.१८	१.९
कला, मनोरञ्जन	४६६	०.५	१८१४	०.५५	०.५
अन्य सेवा	५३२९	५.३	१४२५३	४.२९	९.०
जम्मा	१००६८४	१००.०	३३२४७२	१००.००	१००.०

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

३.५ कर्जा लगानी

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट गण्डकी प्रदेशमा भएका विविध कर्जा लगानीले प्रदेश भित्रका व्यवसायी तथा उद्यमीहरु तथा लगानीकर्ताको प्राथमिकता देखाउँछ । विगत तीन वर्षमा गण्डकी प्रदेशभित्र भएका कर्जा लगानी विश्लेषण गर्दा सेवा क्षेत्रमा ७० प्रतिशतको हाराहारीमा कर्जा लगानी भएको छ । त्यसपछि क्रमशः औद्योगिक क्षेत्रमा र सबैभन्दा कम कृषि क्षेत्रमा लगानी भएको छ । लगानीको क्षेत्रगत कर्जा अनुसूची २ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट ३.२: गण्डकी प्रदेशमा भएका विविध क्षेत्रगत कर्जा (प्रतिशतमा)

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि तीन वर्षसम्म विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट गण्डकी प्रदेशका कृषि, औद्योगिक तथा सेवा क्षेत्रमा भएका कर्जा प्रवाहको रकम र हिस्सा तालिका ३.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.८: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट गण्डकी प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रमा भएको कर्जा प्रवाह

कर्जाका प्रकार	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	रकम रु. दश लाख	प्रतिशत	रकम रु. दश लाख	प्रतिशत	रकम रु. दश लाख	प्रतिशत
कुल कृषि कर्जा	१२९४२.८०	६.८	१६७८५.४१	६.८	२६३७४.५२	८.५
कुल औद्योगिक कर्जा	४२,१८८.२६	२२.२	५७,६७८.०६	२३.३	६१,६९१.२५	१९.९
कुल सेवा कर्जा	१३४,६२५.१६	७०.९	१७२,६७०.२६	६९.९	२२१,७५९.५०	७१.६
जम्मा कर्जा	१८९७५६।२२	१००.०	२४७१३३.७३	१००.०	३०९८२५.२७	१००.०

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

३.६ दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित केही सूचक

तालिका ३.९ मा गण्डकी प्रदेशका दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित केही आर्थिक सामाजिक सूचकहरूमा २०७७/७८ सम्मको उपलब्धि र प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाको आधारमा २०८०/८१ को लक्ष्य प्रस्तुत गरिएको छ। कोभिड महामारी तथा रुस र युक्रेनबीच देखिएको द्वन्द्वको कारण विश्व अर्थतन्त्रसँगै नेपाली अर्थतन्त्रमा पनि नकारात्मक प्रभाव देखिएको छ। यसका कारण आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य प्राप्त गर्न कठिन देखिन्छ। यसले पार्ने प्रभावका कारण गरिबी न्युनीकरणको लक्ष्य पनि चुनौतीपूर्ण बनेको छ।

तालिका ३.९: गण्डकी प्रदेशको दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित केही सूचकहरू

सूचक	२०७७/७८ सम्मको उपलब्धि	२०८०/८१ को लक्ष्य
वार्षिक आर्थिक वृद्धि (प्रतिशत)	३.६	१०.२
मानव विकास सूचांक	०.५९	०.६५
साक्षरता दर (पाँच वर्ष माथिका) (प्रतिशत)	७८	९५
आधारभूत तह (१-८) मा खुद भर्नादर	९६.४	९९
आधारभूत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका (प्रतिशत)	३.६	१
माध्यमिक तह (९-१२)मा खुद भर्नादर (प्रतिशत)	४८.७	६०
आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार (प्रतिशत)	५६	८३
निरपेक्ष गरिबी	१४.७१	७.४१
बहुआयामिक गरिबी सूचांक (प्रतिशत)	१४.२	७.३
विद्युतमा पहुँच पुगेको परिवार	९९.२५	१००
प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन (कि.ग्रा.)	२३४	४००
घरजग्गामा एकल स्वामित्व भएका महिला (प्रतिशत)	१९.९	२८

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश, २०७८

४. सार्वजनिक वित्त

४.१ बजेट विनियोजन

संघीय संरचनामा गएपछि गण्डकी प्रदेशको वार्षिक बजेटमा निरन्तर वृद्धि देखिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल १ अर्ब २ करोड रुपैयाँ बजेट विनियोजन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा कुल बजेट रु. ३० अर्ब ५ करोड पुगेको छ । कुल बजेटमा वृद्धिसँगै चालु, पुँजीगत बजेटमा पनि वृद्धि भएको छ ।

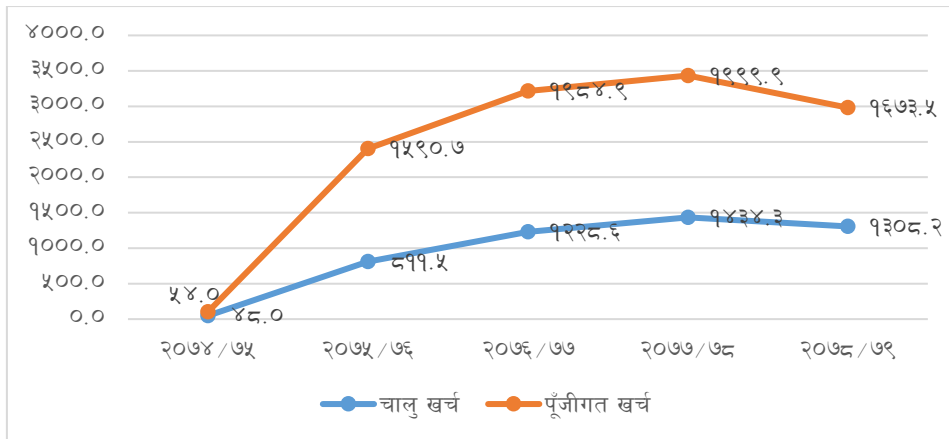
तालिका ४.१.: गण्डकी प्रदेशको चालु, पुँजीगत तथा वित्तीय खर्चका लागि विनियोजित बजेट (रु. करोड)

विवरण	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
चालु खर्च	४८.०	८११.५	१२२८.६	१४३४.३	१३०८.२
पुँजीगत खर्च	५४.०	१५९०.७	१९८४.९	१९९९.९	१६७३.५
वित्तीय व्यवस्था	०.०	०.०	०.०	५०.०	२४.०
कुल विनियोजित बजेट	१०२.१	२४००	३२१३.५	३४८४.२	३००५.७

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरु

गण्डकी प्रदेशको विगत पाँचवर्षको चालु खर्चको लागि विनियोजित बजेट निरन्तर बढ्दै गएको देखिन्छ भने आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा अघिल्लो वर्षको तुलनामा विनियोजित बजेट घटेको देखिन्छ ।

चार्ट ४.१: गण्डकी प्रदेशको चालु तथा पुँजीगत खर्चको लागि विनियोजित बजेट (रु करोड)

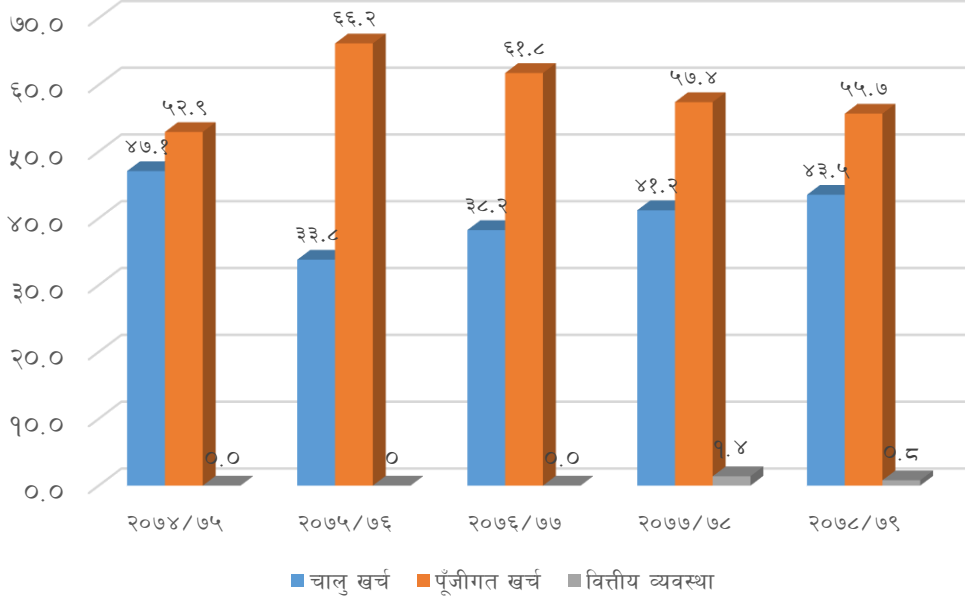
स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरु

गण्डकी प्रदेशको विगत पाँचवर्षको चालु खर्च, पुँजीगत खर्च तथा वित्तीय व्यवस्थाको लागि विनियोजन गरेको बजेट चार्ट ४.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रत्येक आर्थिक वर्षमा विनियोजित बजेटमा चालु खर्चको तुलनामा

पूँजीगत बजेटको हिस्सा उच्च देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ बाट प्रत्येकवर्ष चालु खर्चका लागि बजेट बढ्दो देखिन्छ भने पूँजीगत खर्चको लागि विनियोजित बजेट भने घट्दो देखिन्छ।

चार्ट ४.२: चालु, पूँजीगत तथा वित्तीय व्यवस्थाका लागि विनियोजित बजेट (प्रतिशतमा)

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरू

४.२ बजेट कार्यान्वयन

गण्डकी प्रदेशको बजेट कार्यान्वयनतर्फ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल विनियोजित बजेटको २३.७ प्रतिशत मात्र खर्च भएको देखिन्छ भने त्यसपछिका तीन आर्थिक वर्षमा बजेट कार्यान्वयनमा क्रमशः सुधार भई कुल विनियोजित बजेटको ५८ प्रतिशत, ६३.५ प्रतिशत र ७३.५४ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ। बजेट खर्चमा वृद्धि देखिए तापनि यसमा अबै सुधार हुनु आवश्यक छ।

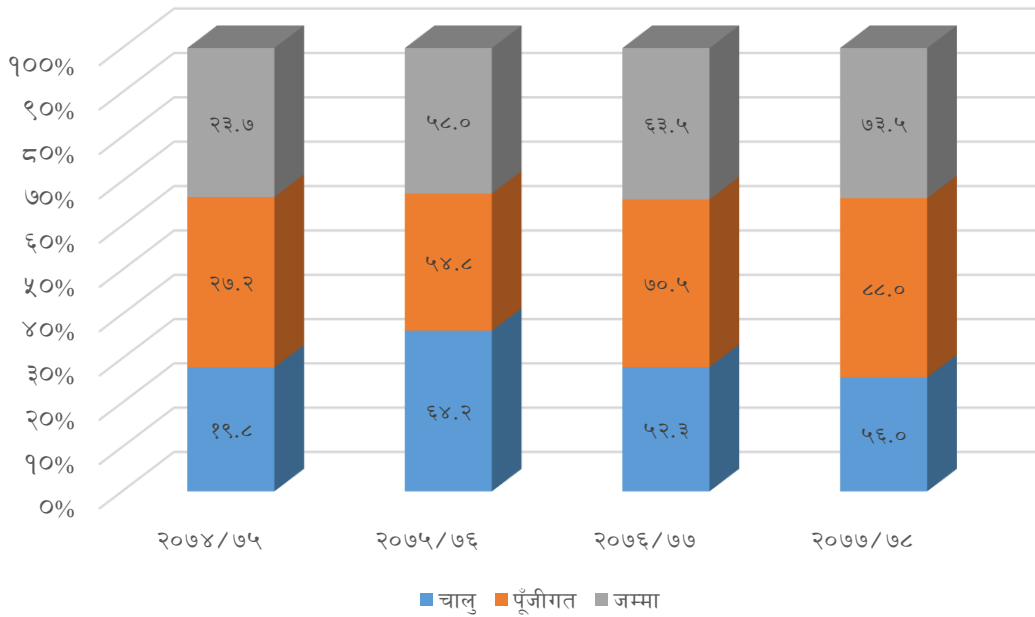
तालिका ४.२: विनियोजित कुल बजेट, संशोधित अनुमान तथा यथार्थ खर्चको अवस्था

आर्थिक वर्ष	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
विनियोजन (रु. करोड)	१०२.१	२४०२	३२१३.५	३४८४.२	३००५.७
संसोधित अनुमान (रु.करोड)		१६१३	२०४२	२६१६	
संशोधित अनुमान (प्रतिशत)		६७.१६	६३.५५	७५.०९	
यथार्थ खर्च (रु. करोड)	२४.२	१३९३	२०४१	२५६२.३	
यथार्थ खर्च (प्रतिशत)	२३.७	५८.०	६३.५	७३.५४	

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरू

कुल विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च पछिल्ला वर्षहरूमा बढ्दै गएजस्तै पुँजीगत तथा चालु खर्चको प्रवृत्ति पनि उस्तै छ । आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको १९.८ प्रतिशत र पुँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको २७.२ प्रतिशत खर्च भएकोमा यस प्रवृत्तिमा वृद्धि हुँदै आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको ५६ प्रतिशत र पुँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको ८८ प्रतिशत खर्च भएको छ । पुँजीगत खर्चमा भएको वृद्धिलाई सन्तोषजनक भएको देखिन्छ । चार्ट ४.३ मा कुल विनियोजित बजेटको चालु, पुँजीगत तथा कुल बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत प्रस्तुत गरिएको छ ।

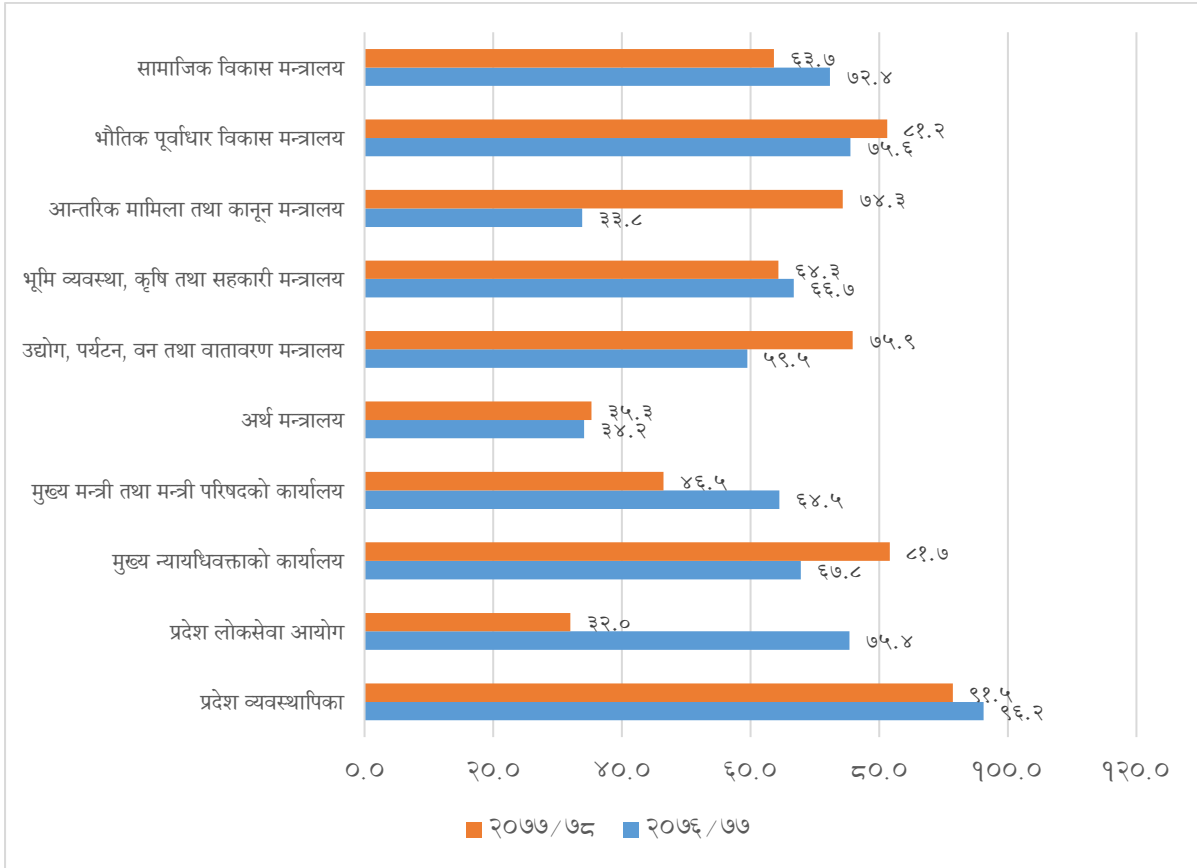
चार्ट ४.३: विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरू

चार्ट ४.४ मा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ र २०७७/७८ मा विभिन्न मन्त्रालय र केही सरकारी निकायहरूमा विनियोजित बजेट र यथार्थ खर्चको अनुपात प्रस्तुत गरिएको छ । भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, उद्योग, पर्यटन, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय तथा मुख्य न्यायाधीवक्ताको कार्यालय आदिमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को तुलनामा २०७७/७८ मा विनियोजित बजेटको खर्च अनुपातमा सुधार आएको देखिन्छ । तर सामाजिक विकास मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय तथा प्रदेश व्यवस्थापिका आदिमा भने आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को तुलनामा २०७७/७८ मा विनियोजित बजेटको खर्च अनुपातमा कमी आएको देखिन्छ ।

चार्ट ४.४: गण्डकी प्रदेशका केही मन्त्रालय र सरकारी नियकायहरूमा कुल विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत

स्रोत: विविध वर्षका बजेट किताबहरू

गण्डकी प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा रु. १ अर्ब २ करोड कुल बजेट विनियोजन गरेकोमा ४८ करोड चालु बजेट र ५४ अर्ब पुँजीगततर्फ रहेको थियो । त्यसपछि वर्षेपिच्छे बजेट वृद्धि हुँदै आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुल बजेट ३४ अर्ब ८४ करोड पुगेको छ । खर्चतर्फ भने आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा २३.७ प्रतिशत खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा ७३.५ प्रतिशत खर्च भएको छ । यसले बजेट परिचालनमा प्रदेशको क्षमता बढ्दै गएको देखिन्छ ।

तालिका ४.३: विनियोजित बजेट, यथार्थ खर्च तथा खर्च प्रतिशत (रु. करोडमा)

	२०७४/७५			२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८		
	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
चालुबजेट	४	९.५	१९.८	८११.५	५२१.१	६४.२	१२२८.६	६४२.७	५२.३	१४३४.३	८०२.८	५६.०
पूँजीगत बजेट	५४.०	१४.७	२७.२	१५९०.७	८७१.७	५४.८	१९८४.९	१३९८.७	७०.५	१९९९.९	१७५९.६	८८.०
वित्तीय व्यवस्था	०.०	०.०	०.०	१२०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	५०.०	०.०	०.०
जम्मा	१०२.१	२४.२	२३.७	२४००	१३९२.८	५८.०	३२१३.५	२०४१.४	६३.५	३४८४.२	२५६२.३	७३.५

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरू

४.३ स्रोत संकलन तथा बाँडफाँट

तालिका ४.४ मा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न स्रोतहरू प्रस्तुत गरिएको छ। प्रदेशको प्रमुख आर्थिक स्रोतहरूमा संघबाट प्राप्त हुने समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान रहेका छन् भने त्यसपछि क्रमशः बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तशुल्क आदिको हिस्सा ठूलो रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गण्डकी प्रदेशका प्रमुख आर्थिक स्रोतहरूमध्ये ६४.१ प्रतिशत विविध अनुदानको हिस्सा रहेको छ भने बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तशुल्कको हिस्सा २८.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा भने प्रदेशको कुल स्रोतमा अनुदानको हिस्सा ५७.३ प्रतिशत छ भने मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तशुल्कको हिस्सा २८.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यसले प्रदेशको कुल स्रोतमा अनुदानको हिस्सा घट्दो र आन्तरिक स्रोतको हिस्सा बढ्दै गएको देखिन्छ।

प्रदेशका आन्तरिक स्रोतहरूमा सवारी साधन कर अन्य स्रोतहरू आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को तुलनामा २०७६/७७ मा घटेको र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा पुनः बढेको देखिन्छ। त्यस्तै घरजग्गा रजिस्ट्रेसन शुल्कबाट प्राप्त हुने आमदानी भने पछिल्ला तीन वर्षमा बढ्दै गएको छ। प्रदेशका आन्तरिक स्रोतहरूमा केही वृद्धि देखिए पनि यो सन्तोषजनक छैन र आन्तरिक स्रोत वृद्धिका उपायहरू खोजी आवश्यक देखिन्छ।

तालिका ४.४: गण्डकी प्रदेशका प्रमुख स्रोतहरू (रु. दश लाखमा)

शीर्षकहरू	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
समानीकरण अनुदान	६७७६.७	३१.३	७११२.२	३३.१	७११२.६	२९.२
सशर्त अनुदान	६०४५.६	२७.९	६०२४	२८.०	४८१७	१९.८
समपुरक अनुदान	७१४.२	३.३	११११.६	५.२	१४९९	६.१
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मुल्य अभिवृद्धि कर	४९०९.७	२२.७	३७१२.३	१७.३	५३६९.७	२२.०
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने अन्तशुल्क	११८९.६	५.५	११०४.७	५.१	१५२७	६.३
विशेष अनुदान	३५५	१.६	८६०	४.०	५४०	२.२
सवारी साधन कर	९८७.२	४.६	६३१	२.९	१३७८	५.७
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	४३६.३	२.०	५७२.४	२.७	६९६	२.९
चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब		०.०	२४९.४	१.२	२४६.६	१.०
अन्य	२५७.७	१.२	१०५	०.५	१२०१.३	४.९
जम्मा	२१६७२	१००.०	२१४८२.६	१००	२४३८७.२	१००.०

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशको कुल रु. २४ अर्ब ३८ करोड ७२ लाख स्रोतको प्राप्ति भएको छ भने आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा रु. २२ अर्ब ४८ करोड स्रोत प्राप्ति भएको देखिन्छ।

तालिका ४.५: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट प्रदेशको कुल राजस्वमा भएको योगदान

जिल्ला	२०७६/७७		आ.व. २०७७/७८	
	रकम (रु. दशलखा)	योगदान (प्रतिशत)	रकम (रु. दशलखा)	योगदान (प्रतिशत)
पर्वत	१७.९	०.०८	५०.७	०.२१
मुस्ताङ	४.९	०.०२	१२.८	०.०५
स्याङ्जा	३७.३	०.१७	१०७.१	०.४४
म्याग्दी	३५.६	०.१६	३२.५	०.१३
बाग्लुङ	१११	०.४९	१५१.३	०.६२
नवलपुर	३३५	१.४९	५७५.३	२.३६
गोरखा	१७.२	०.०८	८३.४	०.३४
लमजुङ	१३.१	०.०६	४७.७	०.२०
तनहुँ	१२२.८	०.५५	१७४.८	०.७२
मनाङ	४.२	०.०२	३.७	०.०२
कास्की	२१७८२.८	९६.८९	२३१४७.८	९४.९२
जम्मा	२२४८१.८	१००.००	२४३८७.२	१००.००

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

संघीय सरकारबाट गण्डकी प्रदेश सरकारलाई वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त भएको समानीकरण अनुदान, सशर्त, अनुदान, विशेष अनुदान तथा समपुरक अनुदान शीर्षकमा वित्तीय हस्तान्तरण हुँदै आएको छ। विगत दुई वर्षमा यी शीर्षकमा प्राप्त अनुदान तालिका ४.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.६: संघीय सरकारबाट गण्डकी प्रदेशलाई प्राप्त भएको वित्तीय प्राप्तिको विवरण (रु. दश लाखमा)

अनुदान शीर्षक	२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८		
	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत
समानीकरण अनुदान	६७७६.७	६७७६.७	१००	७११२.२	७११२.२	१००.०	७११२.६	७११२.६	१००.०
सशर्त अनुदान	६५०१.९	६०४५.६	९३	५३५१.६	६०२४	११२.६	४२०८.४	४८१७	११४.५
विशेष अनुदान	३५५	-	-	७५०	८६०	११४.७	५४०	५४०	१००.०
समपुरक अनुदान	७१४.२	-	-	७५०	११११.६	१४८.२	१४९८.९	१४९८.९	१००.०
जम्मा	१४३४७.८	-	-	१३९६३.८	१५१०७.८	१०८.२	१३३५९।९	१३९६८.५	१०४.६

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

४.४ गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका बजेट

यस अध्ययनका लागि गण्डकी प्रदेशका २५ पालिकाहरूको वार्षिक बजेट तथा आन्तरिक स्रोतहरूको विश्लेषण गरिएको छ। नमूना गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूको विगत चार वर्षमा कुल बजेटमा चालु खर्चको हिस्सा ५० प्रतिशत वा त्योभन्दा बढी छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा पालिकाहरूका आन्तरिक स्रोतले कुल बजेटको २६.६ प्रतिशत धान्ने देखिन्छ भने चालु खर्चको ५३ प्रतिशत र पुँजीगत खर्चको ५३.७ प्रतिशत धान्ने देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा कुल बजेटको ५४.६ प्रतिशत चालु खर्चको लागि विनियोजन गरिएको छ भने आन्तरिक स्रोतले कुल बजेटको २७.५ प्रतिशत धान्ने अनुमान छ। सर्वेक्षणले समेटेका पालिकाहरूको जम्मा बजेट, चालु खर्च तथा पुँजीगत खर्चको हिस्सा तथा आन्तरिक स्रोतबारे तालिका ४.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.७: सर्वेक्षण गरिएका २५ नमूना पालिकाहरूको जम्मा, चालु तथा पुँजीगत बजेट तथा आन्तरिक स्रोत

शीर्षक	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
जम्मा बजेट (रु. करोड)	१६४२०	१७८४.२	१९५६.७	१९५१.२
चालु खर्च (रु. करोड)	८२५.६	९६१.८	१०४२.२	१०६५.१
कुल बजेटमा चालु खर्चको हिस्सा (प्रतिशत)	५.३	५.३	५.३	५.४
पुँजीगत खर्च (रु. करोड)	८१३.८	८२१.६	९१४.५	८८६.४
कुल बजेटमा पुँजीगत खर्चको हिस्सा (प्रतिशत)	४९.६	४६.०	४६.७	४५.४
आन्तरिक स्रोत(रु. करोड)	४३७.३	६११.२	५९७.१	५३५.८
कुल बजेटमा आन्तरिक स्रोतको अनुपात (प्रतिशत)	२६.६	३४.३	३०.५	२७.५
चालुखर्चमा आन्तरिक स्रोतको अनुपात (प्रतिशत)	५३.०	६३.५	५७.३	५०.३
पुँजीगत खर्चमा आन्तरिक स्रोतको अनुपात (प्रतिशत)	५३.७	७४.४	६५.३	६०.४

स्रोत: सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका सम्बन्धित वर्षका बजेट पुस्तिकाहरूबाट गणना गरिएको

४.५ गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका आयस्रोत

विभिन्न राजस्व तथा कर संकलनका लागि संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहका अधिकारहरु संविधानमा नै उल्लेख छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले राज्यमा उपलब्ध हुने प्राकृतिक तथा वित्तीय स्रोतको संघ, प्रदेश र पालिकाहरूलाई समन्यायिक ढंगले परिचालन, बाँडफाँट र वितरणको सिफरिस गर्ने अधिकार दिएको छ । अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ बमोजिम प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहलाई समानीकरण अनुदान, सशर्त, अनुदान, विशेष अनुदान तथा समपुरक अनुदान शीर्षकमा वित्तीय हस्तान्तरण हुँदै आएको छ । विगत तीन वर्षमा यस किसिमका अनुदानको तथ्यांक तालिका ४.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ भने आर्थिक वर्ष २०७६/७७ तथा २०७७/७८ पालिकागत रुपमा भएको वित्तीय हस्तान्तरण अनुसूची १७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.८: गण्डकी प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहलाई भएको वित्तीय हस्तान्तरणको विवरण
(रु. दश लाखमा)

अनुदान शीर्षक	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८				
	वार्षिक लक्ष्य	हस्तान्तरण प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	हस्तान्तरण प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	हस्तान्तरण प्रतिशत			
समानीकरण अनुदान	१०००	९९.९	९९	१०५०	११३९.२	१०८.५	१०५०	१०५०	१००.०
सशर्त अनुदान	-	-	-	४५८	२२२	४८.५	२५८	२८१.९	१०९.३
विशेष अनुदान	१०	३२.८	३२८	१३५	६४.३	४७.६	१९६	१४४.६	७३.८
समपुरक अनुदान	१०	१८.९	१८९	८१४.८	३००	३६.८	६२७	४५४.६	७२.५
जम्मा	१०२०	१०५१	१०३१	२४५७.८	१७२५.५	७०.२	२१३१	१९३१.१	९०.६

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

पालिकाहरूको आयस्रोत मध्ये प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी पनि प्रमुख हो । गण्डकी प्रदेशका सबै पालिकाहरूले प्राकृतिक स्रोतबाट वार्षिकरुपमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा रु. २० करोड र २०७८/७९ मा रु. २७ करोडभन्दा बढी राजस्व राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सिफरिस गरेको छ । रोयल्टीको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा विद्युतको र त्यसपछि वनको रहेको छ । गाउँपालिका तथा नगरपालिका अनुसार प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको विवरण अनुसूची १० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.९: स्थानीय तहहरूले प्राकृतिक स्रोत परिचालनबाट प्राप्त गर्ने कुल रोयल्टी सिफारिस
(रु. दश लाखमा)

आर्थिक वर्ष	रोयल्टी							
	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा	
२०७७/७८	रकम (रु)	११.१	०.३	१४८.२	१७.५	२६.६	४४.२	२०३.६
	प्रतिशत	५.५	०.१	७२.७			२१.७	१००
२०७८/७९	रकम (रु)	५.१	१.०	२५६.४	२.८	१३.४	१६.२	२७८.८
	प्रतिशत	१.८	०.४	९२.०			५.८	१००.०

स्रोत: प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग

४.६ मुद्रास्फीति

नेपाल राष्ट्र बैंकका अनुसार २०७८ माघ महिनामा वार्षिक बिन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ५.९७ प्रतिशत रहेको छ। अधिल्लो वर्षको सोही महिनामा यस्तो मुद्रास्फीति २.७० प्रतिशत रहेको थियो। समीक्षा महिनामा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मुद्रास्फीति ६.०० प्रतिशत र गैर-खाद्य तथा सेवा समूहको मुद्रास्फीति ५.९६ प्रतिशत रहेको छ।

२०७७ माघ महिनाको तुलनामा २०७८ माघ महिनामा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहअन्तर्गत घ्यू तथा तेल, तरकारी र दाल तथा गेडागुडी उपसमूहको मूल्यवृद्धि क्रमशः २०.६८ प्रतिशत, १४.०७ प्रतिशत र ९.३६ प्रतिशत रहेको छ। साथै, गैर-खाद्य तथा सेवा समूहअन्तर्गत यातायात, शिक्षा र फर्निचर तथा घरायसी सामग्री उपसमूहको मुद्रास्फीति क्रमशः १५.८७ प्रतिशत, ७.८६ प्रतिशत र ५.९२ प्रतिशत रहेको छ। समीक्षा महिनामा काठमाडौं उपत्यकामा ५.४७ प्रतिशत, तराईमा ६.५० प्रतिशत, पहाडमा ५.३२ प्रतिशत र हिमालमा ५.९७ प्रतिशत मुद्रास्फीति रहेको छ। २०७७ माघमा यी क्षेत्रहरूमा क्रमशः २.१२ प्रतिशत, २.७८ प्रतिशत, ३.३० प्रतिशत र २.०५ प्रतिशत मुद्रास्फीति रहेको थियो। २०७८ माघ महिनामा वार्षिक बिन्दुगत थोक मुद्रास्फीति १०.३४ प्रतिशत रहेको छ। अधिल्लो वर्षको सोही महिनामा यस्तो मुद्रास्फीति ६.१२ प्रतिशत रहेको थियो। समीक्षा महिनामा उपभोग्य वस्तु, मध्यवर्ती वस्तु र पुँजीगत वस्तुको थोक मूल्यवृद्धि क्रमशः १२.०९ प्रतिशत, ९.९२ प्रतिशत र ७.०० प्रतिशत रहेको छ। समीक्षा महिनामा निर्माण सामग्रीको थोक मूल्यवृद्धि १६.६१ प्रतिशत रहेको छ। विगत चार वर्षको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचांक अनुसूची १.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

५. वित्तीय क्षेत्र

५.१ बैंक तथा वित्तीय पहुँच

नेपालमा पछिल्ला वर्षहरूमा वित्तीय पहुँच बढ्दै गएको छ। सरकारको प्रत्येक स्थानीय तहमा कम्तीमा एउटा वाणिज्य बैंकको शाखा पुऱ्याउने लक्ष्य अनुरुप देशभरमा कुल ७५३ पालिकामध्ये ७५० पालिकाहरूमा वाणिज्य बैंकको शाखा विस्तार भएको छ। गण्डकी प्रदेशका सबै पालिकाहरूमा बैंकको पहुँच पुगेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनी, लघुवित्त वित्तीय संस्थाका गरी कुल १ हजार ३ सय ८८ शाखा रहेका छन्। जनगणना २०७८ को जनसंख्याको आधारमा यस प्रदेशमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाको प्रतिशाखा जनसंख्या १ हजार ८ सय १५ हुन आउँछ। यस दृष्टिमा समग्र नेपाल र अन्य प्रदेशको तुलनामा गण्डकी प्रदेशमा वित्तीय पहुँचको अवस्था राम्रो छ।

तालिका ५.१: गण्डकी प्रदेशमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखा (२०७८ असोज मसान्त)

प्रकार	वाणिज्य बैंक	विकास बैंक	वित्त कम्पनी	लघुवित्त वित्तीय संस्था	पूर्वाधार विकास बैंक	जम्मा शाखा	जनसंख्या (प्रतिशाखा)
गण्डकी प्रदेश	५८६	१८२	३५	५८५	०	१३८८	१८१५
प्रदेशको हिस्सा (प्रतिशत)	१२.२	१७.६	१४.४	११.८	०	१२.६	-
नेपाल	४८२२	१०३६	२४३	४९३८	१	११०३९	२७३२

स्रोत: नेपाल राष्ट्रबैंक, २०७८

गण्डकी प्रदेशमा क, ख, ग वर्गका बैंकहरूको कुल शाखा संख्या ८०३ रहेको छ। प्रदेशको जनसंख्या २४ लाख ७९ हजार ७४५ को आधारमा हिसाब गर्दा प्रतिशाखा जनसंख्या ३ हजार ८८ हुन आउँछ। प्रदेशका ११ जिल्लामध्ये मनाङ जिल्लामा प्रतिशाखा जनसंख्या सबैभन्दा कम ४७० र गोरखा जिल्लामा प्रतिशाखा जनसंख्या ५ हजार ४४ पर्दछ। बैंकका शाखा संख्याको आधारमा कास्की जिल्लामा सबैभन्दा धेरै २८७ शाखा, तनहुँमा १०२, नवलपुरमा ९६ र मनाङमा सबैभन्दा कम १२ शाखा रहेका छन्।

तालिका ५.२: गण्डकी प्रदेशमा अवस्थित क, ख र ग वर्गका बैंकहरूको जिल्लागत शाखा संख्या

जिल्ला	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	कुल शाखा	कुल जनसंख्या	प्रतिशाखा जनसंख्या
गोरखा	४१	६	३	५०	२५२,२०१	५०४४
मनाङ	१२	-	-	१२	५,६४५	४७०
लमजुङ	४२	५	२	४९	१५३,४८०	३१३२
कास्की	१९४	७४	१९	२८७	५९९,५०४	२०८९
तनहुँ	७९	२२	१	१०२	३२७,६२०	३२१२

जिल्ला	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	कुल शाखा	कुल जनसंख्या	प्रतिशाखा जनसंख्या
स्याङ्जा	४२	२३	२	६७	२५४,९६५	३८०५
मुस्ताङ	१६	१	-	१७	१४,५९६	८५९
बागलुङ	४७	१०	-	५७	२५०,५५४	४३९६
पर्वत	२५	१०	-	३५	१३२,७०३	३७९२
म्याग्दी	२२	९	-	३१	१०७,३७२	३४६४
नवलपुर	६६	२२	८	९६	३८१,१०५	३९७०
जम्मा	५८६	१८२	३५	८०३	२,४७९,७४५	३०८८

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

५.२ निक्षेप सङ्कलन तथा कर्जा प्रवाह

गण्डकी प्रदेशमा बैंकहरूमा निक्षेपकर्ताको संख्या बढ्दो देखिएको छ । नेपाल राष्ट्र बैंकका अनुसार २०७६ असार मसान्तसम्म गण्डकी प्रदेशका विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा कुल २९ लाख १९ हजार ७७४ निक्षेपकर्ता रहेकामा २०७८ असार मसान्तमा यो संख्या ४१ लाख ६४ हजार ५७८ पुगेको छ ।

विपन्न वर्ग कर्जा पनि २०७६ असारसम्म गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका बैंकहरूबाट रु. ७ अर्ब ७३ करोड लगानी भएकोमा २०७८ असार सम्ममा २९ अर्ब ८९ करोड पुगेको छ । गण्डकी प्रदेशका जिल्लागत तथ्यांकहरू अनुसूची २.२ प्रस्तुत गरिएको छ । शाखारहित बैंकिङ सेवा प्रयोग गर्नेको संख्या २०७६ को तुलनामा २०७७ मा बढे पनि २०७८ मा घटेको देखिन्छ ।

तालिका ५.३: गण्डकी प्रदेशका बैंकहरूका निक्षेपकर्ता तथा प्रवाह भएका विभिन्न कर्जा रकम

विवरण	गण्डकी प्रदेश			राष्ट्रिय		
	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
निक्षेपकर्ताको संख्या	२९१९७७४	३७००४९१	४१६४५७८	२७,८६६,५०५	३२,४५४,२०४	३७,७७०,९८५
विपन्न वर्ग कर्जा (रु. दश लाखमा)	७,७३३	१८,७६२	२९,८९५	१२२,०७४	१९१,५३८	२८१,३०२
पुनर्कर्जा (रु. दश लाखमा)	८६५	३००	११,८३९	१२,९६९	८,११७	१०४,२९९
सहुलियतपूर्ण कर्जा (रु. दश लाखमा)	२,३७५	६,३०९	२३,०३६	२५,१६९	५७,८२६	१५१,२०७
प्राथमिकता प्राप्त कर्जा (रु. दश लाखमा)	१९,९४१	३६,१५६	६४,५६१	३८४,६८६	७०९,३७०	८९०,३४२
ऋणीहरूको संख्या	१९६,२०३	२२६,२५४	२३९,२१६	१,२४०,८९१	१,३९२,६४७	१,६१८,१९७
शाखारहित बैंकिङ प्रयोगकर्ताको संख्या (दर्ता भएका)	२८,१६६	६०,९७८	३४,४४२	३७८,००३	६७९,६३१	४३५,७६१
शाखारहित बैंकिङ प्रयोगकर्ताको संख्या (सक्रिय)	२५,७१९	५६,९४७	३२,१०३	३२३,२४८	५९५,१५६	३७६,८१९

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न बैंकहरूबाट भएका कर्जा प्रवाह तथा बचतलाई तालिका ५.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ । गण्डकी प्रदेशका बैंकहरूमा जम्मा हुने बचतको तुलनामा कर्जा लगानी ज्यादै न्यून देखिन्छ । पछिल्ला

तीन आर्थिक वर्षमा यो अनुपात ७ प्रतिशतभन्दा कम देखिन्छ । यसले प्रदेशका जिल्लाहरूमा जम्मा भएको निक्षेप केन्द्रमा वा अन्य प्रदेशहरूमा लगानी भएको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तथ्यांकअनुसार गण्डकी प्रदेशका 'क', 'ख', 'ग' तथा 'घ' वर्गका बैंकहरूमा जम्मा रु. ४५ खर्ब २२ अर्ब निक्षेप जम्मा भएकोमा ३ खर्ब ९ अर्ब रुपैयाँ मात्र लगानी भएको देखिन्छ । जिल्लागतरूपमा हेर्ने हो भने कास्की जिल्लामा सबैभन्दा धेरै रु. १४ खर्ब ७८ अर्ब निक्षेप जम्मा भएको तथा कर्जा लगानी रु. १ खर्ब ३९ अर्ब भएको देखिन्छ । जिल्लागत रूपमा बैंकमा जम्मा भएको बचत तथा लगानी अनुसूची २.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

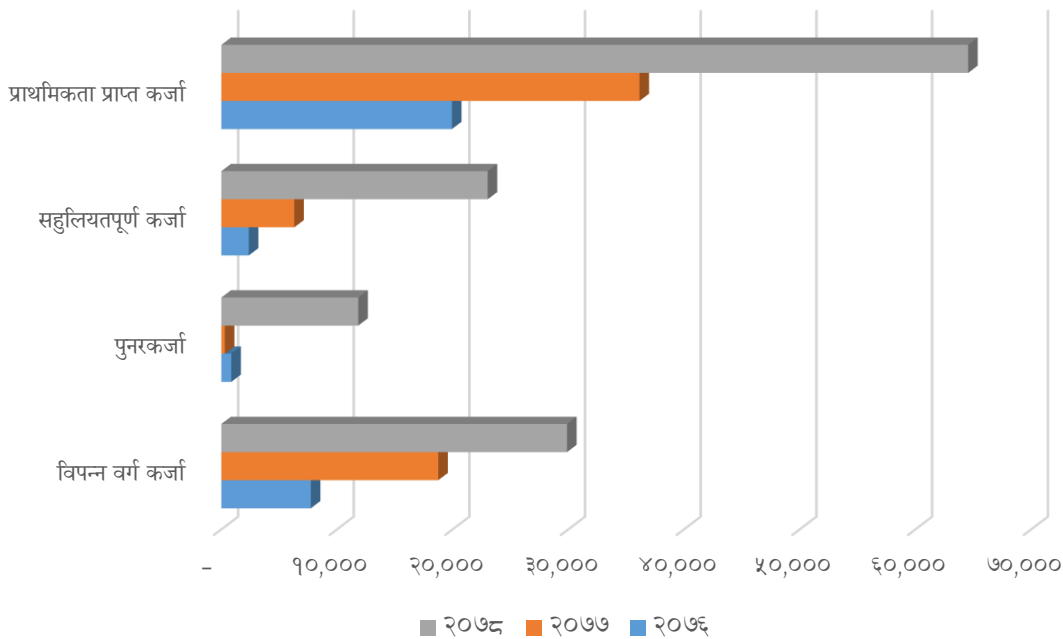
तालिका ५.४: गण्डकी प्रदेशका बैंकहरूबाट भएको कुल कर्जा लगानी, कुल निक्षेप (रु. दश लाख)

विवरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
जम्मा कर्जा लगानी	१८९७५६.२	२४७१३३.७	३०९८२५.३
जम्मा बचत	३०५८६८२.०	३७८१९९७.०	४५२२२५७.०
बचत तथा कर्जा लगानी बीचको फरक	२८६८९२५.८	३५३४८६३.३	४२१२४३१.७
कर्जा लगानी तथा बचतको अनुपात (प्रतिशत)	६.२	६.५	६.९

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न बैंकहरूबाट प्रवाह भएका प्राथमिकता प्राप्त कर्जा, सहूलियतपूर्ण कर्जा, पुनरकर्जा तथा विपन्न वर्ग कर्जाजस्ता कर्जाहरू विगत तीन वर्षमा बढ्दै गएको देखिन्छ । यी तथ्यांकले कर्जामा आममान्छेको पहुँच बढ्दो क्रममा रहेको देखाएको छ ।

चार्ट ५.१: गण्डकी प्रदेशमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट प्रवाह भएका विविध कर्जा (रु. दश लाखमा)

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

तालिका ५.५ मा गण्डकी प्रदेशका बैंकहरुबाट विभिन्न क्षेत्रमा भएको कर्जा लगानी प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा विभिन्न क्षेत्रमा कुल रु. १८ अर्बभन्दा बढी लगानी भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यो रकम रु. ३० अर्बभन्दा बढी लगानी भएको देखिन्छ ।

कर्जा लगानीका दृष्टिले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा सबैभन्दा बढी थोक तथा खुद्रा बिक्रेताका लागि कुल कर्जाको १९.३६ प्रतिशत, निर्माण क्षेत्रमा १५.६२ प्रतिशत लगानी भएको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा थोक तथा खुद्रा बिक्रेताका लागि कर्जा उस्तै अनुपातमा छ भने कृषि तथा वन क्षेत्रमा कर्जा प्रतिशत बढेको देखिन्छ । कर्जा लगानीको जिल्लागत अवस्था अनुसूची २.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका: ५.५ गण्डकी प्रदेशका बैंकहरुबाट विभिन्न क्षेत्रमा भएको लगानी (रु. १० करोडमा)

विवरण	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
कृषि र वन सम्बन्धी	१२.८४	६.७७	१६.६३	६.७३	२६.१४	८.४४
माछापालन सम्बन्धी	०.१०	०.०५	०.१६	०.०६	०.२४	०.०८
खानी सम्बन्धी	०.११	०.०६	०.१६	०.०७	०.३१	०.१०
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	५.३५	२.८२	८.६९	३.५१	७.७९	२.५१
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	५.११	२.६९	६.१६	२.४९	७.५५	२.४४
निर्माण	२९.६४	१५.६२	३९.८७	१६.१३	४२.००	१३.५५
विद्युत, ग्यास तथा पानी	०.४४	०.२३	०.४९	०.२०	१.१४	०.३७
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा इलेक्ट्रोनिक	१.५४	०.८१	२.३०	०.९३	२.९१	०.९४
यातायात, भण्डारण र संचार	६.२६	३.३०	९.७७	३.९५	८.२८	२.६७
थोक तथा खुद्रा बिक्रेता	३६.७४	१९.३६	४४.८०	१८.१३	५८.९९	१९.०४
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	१२.५५	६.६२	१९.८८	८.०४	२५.४७	८.२२
पर्यटन	११.५३	६.०८	१५.६५	६.३३	१९.५७	६.३२
अन्य सेवा	४.५६	२.४०	६.२६	२.५३	७.४५	२.४०
उपभोग्य कर्जा	१४.४४	७.६१	१५.७७	६.३८	२४.३५	७.८६
स्थानीय सरकार	०.०३	०.०२	०.०७	०.०३	०.०१	०.००
अन्य	४८.५२	२५.५७	६०.४८	२४.४७	७७.६३	२५.०६
जम्मा	१८९.७६	१००.००	२४७.१३	१००.००	३०९.८३	१००.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

५.३ सहकारी संस्था

गण्डकी प्रदेशको अर्थतन्त्रको लागि सहकारी क्षेत्र एक महत्वपूर्ण आधार हो । गण्डकी प्रदेशमा उत्पादक, उपभोक्ता, वित्तीय, बहुउद्देश्यीय र सेवाका क्षेत्रमा गरी कुल २६७१ सहकारी संस्था रहेका छन् (सहकारी विभाग

२०७७)। संलग्नताको दृष्टिले प्रदेशको कुल जनसंख्याको भण्डै ४७ प्रतिशत जनसंख्या सहकारीमा आवद्ध रहेको देखिन्छ। जसमा महिला ५७.५ प्रतिशत र पुरुष ४२.५ प्रतिशत रहेका छन्। जिल्लागत हिसाबले हेर्दा सबैभन्दा धेरै कास्कीमा ४७० र सबैभन्दा कम मनाङमा १० वटा मात्र सहकारी संस्था रहेका छन्। त्यस्तै पालिकागत हिसाबले हेर्दा सबैभन्दा धेरै पोखरा महानगरपालिकामा ३५६ सहकारी रहेका छन् भने मनाङको नार्पाभूमि गाउँपालिकामा अहिलेसम्म कुनै सहकारी संस्था छैन। सहकारी सम्बन्धी केही तथ्यांक तालिका ५.६ मा प्रस्तुत छ भने जिल्लागत सहकारी तथ्यांक अनुसूची ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५.६: गण्डकी प्रदेशका सहकारीका केही भलक

कुल सहकारी संस्था संख्या	२६७१
कुल शेयर पूँजी (रु.)	२२०५०९६७२४६
कुल बचत संकलन (रु.)	८६०७४५७१६९३
कुल ऋण लगानी (रु.)	८८३७८०६१४३३
कुल सदस्य संख्या	१११६६३२
महिला सदस्य संख्या	६४२१३०
पुरुष	४७४५०२
प्रत्यक्ष रोजगारी	७६३८

स्रोत: सहकारी भलक २०७७, सहकारी विभाग

नेपालको संविधानको अनुसूची ६ मा सहकारी क्षेत्रलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साभ्ना अधिकारको सूचीमा राखिएको छ। प्रदेश सरकारबाट सहकारी ऐन, २०७५ र नियमावली २०७६ जारी गरी कार्यान्वयन गरिएको छ। सहकारी रजिस्ट्रार कार्यालयका अनुसार प्रदेशको कार्यक्षेत्रभित्र रहेका ८०४ सहकारी संस्थामा महिला ४३ हजार ६४९ र पुरुष ४० हजार ५०१ गरी कुल ८४ हजार १५० सेयर सदस्य रहेका छन्। कुल ८०४ सहकारीमध्ये ४१ प्रतिशत बचत तथा ऋण सहकारी, २१ प्रतिशत कृषि सहकारी, भण्डै १५ प्रतिशत बहुउद्देश्यीय सहकारी र बाँकी अन्य सहकारी रहेका छन्। गण्डकी प्रदेशको कार्य क्षेत्रभित्र रहेका सहकारीको प्रकृतिअनुसार विवरण तालिका ५.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५.७: गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न प्रकृति अनुसारका सहकारी

सहकारीको प्रकार	संख्या	अंश प्रतिशतमा
वचत तथा ऋण सहकारी	३३२	४१.२
कृषि सहकारी	१७१	२१.२
बहुउद्देश्यीय सहकारी	१२०	१४.९
दुग्ध सहकारी	४७	५.८
सञ्चार सहकारी	२२	२.७

सहकारीको प्रकार	संख्या	अंश प्रतिशतमा
उपभोक्ता सहकारी	१५	१.९
कफी सहकारी	१५	१.९
तरकारी तथा फलफूल सहकारी	९	१.१
मौरीपालन सहकारी	८	१.०
साना किसान सहकारी	५	०.६
विद्युत सहकारी	३	०.४
अदुवा सहकारी	३	०.४
पर्यटन सहकारी	३	०.४
विउविजन सहकारी	२	०.२
मत्स्य सहकारी	१	०.१
अन्य सहकारी	५०	६.२
जम्मा		१००.०

स्रोत: सहकारी रजिस्ट्रार कार्यालय, गण्डकी

५.४ बीमा

संघीय अर्थ मन्त्रालयका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा करिब २४ प्रतिशत जनताको बीमामा पहुँच पुगेको छ । देशभरमा बीमा कम्पनीका कुल २ हजार ९०५ शाखाहरु रहेका छन् भने गण्डकी प्रदेशमा कुल ३२१ बीमाका शाखा कार्यालयहरु रहेका छन् । यीमध्ये जीवनबीमा प्रदायक संस्थाका १९६ शाखा र निर्जीवन बीमा प्रदायक संस्थाका १२५ शाखा कार्यालय रहेका छन् । नेपालमा औसत बीमा संस्थाका प्रतिशाखा जनसंख्या १० हजार ४९ जना रहेकामा गण्डकी प्रदेशमा ७ हजार ७२५ रहेको छ ।

तालिका ५.८: जीवन तथा निर्जीवन बीमा संस्थाका प्रदेशगत शाखा संख्या

प्रदेश	जीवन बीमा		निर्जीवन बीमा		जम्मा शाखा		प्रतिशाखा जनसंख्या
	शाखा संख्या	प्रदेशगत प्रतिशत	शाखा संख्या	प्रदेशगत प्रतिशत	शाखा संख्या	प्रदेशगत प्रतिशत	
गण्डकी प्रदेश	१९६	१०.०	१२५	१३.४	३२१	११.०	७७२५
नेपालमा जम्मा	१९६९	१००	९३६	१००	२९०५	१००	१००४९

स्रोत: बीमा समिति, २०७८

गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामध्ये जीवन तथा निर्जीवन बीमा सेवा प्रदायक संस्थाका शाखाहरु कास्की जिल्लामा सबैभन्दा बढी (७६ शाखा) छन् भने मनाङ जिल्लामा सबैभन्दा कम (१ निर्जीवन बीमा शाखा) छन् । बीमा संस्थाका जिल्लागत शाखा संख्या तालिका ५.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५.९: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा भएका जीवन तथा निर्जीवन बीमाका शाखाहरू

जिल्ला	जीवन बीमा संस्थाका शाखा	निर्जीवन बीमा संस्थाका शाखा	जम्मा
कास्की	४४	३२	७६
बागलुङ	१८	९	२७
म्याग्दी	१४	६	२०
गोरखा	१६	८	२४
मुस्ताङ	२	२	४
पर्वत	१५	६	२१
स्याङ्जा	१८	१३	३१
लम्जुङ	२३	१४	३७
तनहुँ	२४	२२	४६
नवलपुर	२२	१२	३४
मनाङ	०	१	१
जम्मा	१९६	१२५	३२१

स्रोत: बीमा समीत, २०७८

६. गरिबी निवारण श्रम तथा रोजगारी

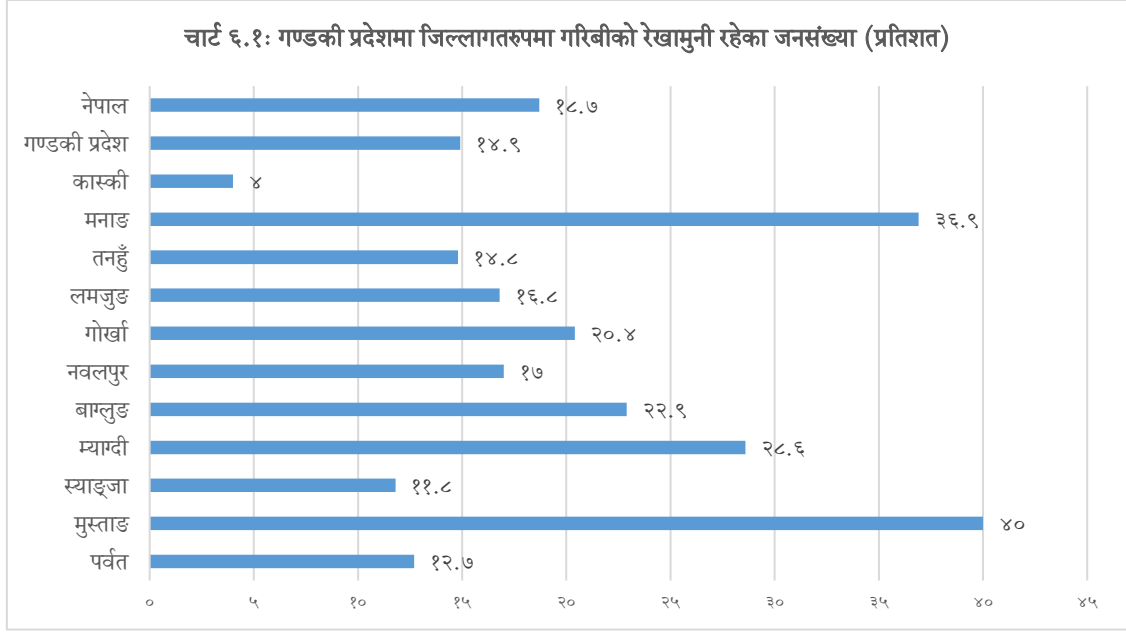
६.१ प्रदेशमा गरिबीको स्थिति

नेपालको संविधानले सामाजिक सुरक्षा र सामाजिक न्याय प्रदानगर्दै सबै लिंग, जाति, क्षेत्र र समुदायभित्रका आर्थिक रूपले विपन्नलाई प्राथमिकता दिने नीति अंगिकार गरेको छ। नेपालमा सरकारले विगत दुई दशकदेखि गरिबी निवारणलाई विकास प्रयासको प्राथमिकतामा राखेर कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार गरेको दशौं योजनामा गरिबीलाई आय आधारित गरिबी, मानवीय गरिबी र सामाजिक वञ्चनीकरण गरी मूलतः तीन आयाममा विभाजन गरिएको छ।

अहिले समग्र नेपालमा गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसंख्या १८.७ प्रतिशत, बहुआयामिक गरिबी सूचकांक २८.६ प्रतिशत र मानव विकास सूचकांक ०.५७९ रहेको छ (राष्ट्रिय योजना आयोग २०७६)। गण्डकी प्रदेशमा हाल १४.९१ प्रतिशत जनता निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि, २६.१ प्रतिशत जना मानवीय गरिबीको रेखामुनि र १४.२ प्रतिशत जनता बहुआयामिक गरिबीमा रहेका छन् (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश, २०७६)। गण्डकी प्रदेशको गिनी कोफिसियन्ट ०.३७ रहेको छ जहाँ समग्र नेपालको गिनी कोफिसियन्ट ०.३१ रहेको छ। गिनी कोफिसियन्टले आयमा असमानता देखाउँछ। गिनी कोफिसियन्ट सामान्यतः शून्यदेखि एकसम्ममा मापन गर्ने गरिन्छ र बढ्दै गएको कोफिसियन्ट भ्यालुले असमानता उच्च रहेको बुझाउँछ।

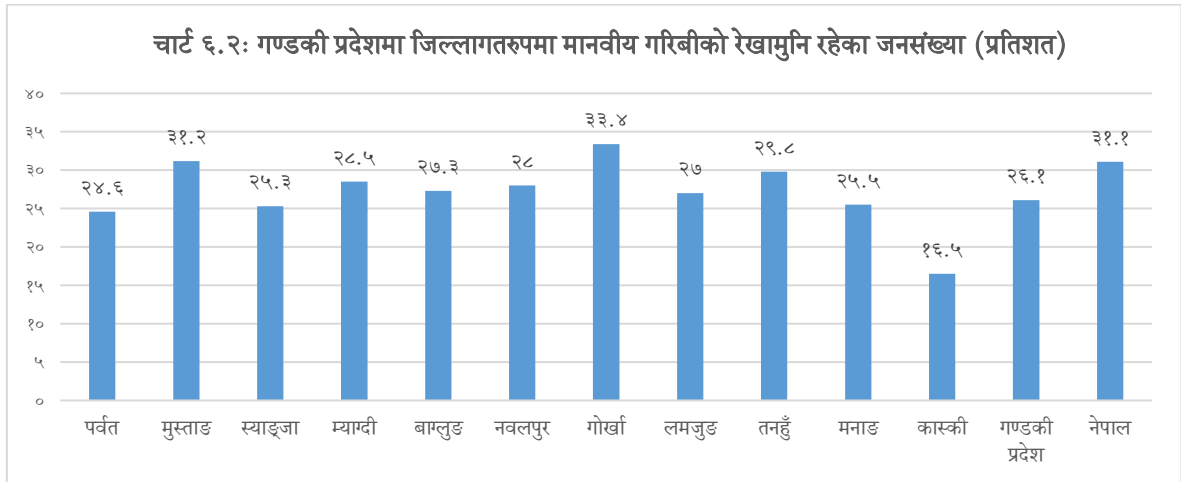
गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा रहेको गरिबीको अवस्था चार्ट ६.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। जिल्लागत रूपमा मुस्ताङ तथा मनाङमा उच्च गरिबी देखिन्छ भने कास्कीमा सबैभन्दा न्यून गरिबी रहेको छ।

स्रोत: नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी, २०७७

नेपालको मानवीय गरिबी ३१.१ प्रतिशत छ भने गण्डकी प्रदेशको २६.१ प्रतिशत रहेको छ। जिल्लागत रूपमा गोरखा जिल्लामा उच्च मानवीय गरिबी देखिन्छ भने कास्की जिल्लामा सबैभन्दा न्यून मानवीय गरिबी देखिन्छ।

स्रोत: नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी, २०७७

बहुआयामिक गरिबी सूचकांकले शिक्षा, स्वास्थ्य र जीवनस्तरजस्ता आयामहरूमा समानान्तर रूपमा जनताले सामना गर्ने अति बञ्चितिकरणलाई प्रतिबिम्बित गर्छ। बहुआयामिक गरिबी तथा वञ्चितिकरणको तीव्रता ४२.२ प्रतिशत हुनुले प्रदेशका जनताको शिक्षा, स्वास्थ्यमा पहुँच तथा जीवनस्तरको कमजोर अवस्था देखाउँछ। त्यसो त, वञ्चितिकरणको तीव्रता पनि बागमती प्रदेशको ४१.८६ र गण्डकी प्रदेशको ४२.८८ रहेको छ। अन्य प्रदेशको योभन्दा उच्च छ।

तालिका ६.१: प्रदेशगत बहुआयामिक गरिबी तथा वञ्चितीकरणको तीव्रता

विवरण	बहुआयामिक गरिबी सूचांक	सर्वेक्षण नमूना (हेडकाउन्ट) अनुपात	वञ्चितीकरणको तीव्रता
नेपाल	०.१२७	२८.६२	४४.२३
प्रदेश १	०.०८५	१९.६७	४३.२२
मधेश	०.२१७	४७.८९	४५.३२
बागमती	०.०५१	१२.२४	४१.८६
गण्डकी	०.०६१	१४.१९	४२.८८
लुम्बिनी	०.१३३	२९.९२	४४.३३
कर्णाली	०.२३०	५१.२२	४४.८८
सुदूरपश्चिम	०.१४६	३३.५६	४३.५१

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७८

६.२ आयमा असमानता

गण्डकी प्रदेशमा कुल उपभोगमा जनसंख्याको तल्लो ४० प्रतिशतको हिस्सा लगभग १८.९ प्रतिशत मात्र रहेको छ। तल्लो २० प्रतिशतको हिस्सा ६.९ प्रतिशत छ। जुन गिनी गुणांकमा मापन गरिएको असमानता राष्ट्रिय स्तरभन्दा बढी रहेको छ। जुन प्रदेशको तुलना गर्दा यो स्तर ०.३७६ देशकै दोस्रो उच्च हो। त्यस्तै आमदानीमा माथिल्लो १० प्रतिशत र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको अनुपात १.४१ रहेको छ।

तालिका ६.२: आयमा असमानताका विभिन्न सूचक तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरु

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
आयमा असमानता (गिनी कोफिसियन्टद्वारा मापन गरिएको)	०.३७	०.२६	०.२३	०.३३	०.२३
कुल उपभोगमा तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्या (प्रतिशत)	१८.९	२५	३०	१८.५	२३.४
कुल आयमा तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्या (प्रतिशत)	७.८	१३.५	३०	११.९	१८
आमदानीमा माथिल्लो १० र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको अनुपात (PALMA)	१.४१	१.१०	१	१.३	१

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७७

६.३ आन्तरिक रोजगारी

देशभित्रै रोजगारी सिर्जना अहिलेको सबैभन्दा ठूलो चुनौती हो। केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ मा गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणनाका अनुसार गण्डकी प्रदेशका सबै जिल्लामा गरी १ लाख ६ सय ८४ वटा विभिन्न व्यवसायिक संस्थाहरु रहेका छन्। यी संस्थाहरुमा कुल ३ लाख ३२ हजार ४ सय ७२ जना संलग्न छन्।

संख्याको आधारमा कास्की जिल्लामा सबैभन्दा धेरै १ लाख ११ हजार ८ सय १८ जना तथा सबैभन्दा कम मनाङमा १ हजार ६ सय ९५ जना रोजगारमा आवद्ध छन्। जिल्लागत आन्तरिक रोजगारीको अवस्था अनुसूची १२ मा उल्लेख गरिएको छ। त्यस्तै औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार थोक तथा खुद्रा व्यापारमा सबैभन्दा धेरै ९९ हजार ४ सय ९३ जना संलग्न छन्। त्यसपछि क्रमशः शिक्षामा ६१ हजार ५४, आवास तथा भोजन सेवामा ४५ हजार ५ सय ७२, उत्पादनमुलक उद्योगमा ३७ हजार ९ सय ९८ जना संलग्न छन् भने सबैभन्दा कम घरजग्गा कारोबार सेवामा ७८ जना संलग्न भएको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ। औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार रोजगारी तथा व्यवसायिक संस्थाको तथ्यांक अनुसूची १२ र १३ मा उल्लेख छ।

६.४ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम

गुणस्तरीय जनशक्तिको विकासमार्फत श्रमको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्नु अहिलेको चुनौती हो। रोजगारी सिर्जनाका लागि सरकारी तहबाट विभिन्न प्रयासहरू हुँदै आएका छन्। तीमध्ये प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम एक हो।

संघीय श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमअन्तर्गत गण्डकी प्रदेशका ७९ स्थानीय तहबाट २ हजार ३५ आयोजनाका लागि रु. १५ करोड ४० लाख रुपैयाँ हस्तान्तरण भएको छ। यसबाट ९ हजार ६ सय ११ व्यक्तिले १३ औसत दिन रोजगार पाएका छन्।

तलिका ६.३: प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रममा नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशमा माग तथा हस्तान्तरण गरिएको रकम

प्रदेश	चरण	आयोजना प्रस्ताव गर्ने स्थानीय तहको संख्या	मापदण्ड पुगेका आयोजनाको संख्या	आयोजनाका लागि माग गरिएको रकम (रु. लाख)	हस्तान्तरण भएको रकम (रु. लाख)
राष्ट्रिय	प्रथम	७२३	२००८९	३७९७०१	२००००
	दोश्रो	७८	१३२८	१३४३१	३०३२
	कुल	७०१	४१४१७	३९३१३३	२३०३२
गण्डकी प्रदेश	प्रथम	७०	१९५७	१९१२११	१४१९
	दोश्रो	९	७८	६९१३४	११२
	कुल	७९	२०३५	१९१९०३	१५४०

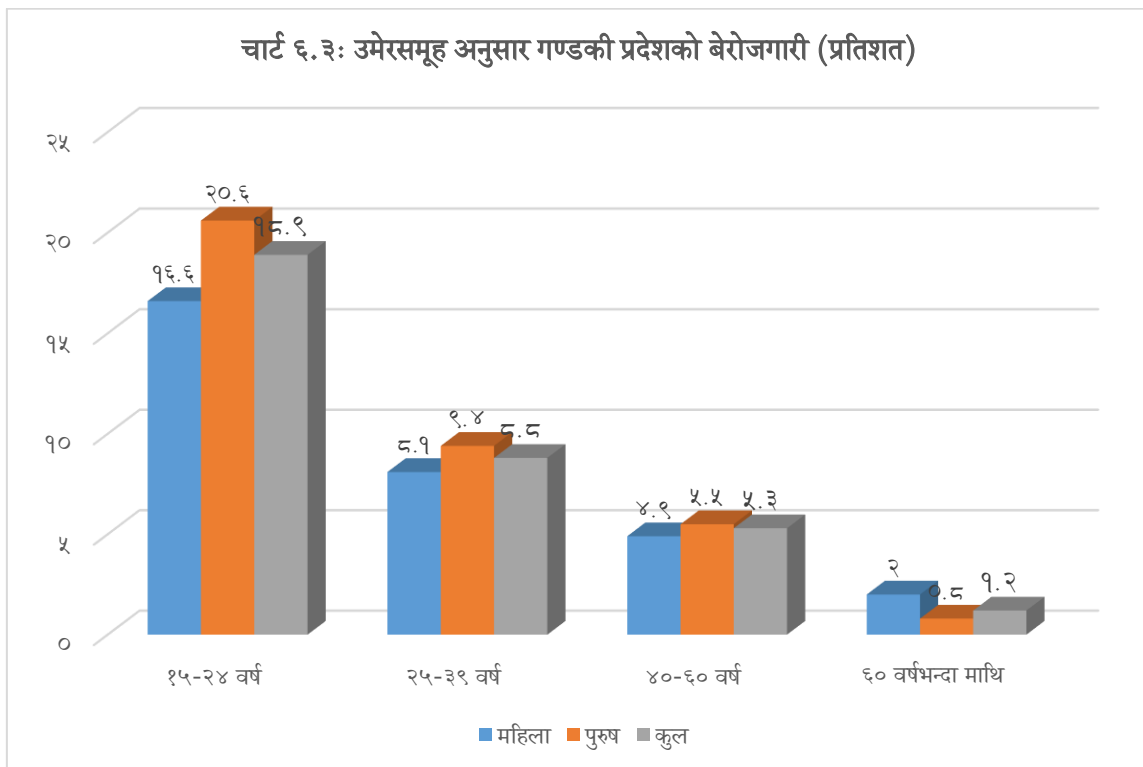
स्रोत: श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, २०७७

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गण्डकी प्रदेशमा ९ हजार ६ सय ११ जना रोजगारीमा संलग्न भएका तथा औसत रोजगारी दिन १३ रहेको थियो।

वर्षेनी लाखौंको संख्यामा रोजगार बजारमा प्रवेश गर्ने युवाहरूको लागि रोजगारी सिर्जना गर्नु वर्तमान नेपालको एक ठूलो चुनौती हो । त्यसो त यसरी श्रम बजारमा प्रवेश गर्ने युवाहरू देशको लागि ठूलो अवसर पनि हो । जनगणना २०६८ को तथ्यांकअनुसार गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा गरी कुल १२ लाख १ हजार ३ सय २० आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या रहेको छ । जिल्लागत रूपमा आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या नवलपुर जिल्लामा सबैभन्दा धेरै रहेको छ भने त्यसपछि क्रमशः कास्की, तनहुँ, गोरखालगायत जिल्लाहरूमा रहेका छन् ।

६.५ बेरोजगारी

श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार गण्डकी प्रदेशको औसत बेरोजगारी दर ९ प्रतिशत रहेको छ । सर्वेक्षणले प्रदेशको महिला बेरोजगारी ८.४ प्रतिशत र पुरुष बेरोजगारी ९.४ प्रतिशत देखाएको छ । त्यस्तै उमेर समूहअनुसार १५ वर्षदेखि २४ वर्ष उमेर समूहका महिला तथा पुरुषको बेरोजगारी दर उच्च देखिन्छ । उमेर समूहअनुसार तथा प्रदेशगत बेरोजगारी अनुसूची ४.१ र ४.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

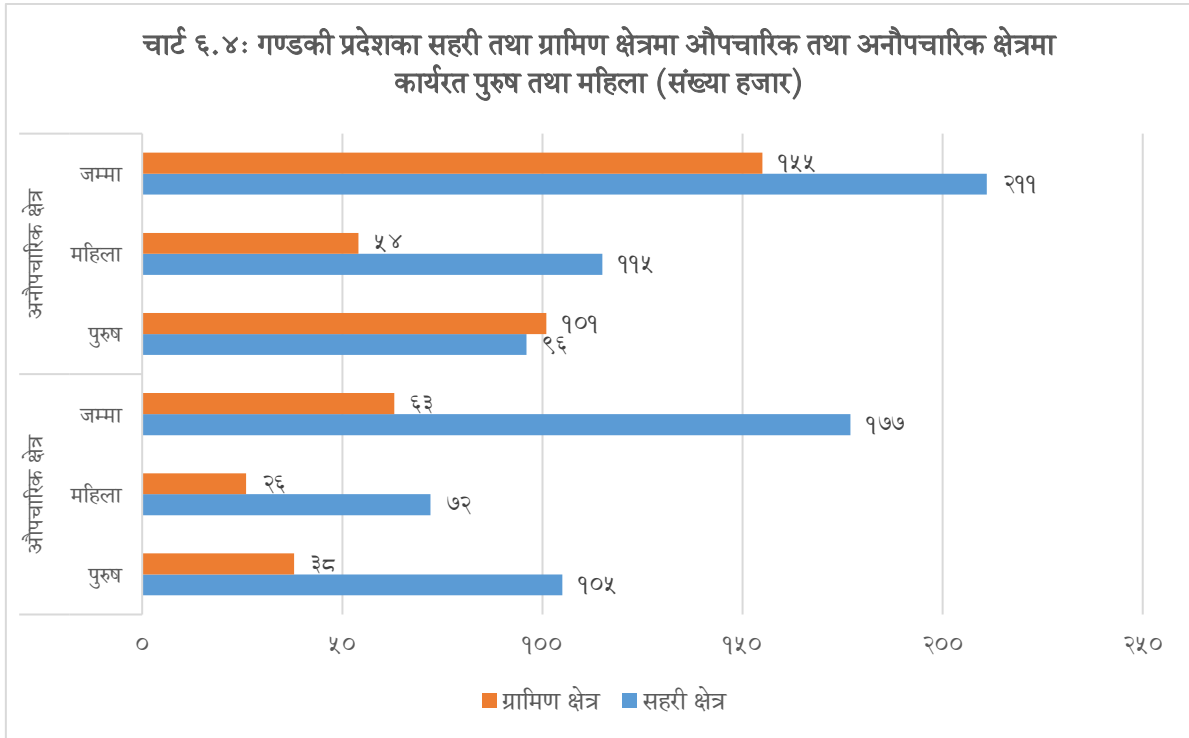

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

६.६ औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्ति

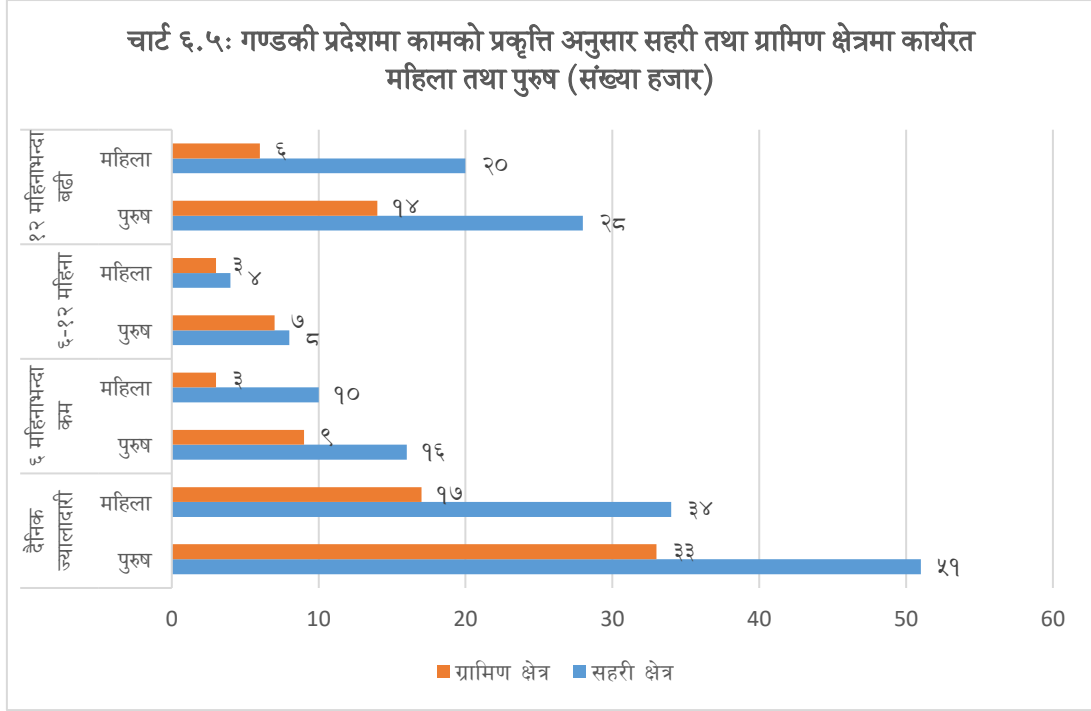
श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार नेपालमा औपचारिक क्षेत्रमा भन्दा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत श्रमशक्तिको संख्या ठूलो छ । अनौपचारिक क्षेत्रमा कुल ४४ लाख ११ हजार श्रमशक्ति कार्यरत छन् भने

औपचारिक क्षेत्रमा २६ लाख ७५ हजार मात्र कार्यरत छन् (अनुसूची ४.३) । गण्डकी प्रदेशमा पनि औपचारिक क्षेत्रमा भन्दा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत श्रमशक्तिको संख्या बढी छ । चार्ट ६.४ मा सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रमा औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत महिला तथा पुरुषको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

नेपाल तथा प्रदेशगत रूपमा कामको प्रकृति अनुसार कार्यरत महिला तथा पुरुषको संख्या अनुसूची ४.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । गण्डकी प्रदेशमा सहरी क्षेत्रमा दैनिक ज्यालादारीमा काम गर्ने पुरुषको संख्या ५१ हजार छ भने ग्रामीण क्षेत्रमा यो संख्या ३३ हजार मात्र रहेको छ । लैंगिक रूपमा कामको समयावधि अनुसारको विवरण चार्ट ६.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

तालिका ६.४ मा गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या तथा श्रमशक्ति उत्पादकत्व प्रस्तुत गरिएको छ। जनसंख्याको आधारमा आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसंख्या कास्की जिल्लामा सबैभन्दा बढी छ भने कुल जनसंख्यामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको अनुपात मनाङ जिल्लामा सबैभन्दा उच्च (६४.४ प्रतिशत) रहेको छ। त्यस्तै कुल जनसंख्याको अनुपातमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या कम भएका जिल्लाहरूमा कास्की (२८.८ प्रतिशत), तनहुँ (४०.४ प्रतिशत), नवलपुर ४०.५ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ६.४: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसंख्या तथा श्रमशक्ति उत्पादकत्व

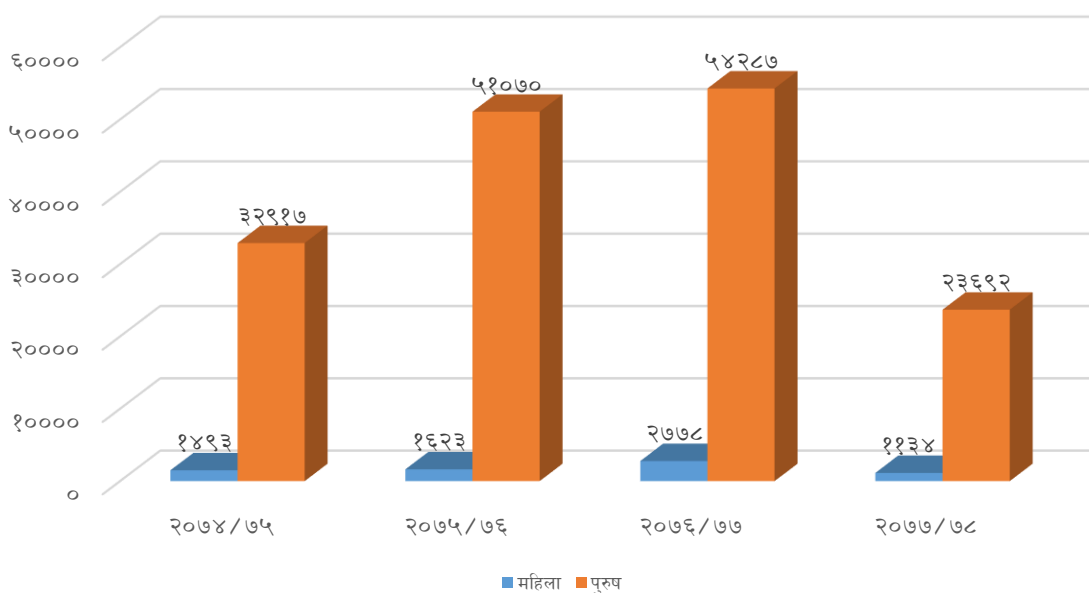
जिल्ला	जनसंख्या (२०७८)	आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसंख्या	सक्रिय जनसंख्या प्रतिशत	श्रमशक्ति उत्पादकत्व (रु.)	राष्ट्रिय औसतसँगको तुलनामा श्रमशक्ति उत्पादकत्व
मनाङ	५६४५	३६३५	६४.४	२३२४५३.५	१९६.८
मुस्ताङ	१४५९६	७७८४	५३.३	१३५५२९.१	११४.८
गोरखा	२५२२०१	१३२१८६	५२.४	८६३९१.०	७३.१
लम्जुङ	१५३४८०	७७७७२	५०.७	१०३६१०.०	८७.७
तनहुँ	३२७६२०	१३२३६४	४०.४	१०५८१७.८	८९.६
स्याङ्जा	२५४९६५	१३१०१२	५१.४	१०८२३४.०	९१.६
कास्की	५९९५०४	१७२६३९	२८.८	१८०९८३.४	१५३.२
म्याग्दी	१०७३७२	५४१४७	५०.४	८७२०४.६	७३.८
पर्वत	१३२७०३	७०७०४	५३.३	८४९२४.०	७१.९
बाग्लुङ	२५०५५४	११०६८०	४४.२	८४९०३.३	७१.९
नवलपुर	३८११०५	१५४१९४	४०.५	९७७३१.५	८२.७

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग २०७५

६.७ वैदेशिक रोजगारी

वैदेशिक रोजगारी र त्यसबाट प्राप्त हुने विप्रेषणले देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको भण्डै २४ हिस्सा ओगट्छ (अर्थ मन्त्रालय, २०७८) । गण्डकी प्रदेशबाट पनि विदेशिने युवाहरूको संख्या उल्लेख्य रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लाबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरूको संख्या ३४ हजार ४१० थियो जसमा पुरुषको संख्या ३२ हजार ९१७ थियो भने महिलाको संख्या १ हजार ४९३ रहेको थियो । त्यसपछि आर्थिक वर्ष २०७५/७६ र २०७६/७७ मा क्रमशः ५२ हजार ६९३ र ५७ हजार ६५ युवा वैदेशिक रोजगारीको लागि विदेशिएका तथ्यांक रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा भने यो संख्या २४८२६ मात्र रहेको छ जुन विश्वव्यापी कोभिड महामारीको कारण घटेको हुनसक्छ । कोभिड महामारीभन्दा अगाडि महिला तथा पुरुष युवाहरू रोजगारीको लागि विदेशिने तथ्यांक बढ्दो देखिन्छ । पछिल्लो चार वर्षमा वैदेशिक रोजगारीको लागि विदेशिने युवाहरूको जिल्लागत तथा लैंगिक तथ्यांक अनुसूची ४.५ प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट ६.६: गण्डकी प्रदेशबाट श्रमका लागि विदेशिने युवाहरूको तथ्यांक

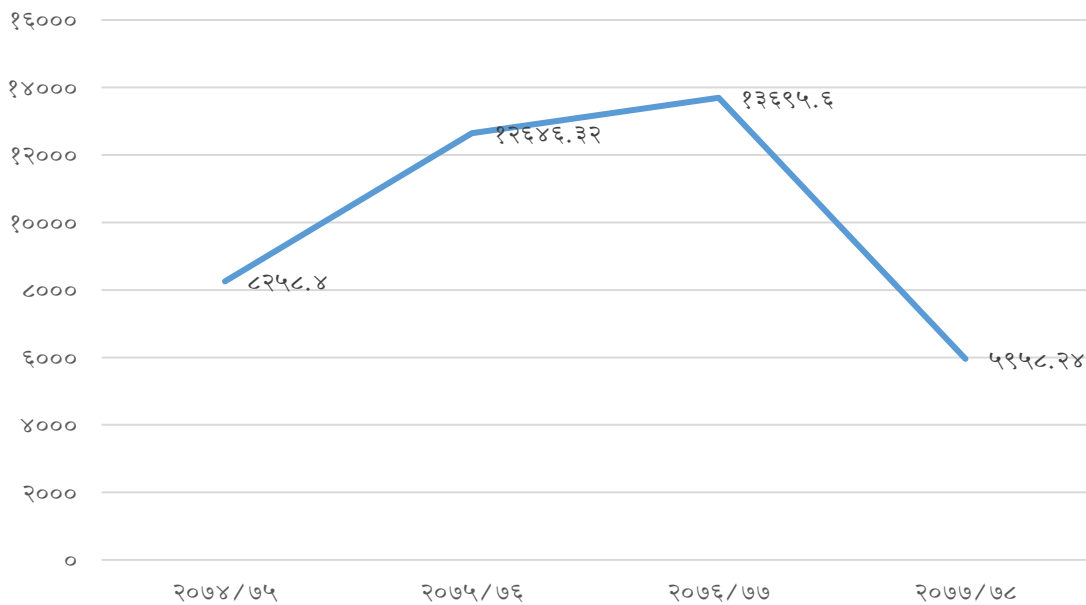
स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग, २०७८

गण्डकी प्रदेशमा वार्षिक भित्रने विप्रेषणको यथार्थ आँकडाको भन्न गाह्रो छ । २०७६ सालमा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्मा प्रकाशित एक अनुसन्धानमूलक लेखमा वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्तिले प्रतिवर्ष औसत रु. २ लाख ४० हजार विप्रेषण पठाउने उल्लेख छ (आचार्य र साथीहरू, २०७६) । त्यस्तै नेपाल राष्ट्र बैंकले २०६९ सालमा गरेको एक अध्ययनले वैदेशिक रोजगारीमा गएका व्यक्तिले प्रतिवर्ष औसत १ लाख

६९ हजार (मासिक न्यूनतम १४ हजार) पठाउने उल्लेख छ। यी दुई लेखको आधारमा प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष २ लाख ४० हजार रुपैयाँ विप्रेषणलाई आधार मानी गण्डकी प्रदेशमा वार्षिक भित्रने विप्रेषण गणना गरिएको छ।

यसको आधारमा गण्डकी प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा ८ अर्ब २५ करोड विप्रेषण भित्रिएकोमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा १३ अर्ब ६९ करोड र गत वर्ष ५ अर्ब ९५ करोड रुपैयाँ विप्रेषण भित्रिएको देखिन्छ। विप्रेषण यसरी कम हुनुमा कोभिड महामारीका कारण श्रमका लागि विदेशिने श्रमशक्ति कम हुनु नै प्रमुख कारण हो। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गण्डकी प्रदेशबाट ५७ हजार ६५ युवा श्रमको लागि विदेशिएकमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा २४ हजार ८ सय २६ जना मात्र विदेशिएको तथ्यांक छ।

चार्ट ६.७: विगत ४ वर्षमा गण्डकी प्रदेशमा भित्रिएको विप्रेषण, (रु. दश लाखमा)

अनुसूची ४.५ को आधारमा गणना गरिएको।

७. कृषि, वन, भू-उपयोग तथा वातावरण

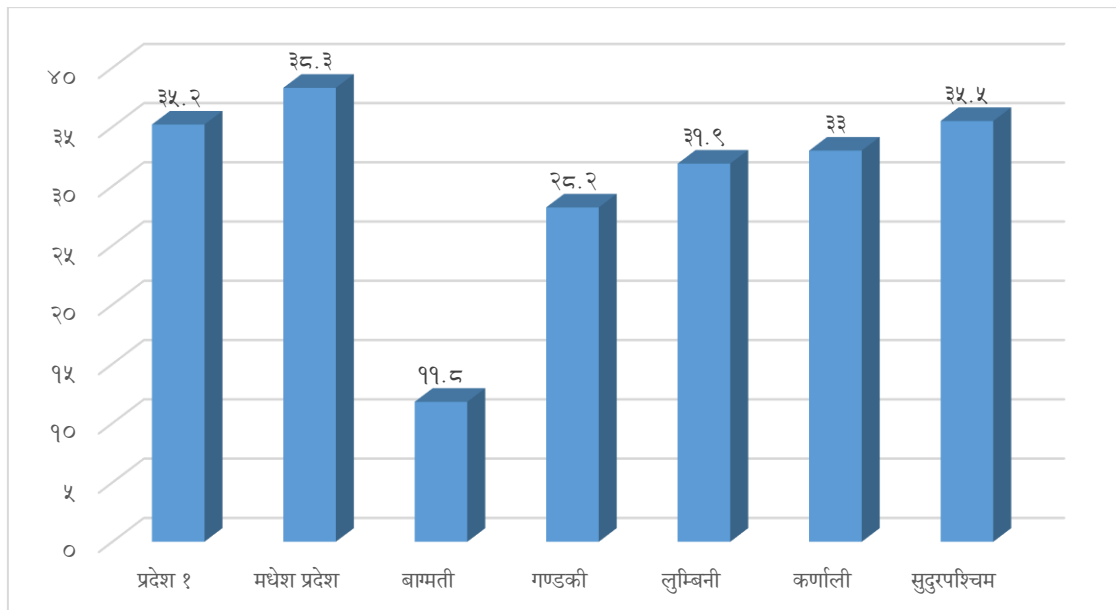
७.१ कृषि

गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा बढी रहेको छ। यो प्रदेशका ७२ प्रतिशत घरधुरी कुनै न कुनै रूपमा कृषिमा आवद्ध रहेका छन्। गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि तथा वन क्षेत्रको योगदान आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को यथार्थ मूल्यमा ८१ अर्ब ३२ करोड रुपैयाँ, आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा संशोधित अनुमान ८६ अर्ब २५ करोड तथा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को प्रारम्भिक अनुमान ९१ अर्ब ८८ करोड रुपैयाँ रहेको छ (अनुसूची १.१)। यस दृष्टिले यी तीन आर्थिक वर्षमा प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषिको योगदान क्रमशः २७.४ प्रतिशत, २८.३ प्रतिशत र २८.२ प्रतिशत हुन आउँछ। त्यस्तै, समग्र देशको कृषिको गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको कृषि तथा वनको हिस्सा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ९.८ प्रतिशत तथा २०७६/७७ र २०७७/७८ दुवै वर्षमा ९.५ प्रतिशत रहेको देखिन्छ (अनुसूची १.४)।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रदेशगत कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा धेरै मधेश प्रदेशमा (३८.३ प्रतिशत) र सबैभन्दा कम बाग्मती प्रदेशमा ११.८ प्रतिशत रहेको छ।

चार्ट ७.१: कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको प्रदेशगत योगदान (प्रतिशतमा)

आर्थिक वर्ष २०७७/७८

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

गण्डकी प्रदेशको कुल भूमिमध्ये ४ लाख ८७ हजार हेक्टर अर्थात २२.२ प्रतिशत जमिन खेतीयोग्य रहेको छ (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश २०७६)। प्रदेशको कुल ४ लाख ८७ हजार हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमध्ये ७६ प्रतिशत जमिनमा मात्र खेती गरिएको छ भने बाँकी २४ प्रतिशत खेती योग्य जमिन बाँझै रहेको छ। खेती गरिएको कुल जमिनमध्ये ३६.१ प्रतिशतमा सिँचाइ सुविधा पुगेको छ।

७.२ विविध कृषिबाली उत्पादन

तालिका ७.१ मा गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबाली, तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएको क्षेत्रफल तथा उत्पादन प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.१: गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबाली, तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएको क्षेत्रफल (हे.) तथा उत्पादन (मे.ट.)

बालीका प्रकार	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन (मे.ट.)	खेती भएको क्षेत्रफल (हे.)	उत्पादन (मे.ट.)	ती भएको क्षेत्रफल (हे.)	उत्पादन (मे.ट.)	ती भएको क्षेत्रफल (हे.)
कुल खाद्यबाली	१०४९४१४	३८३११०	१०५३१३७	३७७०९०	१०७१८०७	४१७३५१
कुल दलहन बाली	१५०९६	१६०६०	१६९४२	१५७४५	१५९६४	१७१७१
कुल तरकारी उत्पादन	३००९१४	२३७३३३	३०१२२०	२९९८०	२७०८५१	२४०९७
कुल फलफूल उत्पादन	८८६९६	८३०२	७००१२	६०६१	९९१७३	८७५८

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

गण्डकी प्रदेश, भूमि व्यवस्था, कृषि, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबालीअन्तर्गत मूलतः धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ फापर आदिको खेती हुन्छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यी बालीहरूको खेती ४ लाख १७ हजार हेक्टरमा लगाइएको र १० लाख ७१ हजार मेट्रिकटन खाद्यबाली उत्पादन भएको तथ्यांक छ। तालिका ७.२ का अनुसार पछिल्ला तीन वर्षमा कुल खाद्यबालीको उत्पादन बढ्दो देखिन्छ।

गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा मास, मुसुरो, रहर, चना, भटमास, गहत, ग्रासपीजस्ता दलहन बालीहरू खेती गरिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रदेशभरमा १७ हजार १७१ हेक्टर जमिनमा दलहन बालीको खेती गरिएको र १५ हजार ९६४ मेट्रिकटन दलहन उत्पादन भएको देखिन्छ। दलहन बालीमा मुख्यतः मास, मुसुरो तथा भटमासको उत्पादन उच्च छ। दलहन बालीको उत्पादन तालिका ७.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.२: खाद्यबाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

खाद्यबाली	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
धान	४२७६८९	११४२८२	४०८७३७	१०८६९७	४३१०५६	१२२९८५
मकै	४२३३१०	१३९३०१	४३३५६०	१३९४२१	४५२२६४	१६५७६५
गहुँ	९३४३३	३९२५०	९९४०१	३८१९१	८७४८८	३८२४०
कोदो	९९७४१	८६६१०	१०६१३७	८७०८०	९६२५९	८६३७०
जौ	२६४२	१७५४	२६६९	१७६३	३०१०	२३५३
फापर	२५९९	१९१३	२६३३	१९३८	१७३०	१६३८
कुल खाद्यबाली	१०४९४१४	३८३११०	१०५३१३७	३७७०९०	१०७१८०७	४१७३५१

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

तालिका ७.३: दलहन उत्पादन परिमाण (मेट्रिकटन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

दलहन	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल हे.	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल हे.	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल हे.
मास	५२६६	७२०४	५१२१	५७२१	५४२७	७४५८
मुसुरो	५१८५	४३६०	५९३८	५११०	५५८९	४९६७
रहर	१०८	२१३	२४६	३५१	२८२	३९३
चना	१३४	११३	२८१	२५३	२९८	२७२
भटमास	३३७०	३१६४	४१९३	३३७२	३३९२	३१५१
ग्रास पी	१८४	१७४	८५	७४	१७७	१६८
गहत	८४९	८३२	१०७८	८६४	७९९	७६२
जम्मा	१५०९६	१६०६०	१६९४२	१५७४५	१५९६४	१७१७१

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

गण्डकी प्रदेशमा औद्योगिक बालीमा उखु तथा कफी उत्पादन हुँदै आएको छ भने नगदे बालीमा तेलहन तथा आलुको उत्पादन हुने गर्दछ। औद्योगिक बाली उत्पादन तालिका ७.४ मा, नगदेबाली ७.५ मा र मसलाबाली उत्पादन, खेती भएको क्षेत्रफल आदि तालिका ७.६ मा उल्लेख छ। मसला बाली अन्तर्गत अलैंची, बेसार, अदुवा लसुन तथा खुसानी उत्पादन हन्छ भने अलैंची उच्च निर्यात सम्भावना भएको तथा निर्यात हुँदै आएको बाली हो।

तालिका ७.४: औद्योगिक बाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिकटन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

औद्योगिक बाली	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
उखु	१६२९८	३६५	१६७३७	३७६	१३६९५	३७४
कफी	१५४	७२४	७५	८१९		

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

तालिका ७.५: नगदेबाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिकटन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

नगदेबाली	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
आलु	३०८९९५	२००५५	३२७२०५	२०२०८	३०५३५४	१९७११
तेलहन	१५३९७	१५२७२	९४६५	९३२१	१२९५९	१३६८९

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

तालिका ७.६: मसलाबाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिकटन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

मसलाबाली	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल (उत्पादनशील)	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल (उत्पादनशील)	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
अलैंची	३५३	९३०	३१३	५७१	२८७	१६७९
बेसार	५८३८	७७६	७२९३	७९४	६०७३	८०३
अदुवा	३४६४४	३०३८	४१२८०	३४५४	३५५८३	३१६४
लसुन	३७२२	६२५	४५३५	८६८	३८६०	६४०
खुसानी	१६१७	४२१	६०८७	९९५	१९०४	४७३

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

त्यस्तै तरकारी बालीमा काउली, बन्दा, गोलभेंडालगायतका तरकारी खेती हुँदै आएको छ। यी तरकारीहरूको अन्तरप्रदेश व्यापारको उच्च सम्भावना देखिन्छ। गण्डकी प्रदेशमा सुन्तला उत्पादन उच्च छ। सुन्तलाको अन्तर प्रदेश व्यापार हुँदै आएको छ भने निर्यात सम्भावना पनि उच्च छ। केही तरकारी तथा फलफूल खेती भएको क्षेत्रफल तथा उत्पादन क्रमशः तालिका ७.७ र ७.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.७: तरकारी उत्पादन परिमाण (मेट्रिकटन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

तरकारी	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
काउली	३०८९९५	२००५५	३२७२०५	२०२०८	३०५३५४	१९७११
बन्दा	१५३९७	१५२७२	९४६५	९३२१	१२९५९	१३६८९
टमाटर	३०८९९५	२००५५	३२७२०५	२०२०८	३०५३५४	१९७११
कुल तरकारी	१५३९७	१५२७२	९४६५	९३२१	१२९५९	१३६८९

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

तालिका ७.८: फलफूल उत्पादन परिमाण (मेट्रिकटन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

फलफूल	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	उत्पादन	उत्पादनशील क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादनशील क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
सुन्तला	५२४७८	४९८०	३९२२६	३५३४	५५००७	५२४९
आँप	५८६३	९८५	४२९८	६०४	६२०७	९७२
स्याउ	७४५०	६३२	६७९२	५९३	७६६२	७६१
केरा	२२९०५	१७०५	१९६९६	१३३०	३०२९७	१७७६

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

७.३ पशुपंक्षी पालन

गण्डकी प्रदेशमा गाई, भैंसी, बाख्रा, भेडा, च्यांग्रा, सुँगुर, बुँगुर कुखुरा हाँस पालिदै आएका छन् । यी पशुपंक्षीहरूबाट आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा २ लाख ८१ हजार मेट्रिकटन दुध, ३ लाख ४३ हजार वटा अण्डा, ६२ हजार मेट्रिकटन मासु तथा भण्डै ५८ हजार किलोग्राम उन उत्पादन भएको तथ्यांक छ ।

उनबाट बन्ने तयारी सामानको आन्तरिक बजारमा माग उच्च हुनुका साथै निर्यात सम्भवना उच्च भएको र निर्यात हुँदै पनि आएको छ । यस्ता उत्पादनहरूले प्रदेशको व्यापार घाटा न्यूनीकरणमा योगदान पुऱ्याउँदै आएका छन् । उन उत्पादन वृद्धिमा भेडा, च्यांग्रा पालनमा कृषकहरूलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम आवश्यक देखिन्छ ।

तालिका ७.९: पशुपंक्षीपालन (संख्या)

पशुपंक्षीपालन	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
गाई	५५११६२	४८१८६५	३६००९५
भैंसी	६९९०९५	६७७४९०	५२१४९८
बाख्रा	१५४१५३९	१५३३६२९	१७४८३२५
भेंडा	८६२३१	१०७८२०	९९८६९
सुँगुर/बँगुर	१९३४८२	१६२१५३	१८५८५५
कुखुरा	५९८९७०४	६७८५६०७	८१५८५२३
हाँस	११६४६०	४२७१२	९८१६३

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

तालिका ७.१०: दुध, अन्डा तथा मासु उत्पादन

पशुपंक्षीपालन	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
दुध (मे.ट.)	२८०६१२	२४६६१३	२८१७८०
अन्डा (हजारवटा)	१०९०१३	१३७९५८	३४३७५६
मासु (मे.ट.)	४०९६६	५७६७९	६२२६१
ऊन (किलोग्राम)	६४२५२	७३९२७	५८८८८
माछा (मे.ट.)	३९८९	१२६१	५१३१

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

गण्डकी प्रदेश मूलतः पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रको बाहुल्य भएको प्रदेश हो । यहाँका भौगोलिक अवस्थिति तथा हावापानी भेडा, च्यांग्रा, चौरा तथा खरायो पालनको लागि उपयुक्त मानिन्छ । यी जनावरबाट प्राप्त हुने उन तथा उनबाट बन्ने उत्पादनहरू आन्तरिक बजार खपत तथा निर्यातको उच्च सम्भावना भएका वस्तुहरू हुन । उच्च सम्भावना हुँदहुँदै पनि यस क्षेत्रमा भेंडा, चौरा तथा खरायो पालनलाई प्रोत्साहन गर्न सकिएको स्थिति छैन । यी जनावरको पालनसँगै उनको उत्पादन बढाउन सक्ने हो भने आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा ठूलो टेवा पुग्ने देखिन्छ ।

तालिका ७.११: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विगत तीन वर्षको ऊन उत्पादनको स्थिति

जिल्ला	ऊन उत्पादन (केजी)		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
मनाङ	४३५४	४,५६९	२०४०
मुस्ताङ	४८७७	४,७८४	५१०७
गोरखा	२२१११	२२,५८६	१३८२८
लमजुङ	११८५९	१२,०२०	११२७४
तनहुँ	४०७	६१३	६०४

जिल्ला	उन उत्पादन (केजी)		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
कास्की	१२१९७	१४,४३५	१०२३८
पर्वत	४०७९	४,०९७	३९०३
स्याङ्जा	१५८०	१,७८६	१७१६
म्याग्दी	७४११	१६,५३३	६९३५
बागलुङ	५०९०	६,४४८	५५९८
नवलपुर	२९१८	३,४०२	३०११
जम्मा	७६८८३	९१,२७३	६४२५४

स्रोत: कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय

७.४ कृषिक लक्षित कार्यक्रम

गण्डकी प्रदेश सरकारले कृषि क्षेत्रको विकासका लागि विभिन्न कृषक लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको छ । मुख्यमन्त्री जलवायु नमूना कृषिगाउँ कार्यक्रम, जग्गा चक्लाबन्दी कार्यक्रम, कोल्ड स्टोर, कोल्ड रुम निर्माणलगायतका विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको छ । यी कार्यक्रमको बजेट र लाभान्वित कृषक संख्या तालिका ७.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.१२: कृषिक्षेत्रका कार्यक्रमहरू, बजेट र उपलब्धि (बजेट रु. हजारमा)

कार्यक्रमको नाम	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	बजेट	लक्षित कृषक	लाभान्वित कृषक	बजेट	लक्षित कृषक	लाभान्वित कृषक
मुख्यमन्त्री जलवायु मैत्री नमूना कृषि गाँउ कार्यक्रम	७००२०	३०००	२०४०००	३०००	२४२६५७	७०००
जग्गा चक्लाबन्दी कार्यक्रम	१००००	३९५	५००००	१३९१	८६३००	२५२३
स्याउ विशेष कार्यक्रम	-	-	४००००	१५	४००००	२०
कृषि/पशु बीमा प्रिमियममा २५% अनुदान	-	-	-	-	४७७५०	४०००
ब्लक स्थापना कार्यक्रम	२१५९००	-	६३४९००	-	२६१५००	-
साना सिँचाई पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४००००	-	६६३२७	-	२०४५००	७०००
कोल्ड स्टोर/कोल्ड रुम निर्माण	२०००००	२६	११००००	२०	६५०००	२०
मोडेल फार्म स्थापना र संचालन सहयोग	४०७५००	७१२	१६२५००	६५३	-	-

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

प्रदेशको हावापानीअनुसार उच्च हिमाली क्षेत्रमा पशुपालन, मध्यपहाडी क्षेत्रमा फलफूल खेती र नवलपुरको तराई र मध्यभागका टारहरू कृषि रऔद्योगिक कार्यको लागि उपयुक्त क्षेत्र हुन् ।

७.५ खाद्य सुरक्षा

यस खण्डमा मूलतः खाद्यान्न, फलफूल तथा तरकारीको उत्पादन, प्रतिव्यक्ति उपभोग र प्रदेशभित्रको उत्पादनले बचत तथा अपुगको अवस्था उल्लेख गरिएको छ । गण्डकी प्रदेशको प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन २३४ किलोग्राम, दुध उत्पादन ६४ लिटर, मासु ११ किलोग्राम रहेको छ । अन्तरप्रदेश व्यापार सम्भावनाको गणनाको लागि वार्षिक उत्पादन तथा उपभोगको गणना गरिएको छ । केन्द्रीय तथ्यांक विभागको अनुसार प्रतिव्यक्ति, प्रतिवर्ष उपभोगको आधारमा वार्षिक आवश्यकता तथा प्रदेशमा हुने वार्षिक उत्पादन तुलना गरी केही प्रमुख खाद्यान्न, दलहन, फलफूल तथा तरकारीको पुगअपुगको स्थितिलाई तालिका ७.१३ र ७.१४ मा प्रस्तुत गरिएको छ । यस पुगअपुगको अवस्था गणना प्रतिव्यक्ति आवश्यक क्यालोरीको लागि खान पर्ने परिमाणको आधारमा भन्दा पनि नेपालीले प्रतिवर्ष प्रतिव्यक्ति उपभोग गर्ने औसत परिमाणको आधारमा गणना गरिएको हो ।

खाद्यबालीहरूको सन्दर्भमा चामल तथा दालबाहेक अन्य उत्पादनहरू बचतको अवस्थामा रहेको देखिन्छ । यसका आधारमा मकै, गहुँ, कोदो, फापर, जौ तथा आलुलाई अन्तर प्रदेश व्यापारको सम्भावना भएका वस्तुका रूपमा लिन सकिन्छ ।

तालिका ७.१३: केही प्रमुख खाद्यबाली, दलहन तथा आलुको उत्पादन, उपभोग तथा तिनको बचत तथा अपुगको स्थिति

खाद्यान्न	वार्षिक उत्पादन (के.जी.) २०७७/७८	वार्षिक उपभोग (केजी प्रतिवर्ष प्रति व्यक्ति)	वार्षिक उपभोगको लागि आवश्यक (के.जी.)	उत्पादनले बचत तथा अपुग परिमाण (के.जी.)
चामल	२५८६३३६००	१०९	२७०२९२२०५	-११६५८६०५
मकै	४५२२६४०००	१७.६	४३६४३५१२	४०८६२०४८८
गहुँ	८७४८८०००	२१.२	५२५७०५९४	३४९१७४०६
कोदो	९६२५९०००	३.५	८६७९१०७.५	८७५७९८९२.५
जौ	३०१००००	०.१	२४७९७४.५	२७६२०२५.५
फापर	१७३००००	०.१	२४७९७४.५	१४८२०२५.५
दाल	१५९६४०००	९.६	२३८०५५५२	-७८४१५५२
आलु	३०५३५४०००	२९.९	७४१४४३७५.५	२३१२०९६२४.५

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, कृषि मन्त्रालय, (२०७८ सालको जनगणना अनुसार गण्डकी प्रदेशको जनसंख्या २४ लाख ७९ हजार ७ सय ४५ को लागि गणना गरिएको) धानबाट ६० प्रतिशत चामल उत्पादन हुने धान मिल व्यवसायीका अनुसार गणना गरिएको ।

त्यस्तै, केही फलफूल तथा तरकारीको उत्पादन र उपभोगको आधारमा हेर्दा स्याउ तथा प्याज बाहेकका अन्यमा गण्डकी प्रदेश बचतमा रहेको देखिन्छ। यस प्रदेशमा उत्पादन हुने सुन्तला, मौसमजस्ता फलफूलहरू भण्डारणको लागि उचित व्यवस्था गर्न सके अन्तरप्रदेश व्यापार तथा ताजा फलफूल निर्यात तथा जुस उत्पादन गरी निर्यात सम्भावना देखिन्छ। त्यस्तै काउली तथा गोलभेंडाको अन्तरप्रदेश व्यापार सम्भावना उच्च छ।

तालिका ७.१४: केही फलफूल तथा तरकारी उत्पादन, उपभोग तथा तिनको बचत तथा अपुगको स्थिति- २०७७/७८

फलफूल तथा तरकारी	वार्षिक उत्पादन (के.जी.)	वार्षिक उपभोग (केजी प्रतिवर्ष प्रति व्यक्ति)	वार्षिक उपभोगको लागि आवश्यक (के.जी.)	उत्पादनले बचत तथा अपुग परिमाण (के.जी.)
जुशयुक्त फलफूल	५७४२००००	४.२	१०४१४९२९	४७००५०७१
स्याउ	६७९६०००	३.३	८१८३१५९	-१३८७१५८.५
केरा	२२९०५०००	३.९	९६७१००६	१३२३३९९४.५
आँप	५८६३०००	२.२	५४५५४३९	४०७५६१
काउली	२९८७४०००	१०.८	२६७८१२४६	३०९२७५४
गोलभेंडा	२५०१२०००	९.५	२३५५७५७८	१४५४४२२.५
प्याज	९०३३०००	९	२२३१७७०५	-१३२८४७०५

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, कृषि मन्त्रालय, (२०७८ सालको जनगणनाको प्रारम्भिक नतिजाअनुसार गण्डकी प्रदेशको जनसंख्या २४ लाख ७९ हजार ७ सय ४५ को लागि गणना गरिएको)

७.६ वन क्षेत्र

गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफलमध्ये ८१४६ वर्ग किलोमिटर अर्थात् ३७.८ प्रतिशत भू-भाग वनजंगलले ढाकेको छ भने ९.६ प्रतिशत भू-भाग बुट्ट्यानले ढाकेको छ। प्रदेशको कुल वनक्षेत्रमध्ये २९ प्रतिशत वन ३,८४४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले व्यवस्थापन गरेका छन्। गण्डकी प्रदेश नेपालको सबैभन्दा बढी संरक्षित क्षेत्र भएको प्रदेश हो। यस प्रदेशभित्र चितवन राष्ट्रिय निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्र, अन्नपूर्ण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्र, पञ्चासे संरक्षित वन, रानीवन विश्व बगैँचा र ढोरपाटन सिकार आरक्ष गरी ६ वटा संरक्षित पार्क, वन र संरक्षण क्षेत्र पर्दछन्। समष्टिगत रूपमा हेर्दा प्रदेशको वन व्यवस्थापन प्रणाली संरक्षणमुखी छ र यसले स्थानीय जनताको अर्थोपार्जनमा अपेक्षित योगदान दिन सकेको छैन। तसर्थ आगामी वर्षहरूमा प्रदेशको वन व्यवस्थापनले संरक्षण र अर्थोपार्जन दुबैलाई समन्वायिक हिसाबले अगाडि बढाई प्रदेशको समृद्धिमा सघाउन आवश्यक देखिन्छ। वातावरण संरक्षणको लागि स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा गर्ने र प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने पद्धतिको विकास गर्न आवश्यक छ।

प्रदेशको अधिकांश भू-भाग भिरालो र कमजोर भू-बनोट हुनाले वर्षातको समयमा हुने भू-क्षय, बाढी र पहिरोका कारण सम्भावित ठूलो जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्न माटो र पानीको संरक्षण गरी दिगो विकास तथा जनताको जीविकोपार्जनमा टेवा पुऱ्याउन एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन तथा नदी प्रणालीमा आधारित भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएका छन् । त्यस्तै जैविक विविधताको हिसाबले पनि गण्डकी प्रदेश नेपालकै धनी प्रदेश मानिन्छ । यस प्रदेशमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र ढोरपाटन शिकार आरक्षको आंशिक भाग र अन्नपूर्ण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्रको पुरै भाग गरी कुल १०,०३९.५१ वर्ग की.मी. क्षेत्रफल संरक्षित क्षेत्रभित्र पर्दछ । नेपालको कुल क्षेत्रफलको ६.८२ प्रतिशत, नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरूको कुल २९.१७ प्रतिशत र गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको ४५.६८ प्रतिशत रहेका संरक्षित क्षेत्रहरू नेपालको राष्ट्रिय कभरेजभन्दा भण्डै दोब्बर (राष्ट्रिय कभरेज २३.३९ प्रतिशत) छ । संरक्षित क्षेत्रको माध्यमबाट व्यवस्थापन गरी विश्व प्रसिद्ध पाटेबाघ, एकसिङ्गे गैंडा, हिउँचिचुवा, कस्तुरी मृग, हाब्रेलगायतका वन्यजन्तु, वनस्पति र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन, पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन र मध्यवर्ती क्षेत्रका बासिन्दाको जीवनस्तरमा सुधार हुँदै आएको छ । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनसहितको योजना र तदनुसृत बजेट तथा कार्यक्रमको व्यवस्थित खाका जरुरी रहेको छ ।

तालिका ७.१५: भू-उपयोगको स्थिति

भू-उपयोगको प्रकार	क्षेत्रफल (वर्ग की.मी)	प्रतिशत
कृषि भूमि	३१११.५२	१४.१३
नाङ्गो भूमि	३८९२.५१	१७.६८
वन जंगल	७४३९.९६	३३.७९
तृणभूमि	१९२१.५४	८.७३
बसोवास क्षेत्र	१३८.४०	०.६३
भाडी भूमि	१७१९.९४	७.८१
हिम क्षेत्र	३६८२.१४	१६.७२
जल क्षेत्र	१०९.००	०.५०
जम्मा	२२०१५.०१	१००

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको स्रोत नक्साङ्कन, २०७५

७.७ जैविक विविधता संरक्षण

प्रदेश सरकारले जैविक विविधता संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यहरू गर्दै आएको छ । जस्तै: जैविक विविधताका लागि रणनीतिक योजना २०११-२०२० ले जैविक विविधता लक्ष्य राखेर कार्य गर्दै आएको छ । यसअन्तर्गत वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने, वनको उपयोग, वातावरण संरक्षण र जनताको आय आर्जनसँग आवद्ध गर्ने, तथा राष्ट्रिय निकुञ्ज, शिकार आरक्ष र संरक्षित क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गर्नेजस्ता कार्यक्रमलाई

प्राथमिकता दिएको छ । वन तथा संरक्षित क्षेत्रको वर्तमान अवस्था, संरक्षणको लक्ष्य र संकटापन्न प्राणी तथा वनस्पतीको अवस्था र संरक्षण लक्ष्यलाई तालिका ७.१६ र तालिका ७.१७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.१६: वन तथा संरक्षित क्षेत्रको अवस्था र दिगो विकास लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
कुल भू-क्षेत्रको अनुपातमा वन क्षेत्र (प्रतिशत)	३७.८	४१	४१	४४.७	४४.७
समुदायमा आधारित व्यवस्थापन अन्तर्गत रहेको वन क्षेत्र (प्रतिशत)	२९	२९	२९	३९	४२
संरक्षित क्षेत्र (वनसहित कुल भूभागको प्रतिशत)	४५.४	४५.४	४५.४	२३.२	२३.२
ताल, सीमसार, तलाउ, पोखरी संरक्षण (संख्या)	५५०	१०००	१०००	१७२७	५०००
ताल, सीमसार, तलाउ, पोखरीहरू भएको क्षेत्र (हेक्टर)	८२५	१५००	१८००		
कवुलियत वन समूहलाई वन हस्तान्तरण (हजार हेक्टर)	४.८	५	५	४४.६	४४.६

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग र नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी २०७७

तालिका ७.१७: संकटापन्न अवस्थामा रहेका वनस्पती तथा प्राणी र तिनको संरक्षण लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
संकटापन्न अवस्थामा रहेका वनस्पती (प्रतिशत)	०.४८	०.१६	०	०.४८	०
संकटापन्न अवस्थामा रहेका प्राणी (प्रतिशत)	०.८१	०.२७	०	०.८१	०
जंगली बाघ (संख्या)	५	५	५	१९८	२२५
गैंडा (संख्या)	१०	१०	१०	५३४	७८३
संरक्षण योजना अन्तर्गतका वनस्पती (संख्या)	०	१	२	३	१५
संरक्षण योजना अन्तर्गतका प्राणी/जीव (संख्या)	३	५	७	५	१५

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग र नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी २०७७

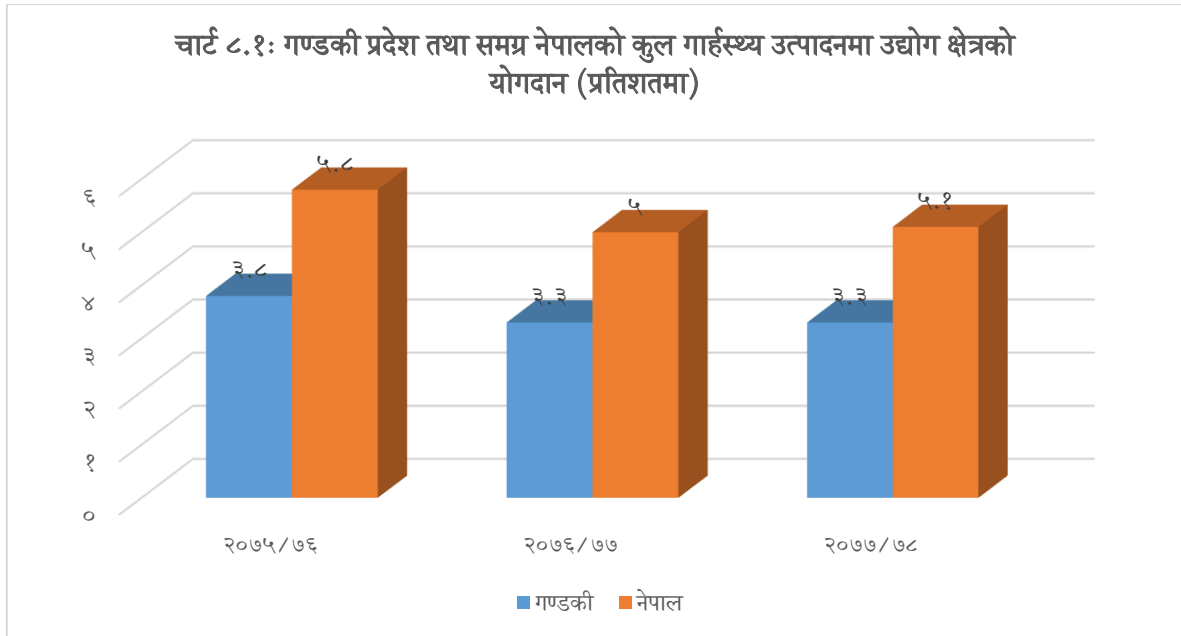
गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाले प्रदेश समृद्धिका लागि सात मुख्य संवाहकमध्ये कृषिलाई तेस्रो प्रमुख संवाहकका रूपमा उल्लेख गरेको छ । प्रदेशमा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको ठूलो हिस्सा कृषिमा आश्रित छन् । कृषिमा साना र मझौला किसानहरूको बढी संलग्नता रहेको छ । कृषिमा आधारित कुल घर परिवारमध्ये ८६ प्रतिशत घर परिवारको आमदानीको स्रोत कृषि रहेको छ । खाद्यान्न उपलब्धताको हिसाबले गण्डकी प्रदेशको अवस्था राम्रो देखिए तापनि १८.८ प्रतिशत जनसंख्या अझै पनि मौसमी खाद्य असुरक्षामा छन् । कुल खेतीयोग्य जमिनको २४ प्रतिशत जमिन बाँझो छ भने खेती गरिएको ३६.१५ जमिनमा मात्र सिँचाइको सुविधा पुगेको छ । मूलतः कृषि प्रणाली निर्वाहमुखी हुने र यसमा संलग्न श्रमिकहरूको उत्पादकत्व निकै कम रहँदा यस क्षेत्रबाट श्रमशक्तिको पलायन बढ्दो छ र खाद्यान्नको उत्पादकत्व पनि न्यून रहेको छ ।

फलस्वरूप, कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा पनि कृषिको योगदान क्रमशः घट्दै गइरहेको छ । दिगो विकास लक्ष्य, कृषि विकास रणनीति एवम् राष्ट्रिय कृषि नीतिलाई मध्यनजर गर्दै सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी साभेदारीमा भूमिको दिगो व्यवस्थापन, कृषिको आधुनिकीकरण, यान्त्रीकीकरण, व्यावसायीकरण तथा औद्योगीकरण गरी खाद्य सुरक्षित प्रदेश बनाउन पर्ने आवश्यकता छ । त्यसैगरी रोजगारी सिर्जना, गरिबी निवारण र समग्र कृषि अर्थतन्त्रलाई थप सवल बनाउँदै प्रदेशको दिगो सामाजिक, आर्थिक समृद्धिको आधारशीला तयार गर्न यस क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकता राखेर कार्य गर्नु पर्ने आवश्यकता छ ।

८. उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन

८.१ उद्योग

नेपाल औद्योगिक विकासका दृष्टिले धेरै पछाडि रहेको छ । देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान पाँच प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ । गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पनि उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान तीन प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ । चार्ट ८.१ मा समग्र नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान प्रतिशत प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा नेपालभरमा कुल २०३ वैदेशिक लगानी सहितका उद्योगहरू दर्ता भएकामा गण्डकी प्रदेशमा २६ उद्योगहरू दर्ता भएको तथ्यांक छ । उद्योग विभागका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा समग्र नेपालमा ८ हजार ५ सय ५४ उद्योगहरू दर्ता भएकामा गण्डकी प्रदेशमा ७०५ उद्योगहरू दर्ता भएका छन् । गण्डकी प्रदेशका यी उद्योगहरूको कुल पूँजी रु. ४ खर्ब ४९ अर्ब रहेको छ भने ३९ हजार ९ सय ५५ रोजगारी सिर्जना हुने प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका ८.१: प्रदेशगतरूपमा दर्ता भएका उद्योगहरू, कुल पूँजी तथा प्रस्तावित रोजगारी (वैदेशिक लगानी सहितका)

प्रदेश	आ.ब. २०७७/०७८ मा दर्ता भएका उद्योग संख्या	आ.ब. २०७७/०७८ सम्म दर्ता भएका कुल उद्योग संख्या	कुल पूँजी (रु. १० लाखमा)	प्रस्तावित रोजगारी (जना)
गण्डकी प्रदेश	२६	७०५	४४९,२४२.०३	३९,९५५
जम्मा	२०३	८,४५४	२,२८३,५३३.८८	६२८,७९५

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

जिल्लागत रूपमा हेर्दा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा कास्की जिल्लामा १९ हजार ७०९ प्रस्तावित रोजगारीसहित सबैभन्दा धेरै ४५२ उद्योगहरू दर्ता भएका छन् भने मनाङ जिल्लामा ५६७ रोजगारी प्रस्तावसँगै ३ उद्योगहरू दर्ता भएका छन्। जिल्लागत उद्योग दर्ता, कुल पूँजी, स्थिर लगानी आदि अनुसूची ५.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

त्यस्तै, आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशका कास्की, लमजुङ र म्याग्दी तीन जिल्लामा जम्मा ११ उद्योगहरूमा कुल रु. ३ अर्ब ७७ करोड वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशमा ४५४ उद्योगहरूमा कुल रु. ५३ अर्ब ८५ करोड लगानी वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएको छ। यी उद्योगहरूले जम्मा २३ हजार ९८६ जनालाई रोजगारी दिने प्रस्ताव छ। जिल्लागत रूपमा वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएका उद्योगहरू, ती उद्योगहरूको कुल पूँजी, स्वीकृत वैदेशिक लगानी आदि अनुसूची ५.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

गण्डकी प्रदेशमा साना पसलदेखि ठूला उद्योगहरू सबै गरेर कुल १ लाख ६ सय ८४ व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरू रहेका छन्। पोखरा औद्योगिक क्षेत्रमा दूध तथा दूधजन्य पदार्थहरू, बेकरी उत्पादन, चाउचाउ, बिस्कुट, दाना, ह्याचरी, प्रिन्टिङ तथा प्याकेजिङ, बिजुलीका तार, प्रशोधित पिउने पानी, मेटल फेब्रिकेसन, टायल तथा ब्लक, होजियारी, प्लास्टिक बोत्तल, प्लास्टिक रिसाइकल, सिरक डसना, काठ तथा फलामका फर्निचर, अक्सिजन ग्याँस, साबुन, पेन स्टक पाइप, मेसिनरी, पेन्ट्स, ह्युम पाइप र ट्रान्सफर्मर उत्पादन र मर्मत सम्भार लगायतका वस्तुहरूको उत्पादन हुँदै आइरहेको छ। यसबाहेक नवलपुरमा नेपालकै ठूलो निजी उद्योग चौधरी उद्योगग्राम र होडसी सिमेन्ट सञ्चालनमा छ भने नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेका गैंडाकोटको भृकुटी कागज कारखाना र गोरखाको गोरखकाली रबर उद्योग बन्द अवस्थामा रहेका छन्।

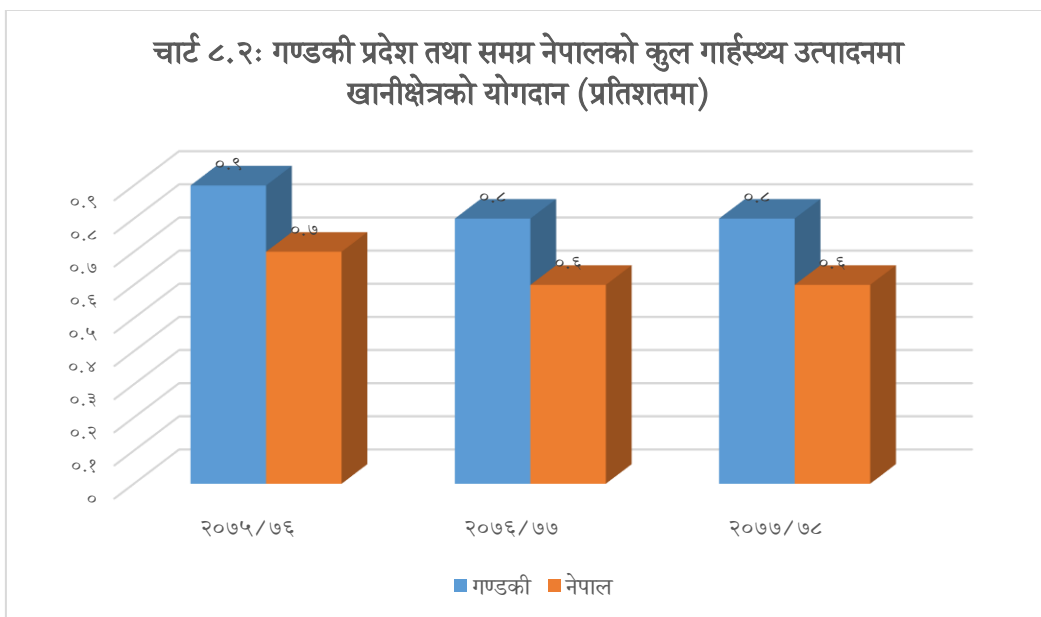
८.२ एक स्थानीय तह एक औद्योगिक ग्राम

गण्डकी प्रदेशले प्रदेशलाई औद्योगिकीकरणतर्फ उन्मुख गराई औद्योगिक विकास गर्न प्रदेशका ८५ वटै स्थानीय तहमा उद्योगग्राम स्थापना गरी निजी, स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित गर्न औद्योगिकपूर्वाधारको निर्माण गर्दै लघु, घरेलु, तथा साना उद्योगहरूको माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरण गरी प्रदेश अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन आवश्यकदेखि गण्डकी प्रदेश सरकारले एक स्थानीय तह एक उद्योग ग्राम स्थापना र सञ्चालन गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

प्रदेशमा उद्योग ग्राम स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययन भई सम्भाव्य देखिएका ५१ स्थानीय तहमध्ये नेपाल सरकारले यस प्रदेशका २० वटा स्थानीय तहमा औद्योगिक ग्राम घोषणा गरिसकेको छ। घोषणा भएका उद्योगग्राममध्ये १५ वटामा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू भएका छन्। त्यस्तै प्रदेश सरकारले पोखरा ३३ स्थित भोटेपोखरीमा ३,२०० रोपनी जग्गामा प्रदेश औद्योगिक क्षेत्र स्थापना तथा सञ्चालनका लागि नापी र सर्भेको कार्य गरिरहेको छ। नवलपुरको लोकाहा खोलामा प्रदेश औद्योगिक क्षेत्र स्थापना र सञ्चालन गर्न पहल गरेको भए तापनि औद्योगिक क्षेत्र निर्माण आयोजनाको जग्गा विवादका कारणले कार्यक्रम अगाडि बढेको छैन।

८.३ खनिज तथा खानीजन्य उत्पादन

खनिज तथा खानीजन्य वस्तुहरूको सम्भावना उच्च भए पनि यी वस्तुहरूको उत्खनन हुन सकेको छैन। देशको तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा खनिज तथा खानीजन्य उत्पादनको योगदान एक प्रतिशतभन्दा कम देखिएको छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

गण्डकी प्रदेशमा केही खानीजन्य उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । गण्डकी प्रदेश स्थितिपत्रका अनुसार यस प्रदेशमा चुनढुंगा, रातोमाटो, कार्जाइट र टल्कसम्बन्धी खनिजमा आधारित उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । खानी तथा भूगर्भ विभागका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा चुनढुंगा, तामा, फलाम, ग्रेनाइटजस्ता खनिजहरू रहेका छन् ।

तालिका ८.२: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा पाइने खनिजहरू

क्र.सं.	जिल्ला	खनिज
१	तनहुँ	फलाम, तामा, सुन, स्लेट, लाइमस्टोन, खरी पाउडर, पाइराइट, सिसा, जिंक
२	लमजुङ	Geothermal hot springs, Tourmaline, नुन
३	कास्की	Common salt brine seeps, Talc
४	नवलपुर	फलाम
५	पर्वत	फलाम, तामा, सुन, फल्डस्पर, क्वार्ज, सिसा
६	गोरखा	तामा, सुन, ग्रेनाइट, साइनाइट, Rear Earth Metal, Bismuth , Tantalum-Niobium, Feldspar pyrite
७	मनाङ	ग्रेनाइट, नुन, Aquamarine/Beryl Tourmaline
८	मुस्ताङ	ग्रेनाइट, तेल, जिप्सम, युरेनियम, सुन, स्लेट, साइनाइट, ग्याँस, कोइला, नुन
९	स्याङ्जा	चुनढुङ्गा
१०	म्याग्दी	फलाम, तामा, सुन, पाइराइट, जिंक, खरीपाउडर, लाइमस्टोन, स्लेट तथा Geothermal hot springs
११	बाग्लुङ	तामा, फलाम, जिंक, खरीपाउडर, स्लेट तथा Quartzite

स्रोत: खानी तथा भूगर्भ विभाग

तालिका ८.३: गण्डकी प्रदेशमा पाइने केही खनिजको मात्रासहितको जानकारी

क्र.सं.	खनिज	ठेगाना	मात्रा
१	तामा	भूतखोला तनहुँ	२ करोड १० लाख टन
२	सुन	मादी खोला तनहुँ	४० मिलिग्राम प्रति क्युबिक मिटर
		मोदी खोला पर्वत	८०-२४० मिलिग्राम प्रति क्युबिक मिटर
		म्याग्दी खोला, म्याग्दी	२००-६५० कण प्रति टन ग्राभल
		कालीगण्डकी	६०-४२४० कण प्रति टन ग्राभल
३	फलाम	लाब्दी, तनहुँ	२५ लाख तीस हजार टन
		नवलपरासी	१० करोड टन
४	प्राकृतिक ग्याँस	मुस्ताङ	

स्रोत: नेपालका खनिज सम्पदा २०६८

८.४ वाणिज्य तथा व्यापार

व्यापार तथा वाणिज्य आधुनिक अर्थतन्त्रको सबैभन्दा प्रभावशाली औजार हो । वाणिज्य क्षेत्रको विकास एवं विस्तारले वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । तर, गण्डकी प्रदेशको सन्दर्भमा आन्तरिक तथा बाह्य व्यापारसम्बन्धी क्षेत्रगत तथ्यांक तथा सूचना नहुनु, व्यापार तथा वाणिज्यसम्बन्धी स्पष्ट प्रादेशिक नीति, नियम, कानून तथा संगठनात्मक संरचना नहुनुजस्ता समस्या रहेका छन् ।

८.४.१ आयात व्यापार

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को सात महिनामा कुल वस्तु निर्यात ८८.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.१३१ अर्ब ६६ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निर्यात ७.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । गन्तव्यका आधारमा भारत तथा अन्य मुलुकतर्फ भएको निर्यात क्रमशः ११३.० प्रतिशत र २७.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने चीनतर्फको निर्यात १२.४ प्रतिशतले घटेको छ । वस्तुगत आधारमा पाम तेल, सोयाविन तेल, पिना, धागो (पोलिस्टर तथा अन्य), जुस लगायतका वस्तुको निर्यात बढेको छ भने अलैंची, चिया, जडीबुटी, तार, तामाको तारलगायतका वस्तुको निर्यात घटेको छ । गण्डकी प्रदेशको छुट्टै तथ्यांक नभए पनि समग्र नेपालको प्रभाव गण्डकी प्रदेशमा पनि पर्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

८.४.२ निर्यात व्यापार

गण्डकी प्रदेशबाट निर्यात हुने प्रमुख वस्तुहरुहरुको विस्तृत परिमाण तथा मूल्यको एकीन तथ्यांकको अभाव रहे तापनि गण्डकी प्रदेशबाट विभिन्न उत्पादनहरुको निर्यात हुँदै आएको छ । यस प्रदेशबाट मुख्यतः हस्तकलाका सामानहरु, अलैंची, अदुवा, कफी, मह, जडिबुटी तथा केही औद्योगिक उत्पादनहरु पनि विदेश निर्यात हुँदै आएका छन् भने यहाँका केही फलफूल, तरकारीजस्ता उत्पादनको बजार उत्पादनहरुले अन्य प्रदेशमा राम्रो बजार पाएको देखिन्छ (उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयगण्डकी प्रदेश, २०७७) । वाणिज्य नीति २०७२ ले निकासीयोग्य भनी पहिचान गरेका २६ वस्तुहरुमध्ये १४ वस्तुहरुको गण्डकी प्रदेशमा उत्पादन हुँदै आएको छ भने यी बाहेकका अन्य वस्तुहरुको पनि उत्पादन सम्भावना रहेको देखिन्छ । गण्डकी प्रदेशबाट निर्यात हुँदै आएका केही उत्पादनहरु यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

जडिबुटी: गण्डकी प्रदेश उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वार्षिक प्रगति विवरण (२०७७) अनुसार गण्डकी प्रदेशबाट वार्षिक औसत ५६.१७ मेट्रिक टन जडीबुटीको व्यापार आधिकारिक रूपमा भएको देखिन्छ । उक्त परिमाणको आधारमा यस प्रदेशबाट हालको बजार मूल्यलाई आधारमान्दा आधिकारिक रूपमा

औसत प्रतिवर्ष रु. २० करोड ६२ लाख बराबरको जडीबुटी व्यापार हुने गरेको देखिन्छ । र यसबाहेक पनि जडिबुटीको अनाधीकृत व्यापार हुने गरेको सरोकारवालाहरु बताउछन् ।

मन्त्रालयको प्रगति विवरण (२०७७) का अनुसार आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा जडिबुटीमध्ये यासागुम्बा सबैभन्दा बढी रु. १३ करोड ३९ लाख रुपैयाँको व्यापार भएको थियो भने त्यसपछि काकोली/वन लसुनरु. २ करोड ३९ लाख र सतुवा १ करोड ६३ लाखको व्यापार भएको थियो । मुख्य पाँच प्रजातिहरूको कुल वार्षिक व्यापार रु. १८ करोड ५३ लाख (९० प्रतिशतभन्दा बढी) भएको देखिन्छ । सबैभन्दा बढी परिमाणमा व्यापार भएको जडीबुटीहरूमा मुसली (७.२ टन), दालचिनी (५.९ टन), बुधनी फुल (४.७ टन), तेजपात (४.२ टन) र चिराइतो (३.५ टन) रहेका छन् । त्यस्तै कुटकी, निरमसी, चिराइतो र तेजपात बिगत १० वर्षदेखि लगातार व्यापारमा रहेका छन् । कुल ६ वटा प्राथमिकीकरणका आधारहरु (व्यापारमा रहेको वर्ष, व्यापार परिमाण, कुल व्यापारिक मूल्य, नेपाल सरकारको प्राथमिकीकरण, मूल्य अभिवृद्धिको संभावना र स्थानीय उपलब्धता) को आधारमा गण्डकी प्रदेशका प्राथमिकता प्राप्त १० जडीबुटीहरूमा तेजपात, चिराइतो, कुरिलो, कुटकी, सतुवा, सुगन्धवाल, मजिठो, जटामसी, विषजरा र यासागुम्बा रहेका छन् ।

हस्तकलाका सामानहरु: हस्तकलाका सामानहरुलाई धातु तथा काष्ठकलाका र कपडाजन्य उत्पादनको रुपमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । गण्डकी प्रदेशमा उत्पादन भई विदेशमा निर्यात हुने प्रमुख उत्पादनमा हस्तकलाका सामानहरुमा अल्लो तथा हेमबाट तयार भएका कपडाहरु, भोला तथा अन्य सामग्रीहरु बढी छन् । कच्चा पदार्थको रुपमा कटन धागो आयात गरी राष्ट्रिय लगायत विविध जातजातिका तयारी पोशाकको निर्यात पनि हुँदै आएको छ । कच्चाधागोबाट बुनिएका भोला, रुमाल, टोपी तथा अन्य उत्पादनहरुमा वार्षिक ५ करोडभन्दा बढीको यस्ता सामानहरु निर्यात हुँदै आएको व्यवसायीहरु बताउछन् ।

औद्योगिक खाद्य उत्पादनहरु: नेपालबाट निर्यात हुने औद्योगिक उत्पादनहरु ज्यादै न्यून रहेका छन् । गण्डकी प्रदेशमा उत्पादन हुँदै आएका चाउचाउ, चक्लेट, तथा दुग्ध उत्पादनहरु सानो परिमाणमा भए पनि निर्यात हुँदै आएका छन् । अन्य निर्यात योग्य वस्तुहरुमा कफी, अलैंची, अदुवा, उन तथा पस्मिनाका उत्पादनहरु, आदि रहेका छन् ।

नवलपुरमा अवस्थित चिनियाँ होड्सी समूहको ७० प्रतिशत लगानी रहेको होड्सी शिभम् सिमेन्टको निर्यात योजना रहे पनि हालसम्म निर्यात नगरेको कम्पनीले जनाएको छ । दैनिक ६ हजार मेट्रिकटन उत्पादन क्षमता रहेको सिमेन्ट उद्योगले उत्पादन क्षमता १२ हजार मेट्रिकटन प्रतिदिन विस्तार गर्ने तथा चीन र भारतमा निर्यात गर्ने योजना राखेको छ ।

शुद्ध पिउने पानीको माग विश्व बजारमा उच्च रहेको छ भने नेपालमा पानी प्रशोधनको सम्भावना पनि उच्च छ। यस आधारमा नेपालबाट पिउने पानीको निर्यात सम्भावना पनि उच्च देखिन्छ। चालु आर्थिक वर्षको तीन महिनामा नेपालबाट २४ करोड ३५ लाख रुपैयाँको पानी निर्यात भएकोमा गतवर्ष ६ करोड ३ लाखको पानी निर्यात भएको तथ्यांक छ (कान्तिपुर दैनिक, फागुन २३, २०७८)।

गण्डकी प्रदेशमा पानी प्रशोधन गरी जार तथा बोतलमार्फत बिक्री वितरण गर्ने ६७ उद्योगहरू रहेका छन्। यी उद्योगहरूबाट प्रशोधित पानी हालसम्म आन्तरिक बजारमा बिक्री वितरण हुँदै आएको छ। यसरी प्रशोधित पानीको निर्यात सम्भावना पनि उच्च रहेको छ। जिल्लागत आधारमा पानी प्रशोधन गर्ने उद्योगहरू कास्कीमा ३७, तनहुँ र नवलपुरमा ७/७, स्याङ्जामा ६, गोरखा र लमजुङमा २/२, बागलुङ, म्याग्दी र मुस्ताङमा १/१ रहेका छन् भने हालसम्म मनाङ जिल्लामा पानी प्रशोधन गर्ने उद्योग स्थापना भएको छैन।

८.५ पर्यटन

पर्यटन नेपाली अर्थतन्त्रको एक प्रमुख आधारस्तम्भ हो। अनुपम प्राकृतिक विविधता तथा ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक सम्पदा आदिका कारण नेपाल पर्यटकीय आकर्षणको रूपमा सुपरिचित छ। नेपाल आउने कुल पर्यटकहरूमा तीर्थयात्रा, पर्वतारोहण, साहसिक यात्रा, पदयात्रा आदिका लागि आउने गर्दछन्। गण्डकी प्रदेश पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले प्रदेशका ११ जिल्लाका १०३ क्षेत्रलाई प्रमुख पर्यटक गन्तव्यको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ। यी क्षेत्रहरूमा धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक दृष्टिले मनोरम तथा साहसिक पर्यटकीय गन्तव्यहरू समेटिएका छन्। मन्त्रालयले प्रकाशन गरेको सूचीमा समेटिएका गन्तव्यहरूको विवरण अनुसूची ८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

त्यस्तै, होटल एसोसिएसन नेपालले गण्डकी प्रदेशका केही ठाउँलाई मुख्य पर्यटकीय आकर्षणको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ। गोरखा बजार, गोरखनाथ, मनकामना मन्दिर, मनासलु तथा चुम उपत्याका पदयात्रा क्षेत्र, लोमान्थाङ तथा दामोदर कुण्ड, मुक्तिनाथ, तिलिचो ताल, सिरुबारी, घलेगाउँ, ढोरपाटन शिकार आरक्ष, अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र, अन्नपूर्ण तथा धवलागिरी हिमाल तथा पदयात्रा क्षेत्र, बागलुङ कालिका मन्दिर, कालिगण्डकी राफ्टिङ, पोखरा उपत्याका तथा बाल्मिकी आश्रम आदिलाई आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकीय गन्तव्यको रूपमा उल्लेख गरेको छ (पर्यटन क्षेत्रको श्वेतपत्र, २०७४)।

तालिका ८.४ मा विगत २० वर्षमा नेपालमा पदयात्राका लागि आएका कुल पर्यटक संख्या, गण्डकी प्रदेशका विभिन्न पदयात्रामा गएका पर्यटक संख्या आदि प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०५८/५९ देखि २०७७/७८ सम्ममा पदयात्राका लागि नेपाल आएका कुल २ लाख ११ हजार ७ सय ५३ पर्यटकहरू मध्ये ५२ प्रतिशत अर्थात १ लाख १० हजार ३ सय ४९ पदयात्री पर्यटकहरू गण्डकी प्रदेशका विभिन्न पदयात्रा गन्तव्यहरूमा पुगेका तथ्यांक छ । यसबाट पदयात्री पर्यटकका लागि गण्डकी प्रदेश प्रथमिकतामा रहेको देखिन्छ ।

तालिका ८.४: कुल नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका केही प्रमुख पदयात्रा गन्तव्यहरूमा विगत २० वर्षमा पुगेका पदयात्री पर्यटक

वर्ष	मुस्ताङ	मनास्लु	चुम उपत्याका	नार्फु	गण्डकी प्रदेशमा जम्मा	गण्डकी प्रदेशको हिस्सा	कुल नेपालमा
२०५८/५९	९२२	७९८	-	-	१७२०	५१.३	३,३५४
२०५९/६०	५३६	४२८	-	-	९६४	४८.७	१,९७९
२०६०/६१	५७२	६४५	-	-	१२१७	५१.५	२,३६५
२०६१/६२	८२५	६८२	-	-	१५०७	४६.८	३,२२३
२०६२/६३	६६१	५४४	-	-	१२०५	४४.४	२,७१४
२०६३/६४	२४८	५६१	-	-	८०९	२६.०	३,११२
२०६४/६५	१,२८२	८९५	-	-	२१७७	४०.९	५,३२७
२०६५/६६	८३८	१,४४३	-	-	२२८१	३५.४	६,४४८
२०६६/६७	१,६५९	१,६३५	-	-	३२९४	४७.२	६,९७९
२०६७/६८	२,१६२	२,१६२	-	-	४३२४	४८.०	९,०१५
२०६८/६९	२,९५०	२,८१३	-	-	५७६३	५३.८	१०,७१५
२०६९/७०	२,९६५	३,३१९	७८०	५१५	७५७९	६५.२	११,६३२
२०७०/७१	२,८६२	४,४३९	१,१७९	८६२	९३४२	७२.२	१२,९३७
२०७१/७२	३८८३	३७६४	१४५४	७७६	९८७७	६५.६	१५०६५
२०७२/७३	२६७३	२१३४	६३६	७७०	६२१३	६४.२	९६७९
२०७३/७४	३९८४	४६५०	१२१९	९०३	१०७५६	४५.६	२३५६९
२०७४/७५	४२४०	६६३२	१६८१	१११५	१३६६८	४५.६	२९९९३
२०७५/७६	४११६	७३७१	२०३०	१२९१	१४८०८	५१.३	२८८७६
२०७६/७७	३७३९	६०७०	१३९३	१०६६	१२२६८	५०.९	२४०७९
२०७७/७८	६२	३६०	१३८	१७	५७७	८३.४	६९२
जम्मा	४१,१७९	५१,३४५	१०,५१०	७,३१५	११०,३४९	५२	२११,७५३

स्रोत: पर्यटन विभाग, २०७८

पोखरामा सञ्चालित प्याराग्लाइडिङ पनि गण्डकी प्रदेशको पर्यटकीय आकर्षणमध्ये एक हो । प्याराग्लाइडिङप्रति विदेशी पर्यटक मात्र होइन आन्तरिक पर्यटकको पनि आकर्षण रहेको देखिन्छ । विगत ६ वर्षमा पोखरामा प्याराग्लाइडिङ गर्ने १ लाख २३ हजार ४ सय २५ पर्यटकमध्ये ३४.७ प्रतिशत आन्तरिक

पर्यटक रहेको तथ्यांक छ । पछिल्लो वर्षमा कोभिड महामारीका कारण पर्यटक आउन कम भएसँगै प्याराग्लाइडिङ गर्नेको संख्यामा पनि कमी आएको देखिन्छ ।

तालिका ८.५: पोखरामा प्याराग्लाइडिङ गर्ने आन्तरिक तथा विदेशी पर्यटक

आर्थिक वर्ष	आन्तरिक पर्यटक	प्रतिशत	विदेशी पर्यटक	प्रतिशत	जम्मा
२०७२/७३	३३०७	३६.७	५६९२	६३.३	८९९९
२०७३/७४	४६७५	२४.२	१४६६६	७५.८	१९३४१
२०७४/७५	४८८७	२५.४	१४३८४	७४.६	१९२७१
२०७५/७६	५९१९	२८.२	१५०९८	७१.८	२१०१७
२०७६/७७	७१०१	२१.८	२५४२१	७८.२	३२५२२
२०७७/७८	१६९२५	७६.०	५३५०	२४.०	२२२७५
जम्मा	४२८१४	३४.७	८०६११	६५.३	१२३४२५

स्रोत: पर्यटन विभाग, २०७८

गण्डकी प्रदेशमा तारे र मभौला गरी ६५६ पर्यटक स्तरीय होटेल छन् । यी होटेलहरूमा ६ हजार ९१४ कोठा र १४ हजार ९५० शैया उपलब्ध छन् । त्यस्तै प्रदेशमा ६,८८५ साना होटेल र रेस्टुरेन्टहरू छन् । प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका करिब २८१ वटा होमस्टेहरूमा दैनिक २१ सयभन्दा बढी शैया उपलब्ध छन् । प्रदेशमा बाह्य ४ लाख र आन्तरिक ६ लाख गरी वार्षिक १० लाख पर्यटकले भ्रमण गर्दछन् (नीति तथा योजना आयोग २०७६) । पर्यटन क्षेत्रले अप्रत्यक्ष रूपमा प्रदेशको ग्राहस्थ्य उत्पादनमा १० प्रतिशत र रोजगारीमा १५ प्रतिशत योगदान गर्दछ (नीति तथा योजना आयोग २०७६) । पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि नीति तथा योजना आयोग, गण्डकीले पहिलो पञ्चवर्षीय योजनामा सुभाब दिँएजस्तै स्थानीय उत्पादनसँग सघन सहकार्य गर्दै गुणस्तरीय पर्यटक आकर्षणका लागि पर्यटन पूर्वाधारमा लगानी विस्तार गर्नु आवश्यक छ । पर्यटन क्षेत्र विकासका प्रदेशको पहिलो पञ्चवर्षीय योजनाले पहिचान गरेका प्रदेशमा मौजुदा आधारहरू निम्न रहेका छन् ।

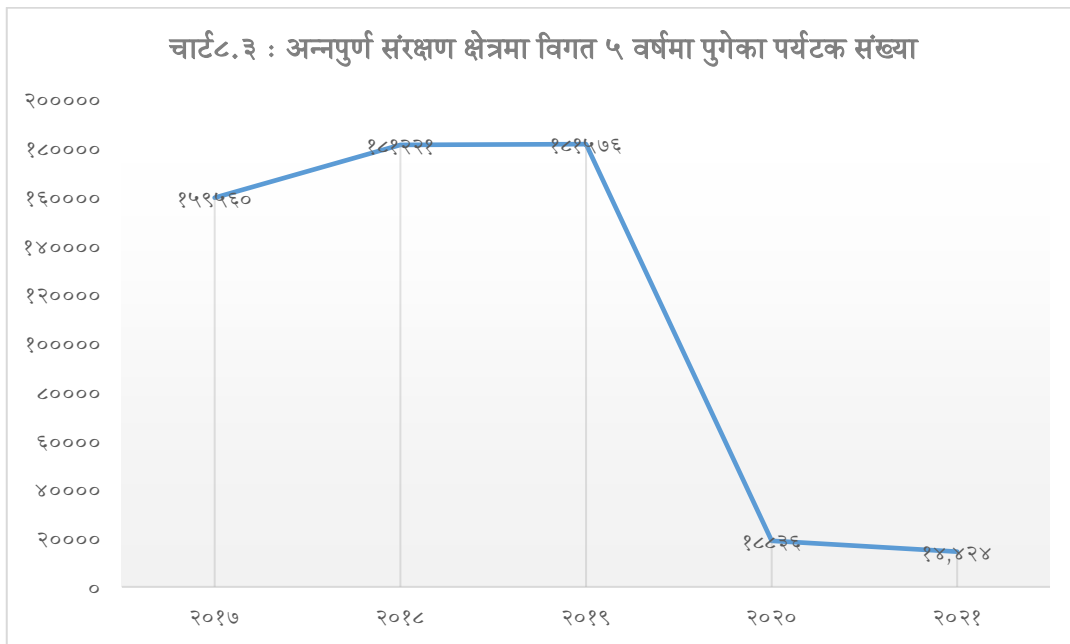
प्राकृतिक सौन्दर्य: गण्डकी प्रदेशको तराईदेखि हिमालसम्मको मनोरम भू-धरातल, ताल तलैया, पदमार्ग, नदी निर्मित गहिरा गल्छी आदिजस्ता प्राकृतिक सौन्दर्यताले पर्यटक आकर्षण बढ्ने र पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त हुने आय बृद्धि भई प्रदेशको समृद्धिमा सहयोग पुग्नेछ ।

जैविक विविधता: गण्डकी प्रदेशको करिब ४६ प्रतिशत भू-भाग चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र, अन्नपूर्ण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्र, पञ्चासे संरक्षित वन, फेवातालको पश्चिममा रहेको विश्व जैविक विविधता बगैचा (पार्क) र ढोरपाटन शिकार आरक्षभित्र पर्दछ । प्रदेशका यी निकुञ्ज तथा संरक्षण क्षेत्रभित्र विशाल

जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुँदै आएको छ । जैविक विविधताले प्रदेशमा पर्यावरणीय सन्तुलन र विदेशी पर्यटकहरू आकर्षण गरी प्रदेश समृद्धि हाँसिल गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ ।

सांस्कृतिक सम्पन्नता, सहअस्तित्व र पहिचान: कला र संस्कृति खासगरि लोकभाकामा दोहोरी गीतको उदगम् स्थल रहेको, गुरुड, मगर, थकाली र थारु संस्कृति सामाजिक पहिचानको आदर्श नमूनाको रूपमा रहेकाले सामाजिक एवम् सांस्कृतिक सम्पन्नता, सहअस्तित्व र पहिचानसमेत पर्यटक आकर्षणका स्रोत र प्रदेश समृद्धिका महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र हुनेछन् ।

यी सम्भावनाका वावजुद कोभिड महामारीको कारण पछिल्ला वर्षहरूमा पर्यटक आउने क्रममा हवातै घटेको छ । सन् २०१९ मा १ लाख ८१ हजारभन्दा बढी पर्यटक यस क्षेत्रमा आएकाता त्यसपछिको वर्षहरूमा १८ हजार ८ सय र १४ हजार ४ सय मात्र पर्यटक भित्रिएको तथ्यांक छ ।

स्रोत: अन्नपुर्ण संरक्षण क्षेत्र परियोजना, २०७८

पर्यटनबाट प्राप्त हुने आय आम जनतासँग पुग्ने अवस्था सिर्जना हुने हो भने पर्यटन दिगो हुनेमात्र होइन समाजमा हुने आर्थिक असमानता पनि कम हुँदै जान्छ । यसै अवधारणामा पर्यटक लक्षित घरबास कार्यक्रम सुरु भएको छ । गण्डकी प्रदेशमा पर्यटक लक्षित घरबास कार्यक्रमले स्थानीयको आय वृद्धि, स्थानीय उत्पादनको बजार सिर्जना, कला तथा संस्कृतिको प्रवर्द्धन मात्र होइन आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनमा फरक आयाम पनि प्रस्तुत गरेको छ । गण्डकी प्रदेश सरकारले घरबास कार्यक्रमलाई प्रवर्द्धन गरिरहेको छ । हालसम्म प्रदेशका

विभिन्न जिल्लामा गरी २८१ होमस्टे (घरबास) सञ्चालनमा रहेका छन् भने तिनको कुल दैनिक क्षमता २१ सय भन्दाबढी छ। जिल्लागत रूपमा होमस्टेको संख्या तालिका ८.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८.६: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा सञ्चालित होमस्टे

जिल्ला	होमस्टे संख्या
कास्की	४०
गोरखा	२२
तनहुँ	४७
नवलपुर	१०
पर्वत	४८
बाग्लुङ	३०
मनाङ	२
मुस्ताङ	५
म्याग्दी	११
लमजुङ	२३
स्याङ्जा	४३
जम्मा	२८१

स्रोत: पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, २०७८

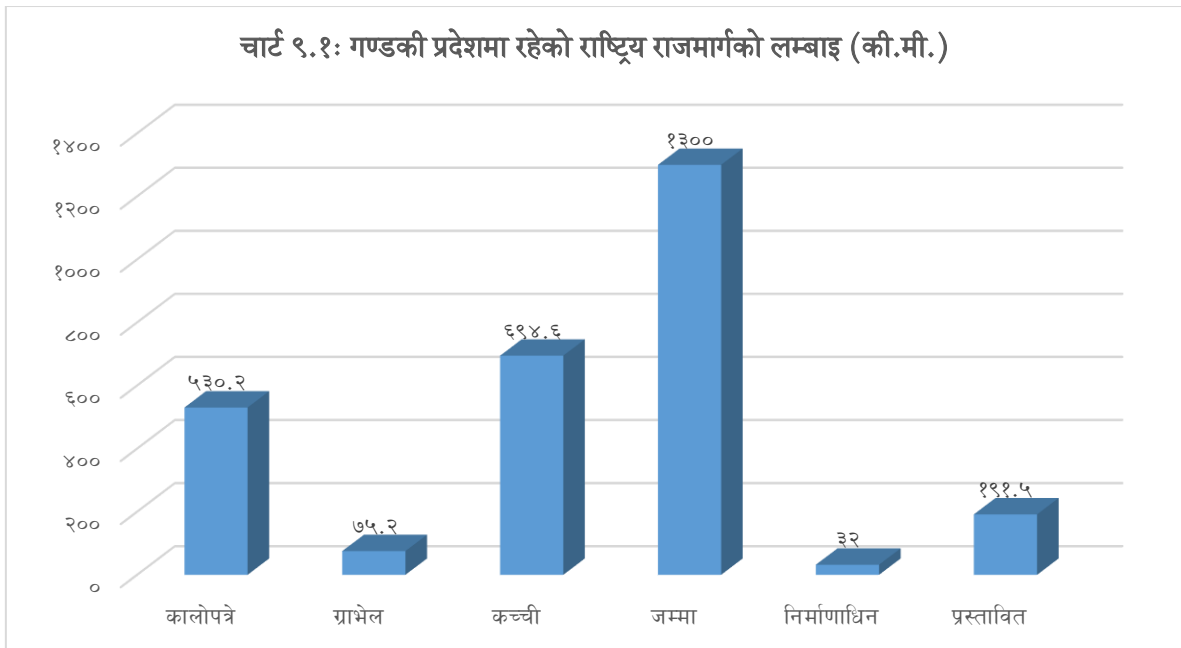
स्थानीय उत्पादनसँग सघन सम्बन्ध भएको पर्यटन क्षेत्रको विस्तार समावेशी अर्थिक विकासको एक आधार बन्न सक्छ। नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेशले तयार गरेको पहिलो पञ्चवर्षीय योजनामा प्रदेश समृद्धिका लागि सात मुख्य संवाहकमध्ये पर्यटन क्षेत्रलाई पहिलो नम्बरमा राखेको छ। स्थानीय उत्पादनसँग अग्र र पृष्ठ सम्बन्ध भएको पर्यटन क्षेत्रले ग्रामीण र शहरी दुवै क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना गर्न सहयोग पुऱ्याउने, आयात प्रतिस्थापन र गरिबी निवारणमा उल्लेखनीय योगदान दिने तथा सबल प्रदेश अर्थतन्त्र निर्माणमा सघाउ पुऱ्याउँछ।

९. भौतिक पूर्वाधार, यातायात तथा सञ्चार

९.१ भौतिक पूर्वाधार

भौतिक पूर्वाधारको विकास आधुनिक विकास प्रणालीको अभिन्न पक्ष हो । आर्थिक विकास र सामाजिक रुपान्तरणका लागि गुणस्तरीय र दिगो भौतिक पूर्वाधार आवश्यक हुन्छ । भौतिक पूर्वाधार विकासमा सडक, पुल आदिको अवस्थाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ ।

सडक विभागका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को अन्त्यसम्ममा गण्डकी प्रदेशमा कुल १३ सय किलोमिटर सडक निर्माण भएकोमा ५ सय ३० की.मी. सडक कालोपत्रे, ७५.२ किलोमिटर ग्राभेल र ६ सय ९४ किलोमिटर कच्ची सडक रहेको छ । त्यस्तै ३२ किलोमिटर सडक निर्माणाधीन र १९१ किलोमिटर प्रस्तावित रहेको छ ।

स्रोत: सडक विभाग, SSRN Report 2020/21

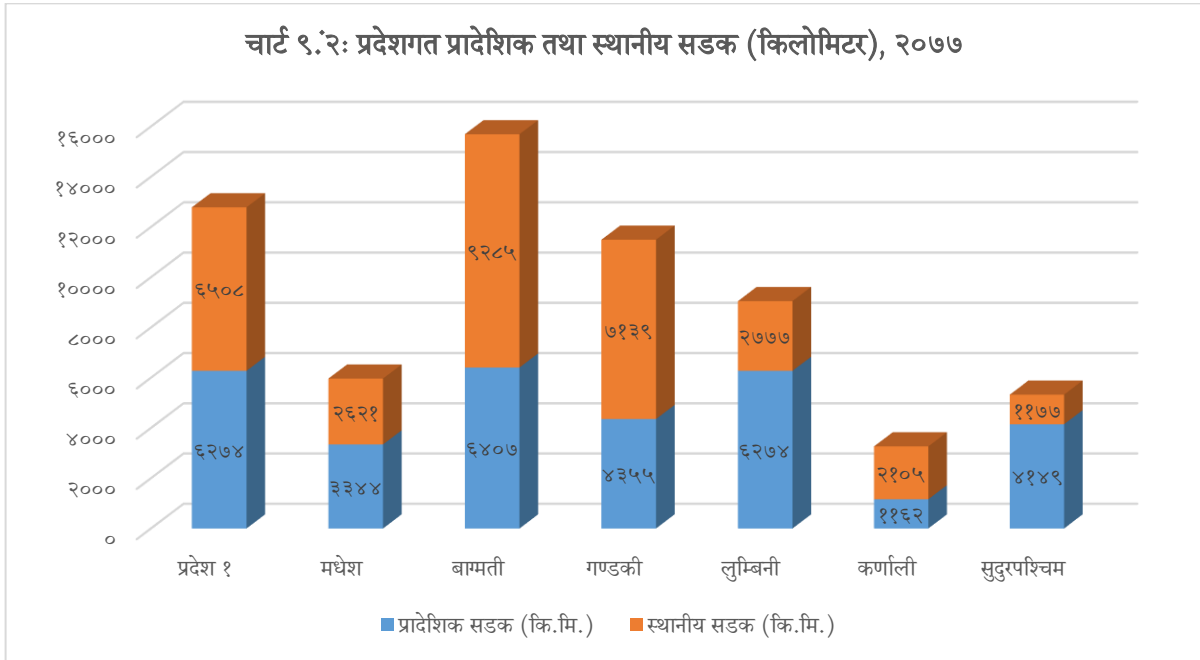
आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्म नेपालको राष्ट्रिय राजमार्ग कालोपत्रे भएको कुल ६ हजार ८ सय ३७ किलोमिटरमा गण्डकी प्रदेशमा ५ सय ३० किलोमिटर पर्दछ ।

तालिका ९.१: गण्डकी प्रदेश तथा कुल नेपालमा राष्ट्रिय राजमार्गको लम्बाइ (कि.मी.)

	कालोपत्रे	ग्राभेल	कच्ची	जम्मा	निर्माणाधिन	प्रस्तावित
गण्डकी	५३०.२	७५.२	६९४.६	१३००	३२	१९१.५
नेपाल	६८३७	१११६	३२२६	१११७९	४८७.२	३०५०.१

निर्माण भएका सडकमध्ये प्रदेश र पालिकाहरूमा रहेका सडकको अंश करिब बराबर रहेको छ । समग्र देशमा प्रदेश सडक ३१ हजार ९६५ किलोमिटर छ भने स्थानीय सडक ३१ हजार ६१२ गरी कुल ६३ हजार ५७७ किलोमिटर सडक रहेको छ । प्रदेशगत रूपमा प्रदेश सडक तथा स्थानीय सडकलाई चार्ट ९.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्रोत: सडक विभाग, SSRN Report 2020/21

जिल्लागत रूपमा सडकको लम्बाइ, सडक घनत्व तथा प्रतिकिलोमिटर सडकबाट लाभान्वित जनसंख्या तालिका ९.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ । गण्डकीका ११ जिल्लामध्ये नवलपुरमा सबैभन्दा धेरै २२५ किलोमिटर सडक निर्माण भएको तथा मनाङमा सबैभन्दा कम ३० किलोमिटर सडक निर्माण भएको तथ्यांक छ ।

तालिका ९.२: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका सडक (की.मी.) तथा लाभान्वित जनसंख्या

जिल्ला	पीच सडक	ग्रावेल	कच्चा	जम्मा	जनसंख्या	प्रति की.मी. सडकबाट लाभान्वित जनसंख्या
कास्की	३३४	१८३	११३८।१३	१६५५	५९९,५०४	३६२.२
नवलपुर	४११	१४०	७३०	१२८१	३८१,१०५	२९७.५
तनहुँ	१३१	५२	१३२	३१५	३२७,६२०	१०४०.१
गोरखा	९१	६७	३७८	५३६	२५२,२०१	४७०.५
लमजुङ	३३	१०५	६२४	७६२	१५३,४८०	२०१.४
स्याङ्जा	२२९	२८	५०१	७५८	२५४,९६५	३३६.४
मनाङ	०	०	२९।४	२९	५,६४५	१९४.७
पर्वत	६३	६०।२७	८८०।९१	१००५	१३२,७०३	१३२.०
म्याग्दी	९	०	५००	५०९	१०७,३७२	२१०.९
बाग्लुङ	१०५	५०	२१७	३७२	२५०,५५४	६७३.५
मुस्ताङ	११	१३०	९१	२३२	१४,५९६	६२.९
जम्मा	१४१७	८१५	५२२१	७४५४	२,४७९,७४५	३३२.७

स्रोत: सडक विभाग, २०७८

तालिका ९.३ मा सडक घनत्व तथा सडक उपयोगको वर्तमान अवस्था तथा लक्ष्य प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ९.३: सडक सुविधाको अवस्था र लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
बाह्रै महिना सञ्चालनयोग्य सडकको २ किलोमिटर दूरीभित्र बसोवास गर्ने ग्रामीण जनसंख्याको अनुपात	८५	९६.३	१००	७८.८	१००
सडक घनत्व (की.मी/वर्ग की.मी.)	०.४९	०.६१	०.७९	०.५५	१.५०
कालोपत्रे सडक घनत्व (की.मी/वर्ग की.मी.)	०.०४	०.१५	०.३२	०.०१	०.२५

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७७

९.२ यातायात

२०७८ मांसिरसम्ममा गण्डकी प्रदेशमा यातायात कार्यालय गण्डकी र धौलागिरीमा दर्ता भएका विभिन्न १९ प्रकारका २ लाख ६२ हजार २४५ यातायातका साधनहरू रहेका छन् । तीमध्ये २ लाख ४७ हजार २३० गण्डकी र १५ हजार १५ धौलागिरी अञ्चलमा दर्ता भएका छन् । यी कुल यातायातका साधनहरूमा निजी मोटरसाइकलको संख्या २ लाख १६० अर्थात ७६ प्रतिशत रहेको छ । त्यसपछि निजी कार, जीप, भ्यानको संख्या २५ हजार ७६७ अर्थात ९.८ प्रतिशत, सार्वजनिक ट्रक, बस, लरी, ट्रिपरको संख्या १० हजार २८९

अर्थात भण्डै ४ प्रतिशत र बाँकी अन्य किसिमका यातायातका साधन रहेका छन् । यिनको बिस्तृत विवरण तालिका ९.४ मा दिइएको छ ।

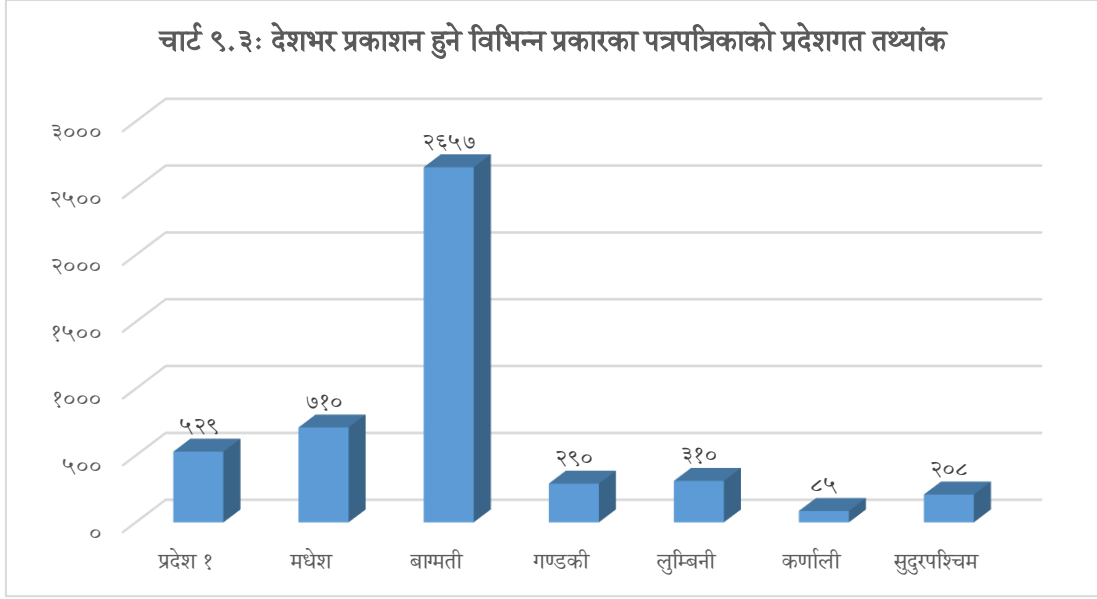
तालिका ९.४: गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका विभिन्न किसिमका सवारीका साधनहरू

क्र.सं.	विवरण	प्रकार	गण्डकी	धौलागिरी	जम्मा
१	सार्वजनिक ट्रक, बस, लरी, ट्रिपर	ख	९६५७	६३२	१०२८९
२	निजी ट्रक, बस, लरी, ट्रिपर	क	५००२	९४	५०९६
३	सरकारी ट्रक, बस, लरी, ट्रिपर	ग	२११	४	२१५
४	संस्थानका ट्रक, बस, लरी, ट्रिपर	घ	४९	०	४९
५	भाडाका कार, जीप, भ्यान	ज	७५५७	१०३२	८५८९
६	निजी कार, जीप, भ्यान	च	२४६७६	१०९१	२५७६७
७	सरकारी कार, जीप, भ्यान	झ	४६५	१८	४८३
८	संस्थानका कार, जीप, भ्यान	ञ	४९	०	४९
९	भाडाका टेम्पो	ह	२५	१	२६
१०	निजी मोटरसाइकल	प	१८९०००	१११६०	२००१६०
११	सरकारी मोटरसाइकल	ब	१६५५	४३१	२०८६
१२	संस्थानका मोटरसाइकल	म	१२७	०	१२७
१३	निजी ट्रेक्टर	त	६४३८	५४९	६९८७
१४	सरकारी ट्रेक्टर	म	२५८	०	२५८
१५	भाडाका ट्रेक्टर	थ	५४०	०	५४०
१६	संस्थानका ट्रेक्टर	न	२	०	२
१७	पर्यटक बस	प	२६४	३	२६७
१८	पर्यटक कार, जीप, भ्यान	य	११९५	०	११९५
१९	तीन पाङ्ग्रे रिक्सा	स	६०	-	६०
जम्मा			२४७२३०	१५०१५	२६२२४५

स्रोत: प्रदेश प्रहरी कार्यालय, गण्डकी २०७८

९.३ सञ्चार क्षेत्र

लोकतन्त्रमा सञ्चार क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । सञ्चार माध्यममा पत्रपत्रिका एक प्रभावकारी माध्यम हो । देशमा अन्य क्षेत्रजस्तै पत्रपत्रिका प्रकाशन पनि बढोत्तरी आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा देशभरमा ४७८९ विभिन्न किसिमका पत्रपत्रिकाहरू दर्ता भई प्रकाशन हुँदै आएका छन् । प्रदेशगतरूपमा सबैभन्दा धेरै बाग्मती प्रदेशमा (२६५७), त्यसपछि मधेश प्रदेश (७१०), प्रदेश १ (५२९) र लुम्बिनी प्रदेशमा (३१०) पत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेको देखिन्छ । त्यस्तै गण्डकीमा २९०, सुदूरपश्चिममा २०८ र कर्णालीमा ८५ पत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन् ।

स्रोत: प्रेस काउन्सिल २०७८

त्यस्तै गण्डकी प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल २९० पत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन्। कुल २९० पत्रपत्रिकामध्ये साप्ताहिक १७६, दैनिक ५७, पाक्षिक २४, मासिक १९ र बाँकी द्वैमासिक, त्रैमासिक र अन्य रहेका छन्। जिल्लागतरूपमा सबैभन्दा धेरै कास्की जिल्लामा १२६, तनहुँमा ३६, बाग्लुङ जिल्लामा २८ र बाँकी अन्य जिल्लामा छन्। त्यस्तै दैनिक, साप्ताहिक, पाक्षिक, मासिक पत्रिकाहरू पनि कास्की जिल्लामा बढी संख्यामा रहेका छन्।

तालिका ९.५: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका पत्रपत्रिकाहरू

जिल्ला	पत्रपत्रिकाको प्रकार							जम्मा
	दैनिक	साप्ताहिक	पाक्षिक	मासिक	द्वैमासिक	त्रैमासिक	अन्य	
बाग्लुङ	७	१८	२	१	०	०	०	२८
गोरखा	५	४	२	१	०	०	०	१२
कास्की	२७	६८	१४	११	२	३	१	१२६
लमजुङ	३	१३	१	०	०	०	०	१७
मनाङ	०	०	०	०	०	०	०	०
मुस्ताङ	०	२	०	०	०	०	०	२
म्याग्दी	२	७	०	१	१	०	०	११
पर्वत	३	१६	०	१	०	४	०	२४
स्याङ्जा	१	१९	१	०	१	२	०	२४
तनहुँ	८	२१	४	३	०	०	०	३६
नवलपुर	१	८	१	१	०	०	०	१०
जम्मा	५७	१७६	२४	१९	४	९	१	२९०

स्रोत: प्रेस काउन्सिल नेपाल, २०७८

(प्रेस काउन्सिलले विभाजनपूर्वको नवलपरासीलाई आधार मानेर तथ्यांक दिएकाले, नवलपुरको लागि आधा तथ्यांक लिइएको छ)

दर्ता भएका पत्रपत्रिकाको संख्या बढी देखिए पनि प्रकाशित भने कम मात्रमा भएको देखिन्छ। प्रकाशितमध्ये पनि सबै पत्रपत्रिका नियमित छैनन्। यस आ.व.मा अधिकांश पत्रपत्रिका नियमित हुन सकेका छैनन्। पछिल्लो समय कोभिड महामारीका कारण पनि पत्रपत्रिका नियमित छैनन्। कोभिड सङ्क्रमणका कारण देशभर निषेधाज्ञा जारी भएका कारण विगतमाभै योवर्ष पनि धेरै पत्रपत्रिकाहरू प्रकाशन हुन सकेका छैनन्। काउन्सिलको अभिलेखअनुसार दर्ता भएका कुल अखबारमध्ये ९१९ प्रकाशित रहेका छन्, जसमध्ये ६२६ नियमित र २९३ अनियमित छन्। काउन्सिलका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा यस आर्थिक वर्षमा ५१ पत्रपत्रिका नियमित प्रकाशन हुँदै आएका छन् भने १७ पत्रपत्रिका अनियमित नै भए पनि प्रकाशन हुँदै आएका छन्।

२०७८ साल सम्ममा देशभरमा कुल २७६० अनलाइन सूचीकरण भएका छन्। यसआर्थिक वर्षमा मात्र ६२२ अनलाइन सञ्चारमाध्यम सूचीकरण भएका छन्। जसमाप्रदेश नं. १ बाट ४३, मधेस प्रदेशबाट ३५, बाग्मती प्रदेशमा ३६३, गण्डकी प्रदेशबाट ६४, लुम्बिनी प्रदेशबाट ५७, कर्णाली प्रदेशबाट ३३ र सुदूरपश्चिम प्रदेशबाट २७ वटा रहेका छन्।

ग्रामीण तथा सहरी क्षेत्रहरूमा एफ.एम. रेडियोहरूको स्थापना र सञ्चालनमा उल्लेख्य विकास भएको देखिन्छ। नेपाल सरकार सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयका अनुसार हालसम्म गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल ९९ एफ.एम. रेडियोहरूले इजाजत पत्र प्राप्त गरेकामा जिल्लागतरूपमा कास्की जिल्लामा सबैभन्दा बढी ३५ वटा र सबैभन्दा कम मनाङ तथा मुस्ताङ जिल्लामा एक/एक वटाले इजाजतपत्र लिएको देखिन्छ। त्यस्तै गोरखामा १३, तनहुँमा १२, नवलपुरमा १०, बागलुङमा ९, पर्वत तथा स्याङ्जामा ६/६, लमजुङमा ४ र म्याग्दीमा २ वटा एफ.एम.ले इजाजतपत्र लिएको देखिन्छ। जिल्लागत एफ.एम. रेडियोको सूची अनुसूची १५ मा उल्लेख गरिएको छ।

९.४ इन्टरनेट तथा टेलिफोन

गण्डकी प्रदेशका ६७.३ प्रतिशत पुरुष तथा ३८.६ प्रतिशत महिलाले इन्टरनेटको प्रयोग गर्छन्। पछिल्लो समयमा अनलाइन सञ्चारमाध्यममा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ। राष्ट्रिय रूपमा इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात ४८.५४ छ भने इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात २३.२८ रहेको छ जवकि गण्डकी प्रदेशमा यो अनुपात क्रमशः ६१.२७ र ३८.६ रहेको छ। नेपाल टेलिकमका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा नेपाल टेलिकमका ४७ हजार ३ सय ९९ पोस्टपेड तथा २५ लाख २२ हजार ६ सय ८९ प्रिपेड सिम प्रयोगमा रहेका छन्।

तालिका ९.६ मा गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा नेपाल टेलिकमको ल्यान्डलाइन, फाइबर टु द होम तथा एडीएसएल सेवा लिनेको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ। प्रदेशमा कुल ४४ हजार ४ सय ७६ ल्यान्डलाइन प्रयोगमा

छन् भने फाइबर टु द होम सेवा लिनेको संख्या २६ हजार ८ सय ३० रहेको छ । त्यस्तै नेपाल टेलिकमको एडिएसएल इन्टरनेट सेवा लिनेको संख्या १७ हजार २ सय ९४ रहेको छ । जिल्लागत रूपमा नेपाल टेलिकमका तीनवटै सेवाको प्रयोगकर्ता कास्की जिल्लामा सबैभन्दा धेरै छन् भने मुस्ताङ जिल्लामा ल्याण्डलाइन र एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या शून्य रहेको छ । प्रदेशमा नेपाल टेलिकमबाहेकका अन्य सेवा प्रदायकका मोबाइल तथा इन्टरनेट प्रयोगकर्ता पनि रहेका छन् ।

तालिका ९.६: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा नेपाल टेलिकमको ल्याण्डलाइन, फाइबर टु द होम तथा एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या

जिल्ला	ल्याण्डलाइन टेलिफोन संख्या	फाइबर टु द होम सेवा लिनेको संख्या	एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या
कास्की	२६७५६	१३२८०	१०५४९
गोरखा	२१७८	१२२६	५५३
तनहुँ	४३१६	२८९६	१४६०
लमजुङ	१८२८	१७२	८८९
स्याङ्जा	३१५२	१८८	१२२३
मनाङ	२०३	१७०	२८
नवलपुर	५०६२	९८९	१८४०
म्याग्दी	१५९	१४३७	१४२
पर्वत	१३९	१६९५	१२६
मुस्ताङ	०	९१४	०
बागलुङ	६८३	३८६३	४८४
जम्मा	४४४७६	२६८३०	१७२९४

स्रोत: नेपाल टेलिकम, २०७८

दिगो विकास लक्ष्यमा वि.स. २०८७ सम्ममा मोबाइल प्रयोग गर्ने जनसंख्या तथा १५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिला तथा पुरुषको अनुपात १०० प्रतिशत पुऱ्याउने लक्ष्य छ ।

तालिका ९.७: इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिला र पुरुषको अनुपात तथा दिगो विकास लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७७	२०८०	२०८७	२०७७	२०८७
इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात	६१.२७	६०	९९	४८.५४	९८
इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात	३८.६	६०	९९	२३.२८	९८
१५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात	८४	९०	१००	७२.६	१००
१५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात	९०.९	९५	१००	८९.३	१००
मोबाइल नेटवर्कले समेटेको जनसंख्या		९५	१००	९४.५	१००

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी

१०. जलस्रोत, ऊर्जा, सिँचाइ तथा खानेपानी

१०.१ जलस्रोत

जलस्रोतका दृष्टिले गण्डकी प्रदेश सम्पन्न प्रदेश हो । गण्डकी प्रदेशमा नदीहरू उत्तरदेखि दक्षिण भई बहने गरेका छन् र यी नदीहरूलाई उत्पातिका आधारमा प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी तीन स्तरमा वर्गीकरण गरिएको छ । प्रथम स्तरका नदीहरू मुख्य हिमालयबाट, द्वितीय स्तरका नदीहरू महाभारत पर्वतबाट र तृतीय स्तरका नदी/खोलाहरू चुरेपर्वतबाट उत्पाति भई उत्तरबाट दक्षिण दिशातर्फ बहन्छन् । यस प्रदेश भएर वहने महत्वपूर्ण नदी र तिनीहरूको लम्बाइ तथा जलाधार क्षेत्र तालिका १०.१ मा दिइएको छ ।

तालिका १०.१ गण्डकी प्रदेश भएर बग्ने महत्वपूर्ण नदी, तिनको लम्बाइ तथा जलाधार क्षेत्र

प्रमुख नदी	लम्बाई (की.मी.)	जलाधार क्षेत्र	
		क्षेत्रफल (वर्ग की.मी)	प्रतिशत
कालीगण्डकी (माथिल्लो मुस्ताङदेखि देवघाटसम्म)	३८१.५८	९५६८.३४	४३.४६
मोदी (अन्नपूर्ण क्षेत्रदेखि कुस्मासम्म)	५७.६१	६७५.७	३.०७
सेती (अन्नपूर्ण/माछापुच्छ्रे क्षेत्रदेखि गाईघाटसम्म)	१५०.३४	१८२७.३८	८.३०
मादी (अन्नपूर्ण/कफुचे तालक्षेत्रदेखि दमौलीसम्म)	८४.३६	११२३.६१	५.१०
मसुर्यादी (उपल्लो मनाङदेखि मुग्लिनसम्म)	१७६.१४	४१८६.७९	१९.०२
दरौदी (गोरखा मनास्लु हिमालदेखि आँबु खैरेनीसम्म)	६४.७२	६१०.८४	२.७७
बुढीगण्डकी (गोरखा लार्के क्षेत्रदेखि बेनीघाटसम्म)	१४७.५८	२७१९.६७	१२.३५
नारायणी (देवघाटदेखि त्रिबेणीसम्म)	८९.६९	११३९.६७	५.१८
त्रिशूली (बेनीघाटदेखि देवघाटसम्म)	६७.७८	१६३.०२	०.७४
जम्मा		२२०१५.१	१००

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको स्रोत नक्सांकन, २०७५

संघीय सरकारले आर्थिक वर्ष २०७५ देखि २०८५ सम्मलाई ऊर्जा तथा जलस्रोत दशक घोषणा गरी ऊर्जाका क्षेत्रमा विकासका भावी मार्गचित्र कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । गण्डकी प्रदेशको विद्युत उत्पादन गर्ने सम्भावित क्षमता २० हजार ६ सय ५० मेगावाट रहेकोमा आर्थिकरूपले १२ हजार ९ सय ३० मेगावाट जलविद्युत उत्पादन गर्न सकिने देखिन्छ (नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी २०७६) । उत्पादन सम्भावना हुँदाहुँदै पनि प्रविधि तथा पुँजीको अभावमा हाल ४४८.५ मेगावाट मात्र जलविद्युत उत्पादन भएको छ । अन्य २९ वटा स-साना ६ सय ५४ मेगावाट क्षमताका आयोजना निर्माणको चरणमा रहेका छन् ।

१०.२ जलविद्युत

आर्थिक सर्वेक्षण, २०७७/७८ का अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशका ९२.८ प्रतिशत जनसंख्यामा विद्युत पहुँचको अवस्था छ । विद्युत प्राधिकरणका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल ४ लाख २ हजार ७ सय ६ ग्राहकहरू रहेका छन् । यी विद्युतका ग्राहकहरूमा ३ लाख ८४ हजार १ सय ९६ घरेलु उपभोक्ता, ५८४७ औद्योगिक उपभोक्ता तथा बाँकी अन्य प्रकारका रहेका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा नेपाल विद्युत प्राधिकरणले विद्युत वितरणबाट कुल रु. ७० अर्ब ९९ करोड आम्दानी गरेकोमा गण्डकी प्रदेशबाट रु. ४ अर्ब ५० करोड संकलन गरेको देखिन्छ जुन कुल आयको ६.४ प्रतिशत हुन आउँछ । गण्डकी प्रदेशबाट विद्युत प्राधिकरणले संकलन गर्ने कुल आयको ४९ प्रतिशत अर्थात रु. २ अर्ब २० करोड घरेलु उपभोक्तहरूबाट संकलन गर्छ भने औद्योगिक ग्राहकहरूबाट २० प्रतिशत आय अर्थात ९२ करोड रुपैयाँ र बाँकी अन्य ग्राहकहरूबाट संकलन गर्ने गर्छ ।

गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लाहरूमा नेपाल विद्युत प्राधिकरणका १३ वितरण केन्द्रहरू रहेका छन् । यी वितरण केन्द्रहरूबाट आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्राधिकरणले १८ वटा ३३/११ केभी सबस्टेसनमार्फत ३ हजार ५९४ मेगावाट विद्युत वितरण गरेको तथ्यांक छ । गण्डकी प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुल ५८ करोड ५२ लाख किलोवाट विद्युत प्रणालीमा आएकोमा ५२ करोड ३५ लाख किलोवाट विद्युत बिक्री भएको र भण्डै ६ करोड १७ लाख किलोवाट विद्युत खेर गएको छ । जुन प्रणालीमा आएको कुल विद्युतको १०.५ प्रतिशत नोक्सानी हो । यस्तो नोक्सानी आर्थिक वर्ष २०७६/७७ र आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा क्रमशः ८.७ प्रतिशत र ९.८ प्रतिशत रहेको थियो ।

तालिका १०.२: नेपाल विद्युत प्राधिकरणका ग्राहक संख्या र विविध प्रकारका वितरणबाट संकलित आय (रु. हजारमा) आ.व. २०७७/७८

ग्राहक संख्या	ग्राहक संख्या				नेपाल विद्युत प्राधिकरणको आय			
	२०७६/७७		२०७७/७८		२०७६/७७		२०७७/७८	
	गण्डकी	जम्मा	गण्डकी	जम्मा	गण्डकी	जम्मा	गण्डकी	जम्मा
घरायशी	३८४१९६	४,२०७,३३०	२४०३७४	३,९३२,७४२	२२१२६४८	२६,९९६,८३५	२२०६६१२	२८,१३८,८५०
गैर व्यवसायिक	३३४९	२९,०१०	१३३७	२६,०११	२१६०८१	२,९४३,१७०	१९६१९७	२,८८८,४९२
व्यवसायिक	३३९१	३२,३२१	१९४३	२९,५२२	७२८८३८	७,२५७,१२०	७३४२२०	७,३३१,७६५
औद्योगिक	५८४७	६०,७८२	३९१३	५५,८८८	७७१५९१	३१,७४६,७५३	९२०१३३	२७,६८८,०५२
पानी वितरण	६३७	३,४९४	२९८	२,९६०	९५६८७	८१४,४३६	७५३८८	७०६,३५५
सिञ्चाई	३०६९	१७४,९१७	१३८७७	१५२,४८५	८५०९	३६०,६५८	११८८६	३८६,१७४
सडक वृत्ति	२६८	४,५७७	१५६	३,७२६	२८१५७	७६६,६१६	२९१४४	७९९,३६५
अस्थायी वितरण	९५	१,८१७	७२	१,५७७	३००६	६५,१५७	२३८६	६७,३६५

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण - २०७८

ग्राहक संख्या	ग्राहक संख्या				नेपाल विद्युत प्राधिकरणको आय			
	२०७६/७७		२०७७/७८		२०७६/७७		२०७७/७८	
	गण्डकी	जम्मा	गण्डकी	जम्मा	गण्डकी	जम्मा	गण्डकी	जम्मा
यातायात	२	५१	१	४३	३५१	२४,६८७	२८६	१८,६६९
मठ मन्दिर	१००७	७,४८१	४२५	६,६११	४५१९	५१,८७०	४५१७	५७,२४५
सामुदायिक वितरण	३८५	१,८८२	२७	१,८८२	१७०४५५	७३९,५१४	१७८४५४	८२९,२८५
गैह्र घरायशी	३४४	३,६७८	१०६	३,२६०	१४२६०४	२,३६१,९८६	१३८३३९	१,९०९,३९६
मनोरञ्जन	२७	१९२	१३	१७०	५१६७	९४,५८०	४६१२	७९,३०१
आन्तरिक खपत	८९	८७८	५९	८३२	३५७४	६०,३८९	३८७८	६७,०००
एकमुष्ठ आपूर्ति		१	०	१	०	२६,१०६	०	२९,९१४
जम्मा	४०२७०६	४५२८४११	२६२६०१	४२१७७१०	४३९११८८	७४३०९८७७	४५०६०५१	७०९९७२२८

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण (२०७८)

गण्डकी प्रदेश सरकारले प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा ऊर्जा क्षेत्रलाई आर्थिक समृद्धिको मुख्य संवाहक उल्लेख गरेको छ । गण्डकी प्रदेशमा ४१ आयोजनाहरूको कुल जडित क्षमता ५०८.७६ मेगावाट रहेको छ भने यी आयोजनाहरूबाट वार्षिक २७६३.२ गी.वा. घण्टा ऊर्जा उत्पादन भएको छ । प्रदेशका लमजुङ, स्याङ्जा, तनहुँ र कास्कीमा २० मेगावाटभन्दा बढी क्षमता भएका आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् भने नवलपुरमा हालसम्म कुनै पनि जलविद्युत आयोजना सञ्चालनमा छैन ।

तालिका १०.३: गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका जलविद्युत आयोजनाको जिल्लागत अवस्था

जिल्ला	३ मेगावाटसम्म			३ मेवाभन्दा बढी २० मेवासम्म			२० मेगावाटभन्दा बढी		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक ऊर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक ऊर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक ऊर्जा (गिवाघण्टा)
गोरखा	३	२.१४	११.६२	१	६	३२.५९	०	०	०
लमजुङ	४	५.२८	२८.६९	३	१३.३५	७२.५	२	१२०	६५१.७
तनहुँ	०	०	०	०	०	०	१	६९	३७४.७५
स्याङ्जा	१	०.०८	०.४३	१	९.४	५१.०५	१	१४४	७८२.१
कास्की	३	३.४८	१८.९	७	४८.६१	२६४	१	२५	१३५.८
मनाङ	२	०.३८	२.०६	०	०	०	०	०	०
मुस्ताङ	१	०.२४	१.३	२	२४.८	१३४.७	०	०	०
म्याग्दी	१	२	१०.८६	१	५	२७.१६	०	०	०
पर्वत	१	१	५.४१	२	२४.८	१३४.७	०	०	०
बागलुङ	३	४.२	२२.८	०	०	०	०	०	०
नवलपुर	०	०	०	०	०	०	०	०	०
गण्डकी	१९	१८.८	१०२.०७	१७	१३१.९६	७१६.७	५	३५८	१९४४.३५

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको ऊर्जा क्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

त्यस्तै प्रदेशका ८ जिल्लामा साना-ठूला गरी कुल ४० जलविद्युत आयोजनाहरू निर्माणाधीन रहेका छन् । यी आयोजनाहरूको कुल जडित क्षमता ८६९.३६ मेगावाट रहेको छ भने वार्षिक ऊर्जा उत्पादन ४ हजार ७ सय २४ गिवा घण्टा रहेको छ ।

तालिका १०.४: गण्डकी प्रदेशमा निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजना

जिल्ला	३ मेगावाटसम्म			३ मेवाभन्दा बढी २० मेवासम्म			२० मेगावाटभन्दा बढी		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक ऊर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक ऊर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक ऊर्जा (गिवाघण्टा)
गोरखा	०	०	०	२	१४.९८	८१	०	०	०
लमजुङ	२	३.४	१८	४	२७.७३	१५१	५	१७६.२७	९५७
तनहुँ	०	०	०	०	०	०	१	१४०	७६०
कास्की	१	०.९८	५	३	३०.३	१६५	५	११८	६४१
मुस्ताङ	१	२।२	१२	०	०	०	०	०	०
म्याग्दी	०	०	०	४	४४	२३९	६	२५५	१३८८
पर्वत	०	०	०	३	३८.६	२१०	०	०	०
बागलुङ	१	१.७	९	२	१६.२	८८	०	०	०
गण्डकी	५	८.२८	४४	१८	१७१.८१	९३४	१७	६८९.२७	३७४६

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको ऊर्जा क्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

गण्डकी प्रदेशका ऊर्जा खरिद सम्भौता भइसकेका तर वित्त व्यवस्थापन भने भइ नसकेका ३४ जलविद्युत आयोजनाहरूको कुल जडित क्षमता ६७७.१ मेगावाट रहेको छ भने यी आयोजनाबाट ३६७७.४ गिगावाट घण्टा वार्षिक उत्पादन हुनेछ (गण्डकी प्रदेशको ऊर्जा क्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७) । त्यस्तै उत्पादन अनुमतिपत्र प्राप्त भएका जलविद्युत आयोजनाहरू (१४ आयोजना ९५९.१७ मेगावाट), उत्पादन अनुमतिपत्रका लागि आवेदित जलविद्युत आयोजनाहरू (११ आयोजना, १६६५.९२ मेगावाट), अध्ययन सम्पन्न भएका, अध्ययन भइरहेका विभिन्न जलविद्युत आयोजनाहरू रहेका छन् ।

१०.३ लघु जलविद्युत आयोजनाहरू

राष्ट्रिय प्रसारण लाइन नपुगेका तर उत्पादनको अनुकूल अवस्थिति रहेका स्थानमा लघु जलविद्युत आयोजनाहरूले ग्रामीण विद्युतीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन् । गण्डकी प्रदेशमा कुल ४०१ लघु जलविद्युत आयोजनाहरूको जडित क्षमता कुल ८ हजार ४ सय ८० किलोवाट (करिब ८.५ मेगावाट) रहेको छ । त्यस्तै, १० निर्माणाधीन लघु जलविद्युत आयोजनाको कुल जडित क्षमता ६३५ किलोवाट रहेको छ ।

तालिका १०.५: गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका तथा निर्माणाधीन लघु जलविद्युत आयोजनाहरू

जिल्ला	सञ्चालनमा रहेका आयोजना			निर्माणाधीन आयोजना		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (की.वा.)	वार्षिक उत्पादन (की.वा. घण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (की.वा.)	वार्षिक उत्पादन (की.वा. घण्टा)
गोरखा	७१	१७६०	८४७०७०१	३	२३०	१९३०८५०
लमजुङ	३२	६२७	२५३९०१३	०	०	०
तनहुँ	२३	२८०	६१२१०५	०	०	०
स्याङ्जा	२	१४२	३१०९८०	०	०	०
कास्की	२६	७१६	४१८२८६४	०	०	०
मनाङ	१४	३९४	१७६१७०९	२	१५०	३२८५००
मुस्ताङ	३	६९	५७९२५५	०	०	०
म्याग्दी	३२	३४९	१२६०७१०	०	०	०
पर्वत	१०	१४९	३२६३१०	०	०	०
बागलुङ	१४५	३५९६	८०४२७७५	४	२२३	४८८३७०
नवलपुर	४३	३९५	८६५७०७	१	३२	७००८०
गण्डकी	४०१	८४७७	२८९५२१२९	१०	६३५	२८१७८००

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको ऊर्जा क्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगका अनुसार प्रदेशको विद्युत उत्पादन गर्ने सम्भावित क्षमता २०,६५० मेगावाट रहेकोमा आर्थिकरूपले १२,९३० मेगावाट जलविद्युत उत्पादन गर्न सकिने उल्लेख छ (नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी २०७६)। अर्कोतर्फ जल तथा ऊर्जा आयोग सचिवालयको प्रतिवेदनअनुसार गण्डकी जलाधार क्षेत्रमा कुल १९८०३ मेगावाट जलविद्युत ऊर्जा उत्पादनको सम्भावना रहेको छ। उत्पादन सम्भवनाको तथ्यांकमा देखिएको यो विरोधाभास फरक प्राविधिकहरूले वा फरक समयमा गरिएको अध्ययनको कारण देखिएको हुनसक्छ। गण्डकी प्रदेशको जलविद्युत उत्पादन सम्भावना २० हजार मेगावाट हाराहारीमा रहेको यथार्थ स्वीकार्न सकिन्छ वा अझ तथ्यपरक अध्ययनको आवश्यकता देखिन्छ। यस जलाधार क्षेत्रका नदीहरूमध्ये सबैभन्दा बढी कालीगण्डकी जलाधार क्षेत्रबाट ५ हजार ७ सय ३५ मेगावाट त्यसपछि क्रमशः मस्यार्यादीबाट ४ हजार ६ सय १४ मेगावाट, बुढी गण्डकीबाट ४ हजार ४२ मेगावाट विद्युत उत्पादन सम्भावना रहेको देखिन्छ। जलाधारअनुसार ऊर्जा सम्भाव्यता तालिका १०.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०.६: गण्डकी जलाधार क्षेत्रमा जलविद्युत उत्पादन सम्भावना

नदी	ऊर्जा सम्भाव्यता (मेगावाट)	सम्भावना प्रतिशत
कालीगण्डकी	५७३५	२८.९६
मसुर्याङ्दी	४६१४	२३.३०
बुढीगण्डकी	४०४२	२०.४१
त्रिशुली	३३०९	१६.७१
सेती	९२६	४.६८
मादी	४९८	२.५१
नारायणी	४३३	२.१९
राप्ती	२४६	१.२४
जम्मा	१९८०३	१००.००

स्रोत: जल तथा ऊर्जा आयोग सचिवालय, २०१९

१०.४ नवीकरणीय ऊर्जा

गण्डकी प्रदेशका ८५ पालिकामध्ये दुई गाउँपालिकाहरूमा अहिलेसम्म विद्युतको पहुँच छैन। २५ गाउँपालिका तथा ७ नगरपालिकामा आंशिक विद्युतीकरण भएको छ भने बाँकी पालिकाहरूमा सबैमा विद्युतको पहुँच पुगेको छ। गण्डकी प्रदेशमा आधुनिक ऊर्जाको पहुँच ८२.५ प्रतिशत जनतामा पुगेको छ। यस प्रदेशका ६९.३ प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउन अझै पनि इन्धन दाउरा, काठ, गुइँठा आदि प्रयोग गर्छन्। करिब ३४ प्रतिशत जनताले खाना पकाउन र कोठा तातो राख्नको लागि एलपी ग्याँसको प्रयोग गर्दछन्। राष्ट्रिय प्रसारणबाट विद्युत नपुगेको क्षेत्रमा उज्यालोको लागि सौर्य ऊर्जाको प्रयोग गरिएको छ (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७७)।

१०.४.१ सौर्य ऊर्जा आयोजना

गण्डकी प्रदेशमा सौर्य ऊर्जाको जडित क्षमता र उपयोगको आधारमा संस्थागत एवम् व्यवसायिक सौर्य विद्युत आयोजना र गृहजडित सौर्यपाता गरेर दुई श्रेणीमा विभाजन गरिएका छन्। पहिलो किसिमको व्यवस्थापन, विद्युत विकास विभाग र नेपाल विद्युत प्राधिकरणले गरेका छन् भने दोस्रो श्रेणीको व्यवस्थापन वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रले गरेको छ। गण्डकी प्रदेशको ऊर्जाक्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७ का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न क्षमताका सौर्यपाता जडान गरी ४३ हजार १३ घरहरू उज्यालो पारिएको छ।

तालिका १०.७: संस्थागत तथा व्यवसायिक सौर्य विद्युत आयोजनाहरू

जिल्ला	सञ्चालनमा रहेका आयोजना			सर्वेक्षण अनुमति प्राप्त आयोजना		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (की.वा.)	वार्षिक ऊर्जा (की.वा. घण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (की.वा.)	वार्षिक ऊर्जा (की.वा. घण्टा)
लमजुङ	०	०	०	१	३	४९५०
तनहुँ	२	५०१८	८२८०	०	०	०
कास्की	३	४४२३	७२९८	०	०	०
मुस्ताङ	१	७०	११६	१	३	४९५०
नवलपुर	१	२	३	२	११५	२४७५
गण्डकी	७	९५१३	१५६९७	४	७१५	१२३७५

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको ऊर्जा क्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

गण्डकी प्रदेशमा जलविद्युतको अतिरिक्त सौर्य र वायु ऊर्जा उत्पादनको पनि उतिकै सम्भावना छ तर पनि उत्पादन भने हुन सकेको छैन । राष्ट्रिय ऊर्जा सुरक्षाको आधारशीला तयार गर्न र समग्रमा ऊर्जालाई प्रदेश समृद्धिको सम्बाहक बनाउन निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा ठूला जलाशययुक्त जलविद्युत, सौर्य र वायु ऊर्जा आयोजना विकास गरी विद्युत उत्पादन उल्लेख्य मात्रामा बढाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा उल्लेख छ ।

गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा गरी हालसम्म घरायसी बायोग्याँस प्लान्ट संख्या ८४ हजार, ठूला साइजका वायो ग्याँस प्लान्ट संख्या २३, लघुजलविद्युत ६ हजार ६ सय २१ किलोवाट, वायु ऊर्जा १० किलोवाट, सौर्य ऊर्जा १ हजार ३ सय ७४ किलोवाट, सुधारिएको चुलो संख्या ९२ हजार ७ सय ४७ रहेका छन् ।

दिगो विकास लक्ष्य, गण्डकी प्रदेशको आधारपत्र (२०७६) मा खाना पकाउने तथा तताउनेजस्ता घरायसी काममा एलपी ग्याँस प्रयोग गर्नेको प्रतिशत बढाउने उल्लेख छ (हेर्नुहोस तालिका १०.८) । यसले देश तथा प्रदेशको प्राथमिकता आयातित ऊर्जामा निर्भर बनाउनेजस्तो देखिन्छ जुन समग्र अर्थतन्त्रका लागि पनि उपयुक्त नीति हुन सक्दैन । त्यसैले गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा एलपी ग्याँसको प्रयोगलाई विद्युत र वायोग्याँसले प्रतिस्थापन गर्ने उल्लेख छ ।

तालिका १०.८: विद्युतको पहुँच तथा ऊर्जा प्रयोगको स्थिति तथा लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७८	२०८०	२०८७	२०७८	२०८७
विद्युतमा पहुँच भएका जनसंख्याको अनुपात	९२.८	१००	१००	८८	९९
प्रतिव्यक्ति ऊर्जा उपभोग (कि.वा. घण्टा)	१९०	७५०	१७००	८०	१५००
खाना पकाउन, तताउन एलपी ग्याँस प्रयोग गर्ने (प्रतिशत)	३४.४	३६	४०	१८	३९

खाना पकाउनको लागि ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको प्रयोग गर्ने परिवार (प्रतिशत)	६९.३	५९	४५	७४.७	३०
--	------	----	----	------	----

स्रोत: आर्थिक सर्वेक्षण, २०७७/७८, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी, २०७७

१०.५ सिँचाइ

नेपालको कुल २६ लाख ४१ हजार हेक्टर कृषियोग्य जमिनमध्ये आर्थिक वर्ष २०७५/७६ सम्ममा १४ लाख ७३ हजार जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुगेको छ (राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७६)। गण्डकी प्रदेशको कुल भू-भाग २१ लाख ९७ हजार ३ सय ६८ हेक्टरमध्ये खेतीयोग्य जमिन २२.२ प्रतिशत अर्थात ४ लाख ८७ हजार ८ सय १६ हेक्टर रहेको छ। कुल खेतीयोग्य जमिनको ७६ प्रतिशत जमिनमा मात्र खेती गरिएको छ भने बाँकी जमिन बाँझो रहेको छ। खेती गरिएको जमिनमध्ये १ लाख ३३ हजार ८ सय ३७ हेक्टर जमिन सिञ्चित छ रहेको छ। जसमा ४६.२ प्रतिशत जमिनमा बाह्रै महिना सिँचाइको व्यवस्था छ भने बाँकी ५३.२ प्रतिशत अर्थात ७२ हजार ३३ हेक्टर जमिन मौसमी सिँचाइमा भर पर्नुपर्ने हुन्छ (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी)।

दिगो विकास लक्ष्यले २०८७ सालसम्ममा ३ लाख ९० हजार हेक्टर जमिनमा खेती लगाउने र खेतीयोग्य जमिनको ६५ प्रतिशत भू-भागमा वर्षेभरी सिँचाइको सुविधा पुऱ्याउने तथा खेती योग्य जमिनको ८० प्रतिशत क्षेत्रफलमा बाली लगाउने लक्ष्य राखेको छ।

तालिका १०.९: गण्डकी प्रदेशको खेतीयोग्य जमिन, सिँचाई सुविधा भएको तथा बाली लगाइएको जमिन

विवरण	२०७७/७८	२०८०/८१ सम्मको लक्ष्य	२०८७ सम्मको लक्ष्य
कुल खेती गरिएको जमिन (हजार हेक्टर)	३७०	३७५	३९०
कुल खेतीयोग्य जमिनमा वर्षेभरी सिँचाइ सुविधा पुगेको (प्रतिशत)	४६	५५	६५
कुल खेतीयोग्य जमिनमा बाली लगाइएको भूमि (प्रतिशत)	७६	७७	८०

स्रोत: प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, गण्डकी प्रदेश, दिगो विकास लक्ष्य

गण्डकी प्रदेश जलस्रोतको दृष्टिले सम्पन्न भए पनि दिगो सिँचाइको व्यवस्था हुन सकेको छैन। नवलपुर, मर्स्याङ्दी, मादी, कालीगण्डकी करिडोर तथा ठूला टारहरुमा सिँचाइको व्यवस्था हुन नसक्नुले किसानहरु मौसमी वर्षा तथा परम्परागत कुलोमा भर पर्नुपर्ने अवस्था छ। त्यसैले धान, गहुँ, तोरी आदि खाद्यबालीको उत्पादकत्व उच्च भएका कालीगण्डकी, मर्स्याङ्दी, मादी, आँधीखोला करिडोर तथा नवलपुर तथा अन्य पहाडका ठूला टारहरुमा बहुउद्देश्यीय सिँचाइ परियोजना सञ्चलन गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

१०.६ खानेपानी तथा सरसफाई

मानव आवश्यकताहरूमध्ये खानेपानी एक आधारभूत आवश्यकतामा पर्दछ । नेपालको संविधानले पनि यसलाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरेको छ । गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाले आधारभूत खानेपानीको पहुँच प्रदेशका सबै घरपरिवारमा पुऱ्याउने र त्यसका लागि अधुरा खानेपानी आयोजनाको निर्माण सम्पन्न गर्ने र सम्पन्न भएका आयोजनाको दिगो व्यवस्थापन गर्ने तथा मुख्य सहरी क्षेत्रमा फोहोर तथा ढल निकासको दिगो व्यवस्थापन गर्ने प्रमुख कार्यक्रम राखेको छ । गण्डकी प्रदेश स्थापनासँगै प्रदेश सरकारले प्रदेशभित्र खानेपानी पहुँचलाई सहज बनाउन 'एक घर, एक धारा' कार्यक्रम (प्रादेशिक, प्रादेशिक आधारभूत, विशेष र सशर्त) विशेष प्राथमिकता साथ सञ्चालन गरिरहेको छ । प्रदेश सरकार स्थापना भएसँगै 'एक घर, एक धारा' खानेपानी कार्यक्रमबाट आ.व. ०७७/७८ को अन्त्यसम्म कुल ७७ हजार ७ सय ८२ वटा धारा जडान भई ४ लाख ७३ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् (नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७८) ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ का अनुसार गण्डकी प्रदेशका ४ लाख ४८ हजार ८ सय ६० परिवारले धाराको पानी प्रयोग गर्छन् भने बाँकीले ट्युबवेल, कुवा तथा खोला नदीको पानी प्रयोग गर्ने गर्छन् । स्रोत अनुसार खानेपानी प्रयोगको अवस्था तालिका १०.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १०.१०: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका स्रोतबाट खानेपानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार

जिल्ला	घरधुरी	धारा	ट्युबवेल, ट्यान्ड पम्प	इनार, कुवा (ढाकिएको)	खुला कुवा	मौसमी स्रोतको पानी	खोला, नदी	अन्य	उल्लेख नगरिएको
गोरखा		४१७४३	२०	१५४७	३४१५	१८६४०	८०७	३३	२५३
मनाङ		१४१३	०	०	०	२६	४	०	५
मुस्ताङ		३०२९	१	१	७	७६	१७४	२	१५
म्याग्दी		२४२३८	६	१३६	५२७	२२६४	४१०	७६	७०
कास्की		११५८२२	१७१	१२६६	१८३१	३५२७	४८२	१९३५	४२५
लमजुङ		३७०३२	१०३	३७३	१०४९	३१३१	१५६	६१	१४३
तनहु		५८६८८	२११	४३२६	९१८४	४९४५	४२६	७८	४२८
नवलपुर		२५९१८	३००२५	३२३६	३२१८	९८६	१३७	५००	३६३
स्याङ्जा		५६९२७	८४	२६९५	३९१७	४५९२	४०५	६६	१७०
पर्वत		२९४३४	६	१३६	५२७	२२६४	४१०	७६	७०
बागलुङ		५४६१६	३१	२७२	२०५७	३०९८	९२७	१८९	२९२
गण्डकी		४४८८६०	३०६५८	१३९८८	२५७३२	४३५४९	४३३८	३०१६	२२३४

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८

हालसम्म प्रदेशका ९१.१ प्रतिशत घरपरिवारमा आधारभूत खानेपानीको पहुँच पुगेको छ भने आर्थिक वर्ष २०८०/८१ सम्ममा शतप्रतिशत घरपरिवारमा आधारभूत खानेपानीको व्यवस्था गर्ने योजनाको लक्ष्य छ । त्यस्तै हालसम्म २० प्रतिशत घरपरिवारमा उच्चमध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको छ भने आर्थिक वर्ष २०८०/८१ सम्ममा ५० प्रतिशत घरपरिवारमा उच्चमध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुऱ्याउने लक्ष्य छ । यससँगै गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामध्ये १० जिल्लामा पानी प्रशोधन हुँदै आएको छ । प्रदेशभरमा गरी ६७ पानी प्रशोधन कम्पनीहरूबाट प्रशोधित पानी जार तथा बोतलमार्फत बिक्री वितरण हुँदै आएको छ ।

त्यस्तै सरसफाईको दृष्टिकोणले गण्डकी प्रदेशको अवस्था सन्तोषजनक छ । प्रदेशका ८१.४ प्रतिशत जनताले शौचालयको प्रयोग गर्दछन् । प्रदेशका ११ वटै जिल्ला खुल्ला दिशामुक्त घोषित भइसकेका छन् । तालिका १०.११ मा खानेपानी तथा सरसफाईसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका तथ्यांकहरू र दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्य प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १०.११: खानेपानी तथा सरसफाईसँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्यहरू

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
धाराबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएको परिवार (प्रतिशत)	५०।४	६५	९०	३३।३	९०
आधारभूत खानेपानी आपूर्तिको विस्तार	९१।१	१००	१००	९४।९	९९
आधुनिक सरसफाई सुविधाको एकलरूपमा प्रयोग गर्ने घरपरिवार (प्रतिशत)	७३।६	८५	९९	६४।६	९५
शौचालय प्रयोग गर्ने जनसंख्या	८१।४	९२	९९	६७।६	९८

स्रोत: नेपालको पन्ध्रौँ योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य

गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाले ऊर्जा (मूख्यतः जलविद्युत) लाई प्रदेशका समृद्धिका सात संवाहकमध्ये एक महत्वपूर्ण क्षेत्रको रूपमा लिएको छ । नेपालमा हालसम्म सम्पन्न र राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जडित जलविद्युत् १,०७४.१ मेगावाटमध्ये ४४८.५ मेगावाट अर्थात् ४१.७५ प्रतिशत योगदान गण्डकी प्रदेशबाट भइराखेको छ । खपतको हिसाबले प्रदेशमा उत्पादित कुल जलविद्युत्को १५ प्रतिशत प्रदेशमा खपत हुन्छ भने बाँकी राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमार्फत अन्य क्षेत्रमा प्रवाह हुन्छ । हाल नेपालमा ४ हजार ९ सय ८९ मेगावाट क्षमताका आयोजनाहरू निर्माणाधीन छन् । जसमध्ये, गण्डकी प्रदेशमा मात्र ६ सय ५४ मेगावाट क्षमताका आयोजनाहरू निर्माणाधीन छन् । गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका २४ वटा र निर्माणको चरणमा रहेका ५६ वटा जलविद्युत् आयोजनाहरू छन् । यसको अतिरिक्त ठूला तथा साना गरी कुल ६ हजार २ सय मेगावाटभन्दा बढी क्षमताका १०३ वटा आयोजनाहरू अध्ययनको विभिन्न चरणमा छन् । जलविद्युतको सम्भावना समृद्ध गण्डकी प्रदेशको सामर्थ्यको भरपर्दो आधार हो ।

११. जनसंख्या तथा श्रमशक्ति पलायन

११.१ जनसंख्यामा आएको परिवर्तन

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजाअनुसार नेपालको जनसंख्या २ करोड ९१ लाख ९२ हजार ४८० पुगेको छ, जुन दश वर्षअघि (२०६८ साल) को जनसंख्या २ करोड ६४ लाख ९४ हजार ५०४ को तुलनामा २६ लाख ९७ हजार ९७६ ले बढी हो। दश वर्षमा नेपालको जनसंख्या १०.१८ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ। विगत दश वर्षको सरदर वार्षिक वृद्धिदर ०.९३ प्रतिशत देखिन्छ। जुन अधिल्लो जनगणनामा १.३५ प्रतिशत रहेको थियो। कुल जनसंख्यामा १ करोड ४२ लाख ९१ हजार ३११ जना पुरुष (४८.९६ प्रतिशत) र १ करोड ४९ लाख १ हजार १६९ जना महिला (५१.०४ प्रतिशत) रहेको छ। दश वर्षअघि २०६८ सालको जनगणनामा पुरुष र महिलाको हिस्सा क्रमशः ४८.५ प्रतिशत र ५१.५ प्रतिशत थियो। हालको प्रारम्भिक नतिजाअनुसार लैंगिक अनुपात (प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या) ९५.९१ रहेको छ जुन गत जनगणनामा ९४.१६ रहेको थियो।

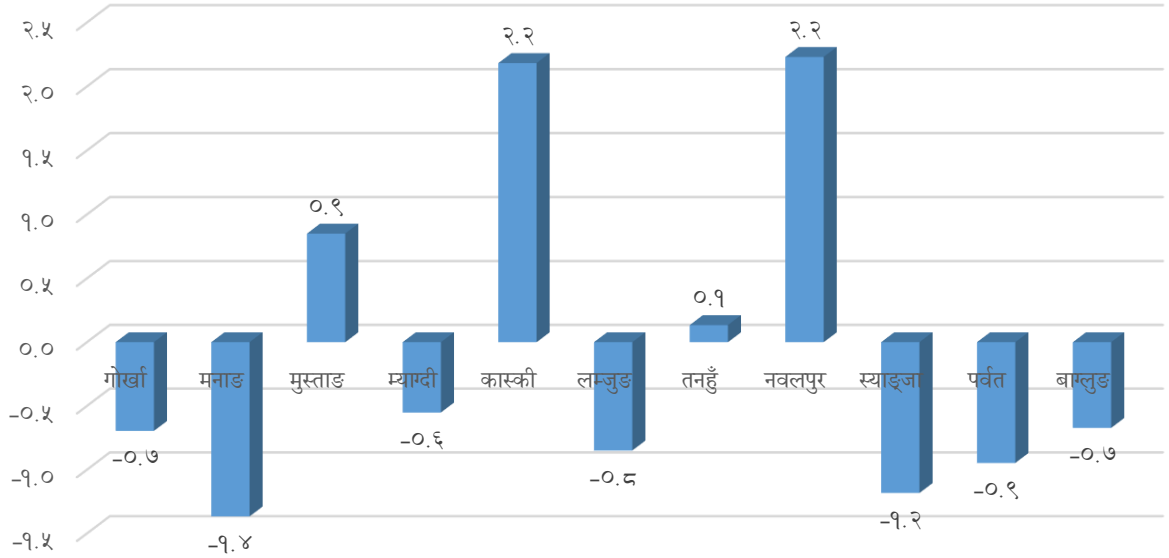
बढ्दो सहरीकरण देशको आर्थिक तथा भौतिक विकासको सकारात्मक संकेत भए तापनि कतिपय सन्दर्भमा यो सन्तुलित सामाजिक, मानवीय तथा आर्थिक विकासका लागि बाधक देखिन सक्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजाअनुसार प्रदेशगत रूपमा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर सबैभन्दा बढी लुम्बिनी प्रदेशमा १.२५ प्रतिशत प्रतिवर्ष र सबैभन्दा कम गण्डकी प्रदेशमा ०.३० प्रतिशत प्रतिवर्ष जनसंख्या वृद्धि देखिन्छ। नगरपालिका, उपमहानगरपालिका र महानगरपालिका क्षेत्रलाई शहरी तथा गाउँपालिका क्षेत्रलाई ग्रामीण क्षेत्र मान्दा २०७८ सालको कुल जनसंख्यामा शहरी जनसंख्या ६६.०८ प्रतिशत पुगेको छ भने ग्रामीण जनसंख्या ३३.९२ प्रतिशत पुगेको छ। त्यस्तै हिमाली तथा पहाडी क्षेत्रबाट तराई क्षेत्रमा बसाइँ सर्ने प्रवृत्ति बढ्दो छ। जिल्लागत वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर हिमाली र पहाडी क्षेत्रका ३२ वटा जिल्लामा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ऋणात्मक देखिएको छ जुन गत २०६८ को जनगणना अनुसार २७ वटा जिल्लामा ऋणात्मक देखिएको थियो।

जनगणना २०६८ मा गण्डकी प्रदेशको जनसंख्या २४ लाख ३ हजार ७५७ रहेकोमा २०७८ मा ७५ हजार ९८८ ले जनसंख्या वृद्धि भई २४ लाख ७९ हजार ७४५ पुगेको छ। गण्डकी प्रदेशमा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ०.३ प्रतिशत मात्र देखिन्छ, जुन प्रदेशहरूमा सबैभन्दा न्यून हो।

गण्डकी प्रदेशको कुल जनसंख्या वृद्धिदर पनि अन्य प्रदेशको तुलनामा न्यून मात्र होइन यहाँका ११ जिल्लामध्ये ७ जिल्लाको जनसंख्या वृद्धिदर ऋणात्मक देखिएको छ। यस प्रदेशका कास्की र नवलपुर जिल्लामा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर २.२ प्रतिशत तथा मुस्ताङ (०.९ प्रतिशत) र तनहुँ जिल्लामा ०.१ प्रतिशत छ अन्य सबैमा

वृद्धिदर ऋणात्मक रहेको छ । जनसंख्या वृद्धिदर नकारात्मक हुनुले दीर्घकालमा प्रदेशको समग्र विकासमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने देखिन्छ । बसाइँसराई रोक्नका लागि प्रदेश सरकार तथा पालिकाहरूले विशेष कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

चार्ट ११.१: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूको जनसंख्याको वार्षिक वृद्धिदर, जनगणना, २०७८

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

११.२ बसाइँसराई

जनसंख्याको ऋणात्मक वृद्धिदर वा न्यून वृद्धिदरका विविध कारणमध्ये बसाइँसराई एक प्रमुख कारण हो । न्यून वृद्धिदर आर्थिक विकासका लागि दीर्घकालिन रूपमा कमजोरी हुन सक्छ । गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा देखिएको जनसंख्या परिवर्तन तालिका ११.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ११.१: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विगत दश वर्षमा आएको जनसंख्या परिवर्तन

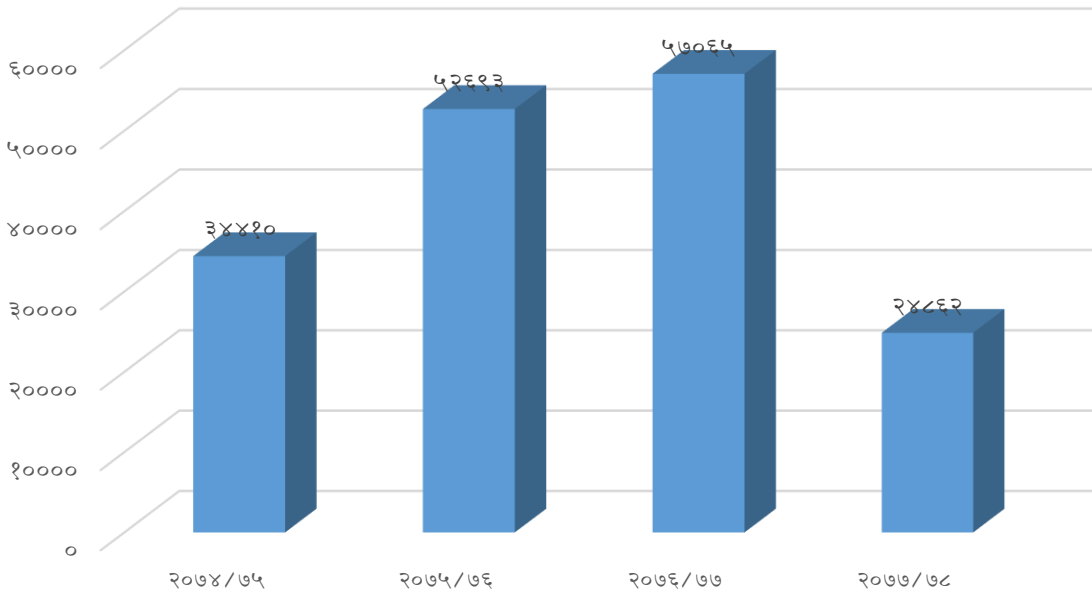
जिल्ला	जनसंख्या (२०६८)	जनसंख्या (२०७८)	जनसंख्या परिवर्तन	जनसंख्या वृद्धिदर	वार्षिक वृद्धिदर
गोरखा	२७१०६१	२५२,२०१	१८,८६०	६.९६	०.७
मनाङ	६५३८	५,६४५	८९३	१३.६६	१.४
मुस्ताङ	१३४५२	१४,५९६	१,१४४	८.५०	०.९
म्याग्दी	११३६४१	१०७,३७२	६,२६९	५.५२	०.६
कास्की	४९२०९८	५९९,५०४	१०७,४०६	२१.८३	२.२
लम्जुङ	१६७७२४	१५३,४८०	१४,२४४	८.४९	०.८
तनहुँ	३२३२८८	३२७,६२०	४,३३२	१.३४	०.१
नवलपुर	३११६०४	३८१,१०५	६९,५०१	२२.३०	२.२

जिल्ला	जनसंख्या (२०६८)	जनसंख्या (२०७८)	जनसंख्या परिवर्तन	जनसंख्या वृद्धिदर	वार्षिक वृद्धिदर
स्याङ्जा	२८९१४८	२५४,९६५	३४,१८३	-११.८२	-१.२
पर्वत	१४६५९०	१३२,७०३	-१३,८८७	-९.४७	-०.९
बागलुङ	२६८६१३	२५०,५५४	-१८,०५९	-६.७२	-०.७
गण्डकी प्रदेश	२४०३७५७	२४७९७४५	७५,९८८	३.१६	०.३

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजाअनुसार जम्मा २१ लाख ६९ हजार ४७८ व्यक्तिहरू विदेशमा बसोबास गरेका देखिन्छन् । जसमध्ये ८१.३ प्रतिशत पुरुष र १८.७ प्रतिशत महिला रहेका छन् । गण्डकी प्रदेशबाट पनि विदेशिने जनसंख्या उच्च छ । विगत चार वर्षमा गण्डकी प्रदेशबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरूको संख्या बढ्दो रहेको छ । पछिल्लो वर्ष कोभिड महामारीका कारण वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरू घट्नुको कारण हुन सक्छ ।

चार्ट ११.२ : विगत ४ वर्षमा गण्डकी प्रदेशबाट रोजगारीको लागि विदेशिने युवाहरू, वैदेशिक रोजगार विभाग, २०७८

स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग, २०७८

वैदेशिक रोजगारीको लागि विदेशिने श्रमशक्तिको जिल्लागत संख्या तालिका ११.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा स्याङ्जा जिल्लाबाट सबैभन्दा बढी ४ हजार ८९२ जना, तनहुँबाट ४ हजार २९३ जना वैदेशिक रोजगारीको लागि गएका छन् । त्यस्तै मनाङ तथा मुस्ताङ जिल्लाबाट क्रमशः ९ तथा ३१ जना वैदेशिक रोजगारीको लागि गएका तथ्यांक छ ।

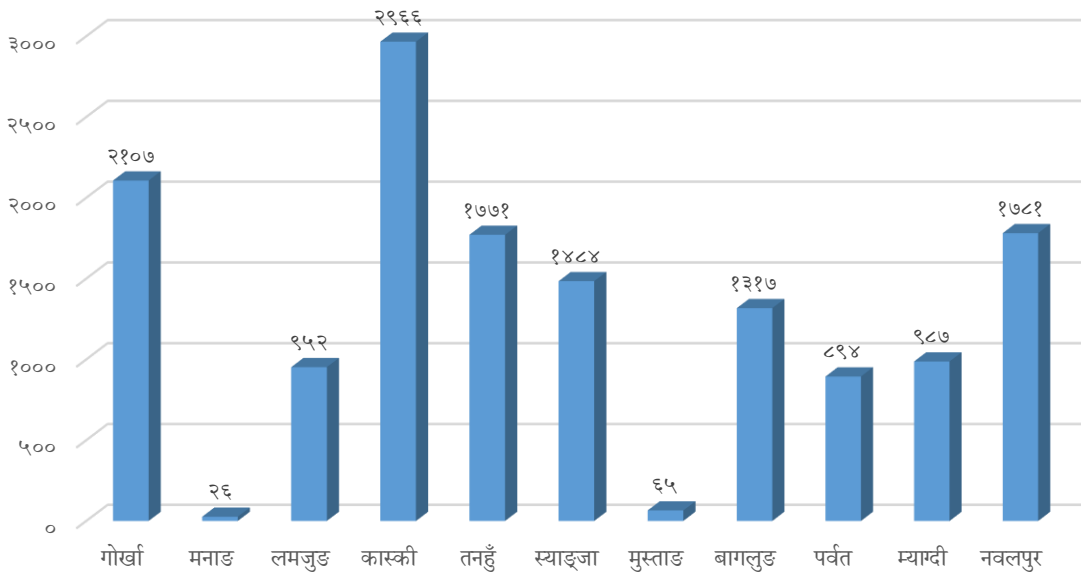
तालिका ११.२: जिल्लागत रूपमा वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेशिने श्रमशक्ति

जिल्ला	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
गोरखा	३४७१	५०११	६२४६	२६८१
मनाङ	३४	२४	३४	९
लमजुङ	३०९९	४२८१	४९७३	२१६१
कास्की	३८४६	७०२६	६९८६	३०११
तनहुँ	५५१०	८९६७	९५०७	४२९३
स्याङ्जा	४८२७	९४२३	९१३१	४८९२
मुस्ताङ	३७	४४	६१	३१
बागलुङ	४३१३	५९९४	६७५२	३१८८
पर्वत	२४२७	३६४७	३८५६	१८५४
म्याग्दी	२३९५	२७५५	३१७४	११८८
नवलपुर	४४५१	५५२१	६३४५	१५१८
गण्डकी प्रदेश	३४४१०	५२६९३	५७०६५	२४८२६

स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग, २०७८

वैदेशिक रोजगारीको लागि मात्र होइन अध्ययनका लागि विदेशिने युवाहरूको संख्या पनि बढ्दो छ। नेपालको आर्थिक विकासका बाधकमा वौद्धिक श्रमशक्तिको पलायन पनि एक ठूलो समस्याको रूपमा आउन सक्ने सम्भावना छ। २०७७ साल साउनदेखि २०७८ पुससम्म गण्डकी प्रदेशबाट विदेशमा उच्चशिक्षा अध्ययनका लागि शिक्षा मन्त्रालयबाट स्वीकृति पत्रको लिनेको संख्या १४ हजार ३५० रहेको छ। जिल्लागत रूपमा विदेश अध्ययनको लागि जाने युवाहरूको संख्या चार्ट ११.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चार्ट ११.३: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट अध्ययनको लागि विदेशजान स्वीकृति पत्र लिने युवाहरूको संख्या (२०७७ असार देखि २०७८ पौष)

नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण (२०१९) का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल १८ लाख ६८ हजार काम गर्ने उमेरका जनसंख्या भएकोमा पुरुष ७ लाख ७० हजार र महिला १० लाख ९८ हजार रहेका छन्। प्रदेशमा बेरोजगारी दर ९ प्रतिशत रहेको छ भने श्रम सहभागिता दर ३५.७ प्रतिशत रहेको छ। जसमा महिला श्रम सहभागिता दर २६.५ र पुरुष श्रम सहभागिता दर ४८.८ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ११.३: नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका काम गर्ने उमेरका जनसंख्या, रोजगार तथा बेरोजगार जनसंख्या (हजारमा)

	काम गर्ने उमेरका जनसंख्या	रोजगार	बेरोजगार	श्रमशक्तिमा समावेश नभएका	श्रमशक्तिमा समावेश	बेरोजगार दर	रोजगार र जनसंख्या अनुपात	श्रमशक्ति सहभागिता दर
नेपाल	२० ७४४	७ ०८६	९०८	१२ ७५०	७ ९९४	११.४	३४.२	३८.५
पुरुष	९ २०८	४ ४४६	५११	४ २५०	४ ९५८	१०.३	४८.३	५३.८
महिला	११ ५३७	२ ६४०	३९७	८ ५००	३ ०३६	१३.१	२२.९	२६.३
गण्डकी	१ ८६८	६०६	६०	१ २०२	६६६	९.०	३२.५	३५.७
पुरुष	७७०	३४०	३५	३९५	३७६	९.४	४४.२	४८.८
महिला	१ ०९८	२६६	२४	८०७	२९१	८.४	२४.३	२६.५

स्रोत: नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०१९

नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण (२०१९) का अनुसार नेपालको कुल जनसंख्याको ३६.२ प्रतिशत जनसंख्या स्थायीरूपमा बसाइँसराई सरेका छन्। यसरी बसाइँ सर्ने जनसंख्या पुरुषभन्दा महिला बढी छ। त्यस्तै गण्डकी प्रदेशको कुल जनसंख्यामध्ये ४०.२ प्रतिशत जनसंख्या स्थायीरूपमा बसाइँ सरेका छन्। प्रतिवेदनअनुसार गण्डकी प्रदेशबाट कुल १० लाख १४ हजार बसाइँसराई गरेकामा महिला ५०.८ प्रतिशत र पुरुष २६.७ प्रतिशत रहेका छन्।

तालिका ११.४: नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशबाट बसाइँसराई गरेका महिला तथा पुरुष

	बसाइँ सरेका जनसंख्या (हजारमा)			कुल जनसंख्याको बसाइँ सरेका जनसंख्या (प्रतिशत)		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
नेपाल	३१६३	७३४७	१०५१०	२३.४	४७.४	३६.२
गण्डकी	२९७	७१७	१०१४	२६.७	५०.८	४०.२

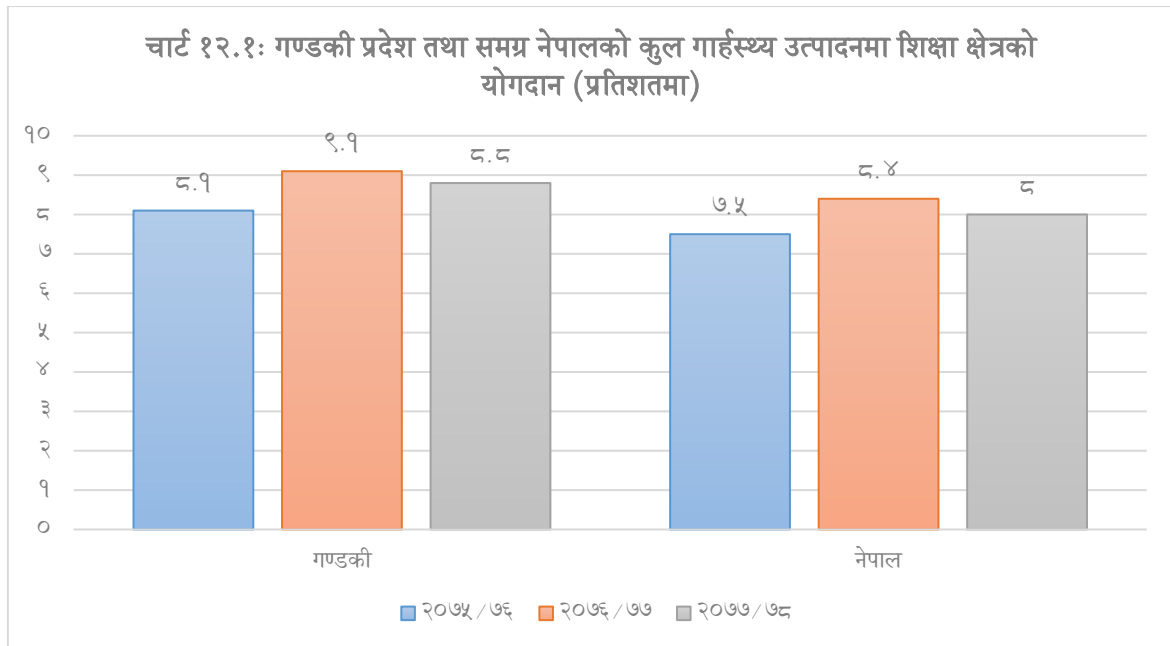
स्रोत: नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०१९

१२. शिक्षा तथा स्वास्थ्य

१२.१ शिक्षा

शिक्षा समग्र विकासको प्रमुख आधार हो। त्यसैले राज्यले पनि शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेको हुन्छ। सक्षम, सीपयुक्त र शिक्षित मानव संसाधन देश विकास र समृद्धिको पहिलो आधार हो। नेपालको संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा स्वीकार गरी प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको अनिवार्य व्यवस्था गरेको छ। शिक्षालाई व्यवसायिक, सीपमूलक, रोजगारीमूलक तथा जीवनोपयोगी बनाउँदै गुणस्तरीय शिक्षामार्फत सिर्जनशील, दक्ष, प्रतिस्पर्धी उत्पादनशील जनशक्ति निर्माण आजको आवश्यकता हो।

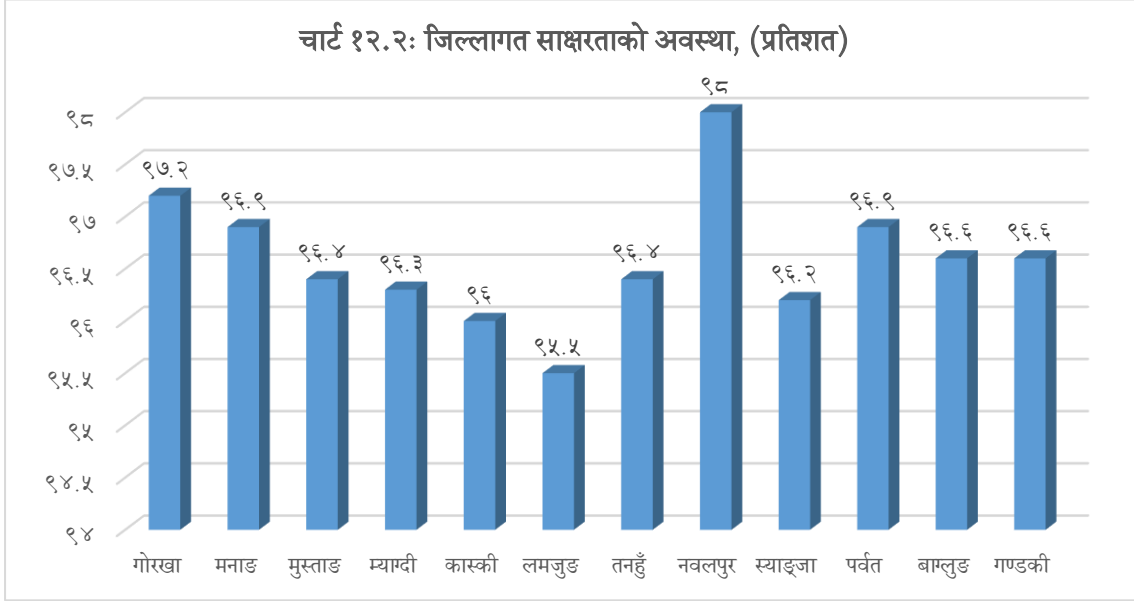
चार्ट १२.१ मा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि २०७७/७८ सम्मको गण्डकी प्रदेश तथा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान प्रस्तुत गरिएको छ। समग्र नेपालको तुलनामा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान उच्च देखिन्छ। अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान घटेको देखिन्छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेशले २०७८ मा साक्षर गण्डकी प्रदेश घोषणा गरिसकेको छ। मन्त्रालयको प्रतिवेदनअनुसार प्रदेशको औसत साक्षरता प्रतिशत ९६.५७ प्रतिशत रहेको छ भने प्रदेशका ११ वटै जिल्लाका साक्षरता ९५ प्रतिशतभन्दा उच्च छ। प्रतिवेदनले १५ देखि ६० वर्ष

उमेर समूहलाई लक्षित उमेर समूह मानी त्यसै उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरताको आधारमा साक्षर प्रदेश घोषणा गरेको हो । प्रदेशको जिल्लागत साक्षरता चार्ट १२.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

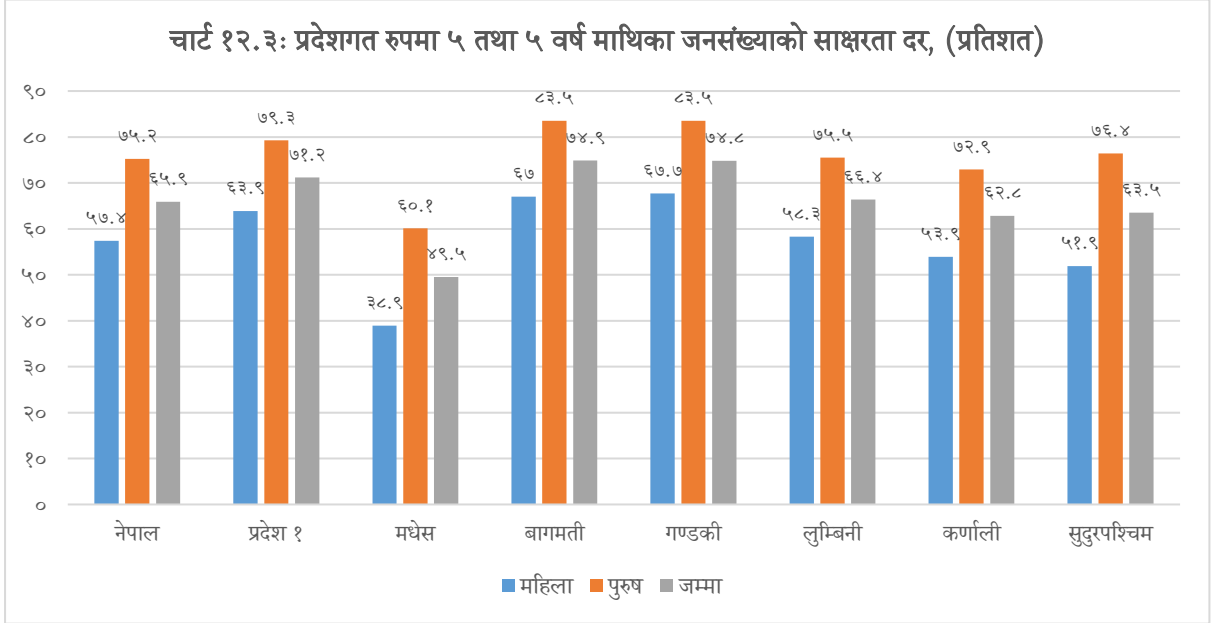
स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश २०७८

चार्ट १२.३ मा समग्र नेपाल तथा प्रदेशगत साक्षरता दर प्रस्तुत गरिएको छ । जनगणना २०६८ को जनगणनाअनुसार पाँच तथा पाँच वर्षमाथिका जनसंख्याको ६५.९ प्रतिशत साक्षर भएकामा महिला ५७.४ प्रतिशत र पुरुष ७५.२ प्रतिशत छन् । प्रदेशगतरूपमा हेर्दा प्रदेश १, बागमती, गण्डकी तथा लुम्बिनीको साक्षरता दर औसत नेपालकोभन्दा उच्च छ भने मधेस, कर्णाली र सुदूरपश्चिमको साक्षरता दर नेपालको औसतभन्दा न्यून देखिन्छ ।

नेपालमा लैंगिकरूपमा महिला साक्षरता दर पुरुषको भन्दा न्यून छ । मानव विकास प्रतिवेदन २०७७ का अनुसार नेपालको औसत महिला साक्षरता ५७.४ प्रतिशत भएकामा मधेस प्रदेशमा ३८.९ प्रतिशत मात्र छ भने अन्य प्रदेशमा ५० प्रतिशतभन्दा उच्च छ । पुरुष साक्षरता दर बागमती तथा गण्डकी प्रदेशमा सबैभन्दा उच्च (८३.५ प्रतिशत) र मधेस प्रदेशमा सबैभन्दा न्यून (६०.१ प्रतिशत) रहेको छ ।

गण्डकी प्रदेशमा ५ तथा ५ वर्षभन्दा बढी उमेर समूहका जनसंख्यामा (जनगणना २०६८ का अनुसार) महिला साक्षरता ६७.७ प्रतिशत र समग्र साक्षरता प्रतिशत ७४.८ प्रतिशत रहेको छ । मानव विकास प्रतिवेदन २०७७ को तथ्यांक र शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश २०७८ मा

केही फरक देखिनुमा साक्षरता गणनामा लक्षित उमेर समूहको भिन्नता एक कारण हुन सक्छ भने अर्को मन्त्रालयको प्रतिवेदनमा गरिएको गणना पछिल्लो तथ्यांकमा आधारित हुनुले पनि हुनसक्छ ।

स्रोत: नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन, २०७७

१२.१.१ पूर्व प्राथमिक तथा विद्यालय शिक्षा

शैक्षिक सत्र २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशमा कुल ४ हजार १९५ प्रारम्भिक बालशिक्षा विकास केन्द्रहरू रहेकामा ३ हजार ६ सय २८ सामुदायिक तथा ५६७ संस्थागत रहेका छन् । यी बाल विकास केन्द्रहरूमा ४६ हजार ५ सय ५० छात्राहरू र ५६ हजार ५६ छात्रहरू गरी कुल १ लाख २ हजार ६०६ बालबालिका अध्ययनरत छन् ।

गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनरत विभिन्न तहका विद्यालयहरू तथा शैक्षिक वर्ष २०७७ मा विभिन्न तहमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या तालिका १२.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रदेशभरमा १ देखि १२ कक्षासम्ममा कुल ५ लाख ९२ हजार ६४६ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । यीमध्ये सामुदायिक विद्यालयमा ३ लाख ९७ हजार ३४ (६६.९ प्रतिशत) विद्यार्थी र निजी विद्यालयमा १ लाख ९२ हजार ६१२ (३३.१ प्रतिशत) विद्यार्थी अध्ययनरत छन् ।

तालिका १२.१: गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न विद्यालयहरू

विद्यालय तह	सामुदायिक	विद्यार्थी संख्या	संस्थागत	विद्यार्थी संख्या	जम्मा विद्यालय	जम्मा विद्यार्थी संख्या
प्रारम्भिक बालशिक्षा विकास केन्द्र	३६२८	४९०५६	५६७	५३५५०	४१९५	१०२६०६
आधारभूत (१-५)	२१८४	१५९३३९	१५२	१०३५९७	२३३६	२६२९३६
आधारभूत (६-८)	५४५	११०८१२	७९	४७२४०	६२४	१५८०५२
माध्यमिक (९-१०)	५०९	७४८५४	२३४	२५३८३	७४३	१००२३७
माध्यमिक (११-१२)	४९०	५२०२९	१२४	१९३९२	६१४	७१४२१

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

१२.१.२ धार्मिक शैक्षिक संस्थाहरू

गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न धार्मिक शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। प्रदेशमा कुल ५२ धार्मिक विद्यालयमध्ये १७ गुरुकुल, २५ गुम्बाविद्यालय तथा १० मदरसा रहेका छन्। यी विद्यालयहरूमा विभिन्न तहमा गरी १ हजार ७४ छात्रा र ३ हजार ३४६ छात्र गरी कुल ४ हजार ४ सय २० विद्यार्थी अध्ययनरत छन्। तीन किसिमका धार्मिक विद्यालयहरूमा गुरुकुलमा सबैभन्दा धेरै र त्यसपछि क्रमशः गुम्बा र मदरसामा पढ्ने विद्यार्थी संख्या देखिन्छ।

तालिका १२.२: गण्डकी प्रदेशमा रहेका धार्मिक विद्यालय र विद्यार्थी संख्या

विद्यालयको प्रकार	विद्यालय संख्या	विद्यार्थी संख्या								
		१-५ कक्षा			६-८ कक्षा			९-८ कक्षा		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
गुरुकुल	१७	५६०	१११८	१६७८	१८२	४६२	६४४	७४२	१५८०	२३२२
गुम्बा विद्यालय	२५	६१	४७०	५३१	२२	१५९	१८१	८३	६२९	७१२
मदरसा	१०	९५	१२९	२२४	०	०	०	९५	१२९	२२४
जम्मा	५२	७१६	१७१७	२४३३	२०४	६२१	८२५	९२०	२३३८	३२५८

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

विद्यालयको प्रकार	विद्यार्थी संख्या								
	९-१० कक्षा			११-१२ कक्षा			९-१२ कक्षा		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
गुरुकुल	१५४	४७६	६३०	०	५३२	५३२	१५४	१००८	११६२
गुम्बा विद्यालय	०	०	०	०	०	०	०	०	०
मदरसा	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा	१५४	४७६	६३०	०	५३२	५३२	१५४	१००८	११६२

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

१२.१.३ विद्यालय शिक्षक तथा विद्यार्थी

शैक्षिक वर्ष २०७७ मा गण्डकी प्रदेशमा सामुदायिक विद्यालय तथा विद्यार्थी अनुपात तथा ती विद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात तालिका १२.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १२.३: गण्डकी प्रदेशका विभिन्न तहका सामुदायिक विद्यालयमा विद्यालय विद्यार्थी तथा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात

विद्यालय विद्यार्थी अनुपात				शिक्षक विद्यार्थी अनुपात			
आधारभूत (१-५)	आधारभूत (६-८)	माध्यमिक (९-१०)	माध्यमिक (११-१२)	आधारभूत (१-५)	आधारभूत (६-८)	माध्यमिक (९-१०)	माध्यमिक (११-१२)
४९	८०	८१	१०६	१३	३३	२७	५५

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत कुल शिक्षक संख्या २२ हजार ३८५ रहेको छ। यी शिक्षकहरूमा १६ हजार ५५७ शिक्षक स्थायी, १ हजार ६ २४ अस्थायी तथा ४ हजार २०४ राहत शिक्षक रहेका छन्।

तालिका १२.४: गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक

आधारभूत (१-५)		आधारभूत (६-८)		माध्यमिक (९-१०)		माध्यमिक (११-१२)		जम्मा
शिक्षकको प्रकार	संख्या	शिक्षकको प्रकार	संख्या	शिक्षकको प्रकार	संख्या	शिक्षकको प्रकार	संख्या	
स्थायी	११८४७	स्थायी	२६०१	स्थायी	२१०९	स्थायी	०	१६५५७
अस्थायी	८५०	अस्थायी	२२१	अस्थायी	२९६	अस्थायी	२५७	१६२४
राहत	१६१५	राहत	१०७३	राहत	८७९	राहत	६३७	४२०४
जम्मा	१४३१२	जम्मा	३८९५	जम्मा	३२८४	जम्मा	८९४	२२३८५

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

नोट: माध्यमिक तहको अस्थायी शिक्षक दरबन्दीमा प्राविधिक तर्फका प्रशिक्षकहरूको संख्यासमेत गणना गरिएको छ। उल्लिखित संख्या नेपाल सरकारबाट तलबभत्ता उपलब्ध गराइएका शिक्षकहरूको मात्र हो।

गण्डकी प्रदेशको विद्यालय खुद भर्ना दर प्राथमिक तहमा (१ देखि ५ कक्षा) मा ९७.८ प्रतिशत, आधारभूत तहमा (१ देखि ८ कक्षामा) ९७ प्रतिशत र माध्यमिक तहमा (९ देखि १२ कक्षा) मा ५२.२ प्रतिशत रहेको छ। तालिका १२.५ मा गण्डकी प्रदेशका विद्यालयहरूका विभिन्न तहमा शैक्षिक वर्ष २०७७ मा अध्ययनरत छात्र तथा छात्राहरू र विद्यार्थी खुद भर्नादर प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १२.५: गण्डकीका विद्यालयहरूका विभिन्न तहमा अध्ययनरत छात्र तथा छात्राहरु र विद्यार्थी खुद भर्नादर

तह	विद्यार्थी संख्या			विद्यार्थी खुद भर्नादर		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
आधारभूत (१-५)	१२५५७८	१३७३५८	२६२९३६	९७।६	९८	९७।८
आधारभूत (६-८)	७८५८१	७९४७१	१५८०५२	९६।३	९६।२	९६।३
आधारभूत (१-८)	२०४१५९	२१६८२९	४२०९८८	९७	९७।१	९७
माध्यमिक (९-१०)	४३११६	४२०२२	८५१३८	७३।७	७३।२	७३।५
माध्यमिक (११-१२)	१७५६९	१५६४२	३३२११	३१।४	३२।५	३१।९
माध्यमिक (९-१२)	६०६८५	५७६६४	११८३४९	५२।६	५२।९	५२।७

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

गण्डकी प्रदेशमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न तहमा विद्यार्थी भर्नादर तालिका १२.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ । प्राथमिक तहको भर्नादरको तुलनामा माध्यमिक तहमा भर्नादर ज्यादै न्यून देखिन्छ । विभिन्न तहमा विद्यार्थी भर्नादर तथा गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यमा देखिएको फरकले लक्ष्य पूरा गर्न चुनौती देखिन्छ ।

तालिका १२.६: गण्डकी प्रदेशको विद्यार्थी भर्नादर तथा दिगो विकास लक्ष्यसँगको तुलना

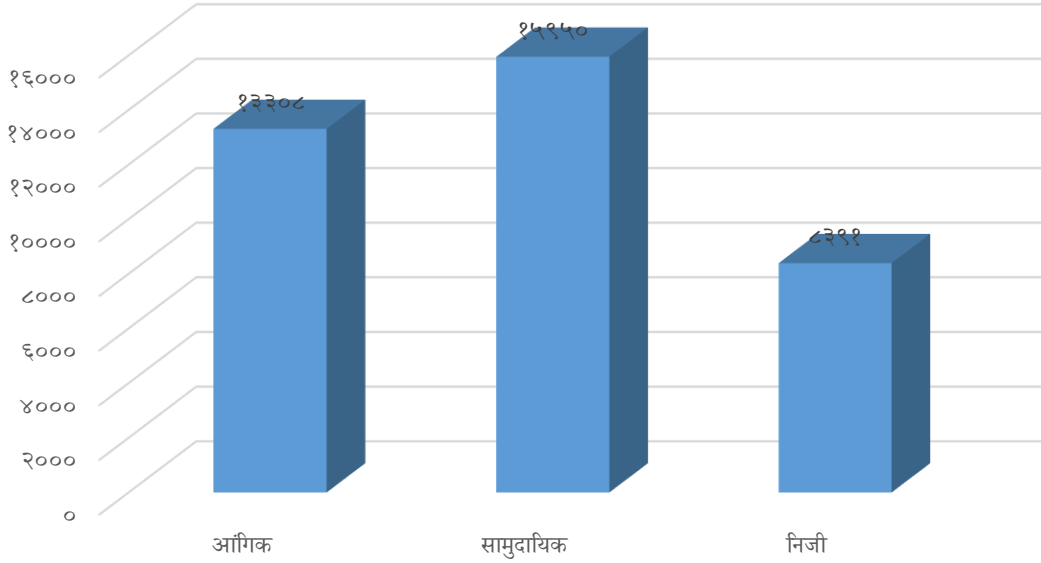
	२०७७	२०८० (लक्ष्य)	२०३० (लक्ष्य)
प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर (१-५)	९७.८	९९	९९.५
आधारभूत तहमा खुद भर्नादर (१-८)	९७	९९.०	९९.०
माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर (९-१२)	५२.२	६०	८१
माध्यमिक तहमा कुल भर्नादर (९-१२)	७५.४	९२.०	९९

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७ र प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

१२.१.४ उच्च शिक्षा

गण्डकी प्रदेशमा दुई विश्वविद्यालय, १६ आंगिक क्याम्पस ८३ सामुदायिक क्याम्पस तथा ५२ निजी गरी कुल १५३ उच्चशैक्षिक संस्थाहरु रहेका छन् । यी शैक्षिक संस्थाहरुमा आंगिक क्याम्पसमा १३ हजार ३ सय ८, सामुदायिक क्याम्पसमा १५ हजार ९ सय ५० र निजी क्याम्पसमा ८ हजार ३ सय ९१ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् ।

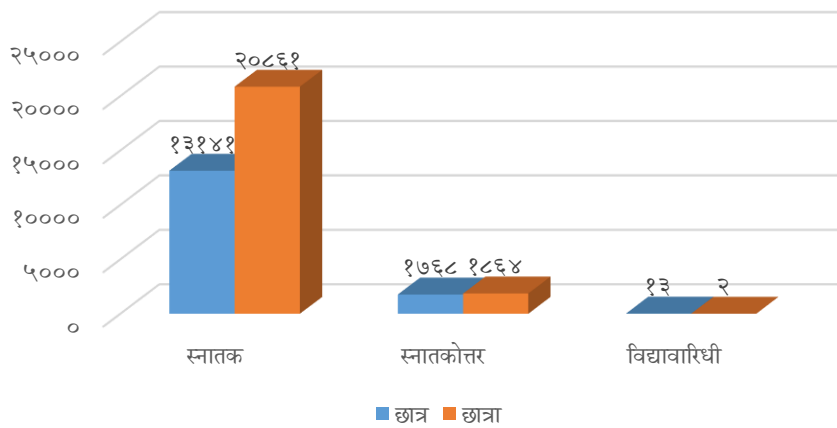
चार्ट १२.४: गण्डकी प्रदेशका विभिन्न क्याम्पसहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या, २०७८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

यी शैक्षिक संस्थाहरूमा विभिन्न तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको संख्या चार्ट १२.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ । स्नातक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीको तुलनामा स्नातकोत्तर तहमा कम र भन् विद्यावारिधि गर्दै रहेका शोधार्थी ज्यादै न्यून देखिन्छ ।

चार्ट १२.५: गण्डकी प्रदेशका उच्चशैक्षिक संस्थाहरूमा उच्चशिक्षा अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८

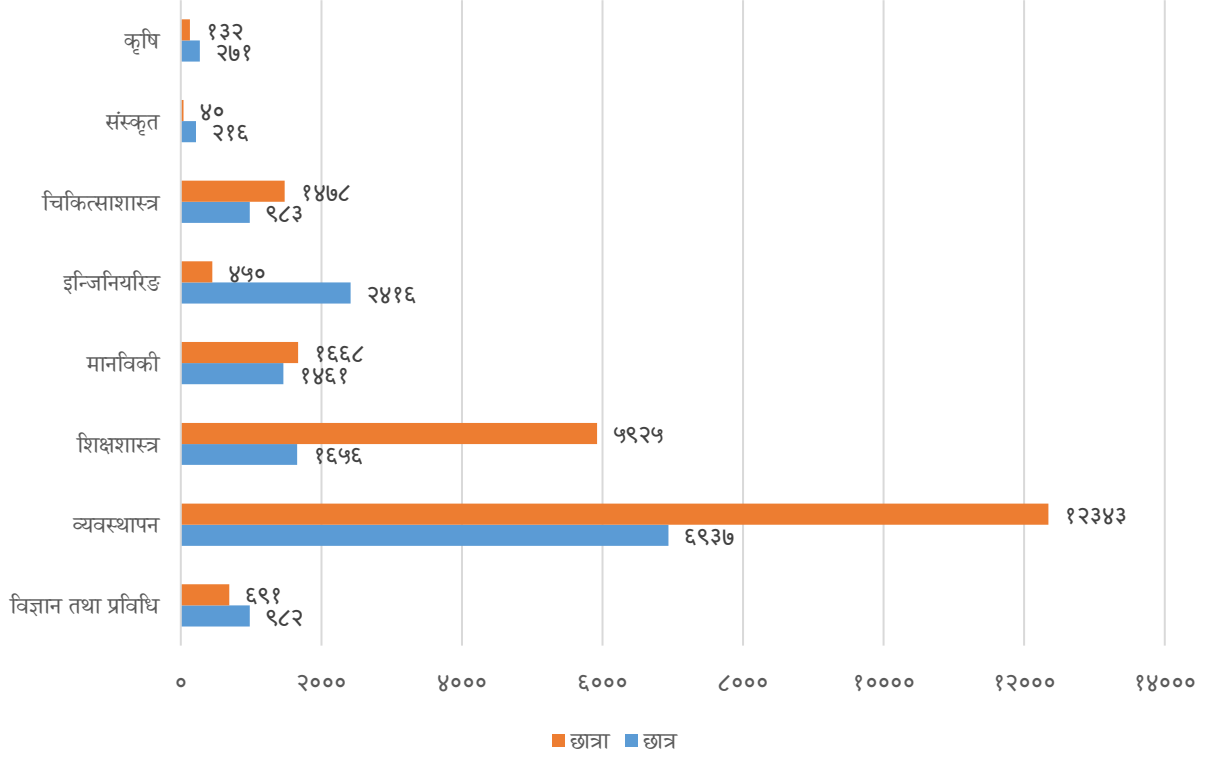

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

शैक्षिक वर्ष २०७८ मा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययनरत कुल ३७ हजार ६ सय ४९ विद्यार्थीमध्ये १४ हजार ९२२ छात्र र २२ हजार ७२७ छात्रा रहेका छन् । संकायगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा

धेरै व्यवस्थापन संकायमा अध्ययनरत विद्यार्थी रहेका छन् । विभिन्न संकायमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या चार्ट १२.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

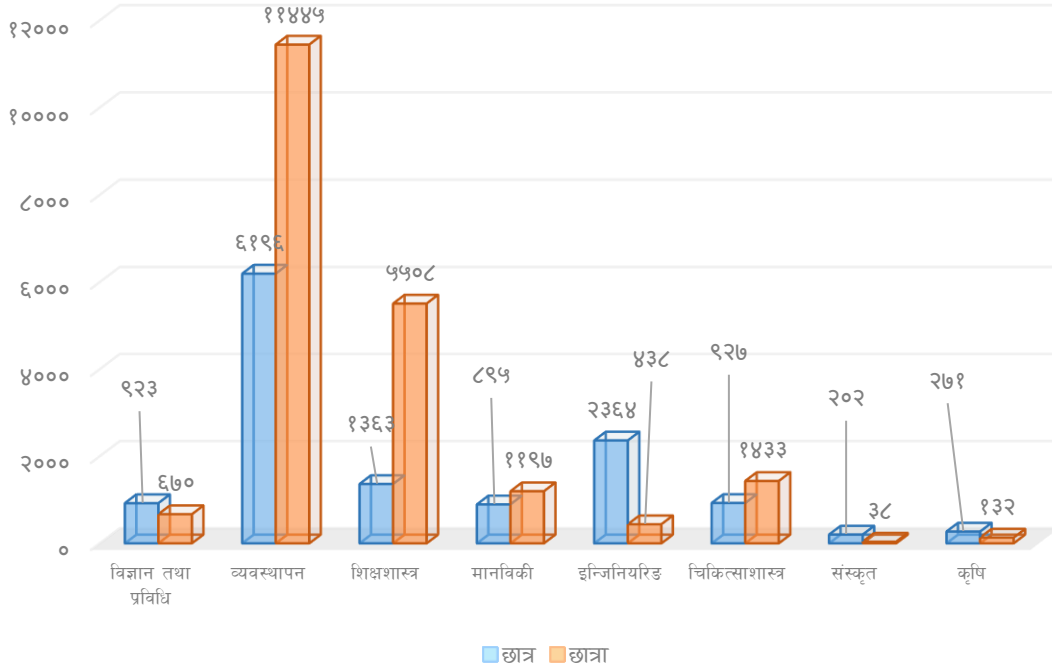
चार्ट १२.६: गण्डकी प्रदेशका विभिन्न उच्चशैक्षिक संस्थाहरूमा विभिन्न संकायमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू, २०७८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न उच्चशैक्षिक संस्थाहरूका विभिन्न संकायमा स्नातक अध्ययनरत विद्यार्थीको कुल संख्या ३४ हजार २ रहेको छ । संकायगतरूपमा सबैभन्दा धेरै विद्यार्थी व्यवस्थापन संकायमा रहेका छन् भने त्यसपछि शिक्षाशास्त्र संकायमा रहेका छन् ।

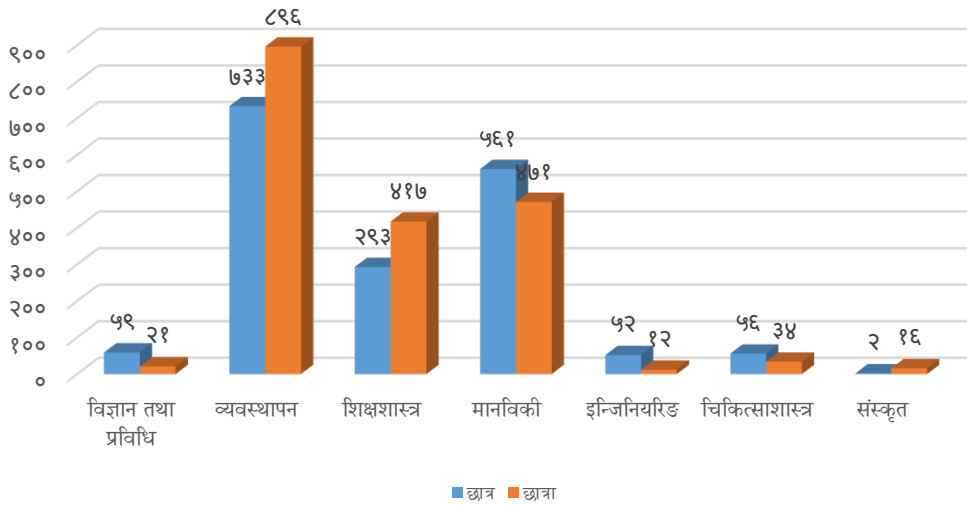
चार्ट १२.७: गण्डकी प्रदेशका उच्चशैक्षिक संस्थामा विभिन्न संकायमा स्नातक अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

विभिन्न संकायमा स्नातकोत्तर तहमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या चार्ट १२.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ । कुल ३ हजार ६ सय २३ विद्यार्थीमध्ये व्यवस्थापन संकायमा सबैभन्दा धेरै १ हजार ६ सय २९ र संस्कृतमा १८ जना रहेका छन् भने त्यसपछि मानविकीमा र शिक्षाशास्त्र संकायमा विद्यार्थीको संख्या उच्च रहेको छ ।

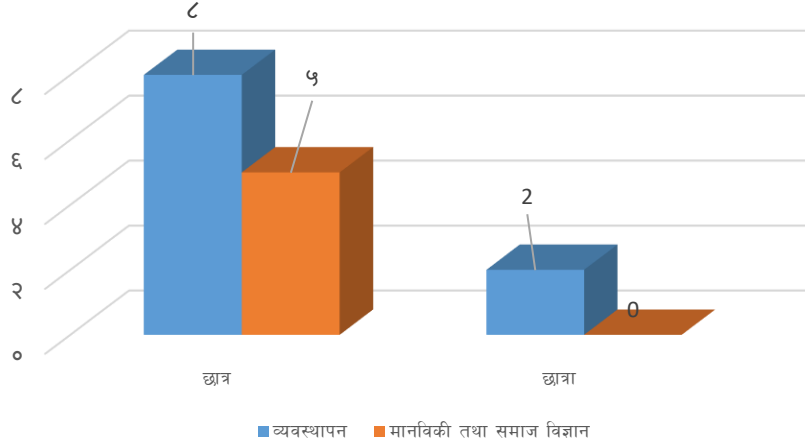
चार्ट १२.८: गण्डकी प्रदेशका उच्चशैक्षिक संस्थामा विभिन्न संकायमा स्नातकोत्तर अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

गण्डकी प्रदेशका विश्वविद्यालयमा विद्यावारिधि अध्ययनरत १५ विद्यार्थीमध्ये १३ पुरुष र २ जना महिला रहेका छन् । संकायगत रूपमा व्यवस्थापन संकायमा १० तथा मानविकी तथा समाजविज्ञानमा ५ शोधार्थी रहेका छन् ।

चार्ट १२.९: गण्डकी प्रदेशका विश्वविद्यालयमा विद्यावारिधि अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या २०७८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

१२.१.५ प्राविधिक शिक्षा

गण्डकी प्रदेशमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् ९३६६६६६६ बाट सम्बन्धन प्राप्त गरी सञ्चालित संस्थाहरू कुल १०७ रहेकामा आंगिक स्कुलहरू १२, सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालित संस्थाहरू ५६, सम्बन्धन प्राप्त संस्थाहरू ३६ र बाँकी ३ सार्वजनिक निजी सामुदायिक साभेदारी अन्तरगत सञ्चालित छन् ।

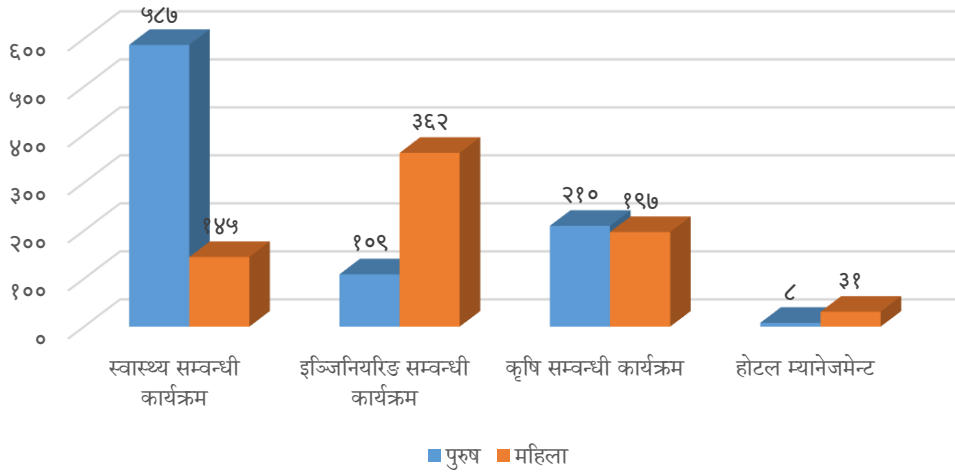
तालिका १२.७: प्राविधिक शिक्षा तथा ब्यावसायिक तालिम परिषद ९३६६६६६६ बाट सम्बन्धन प्राप्त गरी सञ्चालित संस्थाहरू

कार्यक्रमहरू	आंगिक स्कुलहरू (Constituent Schools)	सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालित संस्थाहरू (TECS)	सार्वजनिक निजी सामुदायिक साभेदारी अन्तरगत सञ्चालित संस्थाहरू (PPCP)	सम्बन्धन प्राप्त संस्थाहरू	जम्मा	छोटो समयका तालिम दिने संस्थाहरू
जम्मा संस्थाहरू	१२	५६	३	३६	१०७	
प्रिडिप्लोमा कार्यक्रम सञ्चालित संस्थाहरू	२	३६	१	२५	६४	७५
डिप्लोमा कार्यक्रम सञ्चालित संस्थाहरू	९	३२	२	१३	५६	

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

शैक्षिक वर्ष २०७८ मा गण्डकी प्रदेशमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (CTEVT) अन्तर्गतका विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययनरत कुल १ हजार ६४९ विद्यार्थीमध्ये ९१४ पुरुष र ७३५ महिला रहेका छन्। विषयगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी स्वास्थ्यसम्बन्धी विषयहरूमा (७३२) त्यसपछि क्रमशः इञ्जिनियरिङ (४७१), कृषि (४०७) र होटल म्यानेजमेन्टमा (३९) विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन्।

चार्ट १२.१०: प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदबाट विभिन्न विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

शैक्षिक वर्ष २०७७/७८ मा सिपका विभिन्न तहहरू (१, २, ३ र ४) परीक्षणका लागि ७ हजार ९८४ पुरुष र ८ हजार २३ जना महिलाहरू गरी १६ हजार ७ जनाले आवेदन पेश गरेका थिए। जसमध्ये १ तह उत्तीर्ण गर्ने पुरुषको संख्या ५ हजार ५३२ र महिला संख्या ५ हजार २६०, २ तह उत्तीर्ण गर्ने जम्मा पुरुष संख्या ५०३ र महिला संख्या २४८, ३ तह उत्तीर्ण गर्ने जम्मा पुरुष संख्या ३२ र महिला संख्या ८ र ४ तह उत्तीर्ण गर्ने जम्मा पुरुष संख्या १ गरी जम्मा उत्तीर्ण संख्या ११ हजार ५८४ रहेको छ।

तालिका १२.८: राष्ट्रिय सीप परीक्षण समिति ९ल्ल्कन्द्य०मा सीपका विभिन्न तहहरू परीक्षणका लागि विभिन्न तहमा आवेदन संख्या र उत्तीर्ण संख्या

सिपका विभिन्न तहहरू	दर्ता गर्ने संख्या		जम्मा	उत्तीर्ण संख्या		जम्मा
	पुरुष	महिला		पुरुष	महिला	
१	६९४८	७२७८	१४२२६	५५३२	५२६०	१०७९२
२	८९७	७१७	१६१४	५०३	२४८	७५१
३	१३७	२८	१६५	३२	८	४०
४	२	०	२	१	०	१
जम्मा	७९८४	८०२३	१६००७	६०६८	५५१६	११५८४

स्रोत: राष्ट्रिय सिप परीक्षण समिति, २०७८

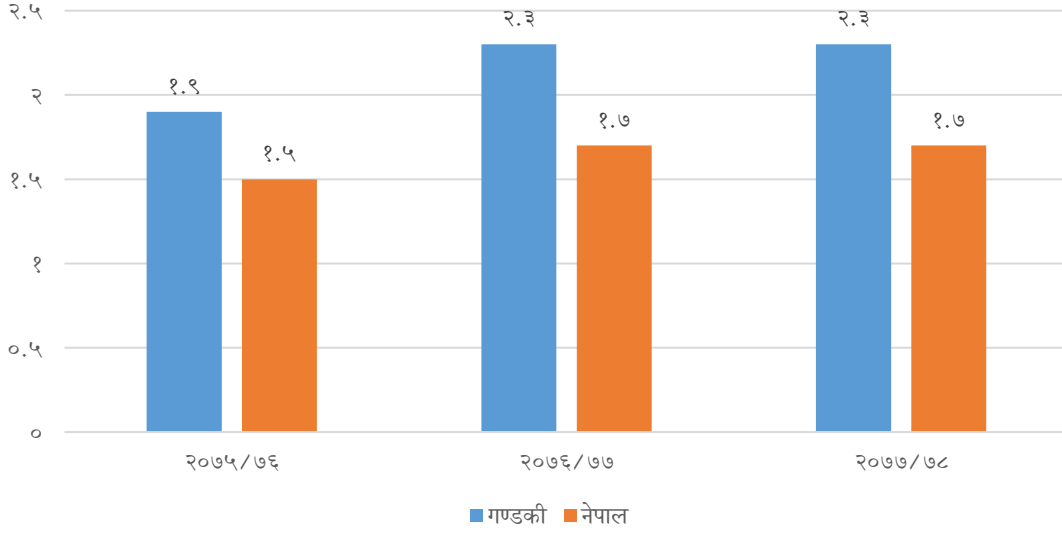
गण्डकी प्रदेशमा १५ देखि ४९ वर्ष उमेरसमूहमा महिला र पुरुषको साक्षरता दर क्रमशः ९४.८ र ८६.३ प्रतिशत रहेको छ। प्रौढहरूको तुलनामा युवा (१५ देखि २४ वर्ष) समूहमा पुरुष र महिलाको साक्षरता दर केही बढी अर्थात् क्रमशः ९८.२ र ९६.७ प्रतिशत रहेको छ। प्राविधिक तथा व्यावसायिक ज्ञान र सीपसहितको दक्ष मानव संसाधन विकासले नयाँ प्रविधिको अन्वेषण गरी उत्पादन प्रक्रियालाई सरलीकरण गर्न र उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न सघाउँछ। त्यसैले विद्यालय र विश्वविद्यालयहरूमा साधारण शिक्षाबाट प्राविधिक शिक्षातर्फ रुपान्तरण गर्न प्रोत्साहन गरी स्थानीय श्रम बजारमा आवश्यक प्राविधिक मानव संसाधन प्रदेशभित्रै उत्पादन गर्ने कार्यक्रम सुरु गर्नु आवश्यक छ। प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षातर्फ विद्यार्थीको आकर्षण बढाउनु जरुरी देखिन्छ। प्राविधिक शिक्षामा अझै पनि छात्राको संख्या न्यून छ। लैंगिक समताको दृष्टिकोणले विश्वविद्यालय शिक्षामा छात्राहरूको सहभागिता साधारण शिक्षाबाट प्राविधिक शिक्षातर्फ बढाउन आवश्यक देखिन्छ। बजारको मागसँग सिधा सम्बन्ध नभएको र साधारण शिक्षाको वर्चस्व रहेको वर्तमान शिक्षा प्रणालीलाई बजारको मागसँग सिधा सम्बन्ध भएको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा रुपान्तरणले समृद्ध प्रदेश निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ।

गण्डकी प्रदेशको सन्दर्भमा पनि मानव संसाधन विकासलाई प्रदेश समृद्धिको आधार बनाउन साधारण शिक्षाको बाहुल्यता रहेको वर्तमान शिक्षा प्रणालीलाई बजारको मागसँग प्रत्यक्ष जोडिएको र उत्पादनलाई सघाउने व्यावसायिक शिक्षामा रुपान्तरण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

१२.२ स्वास्थ्य क्षेत्र

गण्डकी प्रदेशले स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुधारका लागि जिल्ला अस्पतालहरूको सुदृढीकरण, विशिष्टीकृत अस्पतालहरू (सरुवा रोग, महिला तथा बाल, मुटु, मृगौला र क्यान्सर) को स्थापना र सञ्चालन, नेपाल सरकार र स्थानीय तहको सहकार्यमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच सबै नागरिकलाई पुऱ्याउने र कुपोषण न्यूनीकरण गर्ने जस्ता कामलाई प्रथमिकतामा राखेको छ। यी सबका वावजुद पनि समग्र नेपालको होस वा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यको योगदान ज्यादै न्यून रहेको छ।

चाट १२.११: गण्डकी प्रदेश तथा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यको योगदान

१२.२.१ स्वास्थ्य संस्थाहरू

गण्डकी प्रदेशमा १९ सरकारी अस्पताल तथा ६९ निजी अस्पताल सञ्चालनरत छन् । त्यस्तै प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आयुर्वेदिक औषधालय लगायतका जानकारी तालिका १२.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ । २०७८ माघसम्ममा १९ सरकारी अस्पताल, ६९ निजी अस्पताल, २३ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ४ सय ९० स्वास्थ्य चौकी, ५५ आयुर्वेदिक औषधालय र ४२० आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/ शहरी स्वास्थ्य केन्द्र/ सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई गरी जम्मा १ हजार ८७ स्वास्थ्य संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । २०७६ माघसम्म यस्तो संख्या ९ सय १३ रहेको थियो । विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरू उपलब्ध शैल्या संख्या ९३५ रहेको छ । २०७८ माघसम्ममा डाक्टर, नर्स/अ.न.मी., कविराज, वैद्य, स्वास्थ्य सहायक र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका गरी जम्मा स्वास्थ्य जनशक्ति ६ हजार २१५ रहेको छ ।

तालिका १२.९: स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा विस्तार

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१. जम्मा स्वास्थ्य संस्था			
(क) सरकारी अस्पताल	१६	१९	१९
(ख) निजी अस्पताल	३३	६९	६९
(ग) प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	२३	२३	२३
(घ) स्वास्थ्य चौकी	४९०	४९०	४९०
(ङ) आयुर्वेदिक औषधालय	५५	६६	६६

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
(च) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/शहरी स्वास्थ्य केन्द्र/ सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई	२९६	४२०	४२०
२. अस्पताल शैय्या	८६०	९३५	९३५
३. जम्मा जनशक्ति			
(क) डाक्टर (प्रदेश स्तरको मात्र)	८५	८५	८५
(ख) नर्स/अ.न.मी. (प्रदेश स्तरको मात्र)	१०९	१०९	१०९
(ग) आयुर्वेद चिकित्सक/कविराज (प्रदेशस्तरकोमात्र)	२२	२२	२२
(घ) वैद्य (प्रदेशस्तरकोमात्र)	१७	१७	१७
(ङ) स्वास्थ्य सहायक (हे.अ., अ.हे.ब.) (प्रदेश स्तरकोमात्र)	४३	४३	४३
(च) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	५९३९	५९३९	५९३९

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्ममा सरकारी, निजी र सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाबाट बहिरंगमा १३ लाख ७८ हजार ८७४ जना र आकस्मिकमा १५ हजार ५०६ जना बिरामिलाई सेवा प्रवाह गरिएको छ।

तालिका १२.१०: स्वास्थ्य सेवाबाट लाभान्वित जनसंख्या

२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
भर्ना	बहिरङ्गा	आकस्मिक	भर्ना	बहिरङ्गा	आकस्मिक
११५५०६	२६६५६४६#	२४८२४६	९८९६४	२३०४१४१#	२०२७४६
	१०३७१७६*		११०५३८६*	४५५३८	४५५३८
				१३७८८७४#	४४१४३०*
					१५५०६

#Total New OPD visits; *total old(repeated) OPD visits **

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

१२.२.२ विविध खोप कार्यक्रम

विस्तारित खोप तथा पोलियो खोप कार्यक्रम अन्तर्गत ११ विभिन्न खोप (बी.सी.जी. भ्याक्सिन, टिटानस विरुद्धको खोप, डी. पी. टि., हेपाटाईटिस बी. (तेस्रो) लगायत) सेवा उपलब्ध गराइएको छ। दादुरा, रूवेला खोप अभियान सञ्चालन गरी आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्ममा प्रदेश भरका ९ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका १६ हजार ५१४ बालबालिकालाई खोप लगाइएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्म १३ हजार २२८ जना बालबालिकाहरूलाई पोलियो खोप खुवाउने कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ। त्यसैगरी कोभिड १९ विरुद्धको पहिलो डोज र दोस्रो डोज खोप लगाउने संख्या क्रमश १० लाख ९४ हजार ४ सय ८५ र ११ लाख ५५ हजार २ सय ५२ रहेको छ।

तालिका १२.११: विस्तारित खोप एवं राष्ट्रिय पोलियो खोप (संख्यामा)

सूचकांक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
बी.सी.जी. भ्याक्सिन	३६७५५	३४८२८	१४६३९
डी.पी.टी. हेपाटाईटिस बी (तेस्रो मात्रा)	३८२०६	३९४६३	१३११६
पोलियो (तेस्रो)	३८१९९	३९३६५	१३२२८
दादुराविरुद्ध खोप दोस्रो	३८५७१	३८६९६	१५७९८
टिटानस दोस्रो	१७१४०	१४६६३	६३४८
दादुरा, रूवेला खोप अभियान	३८९७१	३८५६१	१६५१४
कोभिड-१९ विरुद्धको खोप	N/A	पहिलो डोज ६८७५३६ दोस्रो डोज २२२४८१	पहिलो डोज १०९४४८५ दोस्रो डोज ११५५२५२

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

तालिका १२.१२: निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
निःशुल्क औषधी वितरण गर्ने स्वास्थ्य संस्थाको संख्या			
उप-स्वास्थ्यचौकी	१६५२३५१	१५९१४४३	६९१७१५
स्वास्थ्यचौकी	२५८१६१	२३३४८४	१०५८८८
प्राथमिकस्वास्थ्यकेन्द्र	८९४८५	८९०९४	४८९९८
२५शैयासम्मका अस्पताल	१६५२३५१	१५९१४४३	६९१७१५
उप-स्वास्थ्यचौकी	२५८१६१	२३३४८४	१०५८८८
स्वास्थ्यचौकी	८९४८५	८९०९४	४८९९८

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को साउनदेखि माघसम्ममा राष्ट्रिय निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रमअन्तर्गत २५ शैयासम्मका अस्पतालबाट ४८ हजार ९ सय ९८ जना, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रबाट १ लाख ५ हजार ८ सय ८८ जना र स्वास्थ्य चौकी बाट ६ लाख ९१ हजार ७ सय १५ जना बिरामीका लागि अत्यावश्यक औषधी निःशुल्क वितरण गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्म जम्मा ५ हजार ७८५ जना बिपन्न वर्गका नागरिकलाई क्यान्सर, मुटु, मिर्गौलालगायतका रोगको निःशुल्क औषधी उपचार सेवा प्रदान गरिएको छ ।

तालिका १२.१३: विपन्न नागरिक औषधि उपचार

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
क्यान्सर	२३४	२००	६२
मुटु	२४३	१६९	७५
मिर्गौलाको उपचार	६९४०	८३००	३३५०
हेमोडायलासिस	४४६४	६२५७	२२८६
पेरिटोनियल डायलासिस			
प्रत्यारोपण			
औषधी उपचार			
सेरोपोजेटिभ	०	०	०
पार्किन्सन्स	०	०	०
अल्जाइमर	६	०	०
हेडइन्जुरी	१२	१०	९
स्पाइनलइन्जुरी	२७	२६	३
सिकलसेल एनिमिया	६	०	०
जम्मा	११९३२	१४९६२	५७८५

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

१२.२.३ गण्डकी प्रदेशमा कोभिड-१९को हालको अवस्था

२०७८ माघ १० सम्ममा परीक्षण संख्या ३ लाख ६९ हजार ७८४ रहेकोमा २ लाख ७४ हजार ८२५ जनाको नेगेटिभ आएको छ । संक्रमित संख्या जम्मा ९४ हजार ९५९ रहेको छ । त्यस्तै सक्रिय संक्रमित संख्या जम्मा ५ हजार ७२५ रहेको छ भने निको भएका संक्रमितको जम्मा संख्या ८७ हजार ८०१ रहेको छ । कोभिड-१९ को कारण जम्मा मृत्यु संख्या १ हजार ४३३ रहेको छ ।

तालिका १२.१४ कोभिड-१९ को संक्रमणको कुल तथ्यांक (२०७८ माघ १० सम्म)

कुल परीक्षण	संक्रमित	निको भएका	सक्रिय संक्रमित संख्या	नेगेटिभ	मृत्यु
३६९७८४	९४९५९	८७८०१	५७२५	२७४८२५	१४३३

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

२०७८ फागुन अन्त्यसम्ममा गण्डकी प्रदेशमा १८ वर्षमाथिका १०३ प्रतिशत तथा १२-१७ वर्षका ८५ प्रतिशतले कोभिडविरुद्धको खोप लगाइसकेका छन् । त्यस्तै १८ प्रतिशतले थपमात्रा खोप पनि लगाइसकेका छन् । जिल्लागत रूपमा पहिलो मात्रा, पूरा मात्रा तथा थप मात्रा खोप लगाउनेको प्रतिशत तालिका १२.१५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १२.१५: कोभिड-१९ को जिल्लागत खोप प्रगति विवरण (२०७८ फागुन मसान्तसम्म)

जिल्लाको नाम	१८ वर्ष माथि (प्रतिशतमा)		१२-१७ वर्ष (प्रतिशतमा)		बुस्टर थप मात्रा
	पहिलो मात्रा	पुरा मात्रा	पहिलो मात्रा	पुरा मात्रा	
गोरखा	१०४	१०१	९३	९६	२१
मनाङ	१३०	११३	३१	१९	३३
मुस्ताङ	१७७	१८०	६२	३१	१४
म्याग्दी	१००	९१	९५	९०	२२
कास्की	१११	१२१	१०२	८६	१९
लमजुङ	१०९	९८	९०	८१	२७
तनहुँ	१००	९३	८८	७६	१६
नवलपुर	११३	११०	११०	९८	१२
स्याङ्जा	१०५	१०४	९०	८१	१९
पर्वत	९२	८८	७४	७०	२२
बाग्लुङ	९१	८०	८८	८१	१६
प्रदेश	१०५	१०३	९४	८५	१८

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

गण्डकी प्रदेशमा हाल कोभिड-१९ परीक्षणका लागि ६ सरकारी र १ निजी गरी जम्मा ७ वटा प्रयोगशालाहरू सञ्चालित छन्। जसमध्ये सरकारी र निजी प्रयोगशालाहरूको दैनिक परीक्षण क्षमता क्रमशः १ हजार ४२६ र ३ सय रहेको छ।

तालिका १२.१६: प्रदेशभित्र कोभिड-१९ प्रयोगशालाको हालको क्षमता तथा अवस्था

क्र.सं.	प्रयोगशालाको नाम	ठेगाना	दैनिक परीक्षण क्षमता	हालसम्मको कुल परीक्षण संख्या	कैफियत
१	प्रदेश जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	कास्की	८००	१६७६९५	सरकारी
२	पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	कास्की	९४	३१६५२	सरकारी (हाल PCR परीक्षण नगरिएको)
३	धौलागिरी अस्पताल	बाग्लुङ	२५०	१७३३४	सरकारी
४	मध्यबिन्दु जिल्ला अस्पताल	नवलपुर	१८८	१११४९	सरकारी
५	व्यास नगर कोभिड-१९ पिसिआर प्रयोगशाला	तनहुँ	९४	५६२	सरकारी
६	लमजुङ जिल्ला अस्पताल	लमजुङ			सरकारी (निर्माणाधीन)
७	लाइफकेयर डायग्नोस्टिक	कास्की	३००	५५६६४	निजी
जम्मा				१४२६ (सरकारी)	३०० (निजी)

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८

दिगो विकास लक्ष्यअनुसार गण्डकी प्रदेशले स्वास्थ्य सेवामा प्राप्त गर्नुपर्ने उपलब्धिहरु अभै जटिल छन् । अभै पनि प्रति १ लाख जीवित जन्ममा मातृ मृत्युदर २३९ रहेको छ भने जम्मा ७० प्रतिशत महिलाले दक्ष प्रसूतिकर्मीको सहयोगमा बच्चा जन्माउने गरेका छन् भने बाँकीले असुरक्षित ढंगले घरमै बच्चा जन्माउन बाध्य छन् ।

तालिका १२.१७: दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका केही स्वास्थ्य सूचकहरु

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
प्रति १ लाख जीवित जन्ममा मातृ मृत्युदर	२३९	९९	३५	२५८	७०
दक्ष प्रसूतिकर्मीको सहयोगमा गराइएको बच्चा जन्मको अनुपात	६९.९	८०	९४	५८	९०
पाँच वर्षमुनिका बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्ममा)	२७	२२	१५	३९	२०
नवजात शिशुको मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्ममा)	१५	१०	३	२१	१२
नयाँ एचआईभी संक्रमितको संख्या	१०८	४५	४०	१७८१	१८
क्षयरोग लाग्ने दर (प्रति १ लाख जनसंख्यामा)	८१	३२	१५	१११	२०
कुष्ठरोग लाग्ने दर (प्रति १ हजार जनसंख्या)	५	२	०	११	०

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश सरकार, २०७६

१२.२.४ प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा पहुँच

तालिका १२.१८ मा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारसँग सम्बन्धित केही तथ्यांकहरु प्रस्तुत गरिएको छ । मापदण्डअनुसार चारपटक प्रसवपूर्ण स्वास्थ्य जाँच गर्ने महिलाहरुको प्रतिशत, अस्पताल/स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माउने प्रतिशतजस्ता विषयमा गण्डकी प्रदेशको अवस्था राष्ट्रिय तथ्यांकको तुलनामा राम्रो देखिएको छ ।

तालिका १२.१८: दिगो विकास लक्ष्यसँग सम्बन्धित प्रजनन स्वास्थ्य सेवाका सूचकहरु

सूचक	गण्डकी प्रदेश			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
आधुनिक विधि/साधनद्वारा परिवार नियोजन सम्बन्धी आवश्यकता पूरा भएका प्रजनन उमेरका (१५ देखि ४९ वर्ष) महिलाहरुको अनुपात	४७.५	६९	८५	५६	८०
परिवार नियोजनका साधनको व्यपकता दर	३७.३	५३	६५	४२.८	६०
कुल प्रजनन दर (१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका प्रतिमहिलाले जन्म दिएका बच्चाको औसत संख्या)	२	२.१	२.१	२.३	२.१
मापदण्डअनुसार चारपटक प्रसवपूर्ण स्वास्थ्य जाँच गर्ने महिलाहरुको प्रतिशत	५९	८२.४	९०	५३	९०
अस्पताल/स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माउने प्रतिशत	६८	७५.३	९५	५७	९०
मापदण्ड अनुसार तीनपटक प्रसवोत्तर सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरुको प्रतिशत	१४	६५	९५	१९	९०

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश सरकार, २०७६

स्वस्थ जीवनको लागि दिगो विकास लक्ष्यका केही सूचकहरू जस्तै घरबाट स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न ३० मिनेट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने घरपरिवारहरूको प्रतिशत, उच्च रक्तचापको औषधी सेवन गरिरहेका १५ वर्ष र माथिका महिला जनसंख्याको प्रतिशतमा गण्डकी प्रदेशको अवस्था राष्ट्रिय अवस्थाको तुलनामा पछाडि छ ।

तालिका १२.१९: स्वस्थ जीवनका लागि दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्य र सूचकहरू

सूचक	गण्डकी प्रदेश			राष्ट्रिय	
	२०७८	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
उच्च रक्तचापको औषधी सेवन गरिरहेका १५ वर्ष र माथिका पुरुष जनसंख्याको प्रतिशत	३२.१	२०	१८	३३.४	
उच्च रक्तचापको औषधी सेवन गरिरहेका १५ वर्ष र माथिका महिला जनसंख्याको प्रतिशत	३८.१	२	१८	३४.३	
घरबाट स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न ३० मिनेट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने घरपरिवारहरूको प्रतिशत	६३	७७.४	९०	६१.६	९०
आम्दानीको ठूलो हिस्सा घरपरिवारको स्वास्थ्यका लागि खर्च गर्ने जनसंख्या प्रतिशत	८.३	५	२	८.३	२
राष्ट्रिय कार्यक्रममा समावेश गरिएको सबै खोपहरूले समेटेको लक्षित जनसंख्याको अनुपात	९३	१००	१००	८८	९५

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश सरकार, २०७६

१२.२.५ स्वास्थ्य बीमा

नेपालमा स्वास्थ्य बीमाको सुविधा २०७२ सालबाट सुरु गरिएको हो । स्वास्थ्य बीमा बोर्डका अनुसार २०७७ को अन्त्यसम्म देशभरबाट ३१ लाख ५८ हजार जना स्वास्थ्य बीमामा आवद्ध भइसकेका छन् जुन २०६८ को जनगणना अनुसारको ११.९ प्रतिशत जनसंख्या हो । यीमध्ये २१ लाख ८१ हजार सक्रिय छन् भने ९ लाख ७६ हजार जनाले बीमा नवीकरण गराएका छैनन् ।

गण्डकी प्रदेशका ११ वटै जिल्लाहरूमा स्वास्थ्य बीमाको सेवा विस्तार भइसकेको छ । २०७८ माघसम्ममा प्रदेशका सबै जिल्लाका गरी कुल २ लाख २० हजार ८ सय २२ परिवार तथा ती परिवारका कुल ६ लाख ४६ हजार २ सय ५९ सदस्यले बीमा गराएको तथ्यांक छ । ती बिमित संख्यामध्ये २ लाख ६४ हजार १५६ जना बीमाबाट लाभान्वित भएका देखिन्छ । जिल्लागत रूपमा बिमित परिवार तथा सदस्य संख्या तालिका तालिका १२.२० मा प्रस्तुत गरिएको छ । स्वास्थ्य बीमा गराएका परिवारको आधारमा सबैभन्दा उच्च स्याङ्जा जिल्लामा ५० प्रतिशतले बीमा गराएका छन् भने मनाङ जिल्लामा सबैभन्दा न्यून १ प्रतिशत परिवारले मात्र

बीमा गराएका छन् । त्यस्तै बीमा गराएका सदस्य संख्याका आधारमा पनि सबैभन्दा उच्च स्याङ्जा जिल्लामा ३९.६ प्रतिशत र मनाङ जिल्लामा सबैभन्दा न्यून ०.५ प्रतिशत जनसंख्याले बीमा गराएको देखिन्छ ।

तालिका १२.२०: गण्डकी प्रदेशका केही जिल्लाहरूबाट स्वास्थ्य बीमा गराएका तथा लाभान्वित जनसंख्या

जिल्ला	कुल जनसंख्या	कुल परिवार	बिमित परिवार		बिमित सदस्य		बीमाबाट लाभान्वित संख्या
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
कास्की	५९९५०४	१६३४९८	५९००७	३६.१	१९०३८३	३१.८	९६११७
बाग्लुङ	२५०५५४	६५४१७	२५११५	३८.४	७६९९४	३०.७	२९९३८
म्याग्दी	१०७३७२	२९२४२	९२३९	३१.६	२५१६७	२३.४	१२६००
गोरखा	२५२२०१	७२९६८	२७३६५	३७.५	७०९४०	२८.१	२६८८३
तनहुँ	३२७६२०	९३१७३	३१७५२	३४.१	९४०८१	२८.७	३९९६९
स्याङ्जा	२५४९६५	७०७२१	३५४५२	५०.१	१००९५२	३९.६	३८७९६
पर्वत	१३२७०३	३७६०५	७७८४	२०.७	१८८८०	१४.२	५४८९
लमजुङ	१५३४८०	४४८७३	६६१९	१४.८	१४५४१	९.५	२७२७
नवलपुर	३८११०५	९५३५८	१८०८१	१९.०	५३५०४	१४.०	११६०१
मनाङ	५६४५	१५७०	१५	१.०	३०	०.५	१६
मुस्ताङ	१४५९६	३७५१	३९३	१०.५	७८७	५.४	२०
जम्मा	२४७९७४५	६७८१७६	२२०८२२	३२.६	६४६२५९	२६.१	२६४१५६

स्रोत: स्वास्थ्य बीमा बोर्ड, २०७८

प्रदेशमा नवजात शिशुको मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा १५ रहेको छ । पाँच वर्षमुनिको मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा २७ रहेको छ । पाँच वर्षमुनिको बालबालिकामा उचाइ अनुसारको तौल नभएको अवस्था ३ प्रतिशत, राष्ट्रिय स्तरको ५.८ प्रतिशत भन्दा कम ३.९ प्रतिशत मात्र रहेको छ । ५ वर्षमुनिका बालबालिकामा पुङ्कोपना २८.९ प्रतिशत र प्रजनन् उमेरका महिलामा रक्तअल्पता २४.२ प्रतिशत रहेको छ । गर्भावस्थामा स्वास्थ्य केन्द्रमा प्रसवपूर्व सेवा चार पटकसम्म लिने महिलाहरूको प्रतिशत ५९.४ रहेको छ । सबै प्रदेशसँग तुलना गर्दा यो संख्या तेस्रो ठूलो हो ।

१३. महिला, बालबालिका, सामाजिक सुरक्षा तथा शान्तिसुरक्षा

१३.१ महिला

नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २०७७ का अनुसार महिला मानव विकास सूचांक ०.५४९ रहेको छ जहाँकी पुरुष मानव विकास ०.६१९ रहेको छ। यसले नेपालमा विद्यमान लैंगिक असमानता देखाउँछ।

नेपालको लैंगिक विकास सूचांक ०.८८६ रहेको छ भने प्रादेशिक रुपमा बाग्मती प्रदेशको सबैभन्दा उच्च ०.९२९ र मधेश प्रदेशको सबैभन्दा कम ०.७८६ रहेको छ। गण्डकी प्रदेशको लैंगिक विकास सूचांक ०.८९६ रहेको छ जुन मधेश प्रदेश र समग्र नेपालको भन्दा उच्च रहेको छ भने अन्य प्रदेशहरूको भन्दा कम छ। यस आधारमा पनि लैंगिक विकासको लागि गण्डकी प्रदेशले विशेष जोड दिनु आवश्यक छ।

नेपालको मानव विकास सूचांक २०७७ का अनुसार नेपालको लैंगिक असमानता सूचांक ०.४७९ रहेको छ भने प्रादेशिक रुपमा कर्णाली प्रदेशको सबैभन्दा उच्च ०.५५८ र बाग्मती प्रदेशको सबैभन्दा कम ०.४५७ रहेको छ। गण्डकी प्रदेशको लैंगिक असमानता सूचांक ०.४६० रहेको छ।

दिगो विकास लक्ष्य परिशिष्ट ५ मा लैंगिक समानता हाँसिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकाहरूको सशक्तीकरण गर्ने लक्ष्य उल्लेख छ। तालिका १३.१ मा राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशको विभिन्न लैंगिक सूचक तथा आवधिक योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १३.१: राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न लैंगिक सूचक तथा लक्ष्यहरू

सूचक	राष्ट्रिय			गण्डकी		
	२०७५/७६	२०८०/८१	२०८७	२०७५/७६	२०८०/८१	२०८७
लैंगिक विकास सूचांक	०.८९७	०.९६३	०.९८	०.८९६	०.९६३	०.९८
लैंगिक असमानता सूचांक	०.४७६	०.३९	०.३१	०.४६	०.३९	०.३१
महिला साक्षरता (१५-४९ वर्ष) (प्रतिशत)		९०	९९	८६.३	९४	९९
जमिनको स्वामित्व महिलाको भएको घरपरिवार (प्रतिशत)	२२.२	३४.१	४०	२२.६	३३.९	४०
घरजग्गामाथि महिलाको स्वामित्व भएको घरपरिवार (प्रतिशत)	११.८	३५.३	४०	१३.०९	३०.६	४०

स्रोत: नेपालको पन्ध्रौँ योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य

तालिका १३.२ मा राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशको विभिन्न लैंगिक समानता तथा प्रतिनिधित्व जनाउने सूचकहरू तथा दिगो विकास लक्ष्यहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १३.२: लैंगिक समानतासम्बन्धी राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सूचकहरू

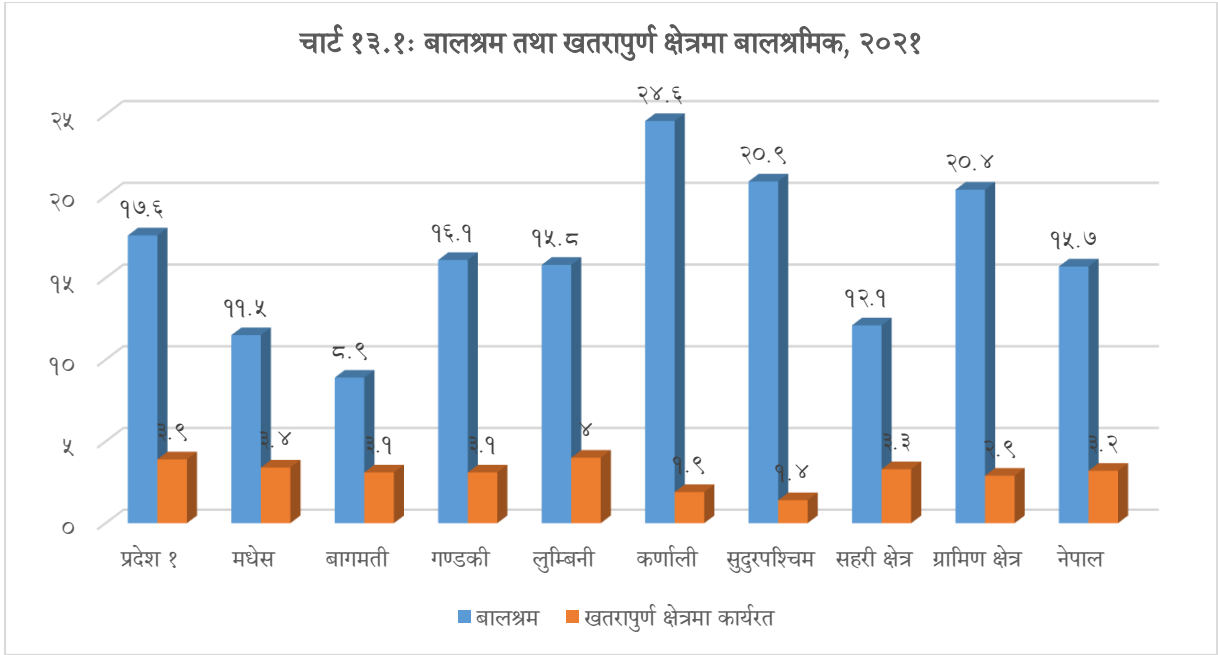
सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
जीवनभर शारीरिक तथा यौन हिंसा भएका महिला प्रतिशत	१६.९	१०	२	२८.७	५
यौन हिंसा अनुभव गरेका १५ देखि ४९ वर्षसम्मका महिलाहरूको प्रतिशत	४.९	३	२	६.९	१
श्रमशक्तिमा महिला र पुरुषको सहभागिताको अनुपात	७४	९५	१००	६५.८	१००
प्रदेश सांसदमा महिला प्रतिशत	३३	३५	४०		
स्थानीय सरकारमा महिला प्रतिशत	४१	४५			

स्रोत: नेपालको पन्ध्रौँ योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य

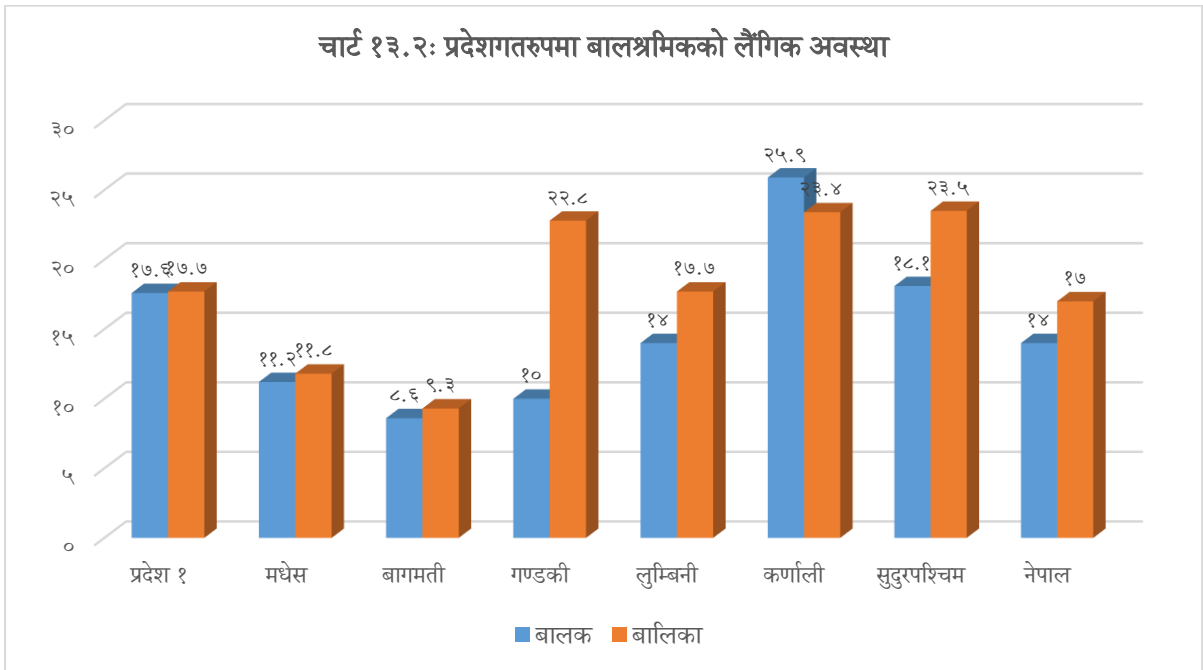
१३.२ बालश्रम

नेपाल सरकार हरेक किसिमका बालश्रम अन्त्यका लागि प्रतिवद्ध रहेको जनाएको छ । दिगो विकास लक्ष्यका ८.७ (जवरदस्त श्रम) र १६.२ (बालबालिका विरुद्धका हरेक अपराध) का लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि सरकारले बालश्रम अन्त्यको घोषणा गरेको छ । त्यस्तै श्रम रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयले बालश्रम अन्त्य सम्बन्धमा राष्ट्रिय गुरु योजना (२०१८-२०२८) स्वीकृत गरेको छ ।

जनगणना २०६८ अनुसार नेपालमा ५ देखि १७ वर्ष उमेर समूहका कुल ७० लाख बालबालिकामध्ये ११ लाख (१५.७ प्रतिशत) बालबालिका श्रम गर्न बाध्य छन् । लैंगिक रूपमा बालिका १७ प्रतिशत र बालक १४ प्रतिशत श्रममा लाग्न बाध्य छन् । प्रदेशगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी कर्णाली प्रदेशमा (२४.६ प्रतिशत), त्यसपछि सुदूरपश्चिम प्रदेशमा (२०.९ प्रतिशत) बालश्रम विद्यमान छ । गण्डकी प्रदेशमा १६.१ प्रतिशत बालबालिका श्रममा लाग्न बाध्य छन् । खतरापूर्ण क्षेत्रमा कार्यरत बालश्रमिक गण्डकी प्रदेशमा ३.१ प्रतिशत रहेको छ ।

प्रदेशगत रूपमा हेर्दा कर्णालीबाहेका अन्य सबै प्रदेशमा बालकको तुलनामा बालिका श्रमिक उच्च रहेको छ । बालिका श्रमिक उच्च रहेको प्रदेशमा सुदूरपश्चिम (२३.५ प्रतिशत) तथा कर्णाली (२३.४ प्रतिशत) पछि गण्डकी प्रदेश (२२.८ प्रतिशत) देखिन्छ । गण्डकी प्रदेशमा बालिका श्रमिकको अवस्था औसत नेपालको भन्दा उच्च रहेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य ५.२ मा महिला, किशोरी तथा बालबालिकाविरुद्ध हुने मानव बेचबिखन, यौन तथा अन्य प्रकारको शोषणसहित सबै प्रकारका हिंसा अन्त्य गर्ने उल्लेख छ । गण्डकी प्रदेशको सन्दर्भमा सन् २०१५ मा जीवनभर शारीरिक तथा यौन हिंसा भएका महिलाको प्रतिशत १६.९ रहेको र सन् २०२३ मा यसलाई १० प्रतिशतमा झार्ने तथा सन् २०३० मा २ प्रतिशतमा पुऱ्याउने उल्लेख छ (दिगो विकासका लक्ष्यहरु, गण्डकी प्रदेशका आधार तथ्यांक प्रतिवेदन, २०७६) ।

१३.३ शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता

तालिका १३.३ मा गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरुमा विविध शारीरिक तथा मानसिक समस्या भएका जनसंख्या प्रस्तुत गरिएको छ । जनगणना २०६८ का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल ५४ हजार १५६ जनामा विविध शारीरिक तथा मानसिक समस्या भएकामा महिला २५ हजार ६१ र पुरुष २९ हजार ९५ रहेका छन् । शारीरिक तथा मानसिक असक्षमतामा कान नसुन्ने तथा दृष्टिमा समस्या भएका जनसंख्या ठूलो देखिन्छ ।

तालिका १३.३: गण्डकी प्रदेशमा विविध शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता भएका जनसंख्या

	शारीरिक	दृष्टिबिहीन, कम देख्ने	नसुन्ने तथा कम सुन्ने	नसुन्ने नदेख्ने	बोलाइमा समस्या	मानसिक असक्षमता	वौद्धिक असक्षमता	धेरैखाले असक्षमता	जम्मा
महिला	७५७८	४२२६	४८७८	४३१	३२९९	१७१८	८०५	२१२६	२५०६१
पुरुष	१०६५७	४०७३	४८९४	४२६	३८१२	१८९२	९८०	२३६१	२९०९५
जम्मा	१८२३५	८२९९	९७७२	८५७	७१११	३६१०	१७८५	४४८७	५४१५६

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८

१३.४ सामाजिक सुरक्षा

नागरिकको सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणको हकलाई संविधानले सुनिश्चित गरेको छ । सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण, गरिबी न्यूनीकरण र मानव सुरक्षाको महत्वपूर्ण साधन हो । मुलुकको समावेशी विकास गर्न र दिगो विकास लक्ष्यका प्रमुख नतिजाहरुको प्राप्तिका लागि सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणले महत्वपूर्ण योगदान गर्न सक्छ । आर्थिक तथा सामाजिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका विपन्न एकल महिला, पूर्ण अपांगता भएका व्यक्ति, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, आफ्नो हेरचाह आफै गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिक, दलित आदिलाई लक्षित गरी स्वास्थ्य उपचार सेवा, स्वास्थ्य बीमा, दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, निर्वाहमुखी भत्ता लगायत विशेष व्यवस्थासहित संरक्षणको व्यवस्था गर्दै आएको अवस्था छ ।

श्रमिकको सामाजिक सुरक्षाको हक सुनिश्चित गर्न योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालनमा छ । गण्डकी प्रदेशबाट सामाजिक सुरक्षाकोषमा आवद्ध भएका रोजगारदाता तथा योगदानकर्ताको संख्या

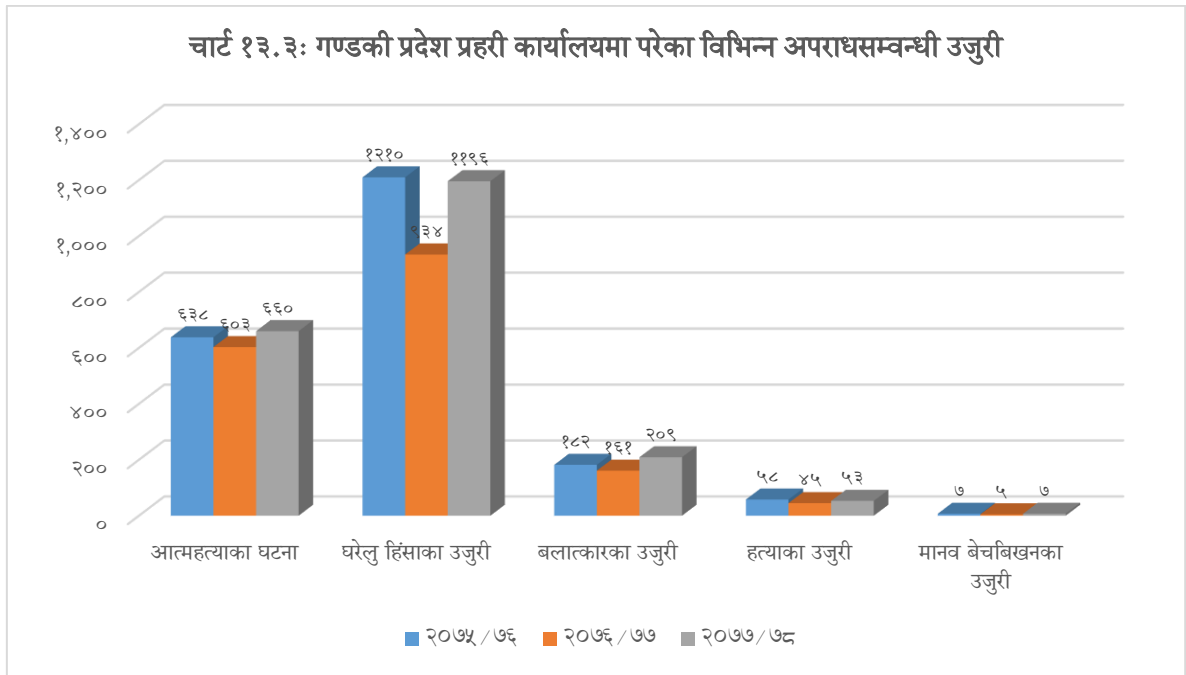
तालिका १३.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को फागुनसम्म गण्डकी प्रदेशमा जम्मा ६१४ रोजगारदाता सामाजिक सुरक्षाकोषमा आवद्ध भएका तथा ७ हजार १३५ जना योगदानकर्ता सूचीकृत भएका छन् ।

तालिका १३.४: गण्डकी प्रदेशमा सामाजिक सुरक्षाकोषमा आवद्ध भएका रोजगारदाता तथा योगदानकर्ता

आर्थिक वर्ष	सूचीकृत रोजगारदाता	सूचीकृत योगदानकर्ता
२०७५/७६	१४०	६९३
२०७६/७७	४३६	५५३३
२०७७/७८	३८	९०९
जम्मा	६१४	७१३५

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, २०७८

चार्ट १३.३ मा विगत ३ वर्षमा भएका विभिन्न लैंगिक लगायतका अन्य अपराधका विषयमा प्रहरीमा उजुरी परेका तथ्यांक प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्रोत: गण्डकी प्रदेश प्रहरी कार्यालय, २०७८

गण्डकी प्रदेशको लैंगिक विकास सूचांक ०.८९६ रहेको छ जुन मधेस प्रदेश र समग्र नेपालको भन्दा उच्च रहेको छ भने अन्य प्रदेशको भन्दा कम छ । यस आधारमा पनि लैंगिक विकासका लागि गण्डकी प्रदेशले विशेष जोड दिनु आवश्यक छ ।

लैंगिक समानताका दृष्टिकोणबाट यौन हिंसाको अनुभव गरेका १५ देखि ४९ वर्षका महिलाहरूको अनुपात गण्डकी प्रदेशमा ४.९ प्रतिशत रहेको छ भने जीवनभर शारीरिक र यौन हिंसाको सामना गर्ने महिलाको प्रतिशत १६.९ रहेको छ ।

आफ्नो नाममा घर जग्गा दुबै हुने महिलाहरू १२.३ प्रतिशत र जग्गा मात्र हुने महिलाहरू ८.९ प्रतिशत छन् । समग्रमा, घर जग्गाजस्ता सम्पत्ति आफ्नो नाममा हुने महिलाको अनुपात २१.९ प्रतिशत रहेको छ । गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहमा निर्वाचित कुल ३ हजार ९ सय ३४ सदस्य तथा पदाधिकारीमध्ये ४१ प्रतिशत महिलाहरू निर्वाचित भएका थिए । त्यसैगरी ६० सदस्यीय प्रदेश सभामा निर्वाचित र समानुपातिक गरी ३३.३३ प्रतिशत महिलाको प्रतिनिधित्व रहेको छ । विश्वविद्यालय तहको शिक्षामा पनि महिलाको सहभागिता बढ्दै गएको छ । तथापि, प्राविधिक शिक्षामा अझै पनि छात्राको संख्या न्यून छ । लैंगिक समताका दृष्टिकोणले विश्वविद्यालय शिक्षामा छात्राहरूको सहभागिता साधारण शिक्षाबाट प्राविधिक शिक्षातर्फ बढाउन आवश्यक देखिन्छ ।

पाँच वर्षमुनिका २९ प्रतिशत बालबालिकामा पुङ्कोपना र ५.८ प्रतिशत बालबालिकामा ख्याउटेपना रहेको छ । १५ प्रतिशत बच्चा कम तौलका छन् र ४६ प्रतिशत बालबालिकामा रक्तअल्पता छ । त्यसैले बालबालिकाको पोषणको स्तरमा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

१४. सुशासन, लैंगिक उत्तरदायी बजेट तथा जलवायु परिवर्तन

१४.१ सुशासन

सुशासन राष्ट्रिय एजेन्डा हो । गण्डकी प्रदेशको पनि प्राथमिक एजेन्डा सुशासन हो । सेवाग्राही जनतालाई चुस्त दुरुस्त सेवा उपलब्ध गराउन गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न प्रदेशस्तरीय संरचनाहरू स्थापना गरिएका छन् । गण्डकी प्रदेशमा प्रदेश सभा व्यवस्थापिका, १२ मन्त्रालय, प्रदेश लोकसेवा आयोग, नीति तथा योजना आयोग लगायतका संरचनाहरू स्थापना भएका छन् ।

१ प्रदेश सभा	१३ ऊर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय
२ प्रदेश लोकसेवा आयोग	१४ शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय
३ मुख्य न्यायाधिवक्ता कार्यालय	१५ युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय
४ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	१६ स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
५ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय	१७ गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान
६ अर्थ मन्त्रालय	१८ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय
७ पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	१९ कृषि विकास निर्देशनालय
८ भूमि व्यवस्था, कृषि, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	२० उद्योग वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय
९ कानून, संचार तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	२१ गण्डकी विश्वविद्यालय
१० वन, वातावरण तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय	२२ गण्डकी प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम प्रतिष्ठान
११ आन्तरिक मामिला मन्त्रालय	
१२ भौतिक पूर्वाधार, सहरी विकास तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	

सुशासनको लागि संस्थागत संरचनाका साथै नीतिगत व्यवस्था पनि अनिवार्य हुन्छ । यसका लागि आवश्यक कानून निर्माण पहिलो आधार हो । गण्डकी प्रदेश सरकार अन्तर्गतको सार्वजनिक प्रशासनलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सहभागितामूलक तथा नागरिकमैत्री बनाउन, विधिको शासन, भ्रष्टाचारमुक्त र चुस्त प्रशासन तथा सार्वजनिक स्रोतको कुशल व्यवस्थापनका माध्यमबाट गण्डकी प्रदेशमा सुशासनको प्रत्याभूति गर्न प्रदेश

सुशासन ऐन २०७६ लागू भएको छ । त्यस्तै २०७५ साल भाद्र महिनाबाट नै मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयमा **हेलो मुख्यमन्त्री** कक्ष सञ्चालन गरिएको छ । यसको माध्यमबाट आम जनताका गुनासा सुन्ने तथा यथाशीघ्र समाधान गर्न पहल गरिन्छ । यसअन्तर्गत २०७५ सालमा ३४२ गुनासामध्ये १८५ गुनासा त्यसैवर्ष फर्छ्यौट भएका थिए भने २०७६ सालमा प्राप्त ६५० गुनासामध्ये ५८३ गुनासा फर्छ्यौट भएका थिए । त्यस्तै २०७७ सालमा मुख्यमन्त्री कक्षमा प्राप्त ७२० गुनासामध्ये ५९२ गुनासा फर्छ्यौट भएका थिए । यसका अतिरिक्त प्रदेश सरकारका विकास आयोजनामा आइपर्न सक्ने समस्या समयमा नै समाधान गर्न मुख्यमन्त्रीको प्रत्यक्ष निर्देशनमा रहने गरी विशेष कक्ष सञ्चालनमा ल्याइएको छ । जनतासँग मुख्यमन्त्री कार्यक्रम, नमूना कार्यालय मापदण्ड बमोजिम, नमूना कार्यालय छनौट गरी पुरस्कृत गरिने, वार्षिक विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति विद्युतीय माध्यमबाट प्राप्त गर्न गण्डकी प्रदेश अनुगमन प्रणालीजस्ता कार्यक्रम पनि सुशासन प्रवर्द्धनका लागि सुरु गरिएको हो । प्रदेश स्थापना भएदेखि आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेश सभाले विकास, सुशासन र लोकतन्त्रको सुदृढीकरणको लागि ३४ वटा कानूनहरू निर्माण गरेको छ । यिनमा प्रदेश तथा स्थानीय तह अनुगमन तथा मूल्यांकन दिग्दर्शन २०७७, गण्डकी प्रदेश सुशासन ऐन २०७६, मन्त्रीहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४ लगायतका रहेका छन् । यिनको विस्तृत विवरण अनुसूची ७ मा प्रस्तुत गरिएको छ । गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहमध्ये ३६ पालिकाले आवधिक योजना निर्माण गरेका छन् ।

गण्डकी प्रदेशमा सुशासन कायम गर्नका लागि प्रदेश सरकारअन्तर्गतका कार्यालयहरूले विभिन्न प्रयास गरेका छन् । प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमका मुख्य-मुख्य क्रियाकलापहरूमा प्रदेश सरकारले तर्जुमा गर्ने विभिन्न विषयका विधेयकहरू, कार्यविधि, मापदण्ड निर्माणमा सहयोग, प्रदेश सरकारको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सुदृढीकरण र क्षमता विकास, प्रदेश स्तरमा सामाजिक उत्तरदायित्वका औजारहरू, सार्वजनिक सुनुवाइ, सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सामाजिक लेखा परीक्षणको अभ्यास, प्रदेश सुशासन केन्द्र स्थापना, सञ्चालन र क्षमता विकासका कार्य, प्रदेश सभाका निर्वाचित प्रतिनिधि र प्रदेश सरकारका कर्मचारीहरूका लागि विभिन्न विषयमा क्षमता विकास आदि रहेका छन् । त्यस्तै सरकारको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया सुदृढीकरण, प्रदेश स्तरमा लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशी परीक्षण कार्यविधि निर्माण, प्रदेश स्तरमा सुशासन नीति, कार्यविधि तथा कार्यक्रम तर्जुमा र सो को कार्यान्वयन र प्रदेश सरकारको राजश्व प्रशासन सुदृढीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत रहेका छन् ।

यस अध्ययनका लागि विभिन्न सरकारी निकायहरूले सूचना अधिकारी तोके नतोकेको, अप्ठेरो वेवसाइट भए नभएको, प्रकाशन नियमित गरे नगरेको, वार्षिक प्रतिवेदन तथा प्रगति विवरण सार्वजनिक गर्ने गरे नगरेको,

नागरिक वडापत्र प्रकाशन गरे नगरेको, मन्त्रिस्तर तथा सचिवस्तरका बैठकका निर्णयहरु सार्वजनिक गरे नगरेको, गुनासो सुनुवाई तथा सुझावको व्यवस्था गरे नगरेको, कार्यालयमा विद्युतीय हाजिरीको व्यवस्था भए, नभएको जस्ता विषयहरुका आधारमा कार्यालयको अवस्था अध्ययन गरिएको छ। यी सूचकहरुमा आधारमा विश्लेषण गर्दा विद्युतीय हाजिरी, सुझाव तथा गुनासो सुन्ने व्यवस्था तथा लैंगिक प्रतिनिधित्वको अवस्था सबैमा नभएको र बाँकी सूचकको अवस्था राम्रो रहेको देखिन्छ। यसको विवरण अनुसूची १६ मा उल्लेख गरिएको छ।

१४.१.१ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कार्यालय पोखराको कार्यक्षेत्र गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका १० जिल्लाहरु (पूर्वी नवलपरासी बाहेक) पर्दछन्। अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कार्यालय पोखरामा विगत ३ वर्षमा परेका उजुरीको संख्या तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १४.१: अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कार्यालय पोखरामा परेका उजुरीको संख्या

आर्थिक वर्ष	चालु आर्थिक वर्षमा दर्ता भएका उजुरी संख्या	गत आर्थिक वर्षबाट जिम्मेवारी सरेका उजुरी संख्या	जम्मा उजुरी
२०७५/७६	५४५	२८७	८३२
२०७६/७७	५५५	२८७	८४२
२०७७/७८	५०५	४२७	९३२

स्रोत: अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका वार्षिक प्रतिवेदनहरु

तालिका १४.२ मा गण्डकी प्रदेश तथा स्थानीय सरकार र मातहत निकाय विरुद्ध परेका उजुरीको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ। विगत ३ वर्षमा गण्डकी प्रदेशअन्तर्गत कुल २ हजार ७५८ उजुरीहरु अख्तियार अनुसन्धान दुरुपयोग आयोगमा परेको देखिन्छ।

तालिका १४.२: गण्डकी प्रदेश तथा स्थानीय सरकार र मातहत निकायविरुद्ध परेका उजुरीको संख्या

आर्थिक वर्ष	चालु आर्थिक वर्षमा दर्ता भएका उजुरी संख्या	गत आर्थिक वर्षबाट जिम्मेवारी सरेका उजुरी संख्या	जम्मा उजुरी
२०७५/७६	१११८	३४५	१४६३
२०७६/७७	६६८	१९६	८६४
२०७७/७८	९७२	४७५	१४४७

स्रोत: अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका वार्षिक प्रतिवेदनहरु

१४.१.२ गण्डकी प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको बेरुजूको स्थिति

महालेखा परीक्षकको कार्यालयले गण्डकी प्रदेश सरकार र मातहतका १५३ कार्यालयले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेका खर्चको रू. ३० अर्ब ७४ करोड ६९ लाख ७ हजारको लेखा परीक्षण आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा सम्पन्न गरी ५८ औं प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेको छ । उक्त प्रतिवेदनअनुसार गण्डकी प्रदेश सरकार र मातहतका कार्यालयले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेको कुल खर्चमध्ये पेस्की रकमसहित १.९६ प्रतिशत र पेस्कीबाहेक १.४९ प्रतिशत रकम बेरुजू देखाएको छ (महालेखा परीक्षकको ५८ औं वार्षिक प्रतिवेदन २०७८) । त्यस्तै महालेखा परीक्षकको कार्यालयले गण्डकी प्रदेश सरकार र मातहतका कार्यालयहरूले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गरेका खर्चको रू. २३ अर्ब ८९ करोड २७ लाखको लेखा परीक्षण गर्दा कुल खर्चमध्ये पेस्की रकमसहित ६.८८ प्रतिशत र पेस्कीबाहेक ४.७ प्रतिशत रकम बेरुजू देखाएको थियो । यी दुई वर्षको बेरुजू तुलना गर्दा बेरुजू घट्दो देखिन्छ ।

त्यस्तै गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेको खर्च रू. ९३ अर्ब ४६ करोड १४ लाखको लेखा परीक्षण आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा सम्पन्न गरी ५८ औं प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेको छ । उक्त प्रतिवेदन अनुसार गण्डकी प्रदेशका स्थानीय तहले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेको कुल खर्चमध्ये लेखापरीक्षण अंकको तुलनामा बेरुजू २.७८ प्रतिशत र पेस्कीबाहेक २.३७ प्रतिशत रकम बेरुजू देखाएको छ (महालेखा परीक्षकको ५८ औं वार्षिक प्रतिवेदन २०७८) । अघिल्लो वर्ष अर्थात् आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहले गरेको खर्चको रू. ८० अर्ब ६४ करोड ५८ लाखको लेखा परीक्षणमा कुल खर्चमध्ये पेस्की रकमसहित ३.५२ प्रतिशत र पेस्की बाहेक २.७६ प्रतिशत बेरुजू देखाएको थियो । स्थानीय तहको बेरुजुमा पनि सुधार आएको देखिन्छ । यसलाई सुशासनको वृद्धि मान्न सकिन्छ ।

१४.२ लैंगिक उत्तरदायी बजेट

गण्डकी प्रदेशले पनि लैंगिक उत्तरदायी तथा जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने बजेट निर्माणको अभ्यास सुरु गरेको छ । नेपालमा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ बाट लैंगिक उत्तरदायी बजेट निर्माणको अभ्यास सुरु भएको हो । गण्डकी प्रदेश सरकारको विगत तीन वर्षको लैंगिक उत्तरदायी बजेटको अवस्थालाई तालिका १४.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म महिलालाई ५० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप अनुसारको बजेटको हिस्सा क्रमशः ६६.० प्रतिशत, ५४.३ प्रतिशत र ४८.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाले लैंगिक उत्तरदायी बजेट आर्थिक वर्ष २०८०/८१ सम्ममा ७० प्रतिशत पुऱ्याउने उल्लेख गरेता पनि पछिल्लो वर्षमा बजेटमा महिलालाई प्रत्यक्ष लाभ हुने बजेटको अंश घट्दै गएको देखिन्छ ।

तालिका १४.३: विगत तीन वर्षको लैंगिक उत्तरदायी बजेट (रु करोडमा)

आर्थिक वर्ष	प्रत्यक्ष लाभ		अप्रत्यक्ष लाभ		तटस्थ	
	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत
२०७६/७७	२१२१.७	६६.०	९१७.१	२८.६	१७४.६	५.४
२०७७/७८	१८९१.०	५४.३	१२६०.३	३६.२	३३२.९	९.६
२०७८/७९	१७५०	४८.२	८६८.६	२८.९	३८७	१२.९

स्रोत: सम्बन्धित आ.व.का बजेट किताब

१४.३ जलवायु परिवर्तन र बजेट

गण्डकी प्रदेश सरकारले जलवायु परिवर्तन र यसबाट सिर्जित समस्याहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने विषयलाई प्राथमिकतामा राखेको छ । यसको लागि जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण एवम् कार्यन्वयन गर्ने, जलवायु अनुकूलन क्षमता विकास गर्ने र जलवायु अनुकूलन प्रविधि विकास गर्नेजस्ता कार्यक्रमलाई प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा उल्लेख छ ।

तालिका १४.४: जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरणका लागि लक्षित कार्यक्रम

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
जलवायुको दृष्टिकोणले व्यवस्थित गाउँहरू	०	१५	२०	०	१७०
जलवायुको दृष्टिकोणले व्यवस्थित खेतीप्रणाली	०	४७	५०	०	५००
अनुकूलन योजनाको कार्यक्रम	०	६	१०	०	६०
समुदायस्तरको अनुकूलन योजना	५	७०	१००	३१	७५०
स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा (पालिका संख्या)	२	२०	३०	४	१२०
जलवायु परिवर्तन अनुकूलनमा तालिम प्राप्त व्यक्तिहरू (स्थानीय योजनाकार) को संख्या	०	१०००	२०००	७९१	३०००

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी, २०७७

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म जलवायु परिवर्तनमा प्रत्यक्ष लाभ हुने बजेट क्रमशः ५४ प्रतिशत, ४८ प्रतिशत र ३८ प्रतिशत देखिन्छ ।

तालिका १४.५: विगत तीन वर्षको जलवायु परिवर्तन बजेट (रु करोडमा)

आर्थिक वर्ष	प्रत्यक्ष लाभ		अप्रत्यक्ष लाभ		तटस्थ	
	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत
२०७६/७७	१७३५.४	५४	६८५.२	२१.३	७९२.९	२४.७
२०७७/७८	१६९१.६	४८.६	७६७.७	२२.१	१०२४.९	२९.४
२०७८/७९	११३५.४	३७.८	८८५.६	२९.५	९८४.६	३२.८

१४.४ कर्मचारी व्यवस्थापन

गण्डकी प्रदेश मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा मन्त्रालय र अन्य गरी कुल १५७ निकायहरूमा कुल दरबन्दी संख्या २ हजार ८८५ रहेकोमा पदपूर्तिको अवस्था स्थायी १ हजार ५४३, करार ५९५ गरी जम्मा २ हजार १३८ रहेको छ। यी निकायहरूमा ७५३ पद रिक्त रहेको छ।

प्रदेश पञ्चवर्षीय योजनाले गण्डकी प्रदेशको सुशासनमा केही लक्ष्यहरू राखेको छ। जस्तै हालसम्म ३६ पालिकाहरूले आवधिक योजना बनाएकामा योजना अवधिको अन्त्यसम्ममा सबै पालिकाले आवधिक योजना बनाउने, त्यस्तै मध्यमकालिन खर्च संरचना २०७७/७८ सम्ममा २ पालिकाले बनाएकामा योजना अवधिको अन्त्यसम्ममा सबै पालिकाले बनाउने लक्ष्य छ। प्रदेशको बेरुजु शून्यमा भार्ने तथा पालिकाहरूको बेरुजु एक प्रतिशतमा सीमित राख्ने लक्ष्य छ।

तालिका १४.६: सुशासनका केही सूचक तथा प्रदेशको पञ्चवर्षीय योजनाले राखेको लक्ष्य

सूचक	२०७७/७८	२०८०/८१ को लक्ष्य
आवधिक योजना तर्जुमा गरेका स्थानीय तह	३६	८५
मध्यमकालिन खर्च संरचना तयार गरेका स्थानीय तह	२	८५
अनलाइन प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना भएका स्थानीय तह	२९	८५
प्रदेशको कुल खर्चमा बेरुजु (२०७६/७७)	१.९६	०.०
स्थानीय तहको कुल खर्चमा बेरुजु (२०७६/७७)	२.७८	१.०

स्रोत: महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन, २०७८, नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७८

सुशासन राष्ट्रिय चासोको विषय हो र साभ्हा एजेन्डा हो। प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गण्डकीले प्रदेश समृद्धिका लागि सात मुख्य संवाहकहरू मध्ये सुशासनलाई पनि प्राथमिकतापूर्ण स्थानमा राखेको छ। सार्वजनिक सेवालालाई सरल, पारदर्शी, जवाफदेही, गुणस्तरीय, परिणाममुखी र नागरिकमैत्री बनाउन सुशासनको पनि महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। सुशासनमा सार्वजनिक प्रशासन जवाफदेही, पारदर्शी, उत्तरदायी, विभेदरहित हुनुपर्ने मान्यता रहेको हुन्छ। विधिको शासन, चुस्तदुरुस्त सार्वजनिक सेवा तथा सार्वजनिक सेवाप्रति सेवाग्राहीको सन्तुष्टि आदि विषय पनि पर्दछन्। यस अध्ययनमा सार्वजनिक संस्थाहरूको बेरुजुको अवस्था तथा अखितायार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा परेका उजुरीहरूलाई समेटेको छ। महालेखा परीक्षकको कार्यालयले गरेको लेखा परीक्षणमा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा बेरुजुको प्रतिशत कम हुनुलाई सुशासनतर्फको एक आधार मान्न सकिने पनि सन्तुष्ट हुने

अवस्था अभै छैन । त्यस्तै अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा परेका उजुरीहरूले एकातर्फ जवाफदेही सार्वजनिक प्रशासनको अभाव देखाउँछ भने अर्कोतर्फ उजुरीको संख्या बढ्नुले आम जनता सचेत हुँदै गएको पनि देखाउँछ ।

शासकीय सुशासनको लागि भ्रष्टाचार एउटा चुनौती हो । विगत बाह्र महिनामा घुस उपहार दिन बाध्य हुनुपर्ने अवस्था कम्तीमा एकपटक सामाना गर्नु परेका जनसंख्या २०७२ मा पाँच प्रतिशत रहेकामा २०८० मा १ प्रतिशतमा झार्ने र २०८७ मा शून्य प्रतिशतमा झार्ने दिगो विकास लक्ष्य रहेको छ । यसको लागि सार्वजनिक सेवामा कार्यरत कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूलाई पारदर्शिता तथा जवाफदेही बनाउनु ठूलो चुनौती रहेको छ । त्यस्तै बजेट तर्जुमा गर्दा लैंगिक उत्तरदायी बजेट निर्माण आजको आवश्यकता मात्र होइन विश्वव्यापी अभ्यास पनि हो । तर, गण्डकी प्रदेशको विगत तीन आर्थिक वर्षको बजेटमा लैंगिकरूपमा प्रत्यक्ष लाभ हुने बजेटको हिस्सा घट्दो देखिन्छ । यसमा सुधारको आवश्यकता छ । यसका अतिरिक्त सार्वजनिक निकायहरूमा आवश्यक जनशक्ति पूरा हुन नसक्नु पनि प्रभावकारी सार्वजनिक सेवाको लागि चुनौती हो । त्यसैले रिक्त दरवन्दी पूरा गर्नुपर्ने आवश्यकता पनि त्यत्तिकै रहेको छ ।

अर्कोतर्फ वातावरणीय प्रभाव र यसले सिर्जना गरेको जलवायु परिवर्तन मानव जातिको लागि मात्र होइन पृथ्वीकै साभ्ना समस्या हो । त्यसैले हरेका विकास निर्माणका काममा जलवायु परिवर्तन र त्यसका प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने गरी काम गर्नु आवश्यक छ । गण्डकी प्रदेशको विगत तीन वर्षको बजेटमा जलवायु परिवर्तनका मुद्दामा प्रत्यक्ष लाभ हुने प्रतिशत घट्दो देखिन्छ । यसमा पनि सुधारको आवश्यकता छ ।

१५. अन्य प्रदेशहरूसँग गण्डकी प्रदेशको तुलना

१५.१ भूगोल तथा जनसंख्या

यस खण्डमा गण्डकी प्रदेशको अन्य प्रदेशहरूसँगको तुलनात्मक तथ्यांक प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालका सात प्रदेशहरूमध्ये गण्डकी प्रदेशको क्षेत्रफल २१ हजार ५०४ वर्ग किलोमिटर छ । गण्डकी प्रदेशले कुल नेपालको १४.६ प्रतिशत ओगटेको छ र क्षेत्रफलको हिसाबले यो नेपालको चौथो ठूलो प्रदेश हो । यस प्रदेशमा देशका कुल ७७ जिल्लामध्ये ११ जिल्ला र ७५३ पालिकामध्ये ८५ पालिकाहरू रहेका छन् । २०७८ सालको जनगणनाको प्रारम्भिक नतिजा अनुसार प्रदेशको जनसंख्या २४ लाख ७९ हजार ७४५ रहेको छ जुन देशको कुल जनसंख्याको ८.४९ प्रतिशत हुन्छ भने यस प्रदेशको जनघनत्व ११५ प्रतिवर्ग किलोमिटर रहेको छ ।

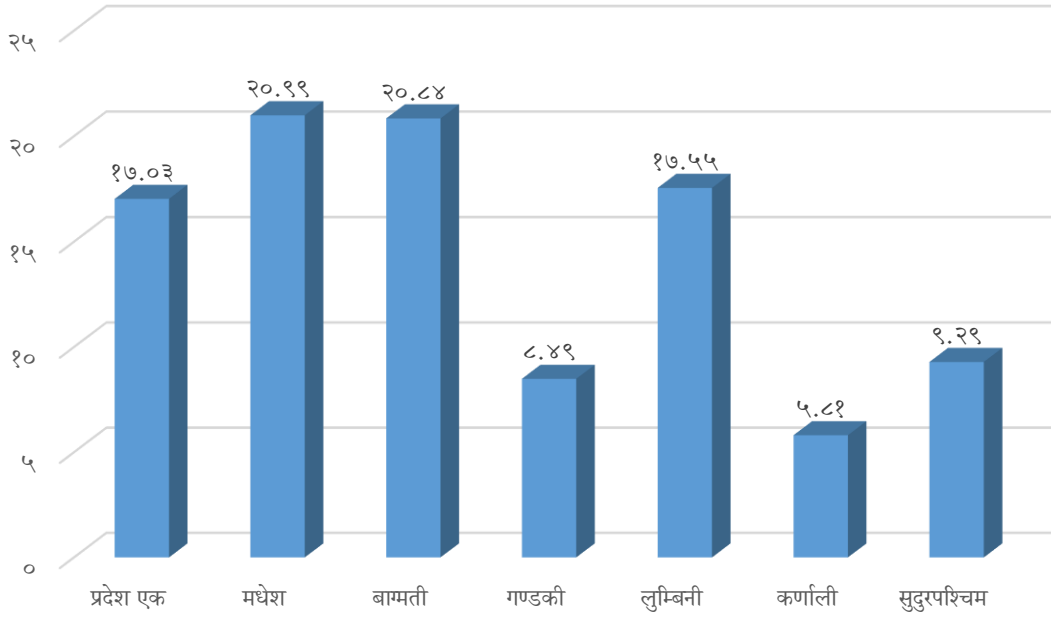
तालिका १५.१: प्रदेशहरूका भौगोलिक तथा जनसांख्यिक अवस्था

प्रदेश	जिल्ला संख्या	पालिका संख्या	जनसंख्या	जनसंख्या प्रतिशत	क्षेत्रफल (व.कि.)	क्षेत्रफल प्रतिशत	जनघनत्व
प्रदेश एक	१४	१३७	४९७२०२१	१७.०३	२५९०५	१७.६	१९१
मधेश	८	१३६	६१२६२८८	२०.९९	९६६१	६.५	६३४
बागमती	१३	११९	६०८४०४२	२०.८४	२०३००	१३.८	२९९
गण्डकी	११	८५	२४७९७४५	८.४९	२१५०४	१४.६	११५
लुम्बिनी	१२	१०९	५१२४२२५	१७.५५	२२२८८	१५.१	२२९
कर्णाली	१०	७९	१६९४८८९	५.८१	२७९८४	१९.०	६०
सुदूरपश्चिम	९	८८	२७११२७०	९.२९	१९८७४	१३.५	१३६
नेपाल	७७	७५३	२९१९२४८०	१००	१४७५१६	१००	१९८

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

नेपालको कुल जनसंख्याको भण्डै २१ प्रतिशत जनसंख्या मधेश प्रदेशमा रहेको छ भने २०.८४ प्रतिशत जनसंख्या बागमती प्रदेशमा रहेको छ । त्यस्तै लुम्बिनी प्रदेशमा १७.५५ प्रतिशत, प्रदेश १ मा १७.०३ प्रतिशत, सुदूरपश्चिम प्रदेशमा ९.२९ प्रतिशत, गण्डकी प्रदेशमा (८.४९ प्रतिशत) कर्णाली प्रदेशमा (५.८१ प्रतिशत) जनसंख्या रहेको छ ।

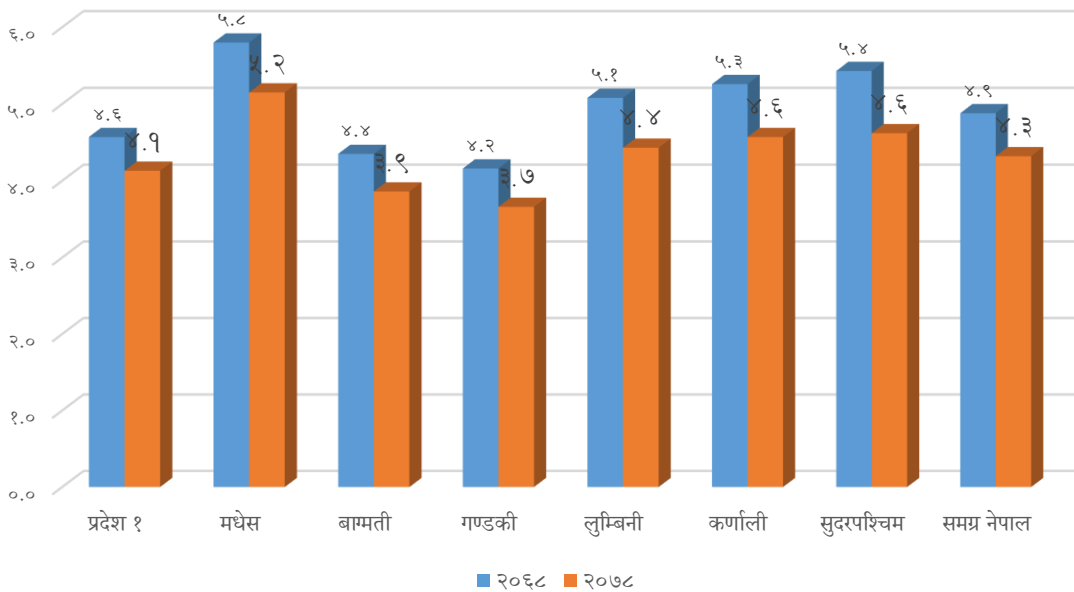
चार्ट १५.१: प्रदेशगत जनसंख्याको हिस्सा (प्रतिशतमा)

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

जनगणना २०७८ का अनुसार नेपालको औषत परिवार सदस्य संख्या घटेको देखिएको छ । २०६८ को जनगणनामा नेपालको प्रतिपरिवार सदस्य ४.९ भएकोमा २०७८ मा ४.३ देखिएको छ । नेपालको औषत परिवार सदस्य संख्या र बाँकी अन्य प्रदेशको तुलनामा गण्डकी प्रदेशको प्रतिवार सदस्य संख्या कम देखिन्छ । जनगणना २०७८ अनुसार गण्डकी प्रदेशको औषत परिवार सदस्य संख्या ३.७ छ ।

चार्ट १५.२: प्रदेश अनुसार औषत परिवार सदस्य संख्या

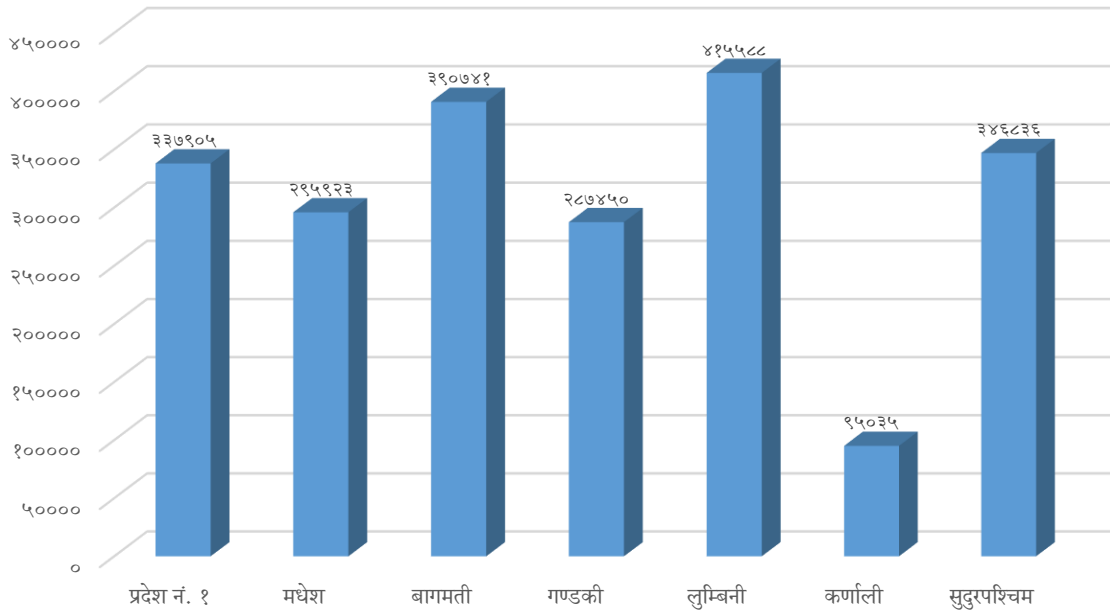
स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार नेपालबाट रोजगारी अथवा अध्ययनको लागि विदेशिने कुल जनसंख्या २१ लाख ६९ हजार ४७८ रहेको छ जसमा पुरुष संख्या १७ लाख ६३ हजार ३१५ र महिला संख्या ४ लाख ६ हजार १६३ रहेको छ ।

प्रदेशगतरूपमा हेर्दा रोजगारी वा अध्ययनका लागि अक्सर विदेशमा बस्ने जनसंख्या लुम्बिनी प्रदेशको सबैभन्दा उच्च ४ लाख १५ हजार ५८८ र कर्णाली प्रदेशको सबैभन्दा कम ९५ हजार ३५ रहेको छ । गण्डकी प्रदेशबाट रोजगारी वा अध्ययनका लागि अक्सर विदेशमा बस्ने जनसंख्या २ लाख ८७ हजार ४५० रहेको देखिन्छ ।

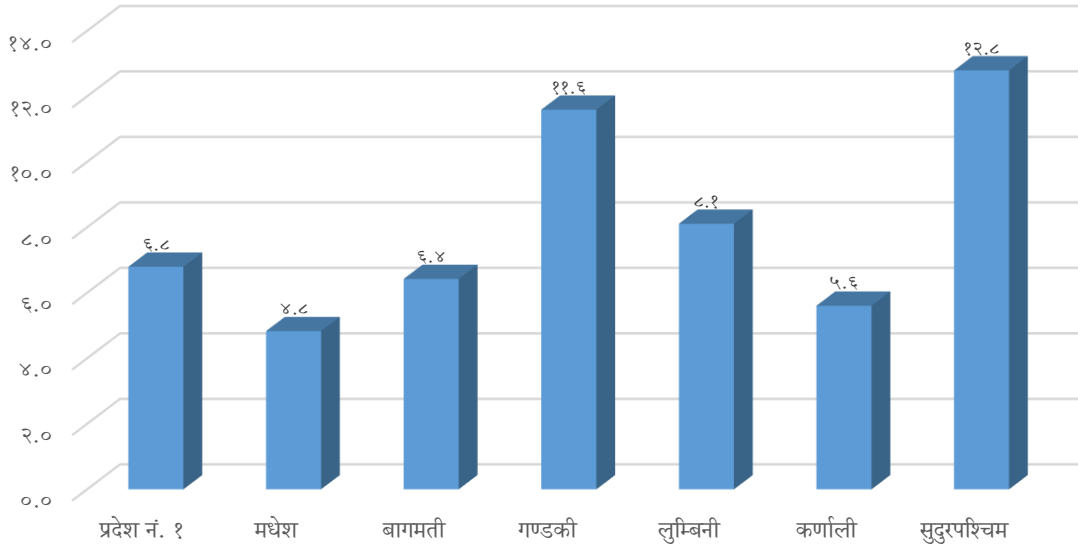
चार्ट १५.३: परिवारमा अनुपस्थित अर्थात् अक्सर विदेशमा बसोवास गर्ने प्रदेशगत जनसंख्या

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

रोजगारी वा अध्ययनका लागि अक्सर विदेशमा बस्ने जनसंख्या लुम्बिनी प्रदेशको सबैभन्दा उच्च भए तापनि प्रदेशगत रूपमा सुदूरपश्चिम प्रदेशबाट प्रदेशको कुल जनसंख्याको १२.८ प्रतिशत, गण्डकी प्रदेशबाट ११.६ प्रतिशत विदेशिएका देखिन्छन् । मधेश प्रदेशबाट प्रदेशको कुल जनसंख्याको ४.८ प्रतिशत मात्र विदेशिएका तथ्यांक छ ।

चार्ट १५.४: अक्सर विदेशमा बसोवास गर्ने प्रदेशगत जनसंख्याको हिस्सा (प्रतिशतमा)

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

१५.२ केही अर्थ-सामाजिक सूचकहरू

तालिका १५.२ मा सबै प्रदेशका विभिन्न अर्थ सामाजिक सूचकहरू प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वृद्धिको हिसाबमा गण्डकी प्रदेश (३.६ प्रतिशत) प्रदेश १ (३.५ प्रतिशत) र मधेश प्रदेश (३.५ प्रतिशत) भन्दा अगाडि छ । मानव विकास सूचांकको दृष्टिले प्रदेशहरूको तुलनामा गण्डकी प्रदेश (०.६१८) दोस्रो स्थानमा रहेको छ । त्यस्तै बहुआयामिक गरिबी तथा १५ वर्ष वा सोभन्दा माथिका जनसंख्याको साक्षरता दरको आधारमा पनि गण्डकी प्रदेशको स्थान बागमती प्रदेशभन्दा पछाडि तर अन्य प्रदेशहरूभन्दा अगाडि देखिन्छ । औसत आयुको दृष्टिले भने गण्डकी प्रदेश ७३.३ वर्षसहित अग्रस्थानमा रहेको छ ।

तालिका १५.२: प्रदेशगत अर्थसामाजिक सूचांकहरू

विवरण	नेपाल	प्रदेश १	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम
जीडीपी (रु. अर्बमा)	४२६६.३	६६३.६	५६१.६	१६०७.६	३७२.२	५९५.६	१७१.८	२९३.९
जीडीपीमा योगदान (प्रतिशत)	१००	१५.६	१३.२	३७.७	८.७	१४.०	४.०	६.९
आर्थिक वृद्धि (प्रतिशत) २०७७/७८	४.०	३.५	३.५	४.६	३.६	३.८	३.८	३.६
मानव विकास सूचांक	०.५८७	०.५८०	०.५१०	०.६६१	०.६१८	०.५६३	०.५३८	०.५४७
बहुआयामिक गरिबी	२८.६	१९.७	४७.९	१२.२	१४.२	२९.९	५१.२	३३.६
औसत आयु	६९.७	७०.७	६८.९	७२.०	७३.३	६८.८	६७.०	६६.३
साक्षरता दर (१५ वर्ष वा सोभन्दा बढी) (प्रतिशत)	५८	६४	४०	६९	६७	५८	५२	५४

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७८

१५.३ व्यवसायिक प्रतिष्ठान तथा आन्तरिक रोजगारीको स्थिति

केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ सालमा गरेको आर्थिक गणनाका अनुसार नेपालमा कुल ९ लाख २३ हजार ३ सय ५६ व्यवसायिक प्रतिष्ठान रहेका छन् । तीमध्ये गण्डकी प्रदेशमा १०.९ प्रतिशत रहेका छन् । त्यस्तै कृषि वन तथा मत्स्यपालनमा आधारित व्यवसाय १६.८ प्रतिशत, विद्युत, ग्याँस १९ प्रतिशत तथा मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यसँग सम्बन्धित १७ प्रतिशत हिस्सा रहेको देखिन्छ । तालिका १५.३ मा औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका नेपालमा रहेका कुल व्यवसायिक संस्थाहरू र तिनको प्रदेशगत हिस्सा प्रस्तुत गरिएको छ । साथै यसको विस्तृत विवरण अनुसूची १३ मा उल्लेख छ ।

तालिका १५.३: प्रदेशगत व्यवसायिक प्रतिष्ठानको अवस्था

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेस	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूर पश्चिम	नेपालको जम्मा व्यवसायिक संस्था
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	१८.२	५.१	२८.६	१६.८	१६.९	६.६	७.९	२४२२९
खानी तथा उत्खनन	९.०	५.६	४०.६	१२.८	१३.३	१.२	१७.५	६६३
उत्पादनमूलक उद्योग	१८.६	१२.२	३१.५	१०.५	१५.५	४.३	७.४	१०४०५८
विद्युत, ग्याँस	२१.६	०.८	२६.२	१९.०	८.५	८.३	१५.७	१२४२
पानी आपूर्ति	१४.९	७.३	४०.८	१६.१	१४.४	३.१	३.४	२५२५
निर्माण	१७.३	६.८	३४.२	१६.९	८.९	६.७	९.१	१६०८
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१७.९	१४.९	२९.०	१०.२	१६.८	४.६	६.७	४९८०६९
यातायात तथा भण्डारण	२१.२	१०.३	२८.७	११.५	१४.९	६.२	७.२	३१८२
आवास तथा भोजन सेवा	१८.६	८.३	३६.०	१२.३	१४.३	४.८	५.७	१३०५४०
सूचना तथा सञ्चार	१४.०	८.८	४७.६	१०.१	१०.८	३.१	५.५	२७९६
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	१८.०	७.६	३९.४	१२.६	१३.२	३.९	५.३	१७९९६
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१४.५	१४.०	५९.९	४.८	३.९	१.०	१.९	२०७
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	१७.०	१२.९	३६.८	९.७	१४.७	३.०	६.०	८२०४
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	१४.०	१३.०	४९.०	६.२	१३.६	१.६	२.६	६८७३
शिक्षा	१९.३	१०.६	२४.६	११.७	१५.०	८.३	१.७	४०८३९
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१९.९	८.६	२४.८	१७.०	१४.७	५.८	९.२	१९९९०
कला, मनोरञ्जन	१६.८	५.४	४८.५	१६.५	८.०	१.६	३.१	२८२१
अन्य सेवा	१९.९	१४.४	३०.२	९.३	१७.१	२.८	६.३	५७५१४
जम्मा	१८.२	१२.७	३०.७	१०.९	१६.०	४.६	६.८	९२३३५६

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ सालमा गरेको आर्थिक गणनाका अनुसार नेपालमा कुल ९ लाख २३ हजार ३५६ व्यवसायिक प्रतिष्ठानले कुल ३२ लाख २८ हजार ४ सय ५७ रोजगारी सिर्जना गरेको छ । यी रोजगारीमध्ये गण्डकी प्रदेशको हिस्सा १०.३ प्रतिशत देखिन्छ । तालिका १५.४ मा औद्योगिक वर्गीकरण

अनुसारको रोजगारीको अवस्था प्रस्तुत गरिएको छ । तीमध्ये खानी तथा उत्खननमा १५.५ प्रतिशत, वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरूमा १३.५ प्रतिशत रोजगारी गण्डकी प्रदेशले ओगटेको छ । साथै यी व्यवसायिक प्रतिष्ठानले सिर्जना गरेका रोजगारीको विस्तृत विवरण अनुसूची १४ मा उल्लेख छ ।

तालिका १५.४: प्रदेशगत व्यवसायिक प्रतिष्ठानले सिर्जना गरेका रोजगारीको अवस्था

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेस	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूर पश्चिम	व्यवसायिक संस्थाले सिर्जना गरेको रोजगारी
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	१९.२	४.२	४०.७	१२.१	१४.४	४.१	५.२	१०६४१०
खानी तथा उत्खनन	१०.५	३.६	४८.८	१५.५	१८.७	०.८	२.१	७७२६
उत्पादनमूलक उद्योग	१९.८	१५.६	३१.६	७.४	१८.४	१.९	५.२	५१०५२३
विद्युत, ग्याँस	१६.३	१.१	५७.०	१०.०	६.६	२.७	६.३	२०१७०
पानी आपूर्ति	११.४	६.८	४४.५	९.१	२३.१	२.९	२.३	१५३१२
निर्माण	१९.५	६.८	४६.५	१०.५	७.४	२.१	७.२	१४७५०
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१७.०	१३.६	३२.९	१०.१	१६.३	४.१	६.१	९८८३४६
यातायात तथा भण्डारण	१६.६	८.५	४०.०	९.२	१४.७	५.९	५.१	२००२७
आवास तथा भोजन सेवा	१५.८	७.२	४१.९	१३.२	१३.२	३.९	४.८	३४६२७३
सूचना तथा सञ्चार	९.५	५.२	६६.८	५.९	७.७	१.९	३.१	३९७८९
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	१.३	७.८	४९.१	१३.५	१०.६	२.९	३.८	२०६९७९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१०.६	१.६	७७.५	३.९	५.२	०.४	०.८	१९७७
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	९.४	५.४	६६.६	६.१	७.९	१.५	३.१	३३२५४
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	७.१	६.९	७३.०	४.०	६.९	१.०	१.३	४५९९९
शिक्षा	१७.६	१०.०	३१.९	११.९	१४.७	५.६	८.३	५१३३३६
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१६.८	८.३	४३.१	१०.५	११.९	३.६	५.९	१६४४९८
कला, मनोरञ्जन	११.०	४.०	६३.९	११.३	७.४	०.६	१.८	१६०६२
अन्य सेवा	१८.३	१०.३	४३.०	८.१	११.९	३.६	४.९	१७७०२६
जम्मा	१६.९	११.०	३७.८	१०.३	१४.७	३.७	५.७	३२२८४५७

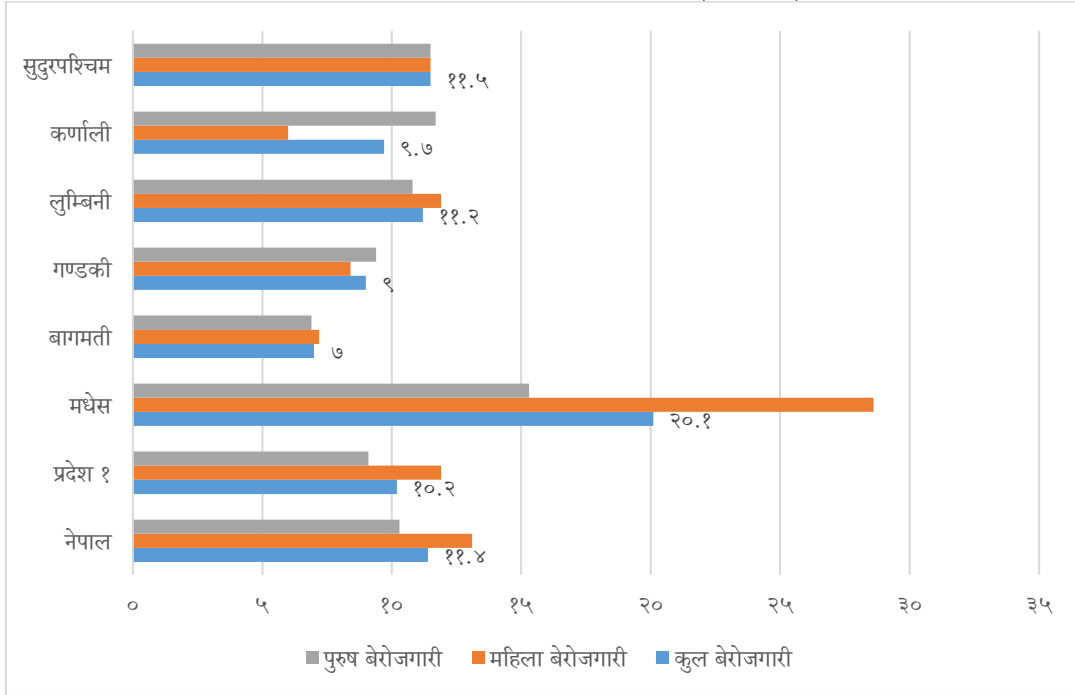
स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

१५.४ बेरोजगारी

श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार नेपालको कुल बेरोजगारी दर ११.४ प्रतिशत रहेकोमा महिला बेरोजगारी दर १३.१ प्रतिशत र पुरुष बेरोजगारी दर ११.४ प्रतिशत रहेको छ । प्रदेशगत रूपमा मधेस प्रदेशमा बेरोजगारी दर सबैभन्दा उच्च छ भने बाग्मती प्रदेशमा सबैभन्दा न्यून बेरोजगारी रहेको देखिन्छ । त्यस्तै गण्डकी प्रदेशको

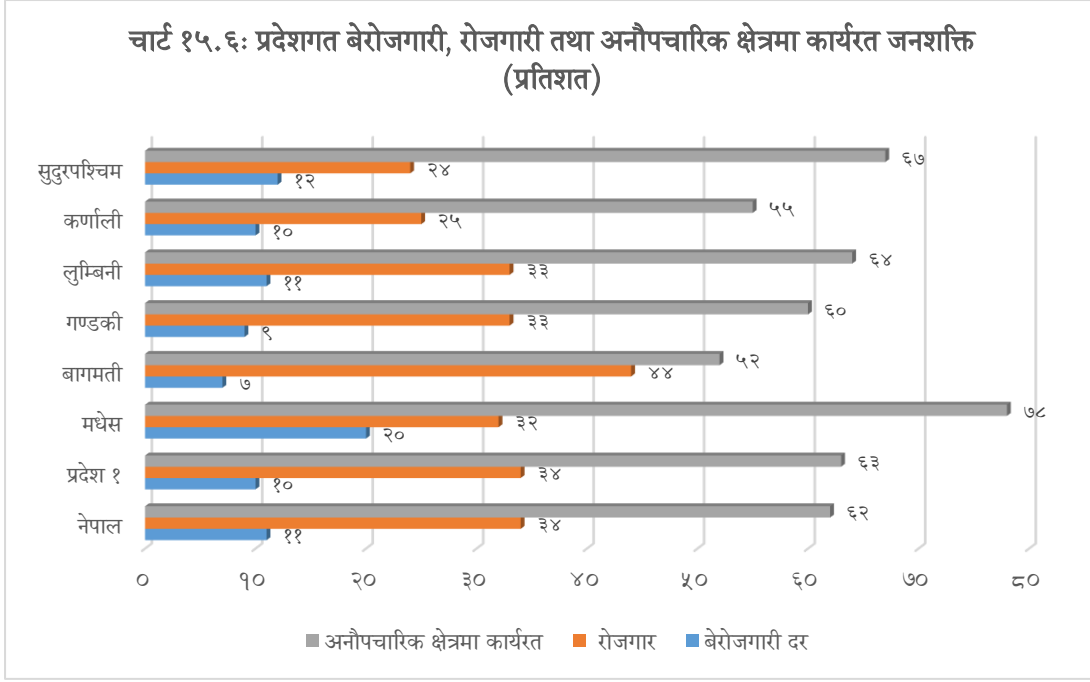
औसत बेरोजगारी ९ प्रतिशत छ जसमा पुरुष बेरोजगारी ९.४ प्रतिशत र महिला बेरोजगारी ८.४ प्रतिशत रहेको छ ।

चाई १५.५: प्रदेशगत बेरोजगारी दर (प्रतिशत)

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

चाई १५.६ मा समग्र नेपाल तथा प्रदेशहरूमा रहेको बेरोजगारी, रोजगार तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्तिको प्रदेशगत विवरण प्रस्तुत गरिएको छ । श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार मधेस प्रदेशमा सबैभन्दा उच्च बेरोजगारी (२० प्रतिशत) छ भने बागमती प्रदेशमा सबैभन्दा न्यून (७ प्रतिशत) रहेको छ । त्यस्तै अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत श्रमशक्ति मधेस प्रदेशमा सबैभन्दा उच्च (७८ प्रतिशत), सुदूरपश्चिम प्रदेशमा ६७ प्रतिशत रहेको छ ।

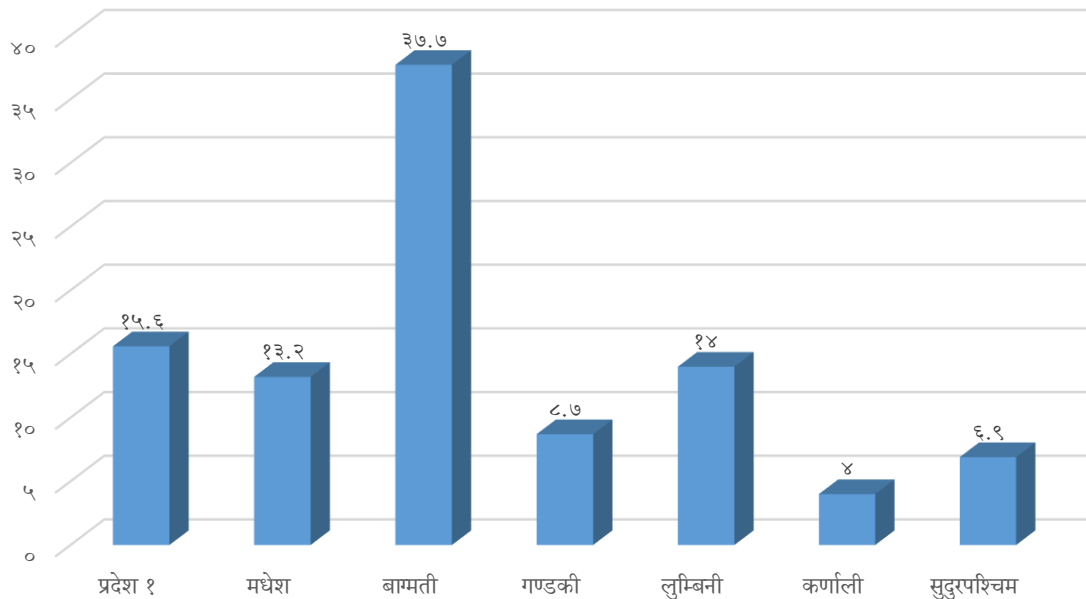

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

१५.५ आर्थिक क्षेत्र

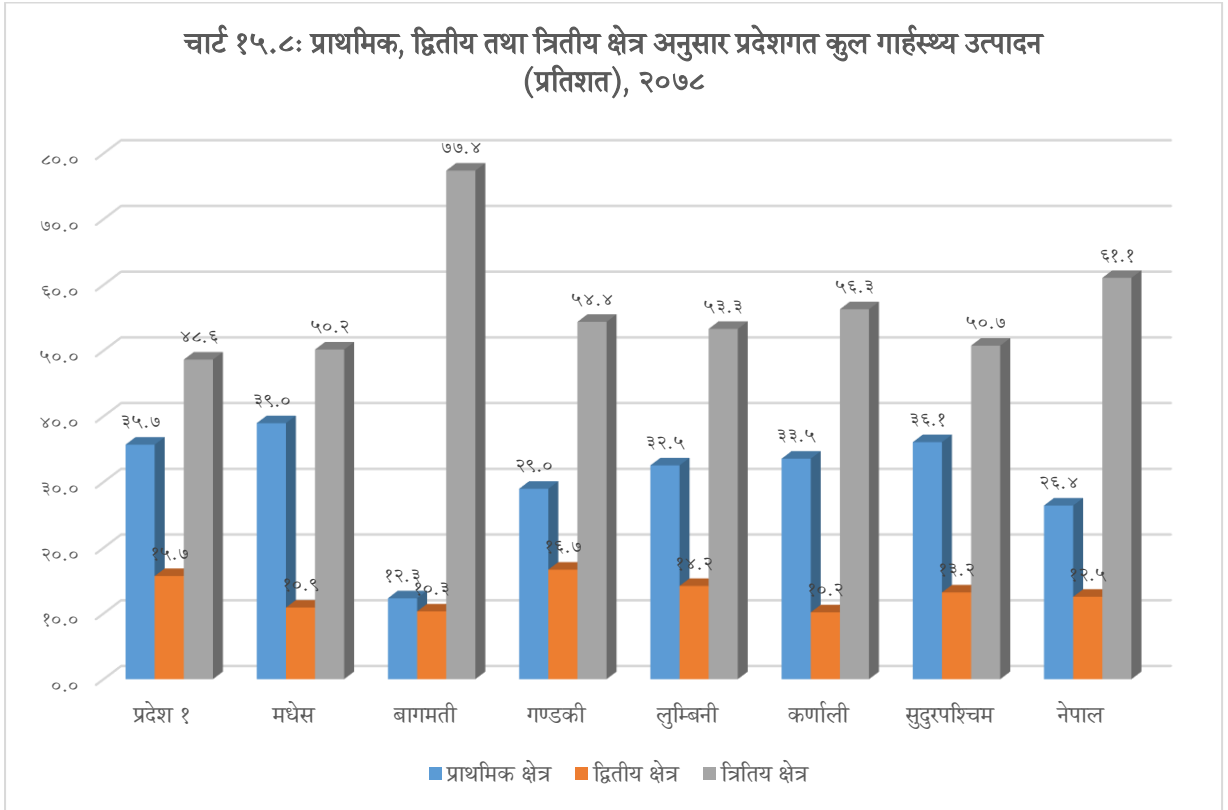
आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशले ८.७ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको तथा योगदानका हिसाबले यो प्रदेश पाचौँ स्थानमा रहेको छ । प्रदेशगत तुलनामा देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बाग्मती प्रदेशले सबैभन्दा धेरै ३७.७ प्रतिशत योगदान गर्छ भने कर्णाली प्रदेशले सबैभन्दा कम ४.० प्रतिशत योगदान गर्छ ।

चार्ट १५.७: देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रदेशगत योगदान (प्रतिशतमा)

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सबैभन्दा ठूलो योगदान त्रितीय क्षेत्र (६१.१ प्रतिशत) को छ। त्यसपछि क्रमशः द्वितीय क्षेत्रको, २६.४ प्रतिशत र त्रितीय क्षेत्रको १२.५ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेशगत रूपमा हेर्दा त्रितीय क्षेत्रको योगदान बाग्मती प्रदेशमा सबैभन्दा धेरै ७७.४ प्रतिशत र सबैभन्दा कम प्रदेश १ मा ४८.६ प्रतिशत रहेको छ। त्यस्तै प्राथमिक क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा बढी मधेस प्रदेशमा ३९ प्रतिशत र सबैभन्दा कम बाग्मती प्रदेशमा १२.३ प्रतिशत रहेको छ। द्वितीय क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा उच्च गण्डकी प्रदेशमा १६.७ प्रतिशत र सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा १०.२ प्रतिशत देखिन्छ। चार्ट १५.८ मा क्षेत्रगत योगदान प्रस्तुत गरिएको छ।

स्रोत: अनुसूची १.१ अनुसार गणना गरिएको

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा प्रदेश सरकारमार्फत स्थानीय तहहरूलाई समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान तथा समपुरक अनुदानको शीर्षकमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने व्यवस्था छ। यस व्यवस्थाअनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रदेशहरूबाट स्थानीय तहमा भएको वित्तीय हस्तान्तरणलाई तालिका १५.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १५.५: प्रदेशगतरूपमा प्रदेशबाट स्थानीय तहहरूमा भएको वित्तीय हस्तान्तरण (आ.व. २०७७/७८)

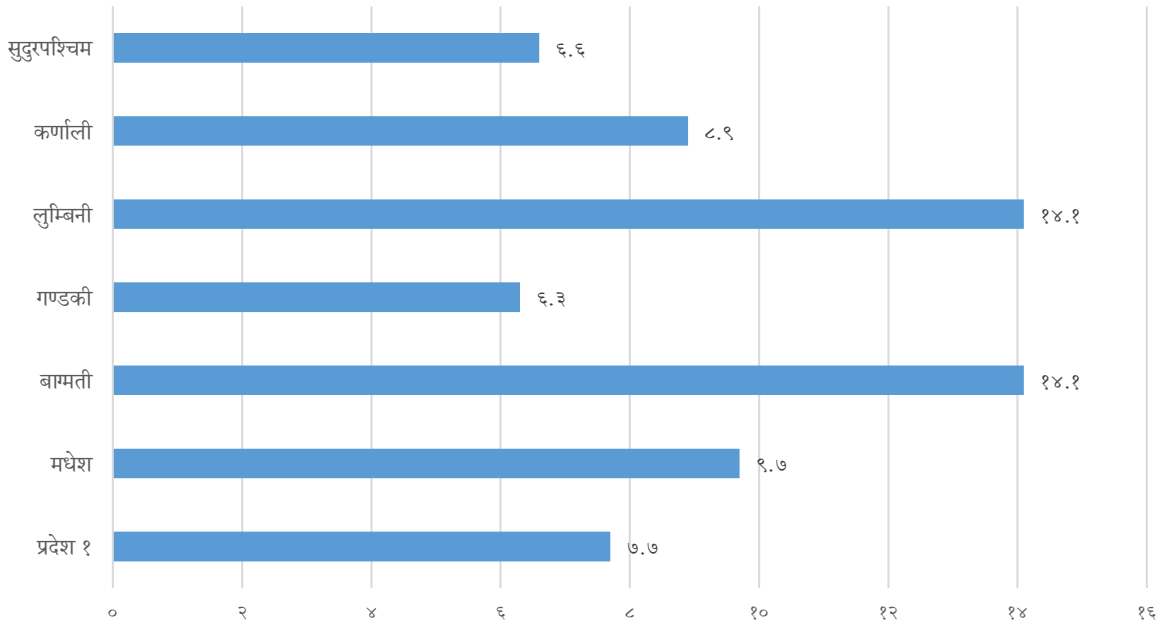
(रु. अर्बमा)

अनुदानको प्रकार	प्रदेश १	मधेश	बाग्मती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	जम्मा
समानिकरण	१.०	१.०	१.३	१.१	०.६	०.८	०.६	६.३
सशर्त	०.८	१.१	३.१	०.३	२.०	०.८	०.१	८.१
विशेष	०.०	०.८	०.३	०.२	१.०	०.४	०.५	३.२
समपुरक	१.४	०.३	२.६	०.६	१.५	१.१	१.०	८.५
कुल अनुदान	३.२	३.३	७.२	२.२	५.१	३.०	२.२	२६.२
प्रादेशिक बजेट	४०.९	३३.६	५१.४	३४.३	३६.४	३३.७	३३.९	२६४.२
प्रादेशिक बजेटमा कुल वित्तीय हस्तान्तरणको अंश	७.७	९.७	१४.१	६.३	१४.१	८.९	६.६	९.९

स्रोत: आ.व. २०७७/७८को सातै प्रदेशका बजेटहरूबाट गणना गरिएको

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा सातै प्रदेशको कुल बजेटको औसतमा ९.९ प्रतिशत बजेट स्थानीय तहहरूमा हस्तान्तरण भएकोमा बाग्मती तथा लुम्बिनी दुवै प्रदेशबाट कुल बजेटको १४.१ प्रतिशत स्थानीय तहहरूमा वित्तीय हस्तान्तरण भएको छ भने गण्डकी प्रदेशबाट सबैभन्दा न्यून ६.३ प्रतिशत मात्र वित्तीय हस्तान्तरण भएको देखिन्छ।

चार्ट १५.९: प्रदेशहरूको कुल बजेटबाट स्थानीय तहहरूमा भएको कुल वित्तीय हस्तान्तरणको अंश (प्रतिशत), २०७७/७८

स्रोत: आ.व. २०७७/७८को सातै प्रदेशका बजेटहरूबाट गणना गरिएको

१५.५.१ बैंक तथा बीमा

नेपालभरमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, वित्त कम्पनी, लघुवित्त वित्तीय संस्थाका गरी कुल ११ हजार ३९ शाखा रहेका छन्। बैंकका शाखाहरु सबैभन्दा धेरै बाग्मती प्रदेशमा २ हजार ८ सय ३४ रहेका छे भने सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा ४ सय २८ शाखा रहेका छन्। गण्डकी प्रदेशमा भने १ हजार ३८८ शाखा र प्रतिशाखा जनसंख्या १ हजार ८१५ रहेको छ।

तालिका १५.६: प्रदेशगतरूपमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखा (२०७८ असोज मसान्त)

प्रकार	वाणिज्य बैंक	विकास बैंक	वित्त कम्पनी	लघुवित्त वित्तीय संस्थ	पूर्वाधार विकास बैंक	जम्मा शाखा	अंश प्रतिशत	जनसंख्या (प्रतिशाखा)
प्रदेश नं. १	७३७	१७९	२९	८३४	०	१७७९	१६.०	२९०३
मधेश प्रदेश	५५५	८१	२९	९९५	०	१६६०	१५.०	३८१२
बागमती प्रदेश	१७०४	३०२	९९	७२९	१	२८३४	२५.६	२२२४
गण्डकी प्रदेश	५८६	१८२	३५	५८५	०	१३८८	१२.८	१८१५
लुम्बिनी प्रदेश	७२८	२२९	४२	११४७	०	२१४६	१९.४	२४७२
कर्णाली प्रदेश	१९२	१७	३	२१६	०	४२८	३.९	४११४
सुदूरपश्चिम प्रदेश	३२०	४६	६	४३२	०	८०४	७.३	३४८९
समग्र	४८२२	१०३६	२४३	४९३८	१	११०३९	१००.०	२७३२

स्रोत: नेपाल राष्ट्रबैंक, २०७८

देशभरमा बीमा कम्पनीका कुल २ हजार ९०५ शाखामध्ये सबैभन्दा धेरै बाग्मती प्रदेशमा ८०७ शाखा रहेका छन् भने सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा १८७ शाखा रहेका छन्। त्यस्तै गण्डकी प्रदेशमा जीवन बीमा प्रदायक संस्थाका १९६ शाखा र निर्जीवन बीमा प्रदायक संस्थाका १२५ गरी कुल ३२१ शाखा रहेका छन्। नेपालमा औसत बीमा संस्थाका प्रतिशाखा जनसंख्या १० हजार ४९ जना रहेकामा गण्डकी प्रदेशमा ७ हजार ७२५ रहेको छ।

तालिका १५.७: जीवन तथा निर्जीवन बीमा संस्थाका प्रदेशगत शाखा संख्या

प्रदेश	जीवन बीमा		निर्जीवन बीमा		जम्मा शाखा		प्रतिशाखा जनसंख्या
	शाखा संख्या	प्रदेशगत प्रतिशत	शाखा संख्या	प्रदेशगत प्रतिशत	शाखा संख्या	प्रदेशगत प्रतिशत	
प्रदेश नं. १	३४८	१७.७	१५८	१६.९	५०६	१७.४	९८२६
मधेश प्रदेश	२६३	१३.४	१२१	१२.९	३८४	१३.२	१५९५४
बागमती प्रदेश	४९९	२५.३	३०८	३२.९	८०७	२७.८	७५३९
गण्डकी प्रदेश	१९६	१०.०	१२५	१३.४	३२१	११.०	७७२५
लुम्बिनी प्रदेश	२९३	१४.९	१२८	१३.७	४२१	१४.५	१२१७२

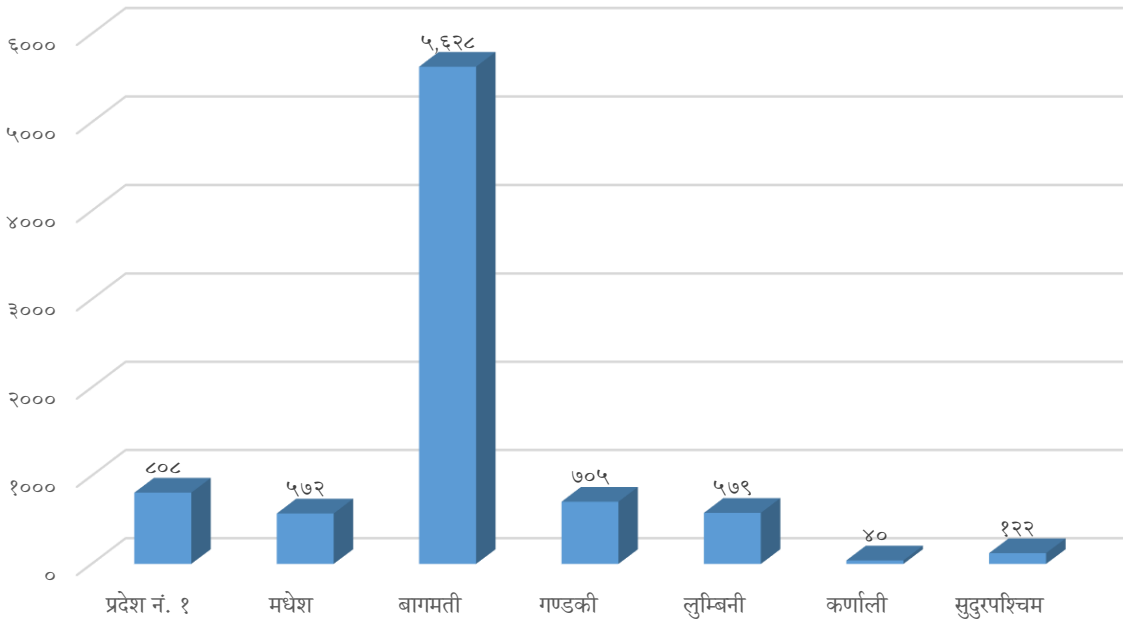
कर्णाली प्रदेश	१५०	७.६	३७	४.०	१८७	६.४	९०६४
सुदूरपश्चिम प्रदेश	२२०	११.२	५९	६.३	२७९	९.६	९७१८
जम्मा	१९६९	१००	९३६	१००	२९०५	१००	१००४९

स्रोत: बीमा समिती, २०७८

१५.५.२ उद्योग

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा दर्ता भएका उद्योगहरूको आधारमा हेर्दा बाग्मती प्रदेशमा सबैभन्दा धेरै ५ हजार ८ सय २६, प्रदेश १ मा ८०८ र त्यसपछि गण्डकी प्रदेशमा ७०५ उद्योगहरू दर्ता भएको देखिन्छ। उद्योग दर्ताको हिसाबले कर्णाली प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सबैभन्दा कम ४० उद्योगहरू मात्र दर्ता छन्।

चार्ट १५.१०: आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ सम्म प्रदेशगतरूपमा दर्ता भएका उद्योगहरू

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

उद्योगहरूको कुल पूँजीको हिसावमा पनि बाग्मती प्रदेशमा सबैभन्दा बढी अर्थात रु. ८ खर्ब ४१ अर्ब, प्रदेश १ मा ५ खर्ब २४ अर्ब र गण्डकी प्रदेशमा ४ खर्ब ४९ अर्ब लगानी भएको देखिन्छ। पूँजीको दृष्टिले सबैभन्दा कम सुदूरपश्चिम प्रदेशका उद्योगहरूमा ३९ अर्ब मात्र कुल पूँजी रहेको छ। प्रस्तावित रोजगारीको आधारमा उद्योग क्षेत्रले देशभरमा ६ लाख २८ हजार ७ सय ९५ जनालाई रोजगारी दिने प्रस्ताव परेकामा सबैभन्दा बढी बाग्मती प्रदेशमा ३ लाख ७६ हजार ९ सय ७ जना र सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा २ हजार ५ सय ७५

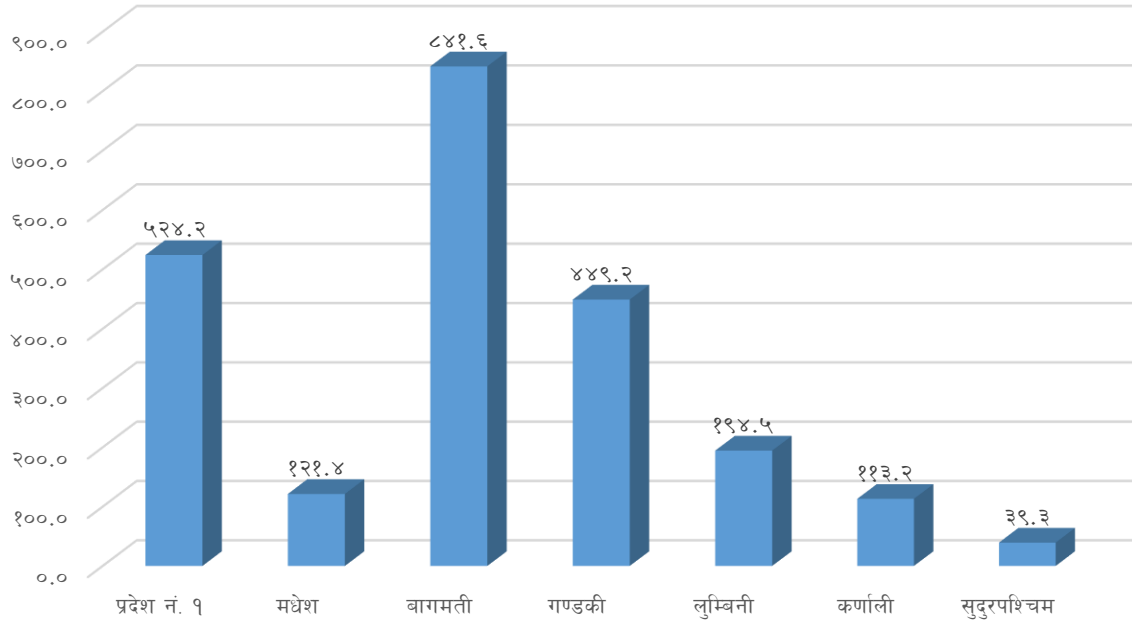
जनालाई रोजगारी दिने प्रस्ताव छ । गण्डकी प्रदेशमा ३९ हजार ९ सय ५५ जनालाई रोजगारी उपलब्ध गराउने प्रस्ताव छ ।

तालिका १५.८: प्रदेशगतरूपमा दर्ता भएका उद्योगहरू, कुल पूँजी तथा प्रस्तावित रोजगारी (वैदेशिक लगानी सहितका)

प्रदेश	आ.ब. २०७७/०७८ मा दर्ता भएका उद्योग संख्या	आ.ब. २०७७/०७८ सम्म दर्ता भएका कुल उद्योग संख्या	कुल पूँजी (रु. १० लाखमा)	प्रस्तावित रोजगारी (जना)
प्रदेश नं. १	३२	८०८	५२४,२०८.१४	८२,१९२
प्रदेश नं. २	२१	५७२	१२१,३९९.४७	५८,४५१
बागमती प्रदेश	८९	५,६२८	८४१,६१८.०३	३७६,९०७
गण्डकी प्रदेश	२६	७०५	४४९,२४२.०३	३९,९५५
लुम्बिनी प्रदेश	२८	५७९	१९४,५१५.७	५८,२१६
कर्णाली प्रदेश	०	४०	११३,२१७.६	२,५७५
सुदूर पश्चिम प्रदेश	७	१२२	३९,३३३.४१	१०,५००
जम्मा	२०३	८,४५४	२,२८३,५३३.८८	६२८,७९५

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

चार्ट १५.११ : आ.ब.२०७७/०७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका उद्योगहरूको कुल पूँजी (रु. अर्बमा)

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

१५.६ सडक

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्म नेपालको राष्ट्रिय राजमार्ग कालोपत्रे भएको कुल ६ हजार ८ सय ३७ किलोमिटरमा गण्डकी प्रदेशमा ५ सय ३० किलोमिटर पर्दछ। कालोपत्रे, ग्राभेल र कच्ची गरी कुल १३ सय सडक निर्माण भइसकेको छ भने ३२ किलोमिटर निर्माणाधीन र १९१.५ किलोमिटर सडक निर्माणका लागि प्रस्तावित रहेको छ।

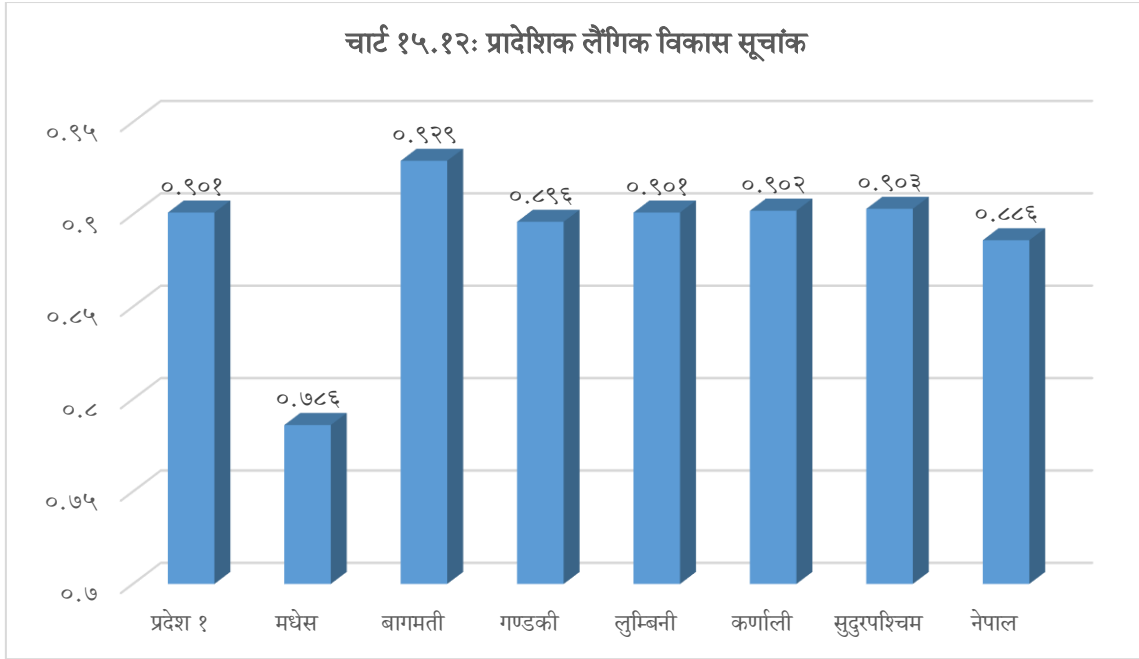
तालिका १५.९: प्रदेशगत रूपमा राष्ट्रिय राजमार्गको लम्बाइ (की.मी.)

प्रदेश	कालोपत्रे	ग्राभेल	कच्ची	जम्मा	निर्माणाधीन	प्रस्तावित
प्रदेश नं. १	१२७५	१८२.४	४३६	१८९३	२२६.९	८५५.५
मधेश प्रदेश	५४७.३	१८३.७	१८३.७	९१४.७	०	१५८.५
बागमती	१३६०	२६८.९	२६१.१	१८९०	३३	४०६.१
गण्डकी	५३०.२	७५.२	६९४.६	१३००	३२	१९१.५
लुम्बिनी	१४२९	१६५.१	७९१.१	२३८५	९४.३	७२.६
कर्णाली	६६४.५	१६१	६१५.७	१४४१	२१	६७१.४
सुदूरपश्चिम	१०३१	८०.१	२४३.९	१३५५	८०	६९४.६
जम्मा	६८३७	१११६	३२२६	१११७९	४८७.२	३०५०.१

स्रोत: सडक विभाग, SSRN Report 2020/21

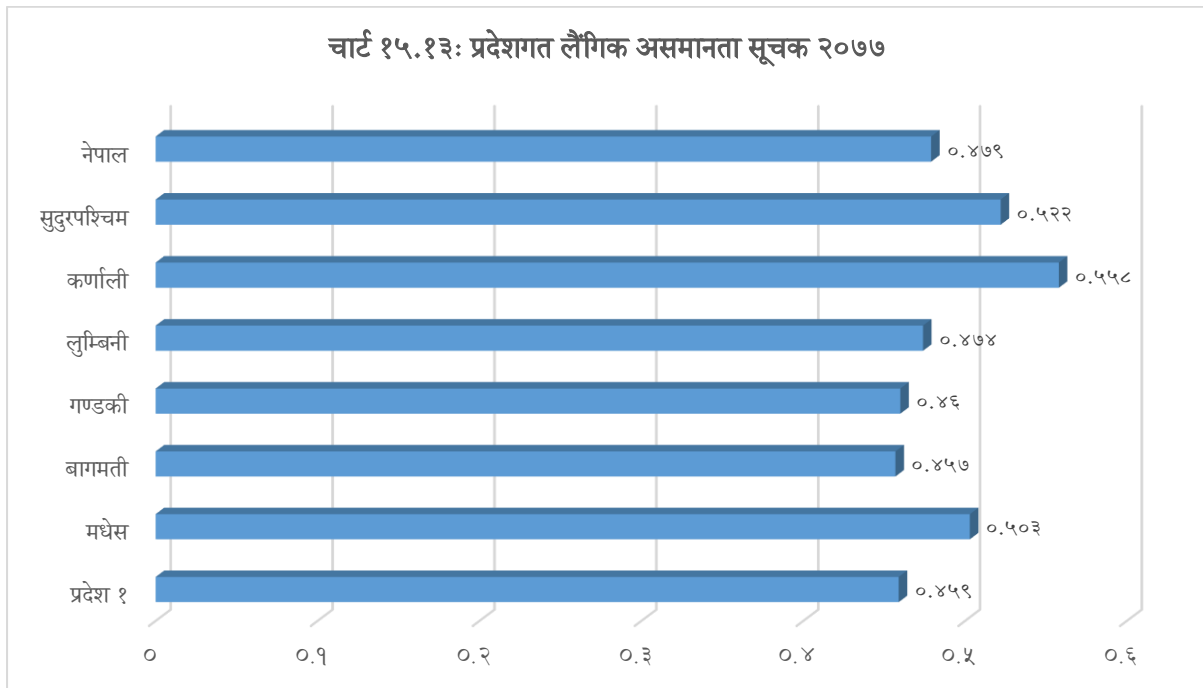
१५.७ मानव विकास तथा लैंगिक विकास

नेपालको लैंगिक विकास सूचांक ०.८८६ रहेको छ भने प्रादेशिक रूपमा बाग्मती प्रदेशको सबैभन्दा उच्च ०.९२९ र मधेश प्रदेशको सबैभन्दा कम ०.७८६ रहेको छ। गण्डकी प्रदेशको लैंगिक विकास सूचांक ०.८९६ रहेको छ जुन मधेश प्रदेश र समग्र नेपालको भन्दा उच्च रहेको छ भने अन्य प्रदेशहरूको भन्दा कम छ। यस आधारमा पनि लैंगिक विकासको लागि गण्डकी प्रदेशले विशेष जोड दिनु आवश्यक छ।

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७७

नेपालको मानव विकास सूचांक २०७७ का अनुसार नेपालको लैंगिक असमानता सूचांक ०.४७९ रहेको छ भने प्रादेशिक रुपमा कर्णाली प्रदेशको सबैभन्दा उच्च ०.५५८ र बाग्मती प्रदेशको सबैभन्दा कम ०.४५७ रहेको छ । गण्डकी प्रदेशको लैंगिक असमानता सूचांक ०.४६० रहेको छ ।

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७७

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८, राष्ट्रिय जनगणना, प्रारम्भिक नतिजा २०७८

केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५, राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण, २०७५

केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८, राष्ट्रिय जनगणना, २०६८

नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८, देशको वर्तमान आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति (आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पाँच महिनाको तथ्यांकमा आधारित) आर्थिक अनुसन्धान विभाग, काठमाडौं

पर्यटन क्षेत्रको श्वेतपत्र, २०७४, होटल एसोसिएसन नेपाल

प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, २०७७, प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, (२०७६/७७-२०८०/८१) प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश

महालेखा परीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन, २०७८, महालेखा परीक्षकको कार्यालय काठमाडौं

राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७८, बहुआयामिक गरिबी सूचांक २०७८

राष्ट्रिय योजना आयोग, खाद्यसुरक्षा एटलास, २०७६,

शिक्षा तथा मानव विकास स्रोत केन्द्र, २०७७, सानोठिमी भक्तपुर

साक्षर गण्डकी प्रदेश घोषणा प्रतिवेदन, २०७८, शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश पोखरा

श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, २०७७, नेपाल श्रम आप्रवासन प्रतिवेदन, २०७७

सहकारी विभाग, २०७७, सहकारी फलक, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, काठमाडौं

अनुसूची १.१
गण्डकी प्रदेश तथा कुल नेपालको वार्षिक मुल्य अभिवृद्धि, औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार (प्रचलित मुल्यमा)

(रु. दश लाखमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			कुल नेपालको		
	२०७५/७६	२०७६/७७*	२०७७/७८**	२०७५/७६	२०७६/७७*	२०७७/७८**
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	८१३२७	८६२५५	९१८८४	८३२८८७	९०५३४४	९६४४२९
खानी तथा उत्खनन्	२६९७	२४९४	२६२७	२१९९९	२०४४३	२१५३१
उत्पादनमूलक उद्योग	१११२५	१००७३	१०९२७	१९२२३०	१७३८६१	१८९६५७
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	१०४०२	१३०३९	१३११३	३३८५९	४२५४५	४५७८२
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	१६१८	१६५०	१६८०	१९७२४	२०१२४	२०४८१
निर्माण	३२०२२	२७६९०	२८६५४	२३४२६१	२०४८६२	२११९९४
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	२८०९५	२६४५५	२९७८७	५४३०४५	५१९५६५	५८५०१४
यातायात तथा भण्डारण	१५४०५	१२७७९	१४४६७	२१५७९७	१७९०११	२०२६६२
आवास तथा भोजन सेवा	१३२६५	८८१३	१०२००	७५६५०	५०२६१	५८१७३
सूचना तथा सञ्चार	८०७६	८४०८	८८२६	७४१२२	७७१६७	८१००५
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	१५९४७	१७४८६	१९१०१	२०७१३४	२३५२५४	२५६९८३
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१५६२९	१६७५५	१८६०८	२९५७१५	३१७०११	३५२०६८
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	२००६	२१६१	२४३६	३२७२३	३५२४१	३९७२९
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	१०१३	१०८१	११२९	२५४७१	२७१९२	२८४०५
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	२६४००	३३३५०	३४७२२	२१८५७१	२७६११०	२८७४६८

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			कुल नेपालको		
	२०७५/७६	२०७६/७७*	२०७७/७८**	२०७५/७६	२०७६/७७*	२०७७/७८**
शिक्षा	२४०९९	२७६२२	२८७७२	२५१५८६	२८८४५९	३००३५८
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	५७०६	६९१५	७४१०	४९७७६	६०३२८	६४६४३
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लागि गरिने उत्पादनहरू आदि)	१४९२	१७७८	१९०५	१७९३३	२१३६४	२२८९२
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा)	२९६३२३	३०४८०२	३२६२४८	३३४२४८१	३४५४१४०	३७३३२७४
खुद वस्तु तथा सेवा उत्पादन कर	४४५०५	३९६५४	४५९१५	५१६४५०	४६०५६१	५३३०४७
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	३४०८२७	३४४४५६	३७२१६३	३८५८९३१	३९१४७०१	४२६६३२२

*संशोधित **प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

अनुसूची १.२ औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुल गार्हस्थ उत्पादनको संरचना

(प्रचलित मूल्यमा, प्रतिशत)

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			कुल नेपालको		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२७.४	२८.३	२८.२	२४.९	२६.२	२५.८
खानी तथा उत्खनन्	०.९	०.८	०.८	०.७	०.६	०.६
उत्पादनमूलक उद्योग	३.८	३.३	३.३	५.८	५.०	५.१
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	३.५	४.३	४.०	१.०	१.२	१.२
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	०.५	०.५	०.५	०.६	०.६	०.५
निर्माण	१०.८	९.१	८.८	७.०	५.९	५.७
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	९.५	८.७	९.१	१६.२	१५.०	१५.७
यातायात तथा भण्डारण	५.२	४.२	४.४	६.५	५.२	५.४
आवास तथा भोजन सेवा	४.५	२.९	३.१	२.३	१.५	१.६
सूचना तथा सञ्चार	२.७	२.८	२.७	२.२	२.२	२.२
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	५.४	५.७	५.९	६.२	६.८	६.९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	५.३	५.५	५.७	८.८	९.२	९.४
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	०.७	०.७	०.७	१.०	१.०	१.१
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	०.३	०.४	०.३	०.८	०.८	०.८
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	८.९	१०.९	१०.६	६.५	८.०	७.७

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			कुल नेपालको		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
शिक्षा	८.१	९.१	८.८	७.५	८.४	८.०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१.९	२.३	२.३	१.५	१.७	१.७
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लायि गरिने उत्पादनहरू आदि)	०.५	०.६	०.६	०.५	०.६	०.६
जम्मा	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०
औसत वृद्धि (आधार मुल्यमा)	६.७	-१.६	३.६	६.४	-२.१	४.०
औसत वृद्धि (खरिदकर्ताको मुल्यमा)	६.९	-१.७	३.६	६.७	-२.१	४.०

* संशोधित ** प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

अनुसूची १.३
कुल मूल्य अभिवृद्धि (औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार), प्रदेशगत तुलना आ.व. २०७७/७८

(प्रचलित मूल्यमा, रु. दशलाखमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेश	बाग्मती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	नेपाल
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२०७७३०	१९१९०९	१६२३०४	९१८८४	१६७७४८	५०११२	९२७४२	९६४४२९
खानी तथा उत्खनन्	२९२८	३०७९	७१९१	२६२७	३४४५	८१८	१४४३	२१५३१
उत्पादनमूलक उद्योग	४११५४	२६८२९	६८२७१	१०९२७	३०४६३	१६४०	१०३७५	१८९६५७
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	९१४०	२७४४	१४९०९	१३११३	३३५३	५२३	२०००	४५७८२
पानी, आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	३४५८	३८८६	४७७०	१६८०	३७५८	११५४	१७७६	२०४८१
निर्माण	३८८७९	२१०५३	५३९४६	२८६५४	३७०३७	१२१२२	२०३०४	२११९९४
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	६०५९५	७१३९३	३३०५८०	२९७८७	५९०९४	१०००१	२३५६३	५८५०१४
यातायात तथा भण्डारण	२५७७५	२६१३६	९५७४२	१४४६७	३०२४३	३२०८	७०९०	२०२६६२
आवास तथा भोजन सेवा	८६३७	२७८६	२३१२४	१०२००	६९०३	३२६५	३२५८	५८१७३
सूचना तथा सञ्चार	१३५४३	१३७३८	२५३००	८८२६	१२७१७	२३०४	४५७७	८१००५
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	२३२४६	१७१६५	१६३२२२	१९१०१	२५८०१	२२६८	६१८०	२५६९८३
घरजग्गा कारोबारको सेवा	४४१९४	१४८०२	२३८०९५	१८६०८	२६००९	२९६०	७४०१	३५२०६८
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	३७५४	२१४८	२६४५९	२४३६	३१२८	५७८	१२२६	३९७२९
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	२०१५	१९४६	२०७२७	११२९	१९४८	२८५	३५५	२८४०५
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	४३१५०	४११४६	५१७६८	३४७२२	४८२६४	३१९४४	३६४७४	२८७४६८
शिक्षा	४६९८६	४९४६८	६३५३६	२८७७२	५२९१५	२३४९८	३५१८२	३००३५८
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	११११४	८१०७	१६६३८	७४१०	१०८५८	४३६१	६१५७	६४६४३

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	नेपाल
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लायि गरिने उत्पादनहरू आदि)	४०४१	२२४१	१०२३५	१९०५	२६३०	७७५	१०६५	२२८९२
कुल गार्हस्थ उत्पादन (आधार मूल्यमा)	५९०३४०	५००५७५	१३७६८१४	३२६२४८	५२६३१२	१५१८१६	२६११६८	३७३३२७४
खुद वस्तु तथा सेवा उत्पादन कर	७३२६०	६१०८९	२३०८३६	४५९१५	६९२६१	१९९४२	३२७४४	५३३०४७
कुल गार्हस्थ उत्पादन	६६३६००	५६१६६४	१६०७६५१	३७२१६३	५९५५७३	१७१७५९	२९३९१३	४२६६३२२

* संशोधित ** प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

अनुसूची १.४
वार्षिक कुल गार्हस्थ उत्पादनको प्रदेशगत संरचना प्रदेशगत तुलना २०७७/७८

(प्रचलित मुल्यमा, प्रतिशत)

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेश	बाग्मती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदुरपश्चिम	नेपाल
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२१.५	१९.९	१६.८	९.५	१७.४	५.२	९.६	१००.०
खानी तथा उत्खनन्	१३.६	१४.३	३३.४	१२.२	१६.०	३.८	६.७	१००.०
उत्पादनमूलक उद्योग	२१.७	१४.१	३६.०	५.८	१६.१	०.९	५.५	१००.०
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	२०.०	६.०	३२.६	२८.६	७.३	१.१	४.४	१००.०
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरु	१६.९	१९.०	२३.३	८.२	१८.३	५.६	८.७	१००.०
निर्माण	१८.३	९.९	२५.४	१३.५	१७.५	५.७	९.६	१००.०
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	१०.४	१२.२	५६.५	५.१	१०.१	१.७	४.०	१००.०
यातायात तथा भण्डारण	१२.७	१२.९	४७.२	७.१	१४.९	१.६	३.५	१००.०
आवास तथा भोजन सेवा	१४.८	४.८	३९.८	१७.५	११.९	५.६	५.६	१००.०
सूचना तथा सञ्चार	१६.७	१७.०	३१.२	१०.९	१५.७	२.८	५.७	१००.०
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	९.०	६.७	६३.५	७.४	१०.०	०.९	२.४	१००.०
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१२.६	४.२	६७.६	५.३	७.४	०.८	२.१	१००.०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	९.४	५.४	६६.६	६.१	७.९	१.५	३.१	१००.०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	७.१	६.९	७३.०	४.०	६.९	१.०	१.३	१००.०
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	१५.०	१४.३	१८.०	१२.१	१६.८	११.१	१२.७	१००.०

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेश	बाग्मती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	नेपाल
शिक्षा	१५.६	१६.५	२१.२	९.६	१७.६	७.८	११.७	१००.०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१७.२	१२.५	२५.७	११.५	१६.८	६.७	९.५	१००.०
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लायि गरिने उत्पादनहरू आदि)	१७.७	९.८	४४.७	८.३	११.५	३.४	४.७	१००.०
औसत	१५.६	१३.२	३७.७	८.७	१४.०	४.०	६.९	१००

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

अनुसूची: १.५
औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको प्रदेशगत संरचनाप्रदेशगत तुलना २०७७/७८

(प्रचलित मुल्यमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेश	बाग्मती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदुरपश्चिम	नेपाल
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	३५.२	३८.३	११.८	२८.२	३१.९	३३.०	३५.५	२५.८
खानी तथा उत्खनन्	०.५	०.६	०.५	०.८	०.७	०.५	०.६	०.६
उत्पादनमूलक उद्योग	७.०	५.४	५.०	३.३	५.८	१.१	४.०	५.१
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	१.५	०.५	१.१	४.०	०.६	०.३	०.८	१.२
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरु	०.६	०.८	०.३	०.५	०.७	०.८	०.७	०.५
निर्माण	६.६	४.२	३.९	८.८	७.०	८.०	७.८	५.७
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	१०.३	१४.३	२४.०	९.१	११.२	६.६	९.०	१५.७
यातायात तथा भण्डारण	४.४	५.२	७.०	४.४	५.७	२.१	२.७	५.४
आवास तथा भोजन सेवा	१.५	०.६	१.७	३.१	१.३	२.२	१.२	१.६
सूचना तथा सञ्चार	२.३	२.७	१.८	२.७	२.४	१.५	१.८	२.२
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	३.९	३.४	११.९	५.९	४.९	१.५	२.४	६.९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	७.५	३.०	१७.३	५.७	४.९	१.९	२.८	९.४
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	०.६	०.४	१.९	०.७	०.६	०.४	०.५	१.१
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	०.३	०.४	१.५	०.३	०.४	०.२	०.१	०.८
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	७.३	८.२	३.८	१०.६	९.२	२१.०	१४.०	७.७

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	नेपाल
शिक्षा	८.०	९.९	४.६	८.८	१०.१	१५.५	१३.५	८.०
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१.९	१.६	१.२	२.३	२.१	२.९	२.४	१.७
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लायि गरिने उत्पादनहरू आदि)	०.७	०.४	०.७	०.६	०.५	०.५	०.४	०.६
समग्रमा	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०
औसत वृद्धि (आधार मुल्यमा)	३.५	३.५	४.६	३.६	३.८	३.८	३.६	४.०
औसत वृद्धि (खरिदकर्ताको मुल्यमा)	३.६	३.५	४.७	३.६	३.९	३.६	३.४	४.०

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

अनुसूची: १.६
राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क
(आधार वर्ष: २०७१/७२ . १००)

महिना	२०७४/७५		२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	मूल्य सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	मूल्य सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	मूल्य सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	मूल्य सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन
साउन	११८.३	२.३	१२३.३	४.२	१३१.९	७.०	१३६.५	३.५
भदौ	११९.४	३.४	१२४.०	३.९	१३१.७	६.२	१३७.६	४.५
असोज	११९.२	३.१	१२४.८	४.७	१३२.६	६.२	१३७.६	३.८
कात्तिक	१२०.६	३.९	१२५.६	४.१	१३२.८	५.८	१३८.२	४.१
मंसिर	११९.९	४.२	१२४.४	३.७	१३२.५	६.६	१३६.४	२.९
पुष	११८.५	४.०	१२३.९	४.६	१३२.४	६.८	१३७.१	३.६
माघ	११९.०	५.०	१२४.२	४.४	१३२.८	६.९	१३६.३	२.७
फागुन	११९.१	६.०	१२४.१	४.२	१३२.४	६.७	१३६.४	३.०
चैत	११९.५	५.३	१२४.८	४.४	१३३.२	६.७	१३७.४	३.१
बैशाख	१२०.०	४.१	१२६.३	५.३	१३३.७	५.८	१३८.५	३.७
जेठ	१२०.३	४.१	१२७.७	६.२	१३३.५	४.५	१३९.१	४.२
असार	१२१.३	४.६	१२८.६	६.०	१३४.७	४.८	१४०.३	४.२
बार्षिक	११९.६	४.२	१२५.१	४.६	१३२.८	६.२	१३७.६	३.६

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

अनुसूची: २.१

जिल्लागत वित्तीय विवरण

विवरण	गोर्खा			मनाङ			मुस्ताङ		
	२०७६ आसर मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ आसर मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ आसर मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
निक्षेपकर्ताको संख्या	२३२४९९	२९५७६९	३२७२८०	१०२८४	१३११७	१५१४६	२८८४६	३२८९५	३८०५८
विपन्न वर्ग कर्जा (रु. दश लाखमा)	३८५.०६	८४६.५५	१,८२४.८०	३.९७	१४.९२	४९.३६	३१.८४	३८.३९	१८०.७६
पुनरकर्जा (रु. दश लाखमा)	९.३७	७.७१	२८०.९०	-	-	२२.८३	-	-	५६.२३
सहुलियतपूर्ण कर्जा (रु. दश लाखमा)	११८.०२	२४९.१५	९१६.०७	३.०१	७.१३	६०.७३	१२.२०	७८.२२	२५६.७३
प्राथमिकता प्राप्त कर्जा (रु. दश लाखमा)	७९९.७९	१,११०.२१	२,२९९.६१	१२४.०३	१२४.६६	१५४.७८	२१७.६६	२२४.४३	३५२.००
ऋणीहरूको संख्या	८,५३६.००	१०,६८७.००	१०,७२७.००	४६०.००	५८७.००	६६२.००	६०६.००	६९९.००	९६६.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Registered)	६३०.००	१,८२६.००	१,१५५.००	३.००	३.००	३.००	७.००	६.००	७.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Active)	३००.००	१,३४४.००	७९८.००	३.००	३.००	३.००	७.००	६.००	७.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

जिल्लागत वित्तीय विवरण

विवरण	म्याग्दी			कास्की			लमजुङ		
	२०७६ आसर मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ आसर मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ आसर मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
निक्षेपकर्ताको संख्या	१३७६३३	१५३३७२	१७८६६२	१११२२४९	१४१६९३४	१५६८४०८	१७५७०५	२४२२०६	२७३५९९
विपन्न वर्ग कर्जा (रु. दश लाखमा)	१५३.५	२८७.३	७४२.९६	२,९९९.५८	६,५२०.६१	११,२१६.११	७२१.६४	९७९.३९	१,२९६.६८
पुनरकर्जा (रु. दश लाखमा)	-	-	४०२.६१	८४७.६४	२७८.७५	७,३१२.५६	१.४४	१.२९	५६६.२६
सहुलियतपूर्ण कर्जा (रु. दश लाखमा)	४३.५१	१५५.४८	७८८.६६	१,०७२.६१	२,८९०.९३	९,८२४.७३	८२.८२	१७३.१२	१,२४५.४६
प्राथमिकता प्राप्त कर्जा (रु. दश लाखमा)	३९२.४५	५२१.५७	१,२८५.७९	१२,१२२.८६	२२,२२०.९१	३२,५९६.७८	९६५.७६	१,२६०.७८	२,८६४.५६
ऋणीहरूको संख्या	८,२१८.००	८,३११.००	८,१८७.००	७०,४६८.००	८४,९६५.००	९०,३३१.००	११,१३५.००	१२,७४५.००	१३,३२२.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Registered)	१,८३४.००	३,५८२.००	२,५१४.००	९,६२९.००	१६,५०६.००	८,६८०.००	१,३४६.००	१,९५४.००	३,४६३.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Active)	१,३५२.००	३,०५७.००	२,०२२.००	९,१०९.००	१५,४३९.००	८,१७५.००	१,२९०.००	१,८८२.००	३,३८७.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

जिल्लागत वित्तीय विवरण

विवरण	तनहुँ			नवलपरासी (पूर्व)			स्याङ्जा		
	२०७६ आस मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ आस मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ आस मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
निक्षेपकर्ताको संख्या	३५६८०५	५०७०८९	५५९६७६	२२०८१७	३०५३१२	३६७०८४	२६२०६४	२८८६२६	३२३३७६
विपन्न वर्ग कर्जा (रु. दश लाखमा)	१,२९७.४२	३,९८४.०५	५,४०३.७१	९४४.६५	२,३६८.६०	३,३९३.८३	६८५.७१	२,३३५.८९	३,३५०.१३
पुनरकर्जा (रु. दश लाखमा)	२.४०	८.०४	१,०९४.७९	-	-	७३०.२९	३.७८	३.३६	६५२.७८
सहुलियतपूर्ण कर्जा (रु. दश लाखमा)	२९०.४९	७१७.४८	३,३१०.७६	५२०.७१	१,३०४.२७	३,४९२.९८	१२३.९८	३९४.१७	१,५२३.८६
प्राथमिकता प्राप्त कर्जा (रु. दश लाखमा)	१,६२०.५९	३,०८३.७६	७,२८१.५६	१,९०६.७२	४,०५६.०४	९,५१६.६६	६५९.७९	१,८३२.५२	४,२३४.०९
ऋणीहरूको संख्या	२९,७०२.००	३४,७६६.००	३६,५०७.००	१५,०३९.००	२२,७८०.००	२६,८११.००	३२,६५१.००	३०,५०६.००	३०,२२९.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Registered)	४,७०५.००	११,१४६.००	५,६७६.००	४,९३०.००	११,०७०.००	५,८५१.००	८२०.००	५,०८७.००	८९४.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Active)	४,५८३.००	१०,७४०.००	५,४१४.००	४,५५९.००	१०,४४५.००	५,५८२.००	८१६.००	५,०५४.००	८८९.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

जिल्लागत वित्तीय विवरण

विवरण	पर्वत			बाग्लुङ		
	२०७६ आसार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ आसार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
निक्षेपकर्ताको संख्या	१३५२४०	१५८०४०	१८४१३३	२४७६३१	२८७१३२	३२९१५६
विपन्न वर्ग कर्जा (रु. दश लाखमा)	१६७.१९	७०६.४८	१,०२४.८०	३४२.२३	६७९.७३	१,४११.५३
पुनरकर्जा (रु. दश लाखमा)	-	-	४०६.४१	-	१.१८	३१३.०३
सहुलियतपूर्ण कर्जा (रु. दश लाखमा)	३९.६१	१५१.८४	५८९.४७	६८.२४	१८७.०६	१,०२६.२१
प्राथमिकता प्राप्त कर्जा (रु. दश लाखमा)	५६८.९१	९६६.०४	२,०४९.८६	५६२.०२	७५४.७९	१,९२५.३३
ऋणीहरूको संख्या	८,३६८.००	९,१५९.००	९,८१०.००	११,०२०.००	११,०४९.००	११,६६४.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Registered)	५४८.००	३,१०५.००	१,३६४.००	३,७१४.००	६,६९३.००	४,८३५.००
शाखारहित बैङ्किग प्रयोगकर्ताको संख्या (Active)	५४८.००	३,०६८.००	१,३४५.००	३,१५२.००	५,९०९.००	४,४८१.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

अनुसूची: २.२
गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूको क्षेत्रगत कर्जा स्थिति

(रु. १० लाखमा)

विवरण	गोर्खा			मनाङ			मुस्ताङ		
	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
कृषि र वन सम्बन्धी	७२१.५०	८६१.३६	१,२३३.६३	३९.२३	६७.४०	१२१.२४	१५३.६९	१८०.७४	२७१.७९
माछापालन सम्बन्धी	-	२.१४	३.५९	१.००	०.९१	०.०५	१२.२४	०.८२	०.२०
कुल कृषि कर्जा	७२१.५०	८६३.५०	१,२३७.२२	४०.२३	६८.३१	१२१.२९	१६५.९३	१८१.५६	२७१.९९
खानी सम्बन्धी	३.५९	३.९०	१७.२१	-	-	-	-	-	-
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	७५.४८	६५.०६	१२५.०१	२४.६१	२३.४०	२.३९	१३.५६	१२.०७	३४.५२
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	१९१.३६	१५३.८८	१३४.८६	-	४.००	५.१६	२३.६८	११.०५	२.४५
निर्माण	१,०६०.५४	१,५६७.८५	१,७१०.७४	१६.४२	२१.३१	१०.२६	४३.११	७६.२५	५३.९१
विद्युत, म्यास तथा पानी	१.०१	३.१३	१९.४४	-	-	-	-	-	१७.९९
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक	७७.३९	६२.३२	७५.५८	-	१.०१	१.९२	८.२०	८.५१	२.९०
कुल औद्योगिक कर्जा	१,४०९.३७	१,८५६.१५	२,०८२.८४	४१.०३	४९.७२	१९.७२	८८.५६	१०७.८७	१११.७७
यातायात, भण्डारण र सञ्चार	२५४.१८	२७०.२८	१८७.४७	१८.७१	२४.८६	११.६१	९०.९३	६०.८६	३०.३३
थोक तथा खुद्रा विक्रेता	१,२८३.२४	१,४१०.२३	२,०२५.२६	१९.१६	२०.५२	२७.०७	३४.८०	४३.४७	६१.७३
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	२५४.२०	५७७.०३	१,५२०.०१	-	-	-	१३.७७	१६.०४	२२.९६
पर्यटन	८४.७०	१३९.६३	१९२.९५	१०८.३४	८९.०५	११४.०५	३५.९८	५०.३७	६७.९८
अन्य सेवा	६२.७७	६९.४१	९४.३३	२.२०	११.८९	१३.०४	११.८९	१५.८५	५.७०
उपभोग्य कर्जा	४०२.२४	५१०.२७	८४३.४४	२४.२२	२६.५०	७५.६०	५७.८६	७१.३१	११६.१९
स्थानीय सरकार	-	-	-	-	-	-	-	-	-
अन्य	१,३८७.६५	१,९६७.९७	२,३७७.७८	२८.२८	३१.८५	३७.९२	७०.६०	८६.४२	१७२.१९
कुल सेवा कर्जा	३,७२८.९९	४,९४४.८२	७,२४१.२४	२००.९१	२०४.६७	२७९.२९	३१५.८४	३४४.३२	४७७.०८
जम्मा	५,८५९.८६	७,६६४.४७	१०,५६१.३०	२८२.१७	३२२.७०	४२०.३०	५७०.३२	६३३.७६	८६०.८४

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूको क्षेत्रगत कर्जा स्थिति

(रु. १० लाखमा)

विवरण	म्यादी			कास्की			लमजुङ		
	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
कृषि र वन सम्बन्धी	३७८.१३	४७१.५४	७२२.५०	४,३९१.९९	६,२३६.८९	९,६५८.९६	७२६.०८	९०९.०५	१,४५९.७०
माछापालन सम्बन्धी	३.६५	१.१५	१.००	३७.०९	७५.२४	९५.२९	-	८.५३	७.१९
कुल कृषि कर्जा	३८१.७८	४७२.६९	७२३.५०	४,४२९.०८	६,३१२.१३	९,७५४.२५	७२६.०८	९१७.५८	१,४६६.८९
खानी सम्बन्धी	६.७६	१९.७०	१.५०	४१.११	४०.८५	१४०.७८	०.८२	०.५८	६.२१
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	२९४.९८	२८४.६२	१३६.६५	३,७२२.६४	५,९६९.९८	५,४१७.६२	८६.४४	१५८.८५	१३६.५६
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	२६३.५७	२६३.५४	२०१.३९	३,१००.४७	३,८१३.९२	४,७२५.९८	८९.६६	१५६.७२	१७४.७९
निर्माण	७५४.९४	९१५.२३	७९७.५८	१६,३५४.१६	२२,१८२.३२	२३,५६७.७६	१,०८५.९६	१,४३८.५८	१,५८१.८८
विद्युत, ग्यास तथा पानी	८.५०	१.६५	९.६०	३६४.६३	३९३.१८	७२९.७९	२.३९	१.९१	६०.२०
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक	४०.२९	६०.८१	३६.८१	८४९.४६	१,२८०.३९	१,८२४.१४	४३.७१	५६.८६	६५.५१
कुल औद्योगिक कर्जा	१,३६९.०५	१,५४५.५५	१,१८३.५२	२४,४३२.४७	३३,६८०.६५	३६,४०६.०७	१,३०८.९८	१,८१३.५०	२,०२५.१५
यातायात, भण्डारण र सञ्चार	९९.८८	३६४.०७	३२८.६२	३,६१८.५४	५,६२६.२१	४,७६०.०३	१३४.६१	१६८.९१	१५०.६४
शोक तथा खुदा विक्रेता	९८७.७३	१,२३३.६८	१,३८९.२९	१९,४७५.८५	२४,२३१.०५	३०,४३१.६४	१,२९६.४६	१,५२६.६६	२,१७६.०८
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	८१.२०	८५.०८	१८३.९१	८,४०७.६०	१२,८२१.८७	१५,८२६.१७	६५२.२७	७४९.७५	५२८.६५
पर्यटन	११९.५१	१७१.२७	२६२.५४	९,६२२.३०	१३,२९६.३८	१६,१७४.६०	२०५.०८	२१७.७२	३४२.३३
अन्य सेवा	८६.६३	८३.४३	१७४.४१	३,०९६.५०	४,४९२.४१	५,२८०.४६	९३.३८	१८३.५७	२१९.२७
उपभोग्य कर्जा	४६४.९६	५६३.४७	८३५.५५	७,४६६.३५	८,५९८.१७	१२,५०८.८९	९०६.३७	७५३.५८	१,२६९.७२
स्थानीय सरकार	-	-	-	८.९०	८.९०	८.९०	-	-	-
अन्य	२,२५३.८९	२,१०६.००	२,३३६.८२	२४,२९०.४३	३०,३७८.६४	३९,३२९.७२	१,९८१.२५	२,७८९.९८	३,१८८.२५
कुल सेवा कर्जा	४,०९३.८०	४,६०७.००	५,५११.१५	७५,९८६.४७	९९,४५३.६४	१२४,३२०.४१	५,२६९.४१	६,३९०.१७	७,८७४.९४
जम्मा	५,८४४.६३	६,६२५.२४	७,४१८.१७	१०४,८४८.०३	१३९,४४६.४१	१७०,४८०.७३	७,३०४.४७	९,१२१.२४	११,३६६.९८

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूको क्षेत्रगत कर्जा स्थिति

(रु. १० लाखमा)

विवरण	तनहुँ			नवलपरासी (पूर्व)			स्याङ्जा		
	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
कृषि र वन सम्बन्धी	१,६५१.१२	२,१३३.२१	३,४१८.१५	२,२१५.१४	२,८२०.०८	४,९०५.२७	१,४३६.८०	१,५६१.२१	२,३१६.०९
माछापालन सम्बन्धी	१६.०९	२१.०९	१९.३५	२६.७६	४०.३१	८८.२२	०.५४	१.८९	७.२१
कुल कृषि कर्जा	१,६६७.२१	२,१५४.३०	३,४३७.५१	२,२४१.९१	२,८६०.४०	४,९९३.४९	१,४३७.३४	१,५६३.१०	२,३२३.३०
खानी सम्बन्धी	५०.३५	७३.३४	८९.२१	२.७०	१०.००	२७.८१	३.१७	५.६३	१३.१८
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	४२१.०३	६७२.३३	५१४.२९	३६४.६०	८२८.६६	८१४.१६	१९९.९६	२५५.४०	३०२.१४
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	५०२.२३	६५०.८६	७४७.६०	३८०.५४	४९०.०८	६७२.८०	२६१.२२	३०४.२७	४८१.०९
निर्माण	३,८१६.२८	५,३७५.३४	५,१६३.६८	२,११२.९३	२,६६०.०७	३,१७५.६०	२,०१९.९३	२,६७७.०९	२,७७२.३०
विद्युत, ग्यास तथा पानी	२७.२९	४२.६१	११५.६३	१५.८३	२७.६०	११०.२८	६.११	९.७६	३७.१४
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक	१७३.१२	३६०.८३	३६२.८४	१६६.९४	२२६.२१	२५४.४२	१०९.३५	१३३.३६	१४४.९१
कुल औद्योगिक कर्जा	४,९९०.३०	७,१७५.३२	६,९९३.२५	३,०४३.५४	४,२४२.६२	५,०५५.०६	२,५९९.७४	३,३८५.५०	३,७५०.७५
यातायात, भण्डारण र सञ्चार	४८१.७४	७९५.१५	६५०.५५	५२८.४७	७९३.६७	७८६.८३	४४९.६३	७२६.६६	६००.४४
शोक तथा खुदा विक्रेता	३,९३९.७१	४,८०१.८९	७,०२४.५०	४,०२८.४०	५,१९१.०५	७,५६९.२२	२,५८९.१७	२,८९५.३५	३,७९०.१२
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	१,०७८.३७	२,५१७.०३	३,४८४.३९	५४४.१८	९४३.७७	१,२५७.५६	१,१५६.५४	१,४४२.४९	१,८६९.७६
पर्यटन	४६२.०४	६६७.१५	८८८.७२	३७१.४५	४८५.१२	६६८.५७	२८५.३३	२०१.५४	३२८.८८
अन्य सेवा	२४७.६१	३६१.१०	३९६.४५	४५८.४६	५१४.३६	६५०.६८	२४२.०७	२८३.०४	२८९.२३
उपभोग्य कर्जा	२,०६२.९७	१,७२९.८८	२,९५७.७०	१,१५४.१२	१,२७८.४७	१,९९२.२४	७६८.२५	१,०२६.२४	१,६५०.८८
स्थानीय सरकार	-	-	-	२५.०७	-	-	-	-	-
अन्य	४,९६४.९७	६,९५६.८७	९,२२५.७२	४,९४२.४१	७,६८०.०६	१०,९९१.२३	४,१५६.०२	४,१०५.३२	४,९५४.२५
कुल सेवा कर्जा	१३,२३७.४०	१७,८२९.०७	२४,६२८.०३	१२,०५२.५६	१६,८८६.४९	२३,९१६.३३	९,६४७.००	१०,६८०.६३	१३,४८३.५६
जम्मा	१९,८९४.९१	२७,१५८.६८	३५,०५८.७९	१७,३३८.०१	२३,९८९.५१	३३,९६४.८८	१३,६८४.०९	१५,६२९.२३	१९,५५७.६२

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूको क्षेत्रगत कर्जा स्थिति

(रु. १० लाखमा)

विवरण	पर्वत			बाग्लुङ		
	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त	२०७६ असार मसान्त	२०७७ असार मसान्त	२०७८ असार मसान्त
कृषि र वन सम्बन्धी	५९९.९५	७३१.८४	१,०७६.००	५२५.७४	६५१.९५	९५४.८५
माछापालन सम्बन्धी	०.४१	१.१६	६.०३	५.६३	६.८९	८.२१
कुल कृषि कर्जा	६००.३७	७३३.००	१,०८२.०३	५३१.३७	६५८.८४	९६३.०५
खानी सम्बन्धी	४.५०	७.२८	९.११	०.१४	-	५.१९
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	७९.३३	२३०.४६	१४४.६४	६२.७६	१८५.०८	१६०.२६
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	९३.१६	११७.४७	१२३.७९	२०२.९०	१९७.४०	२७६.७४
निर्माण	६९८.५६	८१४.०२	९४७.२९	१,६७९.३९	२,१४०.९९	२,२१४.२५
विद्युत, ग्यास तथा पानी	०.४१	१.००	१८.६०	१४.४३	१३.२२	२४.३६
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक	३४.४७	३०.८६	२७.९५	३५.१५	८३.४२	११०.९५
कुल औद्योगिक कर्जा	९१०.४३	१,२०१.०८	१,२७१.३७	१,९९४.७८	२,६२०.११	२,७९१.७५
यातायात, भण्डारण र सञ्चार	१२७.१०	३१६.८४	३०३.००	४५९.०५	६१८.९१	४७२.७३
शोक तथा खुद्रा विक्रेता	१,२९१.९९	१,५५७.३७	१,८६२.०४	१,७९०.८५	१,८८४.९७	२,६३७.१२
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	१६५.०८	४३०.६०	३४८.७१	१९९.५२	२९१.७९	४३२.६१
पर्यटन	१४०.५२	२१६.५९	२७६.९९	९२.५०	१११.७४	२५४.१७
अन्य सेवा	६५.६४	९०.७८	१२१.००	१८८.८३	१५७.९०	२०६.७३
उपभोग्य कर्जा	३२८.४८	४२१.८८	६९८.७६	८०१.३२	७८८.९१	१,३९६.३६
स्थानीय सरकार	-	-	-	-	६१.५०	-
अन्य	१,५९२.३४	१,६४३.४३	२,०९८.८१	२,८४९.५८	२,७३६.२५	२,९१८.४३
कुल सेवा कर्जा	३,७११.१४	४,६७७.४९	५,७०९.३१	६,३८१.६५	६,६५१.९६	८,३१८.१४
जम्मा	५,२२१.९४	६,६११.५८	८,०६२.७०	८,९०७.८०	९,९३०.९१	१२,०७२.९५

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

अनुसूची: २.३
गण्डकी प्रदेशको क्षेत्रगत कर्जा स्थिति

(रु. १० लाखमा)

विवरण	२०७६	प्रतिशत	२०७७ असार मसान्त	प्रतिशत	२०७८ असार मसान्त	प्रतिशत
कृषि र वन सम्बन्धी	१२८३९.३७	९९.२०	१६६२५.२८	९९.०५	२६१३८.१९	९९.१०
माछापालन सम्बन्धी	१०३.४३	०.८०	१६०.१३	०.९५	२३६.३३	०.९०
कुल कृषि कर्जा	१२९४२.८०	६.८२	१६७८५.४१	६.७९	२६३७४.५२	८.५१
खानी सम्बन्धी	११३.१४	०.२७	१६१.२८	०.२८	३१०.२१	०.५०
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	५३४५.४०	१२.६७	८६८५.९०	१५.०६	७७८८.२१	१२.६२
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	५१०८.८०	१२.११	६१६३.१८	१०.६९	७५४६.६४	१२.२३
निर्माण	२९६४२.२४	७०.२६	३९८६९.०५	६९.१२	४१९९५.२५	६८.०७
विद्युत, ग्यास तथा पानी	४४०.६१	१.०४	४९४.०७	०.८६	११४३.०२	१.८५
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक	१५३८.०७	३.६५	२३०४.५८	४.००	२९०७.९३	४.७१
कुल औद्योगिक कर्जा	४२१८८.२६	२२.२३	५७६७८.०६	२३.३४	६१६९१.२५	१९.९१
यातायात, भण्डारण र सञ्चार	६२६२.८४	४.६५	९७६६.४२	५.६६	८२८२.२५	३.७३
थोक तथा खुद्रा विक्रेता	३६७३७.३६	२७.२९	४४७९६.२४	२५.९४	५८९९४.०८	२६.६०
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	१२५५२.७५	९.३२	१९८७५.४६	११.५१	२५४७४.७५	११.४९
पर्यटन	११५२७.७५	८.५६	१५६४६.५७	९.०६	१९५७१.७८	८.८३
अन्य सेवा	४५५५.९६	३.३८	६२६३.७३	३.६३	७४५१.२९	३.३६
उपभोग्य कर्जा	१४४३७.१४	१०.७२	१५७६८.६९	९.१३	२४३४५.३३	१०.९८
स्थानीय सरकार	३३.९७	०.०३	७०.४०	०.०४	८.९०	०.००
अन्य	४८५१७.४०	३६.०४	६०४८२.७७	३५.०३	७७६३१.१२	३५.०१
कुल सेवा कर्जा	१३४६२५.१६	७०.९५	१७२६७०.२६	६९.८७	२२१७५९.५०	७१.५८
जम्मा	१८९७५६.२२		२४७१३३.७४		३०९८२५.२७	

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

अनुसूची २.४

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाका बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रमा भएको निक्षेप संकलन, कर्जा लगानी (रु. दश लाख)

विवरण	गोर्खा			मनाङ			मुस्ताङ		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
जम्मा कर्जा लगानी	५८५९.९	७६६४.५	१०५६१.३	२८२.२	३२२.७	४२०.३	५७०.३	६३३.८	८६०.८
जम्मा बचत	१९२९००.०	२७४१८१.०	३१०५७६.०	७७३२.०	११५३४.०	८३७८.०	२०७९४.०	२७२४५.०	२७०५९.०
बचत तथा कर्जा लगानी बीचको फरक	१८७०४०.१	२६६५१६.५	३०००१४.७	७४४९.८	११२११.३	७९५७.७	२०२२३.७	२६६११.२	२६१९८.२
कर्जा लगानी तथा बचतको अनुपात (प्रतिशत)	३.०	२.८	३.४	३.६	२.८	५.०	२.७	२.३	३.२

विवरण	म्याग्दी			कास्की			लमजुङ		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
जम्मा कर्जा लगानी	५८४४.६	६६२५.२	७४१८.२	१०४८४.०	१३९४४.४	१७०४८.७	७३०४.५	९१२१.२	११३६७.०
जम्मा बचत	१०२१४४.०	१३०७८७.०	१६१५८८.०	१०९३३२१.०	१४७८५६९.०	१६२५०२५.०	१३६७६४.०	२०८५०९.०	४१९११६.०
बचत तथा कर्जा लगानी बीचको फरक	९६२९९.४	१२४१६१.८	१५४१६९.८	९८८४७३.०	१३३९१२२.६	१४५४५४४.३	१२९४५९.५	१९९३८७.८	४०७७४९.०
कर्जा लगानी तथा बचतको अनुपात (प्रतिशत)	५.७	५.१	४.६	९.६	९.४	१०.५	५.३	४.४	२.७

विवरण	तनहुँ			नवलपरासी (पूर्व)			स्याङ्जा		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
जम्मा कर्जा लगानी	१९८९४.९	२७१५८.७	३५०५८.८	१७३३८.०	२३९८९.५	३३९६४.९	१३६८४.१	१५६२९.२	१९५५७.६
जम्मा बचत	३४९५६७.०	४८५७९७.०	५०५१९९.०	२४५९८६.०	३३९६९२.०	४६८२७५.०	३२३९९५.०	३८७५२७.०	३२४५६८.०
बचत तथा कर्जा लगानी बीचको फरक	३२९६७२.१	४५८६३८.३	४७०१४०.२	२२८६४८.०	३१५७०२.५	४३४३१०.१	३१०३१०.९	३७१८९७.८	३०५०१०.४
कर्जा लगानी तथा बचतको अनुपात (प्रतिशत)	५.७	५.६	६.९	७.०	७.१	७.३	४.२	४.०	६.०

विवरण	पर्वत			बाग्लुङ			गण्डकी प्रदेश		
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
जम्मा कर्जा लगानी	५२२१.९	६६११.६	८०६२.७	८९०७.८	९९३०.९	१२०७२.९	१८९७५६.२	२४७१३३.७	३०९८२५.३
जम्मा बचत	१२५९७२.०	१७०६८५.०	३४२४७५.०	२१३५२१.०	२६७४७१.०	३२९९९८.०	३०५८६८२.०	३७८१९९७.०	४५२२२५७.०
बचत तथा कर्जा लगानी बीचको फरक	१२०७५०.१	१६४०७३.४	३३४४१२.३	२०४६१३.२	२५७५४०.१	३१७९२५.१	२८६८९२५.८	३५३४८६३.३	४२१२४३१.७
कर्जा लगानी तथा बचतको अनुपात (प्रतिशत)	४.१	३.९	२.४	४.२	३.७	३.७	६.२	६.५	६.९

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७८

अनुसूची: ३.१
गण्डकी प्रदेशका सहकारीहरूको जिल्लागत विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	बाग्लुङ	२५९	४१४९२	३२६७२	७४१७	१८४८०७६५३५	७३६९९४७८००	८४९७७२८४५०	१८८६५२७०८.७	१२७३००४२५६२	७९६
२	गोर्खा	२६५	३३५०२	२४४९८	५८०००	२९५६५४०१४.८	१०४७५६३२४२	११२०१५४७१५	९०८७४११.५३	२०१०४३०६८८	२२७
३	कास्की	४७०	८२९९८	६४०३६	१४७०३६	५१०७५२५८८१	१३९८९९१८२०२	१४३२२६१३१००	७३०२१६७०४.३	१७२८४०९६९९१	२१८९
४	लमजुङ	१८६	३३४६३	२१६६४	५५१२७	३०४६९५९७२.७	१७४३३३१०४०	१८२९९०१३७५	१४६६३९२२७.६	६३४४०९९०७८	३०४
५	मनाङ	१०	८२२	३५७	११७९	१९०६६७८९	९७५४५२६	४९९४६३१७	३८६६११	१४६२२३९६९	६
६	मुस्ताङ	२८	७०६	५७९	१२८५	७३४७१४२	७१११८४९	१४५६८१५१	९०३७६	८५१९२००	४३
७	म्याग्दी	१२७	२४७७२	१०३४१	३५११३	६३६६१२३१७	३२१०४५१५१०	२७८२७५६३९९	२०९२५४९७४	३९९१६१८९६५	२८९
८	नवलपरासी	१४९	८७२९९	३३७६०	१२१०५९	७०३८१६२४४.२	३७८८६४५०८२	४३४४२२१४२९	९०९४३७१४९.१	६५२४१३०७५३	५५९
९	पर्वत	२०७	२००१४	१०६९७	३०७१	४६५१८६८२८	१००५५७३६२६	११०११७५०२७		१००२४०१५०७	३८२
१०	स्याङ्जा	३४४	४९४९२	३५०१९	८४५११	१३२३३१४१९९	४६८९४५८३६२	५७३६१३७८७९.७०	२२७९२३४६८.८	८३१०७४६८२६	७८६
११	तनहुँ	२५३	७१८२	६५७२६	१३८४०८	२७६२९६६५३१	९६३६०८८४९८	११४४९४१८३३१	१२०१४६४४७९८	२२३३१६०७०८७	८९३
१२	गण्डकी प्रदेश	३६३	१९४८८८	१७५१४४	३७००३२	८५७६७०४७९३	३९५७६७२७९५५	३७१२९४४०२६०	१५५३५५५०४	६२९४९१३६८	११६४
	जम्मा	२६६१	६४२१३०	४७४५०२	१११६६३२	२२०५०९६७२४६	८६०७४५७१६९३	८८३७८०६१४३३	१४६७३४७५६५३	८३३१३४०८९९४	७६३८

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.२
लमजुङ जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरू

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	दोर्दी गाउँपालिका	१७	२८७७	१९२२	४७९९	४१०८३४१०	२७७७७२	१०८४७५१०१	१५५४१८७६	८३१५९५८३	१२
२	मध्यनेपाल नगरपालिका	१४	६८०७	४७९१	११५९८	६८३३३८२५	४२५५९८१४६	४९७४१९१५९	२७५२४६७०	५५४२३५४९६४	४९
३	राइनास नगरपालिका	३४	४३३७	२४३२	६७६९	२२७९९८८८	१८२४६४२१३	२११९०५३६३	०	०	१९
४	बेसीशहर नगरपालिका	४७	७४५०	३३६८	१०८१८	५२५७९४३९.६९	३५५९१४०७२.२	३२२०८१४५५	९२८७१०८.५९	२४५७५१६६	१३६
५	क्व्होलासोथार गाउँपालिका	६	१३२५	१७२३	३०४८	७४४०९००	१८६०४६७५०	४३७००२३१	४६८६०१	६२१२५९९४	१२
६	दुधपोखरी गाउँपालिका	८	२०१८	११८०	३१९८	३७९९६००	८२७५९५५०	१००१८३००२	९१२३२	८	०
७	मस्युर्डादी गाउँपालिका	११	३६५२	३५४१	७१९३	३६८६५९५४	२८४८१३२१९	२३२३५५२३२	७७०४१११	२३३३२००१२	३६
८	सुन्दरबजार नगरपालिका	४९	४९९७	२७०७	७७०४	७१७९२९५६	१५४४५७३१८	३१३७८१८३२	८६०२१६२९	३९८५६३३५१	४०
जम्मा		१८६	३३४६३	२१६६४	५५१२७	३०४६९५९७२.७	१७४३३३१०४०	१८२९९०१३७५	१४६६३९२२७.६	६३४४०९९०७८	३०४

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.३
कास्की जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	पोखरा महानगर पालिका	३५६	७२१०४	५९२९१	१३१३९५	४७६४५१९३५८	१३७२४७६५९१६	१३९०३२१५८४९	६७३८३९९९४.४	१६८४५९९९८६०	१६४०
२	मादी गाउँपालिका	२४	३५५०	१०१२	४५६२	१४१५६८५८०	१५०५८६९६	३१२७५२३५	१०९३०००	१५३५८००	२९
३	माछापुछ्रे गाउँपालिका	४०	२१९५	७१३	२९०८	५५६७८८६४	४५५२३६६३	७९०१९६८०	५२२८८४४	१४९६१९३६३	१९
४	रुपा गाउँपालिका	२०	४२८	४७५	९०३	१४५६५४००	०	०	०	०	०
५	अन्नपूर्ण गाउँपालिका	३०	४७२१	२५४७	७२६८	१३११९३६७९	२०४५६९९२७.४	३०९१०२३३६	५००५४८६५.८८	२८६९४१९६८.२	५०१
जम्मा		४७०	८२९९८	६४०३८	१४७०३६	५१०७५२५८८१	१३९८९९१८२०२	१४३२२६१३१००	७३०२१६७०४.३	१७२८४०९६९९१	२१८९

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.४

गोरखा जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	भीमसेनथापा गाउँपालिका	३६	३७४७	२९१६	६६६३	२२८७१०१	३२२९६३९९	७२६२४११२	१८५५५२६	५९५२४६८	९
२	अजिरकोट गाउँपालिका	११	२२५९	१००	३२८०	१६३६१६००	१५५९३३११८	५५४१९१६३	१२८१३८५९	३३३७४०४७९	१२
३	चुननुव्री गाउँपालिका	२	५९	११७	१७६	६६९०००	८०९२१३१	८०१८९००	६५०१८	१६८४५०४९	१
४	आरुघाट गाउँपालिका	१९	५७४९	३६९२	९४४१	६९९८८२२२	५७२०१३१२०	५१२७३२७४४	११४५३१४८	८०३९६१५२२	३७
५	पालुडटार नगरपालिका	४५	३८०७	१५५५	५३६२	३६१९१९००	१२६०५५२४६.१	१६८७३६८५६.८	७६१८५३६.५४	२१८०४५४२६.७	२६
६	गोरखा नगरपालिका	५८	४६९७	९४४७	१४१४४	९८३४६११२.८४	१६०५२५४	०	०	०	०
७	धार्चे गाउँपालिका	१४	३३२	२३९	५७१	३०७३६५६	९११४१४४	११४१८४५०	२२४९४३६	७५०८३४३	३
८	बारपाक सुलिकोट गाउँपालिका	२७	४३८३	१४२९	५८१२	१६८५६२६०	६९६०१४८२	१०७५५०१४५	१०११४८६२.७५	९४४०६७३६	१०८
९	गण्डकी गाउँपालिका	२४	२८७७	२०५६	४९३३	१३३७६०४५	३३५८९६७०	६४५४१०९६	२६२९०४८५.२४	७९३६९८३२	२०
१०	सिरानचोक गाउँपालिका	२०	५५९२	२०२६	७६१८	१७९२०११८	३९२५९६७८	११९११३२४८	१८४१३२६०	४५०६००८३२	११
जम्मा		२६५	३३५०२	२४४९८	५८०००	२९५६५४०१४.८	१०४७५६३२४२	११२०१५४७१५	९०८७४१३१.५३	२०१०४३०६८८	२२७

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.५

बाग्लुङ जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	वडिगाड गाउँपालिका	६	१७७०	२६५२	४४२२	५६३८०८७०	१९५६००७८	१७३७२३३७८	२८१३७५२९	१६६१९१२४१	१५
२	ताराखोला गाउँपालिका	१४	१७७६	१८७०	३६४६	१४३९२.५	११६२०८	११०८७०	१०९७	१३०९४९.५	११
३	बाग्लुङ नगरपालिका	५०	१७५१८	१४९३६	३२४५४	९५५०५५०३७	४६१६०८८६३९	५१९०९९६९५५	१०९३५९०६७	८२०८८१८८६६	३१५
४	वरेड गाउँपालिका	९	६३५७	५४०२	११७५९	२२०३६७७००	११२३७४७४४६	९१७६६३१०५	२६६१४२९८	१५३१४८५७१७	६१
५	निसीखोला गाउँपालिका	१६	१२८७	७१४	२००१	३०९६३१८८	५५६१९६१८	६८५८१२५६	१०३३९५४१.७	८६०६८७८४	०
६	गल्कोट नगरपालिका	५६	२५९३	९८३	३५७६	३३२२९४८००	९७५१४६२०३	४६३८१८६२१	०	२४१०४६८६	१३
७	तमानखोला गाउँपालिका	६	२४	८०	१४४	५६४६२९७	८४४४४६४	६५११०३०	१०९०२२०	०	४
८	ढोरपाटन नगरपालिका	१४	१९८	२८३	४८१	२०३९८०००	०	०	०	०	०
९	जैमिनी नगरपालिका	२४	३९०१	१९५६	५८५७	३४९७४१५०	१०३२०५९४३	१२८०९५३३९	२८३९५७७	१५७९६०२०१	२५
१०	काठेखोला गाउँपालिका	४६	६०२८	३८०३	९८३१	१९१९८२१००	२९१९७८५६०.५	१५४८२२७८९६	१०२७१३७९	२५५५२८२११७	३५२
जम्मा		२५९	४१४९२	३२६७९	७४१७	१८४८०७६५३५	७३६९९४७८००	८४९७७२८४५०	१८८६५२७०८.७	१२७३००४२५६२	७९६

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.६
मनाङ जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	नार्पाभूमी गाउँपालिका	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२	मनाङडिडियाङ गाउँपालिका	३	१८१	१७२	३५३	१११२०१००	४२७४३१	४१८९०९००	७७९३७	५१३९२५४७	५
३	चामे गाउँपालिका	४	२९९	१८५	४८४	६६३३४००	५७९५८७९	४१७५३७८	३०८६७४	८६८३१४२२	०
४	नासौँ गाउँपालिका	३	३४२	०	३४२	१३१३२८९	३५३१२१६	३८८००३९	०	८००००००	१
जम्मा		१०	८२२	३५७	११७९	१९०६६७८९	९७५४५२६	४९९४६३१७	३८६६११	१४६२२३९६९	६

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.७
मुस्ताङ जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	घरपञ्चोड गाउँपालिका	१२	१५४	२३२	३८६	५१७२३४२	६२९४२४९	८२६९९९१	३०३७६	१८८५३१५	३१
२	बारागुड मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	५	७४	११७	१९१	०	०	०	०	०	०
३	थासाङ गाउँपालिका	५	४१३	११९	५३२	२२४८००	८१७६००	६२९८१६०	६००००	६६३३८८५	११
४	लोधेकरदामोदरकुण्ड गाउँपालिका	५	५४	७९	१३३	१९५००००	०	०	०	०	०
५	लोमन्थाङ गाउँपालिका	१	११	३२	४३	०	०	०	०	०	०
जम्मा		२८	७०६	५७९	१२८५	७३४७७४२	७१११८४९	१४५६८१५१	९०३७६	८५१९२००	४३

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.८
नवलपुर जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	गैंडाकोट नगरपालिका	२८	२३१००	१५४७०	३८५७०	३०३२४४३००	१८५१७०४७९४	१६६७६८६९४४	८२९५३४१०	२२९५०५०१९३	२२८
२	बुलिडटार गाउँपालिका	१२	४७८९	१३४८	६१३७	१७५२५५००.२	६६४४१५२५.६१	१००५१८४४६.२	१७०३५६०	१७७८२८९७७	२३
३	हुप्सेकोट गाउँपालिका	१२	१०८३५	३३३०	१४१६५	७३५७३६२०	४४५८६६८९२.२	७३८९६३०२२	२८०८६६७७.९९	३१०५१३७७.८	६१
४	कावासोती नगरपालिका	३१	१०८९९	३४९९	१४३९८	९०१४६९००	३२७६९०९५९	४२१९८०३८०	१७४६१५३०	२८३१७९४१	७२
५	बौदीकाली गाउँपालिका	५	२७८५	११००	३८८५	३२०९८१००	१०९१८५९५९	१६७५४३६९४	१६२४१९९	१०९१६१७०९१	२०
६	मध्यबिन्दु नगरपालिका	३१	१४३३६	२२८६	१६६२२	७५८६७८८६	२९४७३३७१५	३७०६०१६०१	७४१२३६४४८	१४८२४७२८९६	८४
७	विनयी त्रिवेणी नगरपालिका	१०	५४२८	२८२	५७१०	१३१०५६००	३०६३३८४१	९७१९९२३१	१७८४८२६८	१०६२७१४८४	८
८	देवचुली नगरपालिका	२०	१५१२७	६४४५	२१५७२	९८२५४३३८	६६२३८७३९६.४	७७९७२८१११	१८५२३०६२.१	७७७२०६७९२.८	६३
जम्मा		१४९	८७२९९	३३७६०	१२१०५९	७०३८१६२४४.२	३७८८६४५०८२	४३४४२२१४२९	९०९४३७१४९.१	६५२४१३०७५३	५५९

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.९
पर्वत जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	मोदी गाउँपालिका	३६	३२६३	२२५६	५५१९	६१३९९४२७	३०३६०६५८.०९	९६९५५७२१	६३६३००९.२	१२२५८१७२८.५	२६
२	विहादी गाउँपालिका	२०	२४०४	५४५	२९४९	१७९९२७००	७९३२७०१	२७५४२६७२	४९१०४६५	२७६७९५९७	२०
३	फलेवास नगरपालिका	४४	२५४०	८५४	३३९४	१४८२३२००	४१२३८७५९	४७३४०७०८	१६५१६१८२.६	६३८५६८९०.६	२१
४	महाशिला गाउँपालिका	१३	३८८२	१००७	४८८९	३४९१३८८०	२२०५१२९२७	७२११३३११	१३०२२२३	४९२१७९०५.९५	१२
५	कुश्मा नगरपालिका	३५	२३३१	२३३०	४६६१	१८९८१०२००	२१८९०६७४६	३५३६३३७६९	०	०	६८
६	जलजला गाउँपालिका	३७	३८४०	३२२४	७०६४	१३९४१७२१	४८०६३९३४०.७	४९०५८४३०४	५३०१९८०२.१३	७२४२३८२९२.७	२२८
७	पैयुँ गाउँपालिका	२२	१७५४	४८१	२२३५	६८३०३००	५९८२४९४	१३००४५४२	२४०४१११	१४८२७०९२	७
जम्मा		२०७	२००१४	१०६९७	३०७११	४६५१८६८२८	१००५५७३६२६	११०११७५०२७	८४५१५७९२.९३	१००२४०१५०७	३८२

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.१०

स्याङ्जा जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	हरिनास गाउँपालिका	१४	७६९	५८६	१३५५	१८३१३६००	०	०	०	०	०
२	बिरुवा गाउँपालिका	१४	२९१८	१९५१	४८६९	४८१०९२००	१४५३३४६६८	१८८५१०७७९	२४९९४४३२	२१७०२७२८५	३८
३	आँधिखोला गाउँपालिका	२१	३२०८	१८७७	५०८५	१८५४५९००	१३२२२०३५३	१४३६२८०४४	०	१८४७७६६६८	२९
४	गल्याङ गाउँपालिका	३३	१४८४	८२३	२३०७	१९०९५२५०	१२०१३३५१	२६१८४७६७	५६३६३१	२५५८०५८१	१२
५	कालिगण्डकी गाउँपालिका	१६	५०५७	४४५३	९५१०	१९४६९११६०	५२९३८३५८३	५३३७८४१४७	६४७९४१६	४०७७४८५३	४६
६	अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	११	४०३३	२४४०	६४७३	३५३५१८००	१५१३१४८८	३३७९२२२७०	५३९३१३९५	६२१००४३६७	२९
७	फेदीखोला गाउँपालिका	२३	४२५८	४७७३	९०३१	८१९८४०३५	५१०१४५६८६	६३९१९२६८७	१४८५५५७	७०२४३०४२१	४३
८	वालिङ नगरपालिका	९५	१२९२१	९००३	२१९२४	३५४१४६९९२	१५००७६७७५५	१९१४५६०८३९	७९७६३२८५	२१९६२८९८०	२४०
९	चापाकोट नगरपालिका	३०	७२८१	४१२५	११४०६	१३५३९४३००	२२५५८१३४१	१५१४६७३०३४	३३०६३४२४	१०३५३६८०६७	११६
१०	पुतलीबजार नगरपालिका	७१	२४९	३९२	३४१	३६८१४५०९२	१०३५३६८०६७	१३८९००००	९९०९३६	१५४३६१०६६६	१८५
११	भीरकोट नगरपालिका	१६	७३१४	४५९६	११९१०	४९५३६८७०.१५	४४१५१२०७०.५	४२३७९१३१२.७	१३२८१३७८.८२	१३७७४८४०९७	४८
जम्मा		३४४	४९४९२	३५०१९	८४५११	१३२३३१४१९९	४६८९४५८३६२	५७३६१३७८८०	२२७९२३४६८.८	८३१०७४६८२६	७८६

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.११
तनहुँ जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	शुक्लागण्डकी नगरपालिका	२५	२३०७५	२९१७७	५२२५२	१११८८००५००	५३०११०३४८३	६४१९९०३९८३	११७२१००७४६५	१८१४०९११४४८	२६२
२	घिरिङ गाउँपालिका	१	८	३२	४०	९३१०००	०	०	०	०	०
३	भानु नगरपालिका	५५	३९२३	२२३१	६१५४	३३३४३६१९	२२१०९०१९४	५२०१९८२१७	११९०१५११२	१२१८४२३७४	२३
४	बन्दिपुर गाउँपालिका	१८	७७३२	५६८८	१३४२०	२१८७९२२३	७७६११९२४३	६७४५४८९१५	२१६०५२८९	०	७८
५	ऋषिङ गाउँपालिका	१	२७	२९	५६	५६००००	४००००००	०	०	१	०
६	विभाद नगरपालिका	१९	३६४८	१६८४	५३३२	४८०१९५००	९७५५१६२२	१३०३९४७५८	२५५१५५२५	२२५७४६८१५	२२
७	म्याग्दे गाउँपालिका	२४	७१८९	५०१६	१२२०५	२७५७२५३७०	९६०७०१००३	१०३४६२४९३५	५१२८५१८५	१०९९१४१०४९	६४
८	आँबुखैरेनी गाउँपालिका	१४	५६६६	४९२७	१०५९३	१७८९२२३४०	८१५४७१४६७	८२८८५९७२५	१०४०७३५	९५१३२६५८६	८६
९	देवघाट गाउँपालिका	१४	११४६	५७८	१७२४	१७५८२२०६६	२३२७३३६९	३४१७२०८६	२९६६९	३५०४४४२	७
१०	व्यास नगरपालिका	८२	२०२६८	१६३६४	३६६३२	७०८९६२९१३	१४६६७७८११७	१८०६७१५७१२	२५१४५८१८	१७८९१३४३७२	३५१
जम्मा		२५३	७१८२	६५७२६	१३८४०८	२७६२९६६५३१	९६३६०८८४९८	११४४९४१८३३१	१२०१४६४४७९८	२२३३१६०७०८७	८९३

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची: ३.१२

म्याग्दी जिल्लाको स्थानीय तहमा रहेका सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थानीय तह	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या				पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण				प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	मंगला गाउँपालिका	१८	४४४७	८०८	५२५५	२२१४१७००	६४९२३४९८	८७०६५१९८	२१७१९९७	६१०८५८८९	१५
२	बेनी नगरपालिका	४२	१०७५७	५८९३	१६६५०	३६२७७९४१०	२१०७७९६०१५	१८४७७६८२२५	१३२५७७४०३	२७७२४७०२८९	१५९
३	रघुगंगा गाउँपालिका	१०	२८७४	३४६	३२२०	५३५४४४००	१६७३०५४५५	११०५७४८२८	२०४६१९२४	०	२१
४	धवलागिरी गाउँपालिका	१२	२२२०	७२१	२९४१	३६०२४८२०	१०४७३०३१०	७०१३३४२९	१३९३०८९२	१५०४९४२८७	२४
५	अन्नपूर्ण गाउँपालिका	२०	२९५	२७७	५७२	२३९७३००	०	०	०	०	०
६	मालिका गाउँपालिका	२५	४१७९	२२९६	६४७५	१३०५९९२३७	६६५१२६११३	५५६६३९८८१	४०११८७५८	८५७६६९९२०	७०
जम्मा		१२७	२४७७२	१०३४१	३५११३	६०७४८६८६७	१०९८८१३९१	२६७२१८१५६१	२०९२५४९७४	३८४१७२०३८५	२८९

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

अनुसूची : ४.१
प्रदेशगतरूपमा उमेरसमूह तथा लैंगिक आधारमा बेरोजगारी दर (प्रतिशत)

	महिला				पुरुष					
	१५-२४ वर्ष	२५-३९ वर्ष	४०-६० वर्ष	६० वर्षभन्दा बढी	जम्मा	१५-२४ वर्ष	२५-३९ वर्ष	४०-६० वर्ष	६० वर्षभन्दा बढी	जम्मा
नेपाल	२३.९	१३.१	७.३	१.७	१३.१	१९.७	१०.५	५.८	५.२	१०.३
सहरी क्षेत्र	२५.७	१३.१	७.९	२.७	१३.८	१९.१	१०.०	६.०	५.४	१०.१
ग्रामीण क्षेत्र	१९.३	१३.४	५.७	०.४	११.३	२१.१	११.६	५.५	५.०	१०.७
प्रदेश १	२४.५	१२.१	५.०	०.०	११.९	१४.९	१२.४	४.२	४.२	९.१
मधेस	४४.४	२९.१	२३.६	४.९	२८.६	२७.४	१२.३	१०.५	१४.८	१५.३
बागमती	१५.९	८.०	१.५	०.०	७.२	१६.३	६.६	३.६	०.१	६.९
गण्डकी	१६.६	८.१	४.९	२.०	८.४	२०.६	९.४	५.५	०.८	९.४
लुम्बिनी	१९.२	१४.७	३.२	०.०	११.९	१९.२	११.५	६.१	६.०	१०.८
कर्णाली	१२.९	५.३	१.५	०.०	६.०	२४.०	१२.३	६.३	०.१	११.७
सुदूरपश्चिम	२८.२	७.०	६.०	४.१	११.५	१६.२	१५.०	५.४	५.९	११.५

स्रोत: नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०१८

अनुसूची: ४.२
प्रदेशगतरूपमा उमेरसमूह अनुसार बेरोजगारी दर (प्रतिशत)

	१५-२४ वर्ष	२५-३९ वर्ष	४०-६० वर्ष	६० वर्षभन्दा बढी	जम्मा
नेपाल	२१.४	११.६	६.३	४.२	११.४
प्रदेश १	१८.८	१२.३	४.५	३.०	१०.२
मधेश	३३.१	१८.९	१४.९	११.२	२०.१
बागमती	१६.१	७.२	२.८	०.१	७.०
गण्डकी	१८.९	८.८	५.३	१.२	९.०
लुम्बिनी	१९.२	१२.८	५.१	४.२	११.२
कर्णाली	१९.६	९.५	४.९	०.१	९.७
सुदूरपश्चिम	२०.९	११.७	५.६	५.५	११.५

स्रोत: नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०१८

अनुसूची: ४.३
प्रदेशगत तथा सहरी र ग्रामिण क्षेत्रमा समयावधी अनुसारको रोजगारी (१५ वर्षभन्दा बढीको उमेर समूह)

(संख्या हजारमा)

	दैनिक ज्यालादारी			६ महिनाभन्दा कम			६-१२ महिना			१२ महिनाभन्दा बढी			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
नेपाल	१२६७	५०२	१७६९	३४५	११४	४५९	१३८	६९	२०७	५७९	२६५	८४४	२३३०	९५०	३२७९
सहरी क्षेत्र	७६७	३४५	१११२	२४९	९४	३४३	९१	५४	१४५	४३७	२१६	६५३	१५४५	७०८	२२५३
ग्रामिण क्षेत्र	५००	१५७	६५७	९५	२१	११६	४७	१५	६२	१४२	४९	१९२	७८५	२४२	१०२७
प्रदेश १	२३४	८०	३१५	७६	२४	१००	२१	१२	३३	५८	२५	८२	३८९	१४१	५३०
सहरी क्षेत्र	१२६	५६	१८३	५४	१८	७२	१२	९	२१	३६	१७	५३	२२९	१०१	३२९
ग्रामिण क्षेत्र	१०८	२४	१३२	२३	५	२८	८	३	११	२१	७	२९	१६०	४०	२०१
मधेस	३५१	१७२	५२३	७३	११	८४	२१	३	२४	७७	२३	१००	५२२	२०९	७३१
सहरी क्षेत्र	२११	९८	३०९	५२	१०	६२	१२	२	१४	५६	२०	७६	३३०	१३०	४६०
ग्रामिण क्षेत्र	१४०	७४	२१५	२१	१	२२	९	१	१०	२१	३	२४	१९१	७९	२७१
बागमती	२६३	११०	३७३	९१	४१	१३३	३९	३०	६९	२२६	१२०	३४७	६२०	३०१	९२१
सहरी क्षेत्र	१७८	९९	२७७	७७	३८	११५	३३	२७	६०	१९४	१११	३०५	४८२	२७५	७५७
ग्रामिण क्षेत्र	८५	११	९६	१४	३	१७	६	३	९	३३	९	४२	१३७	२७	१६४
गण्डकी	८३	५०	१३४	२५	१३	३८	१५	८	२३	४२	२५	६७	१६६	९६	२६२
सहरी क्षेत्र	५१	३४	८५	१६	१०	२६	८	४	१२	२८	२०	४८	१०३	६८	१७०
ग्रामिण क्षेत्र	३३	१७	४९	९	३	१२	७	३	११	१४	६	१९	६३	२९	९१
लुम्बिनी	१८५	४२	२२७	४२	१२	५४	३१	१०	४२	१०९	४०	१४९	३६८	१०५	४७३
सहरी क्षेत्र	१०४	३०	१३४	२५	८	३३	१८	८	२६	७५	२७	१०२	२२२	७३	२९५
ग्रामिण क्षेत्र	८१	१३	९४	१७	४	२१	१३	३	१६	३४	१३	४८	१४५	३२	१७८
कर्णाली	४२	६	४८	१८	६	२४	७	३	९	२९	१५	४३	९६	२९	१२५
सहरी क्षेत्र	२३	५	२८	१३	३	१६	४	२	६	१८	११	२९	५८	२१	७९
ग्रामिण क्षेत्र	२०	१	२१	६	२	८	३	१	४	१०	४	१४	३८	८	४६
सुदूरपश्चिम	१०८	४०	१४९	१९	८	२६	४	३	७	३९	१७	५६	१७०	६८	२३८
सहरी क्षेत्र	७५	२३	९७	१३	५	१८	३	२	६	२९	११	४०	१२०	४१	१६१
ग्रामिण क्षेत्र	३४	१७	५१	६	२	८	१	०	१	९	६	१६	५०	२६	७७

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

अनुसूची: ४.४
औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा प्रदेशगत तथा ग्रामीण तथा सहरी क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिक

(हजारमा)

	औपचारिक क्षेत्र			अनौपचारिक क्षेत्र			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
नेपाल	१७९२	८८४	२ ६७५	२ ६५५	१७५६	४ ४११	४ ४४६	२ ६४०	७ ०८६
सहरी क्षेत्र	१४१६	७३०	२ १४६	१ ६२७	११२८	२ ७५६	३ ०४३	१८५८	४ ९०१
ग्रामिण क्षेत्र	३७६	१५४	५३०	१०२८	६२८	१ ६५५	१४०३	७८२	२ १८५
प्रदेश १	३०३	१४१	४४४	४६३	३०१	७६४	७६६	४४२	१२०८
सहरी क्षेत्र	२१२	१०५	३१७	२६३	१८९	४५२	४७५	२९४	७६९
ग्रामिण क्षेत्र	९१	३६	१२७	२००	११२	३१३	२९१	१४८	४३९
मधेश	२२०	५२	२७२	६३७	३५२	९८९	८५७	४०४	१२६१
सहरी क्षेत्र	१६१	४६	२०६	४०९	२२९	६३८	५७०	२७५	८४४
ग्रामिण क्षेत्र	६०	६	६६	२२७	१२४	३५१	२८७	१३०	४१७
बागमती	६५३	३७४	१०२७	६५७	४४५	११०२	१३१०	८१९	२ १२९
सहरी क्षेत्र	५९८	३४७	९४५	४६२	३२२	७८५	१०६०	६६९	१ ७२९
ग्रामिण क्षेत्र	५५	२७	८२	१९५	१२३	३१८	२५०	१५०	४००
गण्डकी	१४३	९७	२४०	१९७	१६९	३६६	३४०	२६६	६०६
सहरी क्षेत्र	१०५	७२	१७७	९६	११५	२११	२०१	१८७	३८८
ग्रामिण क्षेत्र	३८	२६	६३	१०१	५४	१५५	१३९	७९	२१८
लुम्बिनी	२७७	१३२	४१०	४१८	३११	७२९	६९५	४४३	११३९
सहरी क्षेत्र	२०१	१००	३०१	२२१	१६१	३८२	४२२	२६१	६८३
ग्रामिण क्षेत्र	७६	३२	१०८	१९७	१५०	३४७	२७३	१८२	४५५
कर्णाली	८८	४४	१३१	९६	६१	१५७	१८४	१०५	२८८
सहरी क्षेत्र	५७	२८	८५	५३	३९	९२	११०	६८	१७७
ग्रामिण क्षेत्र	३१	१५	४६	४३	२१	६५	७४	३७	१११
सुदूरपश्चिम	१०७	४४	१५१	१८७	११७	३०३	२९४	१६१	४५५
सहरी क्षेत्र	८३	३२	११५	१२३	७३	१९५	२०५	१०५	३१०
ग्रामिण क्षेत्र	२५	१२	३७	६४	४४	१०८	८९	५५	१४४

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

अनुसूची: ४.५
गण्डकी प्रदेशबाट श्रमका लागि विदेशिने युवाहरुको जिल्लागत तथ्याङ्क

जिल्ला	२०७४/७५			२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
गोर्खा	२७७	३१९४	३४७१	२३७	४७७४	५०११	४२७	५८१९	६२४६	१९७	२४८४	२६८१
मनाङ	४	३०	३४	९	१५	२४	८	२६	३४	२	७	९
लमजुङ	१५०	२९४९	३०९९	१४०	४१४१	४२८१	२५७	४७१६	४९७३	११०	२०५१	२१६१
कास्की	२८५	३५६१	३८४६	३४४	६६८२	७०२६	५४६	६४४०	६९८६	२२३	२७८८	३०११
तनहुँ	१६५	५३४५	५५१०	२३२	८७३५	८९६७	३५५	९१५२	९५०७	१७२	४१२१	४२९३
स्याङ्जा	१३९	४६८८	४८२७	२१०	९२१३	९४२३	३२४	८८०७	९१३१	१५४	४७३८	४८९२
मुस्ताङ	१५	२२	३७	४	४०	४४	१४	४७	६१	४	२७	३१
बागलुङ	९१	४२२२	४३१३	१०२	५८९२	५९९४	१४९	६६०३	६७५२	६५	३१२३	३१८८
पर्वत	८५	२३४२	२४२७	८०	३५६७	३६४७	१३८	३७१८	३८५६	६८	१७८६	१८५४
म्याग्दी	१३१	२२६४	२३९५	९०	२६६५	२७५५	१९४	२९८०	३१७४	७५	१११३	११८८
नवलपुर	१५१	४३००	४४५१	१७५	५३४६	५५२१	३६६	५९७९	६३४५	६४	१४५४	१५१८
जम्मा	१४९३	३२९१७	३४४१०	१६२३	५१०७०	५२६९३	२७७८	५४२८७	५७०६५	११३४	२३६९२	२४८२६

स्रोत: नेपाल श्रम आप्रवासन प्रतिवेदन २०७७, तथा वैदेशिक रोजगार विभाग, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, नेपाल सरकार
८ नवलपुर जिल्लाको छुट्टै तथ्यांक नभएकाले यसको लागि नवलपरासी जिल्लाको आधा उल्लेख गरिएको छ।

अनुसूची: ५.१
जिल्लागत रुपमा दर्ता भएका उद्योगहरू (आर्थिक वर्ष २०७७/०७८)

जिल्ला	उद्योग संख्या	प्रस्तावित पूँजी (रु. १० लाखमा)	प्रस्तावित स्थिर पूँजी (रु. १) लाखमा)	प्रस्तावित संचालन पूँजी (रु. १० लाखमा)	प्रस्तावित रोजगारी (जना)
गोर्खा	४	८,१७७.७२	७,८४४.८८	३३२.८४	१५७
कास्की	१४	१५,१७३.८७	१४,५६१.९०	६११.९७	५८१
लमजुङ	२	२,५७०.००	२,४९३.६७	७६.३३	१२५
मनाङ	१	९३.५	८८	५.५	४८
म्याग्दी	४	१८,३१२.५४	१८,०९४.९२	२१७.६२	२०३
नवलपरासी	७	२,१४६.५८	१,६१६.२३	५३०.३५	३२८
तनहुँ	१	१,१६०.००	१,१००.००	६०	५३
जम्मा	३३	४७६३४.२१	४५७९९.६	१८३४.६१	१४९५

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

अनुसूची: ५.२
जिल्लागत रुपमा दर्ता भएका उद्योगहरु (आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ सम्मको कुल जम्मा)

जिल्ला	उद्योग संख्या	प्रस्तावित पूँजी (रु. १० लाखमा)	प्रस्तावित स्थिर पूँजी (रु. १ लाखमा)	प्रस्तावित संचालन पूँजी (रु. १० लाखमा)	प्रस्तावित रोजगारी (जना)
बाग्लुङ	१७	८,१५०.६२	७,९११.२०	२३९.४२	६९२
गोर्खा	३९	२२,५७७.५४	२१,९३२.९२	६४४.६२	२,११५
कास्की	४५२	१००,८७१.१७	९५,५६२.३६	५,३००.९१	१९,७०९
लमजुङ	४५	६८,०५१.७७	६६,५१६.९४	१,५३४.८३	२,७५१
मनाङ	३	२,८९३.५०	२,८५३.००	४०.५	५६७
मुस्ताङ	९	२२,१९५.४५	२२,०१८.८९	१७६.५६	४९४
म्याग्दी	२६	१२९,८५५.३९	१२८,११२.७०	१,७४२.६९	२,१५४
नवलपरासी	१६१	८३,८६०.४३	७०,७०४.३८	१३,१५६.०५	१५,३६०
पर्वत	५	३,७६९.५५	३,७२०.६४	४८.९१	३८३
स्याङ्जा	७	४,७५२.८८	२,१२४.९४	२,६२७.९४	१,०७३
तनहुँ	२४	४५,२९२.५४	४४,९०७.७६	३८४.७८	२,४९१
जम्मा	७८८	४९२२७०.८४	४६६३६५.७३	२५८९७.२१	४७७८९

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

अनुसूची: ५.३
वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएका उद्योगहरू, जिल्लागत (आर्थिक वर्ष २०७७/०७८)

जिल्ला	परियोजना संख्या	कुल परियोजना लागत (रु. १० लाख)	कुल स्थिर लागत (रु. १० लाख)	कुल संचालन पूँजी (रु. १० लाख)	कुल बैदेशिक लगानी (रु. १० लाख)	प्रस्तावित रोजगारी (जना)
कास्की	९	३,५५८.५०	३,१३३.०१	४२५.४९	३,५५१.३९	३३४
लमजुङ	१	५०	१५	३५	५०	१००
म्याग्दी	१	१०,३१७.४५	१०,१८७.४७	१२९.९८	१७५.४	६४
जम्मा	११	१३९२५.९५	१३३३५.४८	५९०.४७	३७७६.७९	४९८

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

अनुसूची: ५.४

वैदेशिक लगानी स्वीकृत भएका उद्योगहरू, जिल्लागत (आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ सम्मको जम्मा संख्या)

जिल्ला	परियोजना संख्या	कुल परियोजना लागत (रु. १० लाख)	कुल स्थिर लागत (रु. १० लाख)	कुल संचालन पूँजी (रु. १० लाख)	कुल बैदेशिक लगानी (रु. १० लाख)	प्रस्तावित रोजगारी (जना)
बाग्लुङ	४	७१३.९४	४४२.३	२७१.६४	७१३.९४	३४९
गोर्खा	१०	७७५.०९	७०९.६२	६५.४७	१३७.०२	८९४
कास्की	३५८	३३,१५१.८७	३०,५९९.२२	२,३९२.९८	१७,०९२.५०	११,५७५
लमजुङ	१३	२,५९७.९३	२,४६६.१०	१३१.८३	७९२.३५	८६१
मनाङ	४	२,८९०.००	२,८४७.७५	४२.२५	१,७७०.०१	१,१८७
मुस्ताङ	५	८५२.६५	८२९.७४	२२.९१	३१६.८५	१८८
म्याग्दी	५	४९,३३७.४५	४८,८९८.४७	४३८.९८	२४,५१५.४०	९८८
नवलपरासी	४३	१३,३१५.५०	११,५४७.७५	१,७१९.९६	५,८७७.७६	४,६९९
पर्वत	१	१,१००.००	१,०८९.००	११	१.५	२,६१४
तनहुँ	११	२,८२३.०२	२,३१८.५०	५०४.५२	२,६३८.१५	६३१
जम्मा	४५४	१०७५५७.४५	१०१७४८.४५	५६०१.५४	५३८५५.४८	२३९८६

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७८

अनुसूची: ६.१
पालिकाहरूमा विद्युतीकरणको अवस्था, २०७८

विवरण	अवस्था	प्रदेश १	मधेश प्रदेश	बाग्मती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	जम्मा
महानगरपालिका	पूर्ण विद्युतीकरण भएका	१	१	३	१	०	०	०	६
	आंशिक विद्युतीकरण भएका	०	०	०	०	०	०	०	०
उपमहानगरपालिका	पूर्ण विद्युतीकरण भएका	२	३	१	०	२	०	१	९
	आंशिक विद्युतीकरण भएका	०	०	०	०	२	०	०	२
नगरपालिका	पूर्ण विद्युतीकरण भएका	१९	७३	२६	१९	२६	०	९	१७२
	आंशिक विद्युतीकरण भएका	२७	०	१५	७	६	२३	२३	१०१
	विद्युतीकरण नभएको	०	०	०	०	०	२	१	३
गाउँपालिका	पूर्ण विद्युतीकरण भएका	१५	५९	३०	३१	३९	०	३	१७७
	आंशिक विद्युतीकरण भएका	६५	०	४३	२५	३४	३०	४३	२४०
	विद्युतीकरण नभएको	८	०	१	२	०	२४	८	४३
वितरण केन्द्रहरू		२४	२३	२६	१३	२१	१०	१२	१२९

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०७८

अनुसूची: ६.२
प्रदेशगत रुपमा विभिन्न प्रकारका विद्युतका ग्राहक संख्या आ.व. २०७८

किसिम	प्रदेश १	मधेश प्रदेश	बाग्मती प्रदेश	बाग्मती डिभिजन	गण्डकी	लुम्बिनी प्रदेश	लुम्बिनी डिभिजन	कर्णाली	सुदुरपश्चिम	जम्मा
घरायशी	७७६२५६	८५२३६७	७७२११८	२६१७४२	३८४१९६	४६१५९४	३२७७३१	१०३८५५	२६७४७१	४,२०७,३३०
गैर व्यवसायिक	५१३३	३९४३	४५७०	१४९५	३३४९	३५०५	२६७५	१४९८	२८४२	२९,०१०
व्यवसायिक	५२९४	३७४६	९३७८	२०५३	३३९१	३५९८	२३१७	७०३	१८४१	३२,३२१
औद्योगिक	१०२४०	१३७८१	११३७६	४१८९	५८४७	७०१८	४२२४	१२८८	२८१९	६०,७८२
पानी वितरण	३५५	३०३	९०१	३२८	६३७	५९१	२१९	३८	१२२	३,४९४
सिञ्चाई	५७३४५	६४८४१	१८३०	१५४१४	३०६९	६७९७	१५९८८	६१२	९०२१	१७४,९१७
सडक वृत्ति	१५४५	७४०	११५२	१८३	२६८	४१९	२२४	८	३८	४,५७७
अस्थाई वितरण	१०२	१६१	१०५७	८७	९५	१२५	९९	१८	७३	१,८१७
यातायात	६	०	४१	१	२	१		०	०	५१
मठ मन्दिर	१७३४	९८७	८७०	४७०	१००७	११८९	५७२	१२१	५३१	७,४८१
सामुदायिक वितरण	३००	१३४	१४७	३१	३८५	२४१	१९९	१४	४३१	१,८८२
गैह्र घरायशी	४०९	३७०	१७३४	१८०	३४४	४४३	१३८	१६	४४	३,६७८
मनोरञ्जन	५८	३०	३०	१३	२७	१२	१६	२	४	१९२
आन्तरिक खपत	१८४	१३२	१७१	६२	८९	९९	४०	३२	६९	८७८
एकमुष्ठ आपूर्ति						१	०		०	१
जम्मा	८५८९६१	९४१५३५	८०५३७५	२८६२४८	४०२७०६	४८५६३३	३५४४४२	१०८२०५	२८५३०६	४५२८४११

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०७८

अनुसूची: ६.३
विविधप्रकारका वितरणबाट आय (रु. हजारमा) आ.व.. २०७७/७८

किसिम	प्रदेश १	मधेश प्रदेश	बाग्मती प्रदेश	बाग्मती डिभिजन	गण्डकी	लुम्बिनी प्रदेश	लुम्बिनी डिभिजन	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	जम्मा
घरायशी	४२६१५८२	४२८९५९९	९४६९८०५	१७९७३३९	२२०६६१२	३०५७३८१	१६५२८७१	२८९७८१	१११३८८०	२८,१३८,८५०
गैर व्यवसायिक	३७३९१६	२६४२१६	१३३५१९२	१६१८८९	१९६१९७	२०५८३९	१५२१५०	६१११२	१३७९८२	२,८८८,४९२
व्यवसायिक	९०१७७१	६९५३९९	३१६२७८२	५०३९५९	७३४२२०	५८१३४१	३४९५६४	१०१६५४	३०१०७६	७,३३१,७६५
औद्योगिक	५२४४५४७	८०१८५१५	२७४४५६२	२६४८३५०	९२०१३३	५७०१२०६	१९५८१३३	५९१४२	३९३४६४	२७,६८८,०५२
पानी वितरण	१४४४११	५०९२८	१८०३२६	८०६३७	७५३८८	१०८५७२	३६७२३	५७५८	२३६१२	७०६,३५५
सिञ्चाई	१०१५३७	१०२४२७	८८५४	४७८७८	११८८६	४०२६२	४४२४७	२९२०	२६१६२	३८६,१७४
सडक वृत्ति	९७२९७	२५८८१८	२४२७९७	५७२६३	२९१४४	६३५०४	२३६३५	६५५२	२०३५४	७९९,३६५
अस्थायी वितरण	२०२९	४४१०	४०८६६	२४९९	२३८६	६९१९	४०८४	८१३	३३५९	६७,३६५
यातायात	१२०८	२६५	१३२३८	३५९१	२८६	८१	०	०	०	१८,६६९
मठ मन्दिर	८७४०	६०७८	१९९२७	२९७३	४५१७	९४९२	३७२८	२९९	१४९१	५७,२४५
सामुदायिक वितरण	११८०२४	८५७६१	३६१६५	१७७८१	१७८४५४	४८७२४	८४८९१	२७३१	२५६७५४	८२९,२८५
गैह्र घरायशी	१३५०५६	६४६४७	१२५८३५०	६७५६२	१३८३३९	१३६६९२	९९३६३	२९६०	६४२८	१,९०९,३९६
मनोरञ्जन	४०४७६	५२२७	१४९२५	३९१२	४६१२	१५३२	७३३४	१६९	१११४	७९,३०१
आन्तरिक खपत	११२८५	९४८४	२४४९८	३३३३	३८७८	५९३३	३२२१	१५२०	३८४८	६७,०००
एकमुष्ठ आपूर्ति	०	०	०	०	०	२९९१४	०	०	०	२९,९१४
जम्मा	११४४१८७८	१३८५५७७५	१८५५२२८७	५३९८९६६	४५०६०५१	९९९७३९१	४४१९९४४	५३५४११	२२८९५२४	७०९९७२२८

अनुसूची: ६.४
विद्युतवितरण प्रणालीको तथ्यांक २०७८

कार्यालय	३३/११ केभीसबस्टेशन संख्या	सबस्टेशनको क्षमता (एम.भि.ए)	लाइनको लम्बाई (कि.मि.)			प्रसारण/वितरण	
			३३ केभी	११ केभी	०.४/०.२३ केभी	परिमाण	क्षमता(एम.भि.ए)
प्रदेश १प्रदेश कार्यालय	३१	४६९.८०	१,०५८	८,४९८	२२,५१७	६,७८६	६६१.५७
मधेश प्रदेश कार्यालय	२५	४२८.१०	७८४	६,५०३	२०,३०२	६,७९८	६६२.७४
बाग्मती प्रदेश कार्यालय	१४	९०.६०	४१६	६,६४३	२३,८२६	७,१४८	६९६.८६
बाग्मती डिभिजन कार्यालय	७	८४.२०	१४८	२,६७४	७,४८९	२,२५२	२१९.५५
गण्डकी	१८	१७१.००	६०५	४,७३२	१२,७८५	३,५९४	३५०.३८
लम्बिनी प्रदेश कार्यालय	२२	२८१.४०	१,१४३	३,९७४	१२,९३८	३,८७०	३७७.२९
लम्बिनी डिभिजन कार्यालय	१२	१६३.१०	९०३	२,७९७	१०,१७०	२,७६९	२६९.९५
कर्णाली प्रदेश कार्यालय	१०	४६.५०	३४६	१,६२५	३,६८३	८४६	८२.४८
सुदूरपश्चिम प्रदेश कार्यालय	२२	१९३.००	६४६	३,७३७	१४,३०९	३,१००	३०२.२२
जम्मा	१६१	१,९२८	६,०४८	४१,१८१	१२८,०१८	३७,१६३	३,६२३.०२

अनुसूची: ६.५
विद्युत वितरण तथा उपभोग नोक्सान प्रतिशत

किसिम	प्रदेश १	मधेश प्रदेश	बाग्मती प्रदेश	बाग्मती डिभिजन	गण्डकी	लुम्बिनी प्रदेश	लुम्बिनी डिभिजन	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	जम्मा
विद्युत प्राप्त (किलोवाट)	१,३७८,१२७,९०५	१,७९७,६३३,९६६	१,८०७,२९९,०४४	६१७,६८८,७९७	५८५,१७८,१६७	१,२१०,४४९,७६८	५२३,५२४,१९२	६५,८४१,६५२	३१५,२४४,५०५	८,३००,९८७,९९५
विद्युत बिक्री (किलोवाट)	१,२१३,०१५,४३१	१,५००,२४६,५७३	१,६८५,००५,९५०	५७०,१०३,०६०	५२३,५२२,६१२	१,०५३,७०९,८०४	४६७,१०८,१४९	५४,१६७,६६१	२६८,२७५,४४२	७,३३५,१५४,६८२
विद्युत नोक्सान (किलोवाट)	१६५,११२,४७४	२९७,३८७,३९३	१२२,२९३,०९४	४७,५८५,७३७	६१,६५५,५५५	१५६,७३९,९६४	५६,४१६,०४३	११,६७३,९९१	४६,९६९,०६३	९६५,८३३,३१४
विद्युत नोक्सान (प्रतिशत) (२०२०/०२१)	११.९८%	१६.५४%	६.७७%	७.७०%	१०.५४%	१२.९५%	१०.७८%	१७.७३%	१४.९०%	११.६४%
विद्युत नोक्सान (प्रतिशत) (२०१९/०२०)	११.१९%	१५.६०%	५.३८%	८.०८%	८.७२%	१०.१८%	१२.१७%	१५.६६%	१२.०५%	१०.२८%
विद्युत नोक्सान (प्रतिशत) (२०१८/०१९)	१२.१५%	२३.३६%	७.४०%	८.३९%	९.७९%	१२.३९%	११.५७%		१४.३९%	११.२८%

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०७८

अनुसूची: ६.६
बिक्री एकाइ (मेगावाट) आर्थिक वर्ष २०७७/७८

किसिम	प्रदेश १	मधेश प्रदेश	बाग्मती प्रदेश	बाग्मती डिभिजन	गण्डकी	लुम्बिनी प्रदेश	लुम्बिनी डिभिजन	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	जम्मा
घरायशी	४८८४१७	५१५४२८	९५८८९२	२०६०५९	२५०९१६	३४७६८२	१९१२९१	३५९२६	१३८४८७	३,१३३,०९८
गैर व्यवसायिक	२६८२६	१७८८६	९४६१०	११७४९	१४३४०	१३९९३	१०६४५	४११७	९३३७	२०३,५०४
व्यवसायिक	६२७३३	४७४२६	२२६३३५	३५८२६	४८२८७	३९९२८	२३९१५	६२७९	२०१६२	५१०,८९२
औद्योगिक	५३२३२४	८४४०३६	२५२८९३	२७२६२३	८४५८१	५९३४७०	१९६६३२	४४७८	३४४६४	२,८१५,५०१
पानी वितरण	२६०४७	८३१६	३०४३०	१४९९२	१३७१५	१७८५८	६५०५	१०३७	४४१३	१२३,३१३
सिञ्चाई	२३७२०	२३९०२	२०१९	११०६८	२६९७	७६७२	१००२९	६५८	५८८२	८७,६४७
सडक वृत्ति	११६५०	३०४९९	२३५६१	६५९३	३०१७	७२५५	२८८०	९४८	१९१६	८८,३२०
अस्थाई वितरण	१११	२१०	२०६७	१०५	१२०	३५०	२०५	४१	२०३	३,४१२
यातायात	१७१	३१	१५५७	२८०	२०	३	०	०	०	२,०६२
मठ मन्दिर	१५०३	९३७	२७१५	४८८	७४२	१२६५	५६७	४९	२४७	८,५१३
सामुदायिक वितरण	२३४१८	१७१७०	९००५	३२५८	३९४९६	१०९७२	१७०९२	६३१	५२२८०	१७३,३२२
गैह्र घरायशी	८५३१	४०१५	७५६६७	४११४	८६९७	८२९५	६०६५	१४७	३२६	११५,८५६
मनोरञ्जन	२३३६	२४८	६०८	१६९	१९५	६३	२९८	७	२३	३,९४७
आन्तरिक खपत	९०२	८१०	१८८९	२४२	२६८	४७२	२६२	१०३	२४३	५,१९१
एकमुष्ट आपूर्ति						२५६९				२,५६९
जम्मा	१२०८६८९	१५१०९१४	१६८२२४८	५६७५६६	४६७०९३	१०५१८४७	४६६३८६	५४४२१	२६७९८३	७२७७१४७

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०७८

अनुसूची:७

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को असार मसान्तसम्ममा गण्डकी प्रदेश सभाले निर्माण गरेका मुख्य कानूनहरू

१. प्रदेशस्तरका केही सार्वजनिक लिखत प्रमाणीकरण (कार्यविधि) ऐन, २०७४
२. प्रदेश नं ४, प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४,
३. प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४
४. मन्त्रीहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४
५. स्थानीय तहको सभा सञ्चालन ऐन, २०७५
६. कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५
७. प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७५
८. प्रदेश आकस्मिक कोष, २०७५,
९. खोप सेवा ऐन, २०७५,
१०. प्रदेश दुग्ध विकास बोर्ड ऐन, २०७५,
११. प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५,
१२. वर, पिपल, शमी र चौतारो संरक्षण ऐन, २०७५,
१३. सहकारी ऐन, २०७५,
१४. ताल संरक्षण तथा विकास प्राधिकरण ऐन, २०७५,
१५. प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५,
१६. गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ऐन, २०७५,
१७. सुर्तीजन्य पदार्थ (नियन्त्रण र नियमन गर्ने) ऐन, २०७६,
१८. प्रदेश सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०७६,
१९. गण्डकी विश्वविद्यालय ऐन, २०७६,
२०. प्रदेश सुशासन ऐन, २०७६,
२१. गण्डकी प्रदेश विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान ऐन, २०७६,
२२. प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६,
२३. प्रदेश लोकसेवा आयोगका पदाधिकारीको पारिश्रमिक, सेवाका सर्त र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७६,
२४. प्रदेश विकास समिति ऐन, २०७७,
२५. प्रदेश सभा सचिवालय ऐन, २०७७,
२६. गण्डकी प्रदेश प्रहरी ऐन, २०७७,
२७. गण्डकी प्रदेश विकास प्राधिकरण ऐन, २०७७
२८. प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७७
२९. प्रदेश खेलकुद विकास ऐन, २०७७
३०. गण्डकी प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०७६
३१. गाउँसभा, नगरसभा, तथा जिल्ला समन्वय समितिका सदस्यले पाउने सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७६
३२. प्रदेश लोकसेवा आयोग ऐन, २०७६
३३. मुख्य न्यायधिवक्ताको काम कर्ताव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्बन्धी ऐन, २०७५
३४. स्थानीय तहको कानून निर्माण प्रक्रिया सम्बन्धी ऐन, २०७५

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, २०७८

अनुसूची:८

गण्डकी प्रदेश पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले तोकेको प्रदेशका ११ जिल्लाका १०३ प्रमुख पर्यटक गन्तव्यको सूची

क्र.सं	पर्यटकीय गन्तव्य	जिल्ला	क्र.सं	पर्यटकीय गन्तव्य	जिल्ला	क्र.सं	पर्यटकीय गन्तव्य	जिल्ला
१	बिहुँकोट	बागलुङ	३६	राइनाशकोट	लमजुङ	७०	शास्वतधाम	नवलपुर
२	भैरवस्थान मन्दिर	बाग्लुङ	३७	सिउरुङ	लमजुङ	७१	अकलादेवी	नवलपुर
३	शालिग्राम म्युजियम	बाग्लुङ	३८	इशानेश्वर महादेव	लमजुङ	७२	देवचुली, बड्चुली डाँडा	नवलपुर
४	जैमिनी धाम	बाग्लुङ	३९	लमजुङ दरवार	लमजुङ	७३	कैलाश सन्यास आश्रम	नवलपुर
५	माईस्थान	बाग्लुङ	४०	दोनाताल	मनाङ	७४	ल्होसेधारा	नवलपुर
६	ढोरपाटन	बाग्लुङ	४१	तिलिचोताल	मनाङ	७५	रुद्रपुरगढी	नवलपुर
७	हाडीकोट	बाग्लुङ	४२	गंगापुर्णताल	मनाङ	७६	तरुवाताल	नवलपुर
८	रुद्र ताल	बाग्लुङ	४३	नाम्ल्यो ताल	मनाङ	७७	मध्यवर्ती जंगल	नवलपुर
९	घुम्टे	बाग्लुङ	४४	छो कर्ण ताल	मनाङ	७८	जलजला	पर्वत
१०	गल्कोट दरबार	बाग्लुङ	४५	थोराङ पास	मनाङ	७९	पञ्चासे	पर्वत
११	बाग्लुङ कालिका	बाग्लुङ	४६	नार्फु काइला पास	मनाङ	८०	डहारे देउराली	पर्वत
१२	गोर्खा दरबार	गोर्खा	४७	अन्नपुर्ण दोश्रो, तेश्रो	मनाङ	८१	चिसापानी कालिका	पर्वत
१३	मनास्लु हिमाल	गोर्खा	४८	तिलिचो हिमाल	मनाङ	८२	पैयुकोट	पर्वत
१४	मनकामना मन्दिर	गोर्खा	४९	दामोदर कुण्ड	मुस्ताङ	८३	महाशिला	पर्वत
१५	पालुङटार हवाई ग्राउण्ड	गोर्खा	५०	मुक्तिनाथ	मुस्ताङ	८४	कुश्मा मोदीबेनी	पर्वत
१६	हर्मीकोट	गोर्खा	५१	लोमान्थाङ	मुस्ताङ	८५	महाभीर भरना	पर्वत
१७	श्रीनाथ कोट	गोर्खा	५२	कागबेनी	मुस्ताङ	८६	सेडीबेनी शिला	स्याङजा
१८	अजीरकोट	गोर्खा	५३	जोमसोम	मुस्ताङ	८७	आँधाआँधी पोखरी	स्याङजा
१९	बारपाक	गोर्खा	५४	तिर्ति ताल	मुस्ताङ	८८	स्वरेक मैदान	स्याङजा
२०	छेकाम्पारो	गोर्खा	५५	लो घेकर गुम्बा	मुस्ताङ	८९	अलामदेवी मन्दिर	स्याङजा
२१	थोन्चेलाके पास	गोर्खा	५६	धौलागिरी आइसफल	मुस्ताङ	९०	साल्मेडाँडा	स्याङजा
२२	फेवा ताल, ताल बाराही	कास्की	५७	दक्षिणी निलगिरी	मुस्ताङ	९१	छाँयाक्षेत्र मन्दिर	स्याङजा

क्र.सं	पर्यटकीय गन्तव्य	जिल्ला	क्र.सं	पर्यटकीय गन्तव्य	जिल्ला	क्र.सं	पर्यटकीय गन्तव्य	जिल्ला
२३	बेगनास ताल	कास्की	५८	गलेश्वर धाम	म्याग्दी	९२	भालु पहाड	स्याङ्जा
२४	गुप्तेश्वर, पातले छाँगो	कास्की	५९	सिंघा	म्याग्दी	९३	गरहुँकालिका मन्दिर	स्याङ्जा
२५	विन्द्यावासिनी मन्दिर	कास्की	६०	जगन्नाथ मन्दिर	म्याग्दी	९४	सातौँचण्डी कालिका	स्याङ्जा
२६	साराङकोट	कास्की	६१	मालिकाधुरी	म्याग्दी	९५	देवघाट धाम	तनहुँ
२७	रुपाकोट, रुपाताल	कास्की	६२	रुप्से भरना	म्याग्दी	९६	ढोरबराही	तनहुँ
२८	काहुँडाँडा	कास्की	६३	धौलागिरी हिमाल	म्याग्दी	९७	छाब्दी बराही	तनहुँ
२९	माछापुच्छे हिमाल	कास्की	६४	खोप्राधुरी	म्याग्दी	९८	ब्यास गुफा	तनहुँ
३०	अन्नपूर्ण आधार क्षेत्र	कास्की	६५	घोरेपानी	म्याग्दी	९९	तनहुँसुर दरवार	तनहुँ
३१	अन्नपूर्ण हिमाल	कास्की	६६	मौलाकालिका	नवलपुर	१००	थानीमाई, सिद्धगुफा	तनहुँ
३२	इलामपोखरी	लमजुङ	६७	त्रिवेणीधाम	नवलपुर	१०१	घिरिङकोट	तनहुँ
३३	दुधपोखरी	लमजुङ	६८	दाउन्ने मन्दिर	नवलपुर	१०२	छिम्केश्वरी	तनहुँ
३४	भुजुङ	लमजुङ	६९	घुमारीघाट	नवलपुर	१०३	आँधीमूल	तनहुँ
३५	घलेगाउँ	लमजुङ						

स्रोत: पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश २०७६

अनुसूची: ९

गण्डकी प्रदेशका सर्वेक्षण नमूना गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूको जम्मा बजेट, चालु तथा पुँजीगत बजेट तथा आन्तरिक स्रोतले धान्ने क्षमता (रु. करोड)

आर्थिक वर्ष	पालिका	जिल्ला	२०७५/७६					२०७६/७७							
			जम्मा बजेट	चालु खर्च	प्रतिशत	पुँजीगत खर्च	प्रतिशत	आन्तरिक स्रोत	आन्तरिक स्रोतले धान्ने	जम्मा बजेट	चालु खर्च (रु)	प्रतिशत	पुँजीगत खर्च	प्रतिशत	आन्तरिक स्रोत
अजीरकोट गाउँपालिका	गोर्खा	२९.८	१६.६	५५.८	१३.२	४४.२	२.४	८.१	३७.७	२१.२	५६.२	१६.५	४३.८	१३.०	३४.४
अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	स्याङ्जा	२५.१	१०.५	४१.९	१४.५	५८.०	४.९	१९.५	३१.४	१३.३	४२.४	१८.१	५७.७	६.०	१९.०
बेनी नगरपालिका	म्याग्दी	५३.९	३७.७	६९.९	१३.२	२४.६	६.३	११.६	५३.०	३३.२	६२.७	१९.८	३७.३	९.६	१८.१
बेशीसहर नगरपालिका	लमजुङ	५५.०	३८.२	६९.५	१६.८	३०.५	९.३	१६.९	७३.९	४५.३	६१.३	२८.६	३८.७	१३.९	१८.७
विहादी गाउँपालिका	पर्वत	२५.१	१५.६	६२.३	९.५	३७.७	१.५	६.०	२९.६	१७.४	५८.९	१२.२	४१.१	६.८	२२.८
विनयत्रिवेणी गाउँपालिका	नवलपुर	४७.९	२३.३	४८.७	२४.६	५१.३	४.७	९.८	५२.८	२४.७	४६.८	२७.५	५२.०	६.५	१२.३
व्यास नगरपालिका	तनहुँ	१२२.३	७२.६	५९.४	४९.७	४०.६	२५.०	२०.५	१४४.८	८०.५	५५.६	६४.३	४४.४	२७.२	१८.७
चापाकोट नगरपालिका	स्याङ्जा	४१.८	२९.२	६९.८	१२.७	३०.४	०.९	२.२	४६.५	३१.९	६८.७	१४.६	३१.३	०.०	०.०
देवचुली नगरपालिका	नवलपुर	५२.७	३७.९	७१.९	१४.८	२८.१	१३.३	२५.२	४९.८	२७.८	५५.९	२२.०	४४.१	१४.९	३०.०
कावासोती नगरपालिका	नवलपुर	७२.६	४५.३	६२.५	२७.२	३७.५	२१.३	२९.३	८८.३	५७.३	६५.०	३०.९	३५.०	३०.५	३४.५
माछापुच्छे गाउँपालिका	कास्की	४५.१	२८.४	६२.९	१६.७	३७.१	८.१	१७.९	५६.६	३८.२	६७.४	१८.४	३२.६	१६.२	२८.६
मध्येनेपाल नगरपालिका	लमजुङ	४४.३	५.०	११.३	३९.५	८९.१	८.४	१८.९	४५.१	२२.८	५०.५	२२.३	४९.३	१०.९	२४.१
महेशिला गाउँपालिका	पर्वत	३२.४	१७.५	५४.१	१४.९	४५.९	०.६	१.८	३४.७	२०.१	५७.९	१४.६	४२.१	०.०	०.०
मंगला गाउँपालिका	म्याग्दी	३०.३	२२.५	७४.२	७.८	२५.८	७.१	२३.३	३५.०	२३.१	६५.९	१२.०	३४.१	८.१	२३.०
मोदी गाउँपालिका	पर्वत	३६.४	२५.०	६८.८	११.३	३१.२	७.२	१९.८	५१.०	३७.२	७२.९	१३.८	२७.१	१०.८	२१.१
म्याग्दे गाउँपालिका	तनहुँ	३७.९	२१.३	५६.०	१६.७	४४.०	१२.३	३२.५	४८.१	२५.९	५३.९	२२.२	४६.१	१५.५	३२.२
नार्पाभूमी गाउँपालिका	मनाङ	१४.७	४.९	३३.५	९.८	६६.५	५.५	३७.१	१६.५	७.३	४४.१	९.२	५५.९	०.०	०.०
फलेवास नगरपालिका	पर्वत	४५.९	३३.१	७१.९	१२.९	२८.१	८.२	१७.८	६६.६	४३.८	६५.८	२२.८	३४.२	९.०	१३.५
पोखरा महानगरपालिका	कास्की	६१७.९	२१६.१	३५.०	४०१.८	६५.०	२६१.२	४२.३	५७१.८	२३५.०	४१.१	३३६.८	५८.९	३६४.४	६३.७
राइनाश नगरपालिका	लमजुङ	४३.८	२३.६	५३.७	२०.३	४६.३	०.०	०.०	५२.९	३७.४	७०.८	१५.४	२९.२	८.१	१५.४
सहिदलखन गाउँपालिका	गोर्खा	४८.१	२८.९	६०.०	१९.३	४०.०	७.२	१४.९	५९.६	३४.९	५८.६	२४.५	४१.१	७.४	१२.५
सुन्दरबजार नगरपालिका	लमजुङ	४९.१	३४.९	७१.०	१४.२	२९.०	७.९	१६.१	५४.३	३९.०	७१.८	१५.३	२८.२	१०.९	२०.२
लो धेकर दामोदरकुण्ड गाउँपालिका	मुस्ताङ	१५.३	५.५	३५.७	९.९	६४.३	४.४	२८.४	१९.६	८.०	४१.०	११.६	५९.०	३.७	१९.०
ताराखोला गाउँपालिका	बागलुङ	२२.२	१२.५	५६.५	९.६	४३.५	४.४	१९.९	२३.५	१३.८	५८.६	९.७	४१.४	५.६	२४.०
काली गण्डकी गाउँपालिका	स्याङ्जा	३२.३	१९.५	६०.४	१२.८	३९.६	५.५	१७.०	४१.१	२२.५	५४.८	१८.६	४५.२	१२.४	३०.२
जम्मा		१६४२.०	८२५.६	५०.३	८१३.८	४९.६	४३७.३	२६.६	१७८४.२	९६१.८	५३.९	८२१.६	४६.०	६११.२	३४.३

स्रोत: सम्बन्धित पालिकाहरूका विभिन्न बजेट पुस्तिकाहरू

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण - २०७८

आर्थिक वर्ष	पालिका	जिल्ला	२०७७/७८						२०७८/७९						
			जम्मा बजेट	चालु खर्च	प्रतिशत	पूँजीगत खर्च	प्रतिशत	आन्तरिक स्रोत	आन्तरिक स्रोतले धान्ने	जम्मा बजेट	चालु खर्च (₹)	प्रतिशत	पूँजीगत खर्च	प्रतिशत	आन्तरिक स्रोत
अजीरकोट गाउँपालिका	गोर्खा	४६.७	२६.५	५६.७	२०.२	४३.३	१६.७	३५.८	४८.२	२८.६	५९.२	१९.७	४०.८	१६.४	३४.०
अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	स्याङ्जा	३१.९	१४.४	४५.१	१७.५	५४.९	७.२	२२.४	३५.९	१५.२	४२.४	२०.७	५७.६	७.९	२२.१
बेनी नगरपालिका	म्याग्दी	६२.३	३६.६	५८.७	२५.७	४१.२	१७.५	२८.१	६६.१	४२.८	६४.८	२३.३	३५.२	१६.५	२५.०
बेशीसहर नगरपालिका	लमजुङ	७६.२	४७.८	६२.७	२८.४	३७.३	१४.०	१८.४	७२.७	४०.३	५५.५	३२.३	४४.५	१६.३	२२.५
विहादी गाउँपालिका	पर्वत	४४.१	२५.३	५७.३	१८.८	४२.७	१२.७	२८.९	४३.३	२४.५	५६.७	१८.७	४३.३	११.९	२७.५
विनयत्रिवेणी गाउँपालिका	नवलपुर	६३.७	३१.२	४९.०	३२.५	५१.०	२२.९	३५.९	७८.२	४०.४	५१.७	३७.७	४८.३	०.०	०.०
व्यास नगरपालिका	तनहुँ	१५७.३	९४.२	५९.९	६३.१	४०.१	३४.५	२१.९	१७६.९	१०२.०	५७.७	७४.९	४२.३	५४.०	३०.५
चापाकोट नगरपालिका	स्याङ्जा	५७.९	३८.३	६६.२	१९.६	३३.८	१७.७	३०.६	५९.५	३८.७	६५.०	२०.८	३५.०	१९.२	३२.३
देवचुली नगरपालिका	नवलपुर	६०.०	३६.९	६१.६	२३.१	३८.४	१४.२	२३.७	६२.३	३४.७	५५.८	२७.५	४४.२	१६.६	२६.७
कावासोती नगरपालिका	नवलपुर	९४.३	५५.७	५९.१	३८.६	४०.९	३३.१	३५.०	९६.३	७४.८	७७.६	२१.६	२२.४	१२.१	१२.६
माछापुच्छे गाउँपालिका	कास्की	६२.७	२८.२	४५.०	३४.५	५५.०	१२.३	१९.६	५६.६	३५.०	६१.९	२१.६	३८.१	१६.४	२९.०
मध्येनेपाल नगरपालिका	लमजुङ	६८.६	४९.०	७१.५	१९.६	२८.५	१३.६	१९.९	६७.९	४८.५	७१.५	१९.४	२८.५	१४.९	२२.०
महेशिला गाउँपालिका	पर्वत	३४.४	२३.०	६६.८	११.४	३३.२	६.३	१८.४	३७.६	२४.१	६४.१	१३.५	३५.९	६.२	१६.४
मंगला गाउँपालिका	म्याग्दी	४३.४	२१.५	४९.६	२१.९	५०.४	१०.०	२२.९	४२.२	२१.५	५१.०	२०.७	४९.०	९.७	२३.०
मोदी गाउँपालिका	पर्वत	६२.६	४०.०	६४.०	२२.५	३६.०	१३.४	२१.५	७२.२	४४.९	६२.३	२७.३	३७.७	१६.०	२२.१
म्याग्दी गाउँपालिका	तनहुँ	६६.९	३५.९	५३.७	३१.०	४६.३	२०.२	३०.२	६८.२	३५.९	५२.७	३२.३	४७.३	२१.०	३०.९
नार्पाभूमी गाउँपालिका	मनाङ	२१.३	९.९	४६.६	११.३	५३.४	०.०	०.०	१८.५	४.९	२६.५	१३.६	७३.५	०.०	०.०
फलेवास नगरपालिका	पर्वत	८३.२	३६.३	४३.६	४६.९	५६.४	९.५	११.४	८५.३	४६.०	५३.९	३९.३	४६.१	१२.७	१४.९
पोखरा महानगरपालिका	कास्की	५३४.७	२४५.७	४६.०	२८९.०	५४.०	२७१.५	५०.८	६२७.८	२९१.०	४६.३	३३६.८	५३.७	२५९.५	४१.३
राइनाश नगरपालिका	लमजुङ	६०.८	३९.०	६४.२	२१.८	३५.८	९.२	१५.२	६१.६	३७.५	६१.०	२४.१	३९.१	८.०	१३.०
सहिदलखन गाउँपालिका	गोर्खा	५२.५	२१.२	४०.४	३१.३	५९.६	९.५	१८.२	६१.६	३१.५	५१.१	३०.१	४८.९	१२.४	२०.१
सुन्दरबजार नगरपालिका	लमजुङ	६६.९	३४.१	५१.०	३२.८	४९.०	१२.८	१.९	७४.२	३६.१	४८.७	३८.१	५१.४	१४.१	१९.०
लो धेकर दामोदरकुण्ड गाउँपालिका	मुस्ताङ	२८.०	९.३	३३.०	१८.८	६७.०	३.३	११.७	२४.६	१०.५	४२.८	१४.४	५८.५	४.०	१६.२
ताराखोला गाउँपालिका	बागलुङ	२३.७	१३.८	५८.१	९.९	४१.९	७.१	२९.८	३५.३	२४.७	६९.९	१०.६	३०.१	६.३	१७.८
काली गण्डकी गाउँपालिका	स्याङ्जा	५२.६	२८.४	५३.९	२४.३	४६.१	७.८	१४.८	५५.४	३२.९	५९.४	२२.५	४०.६	१७.६	३१.७
जम्मा		१९५६.७	१०४२.२	५३.३	९१४.५	४६.७	५९७.१	३०.५	१९५१.२	१०६५.१	५४.६	८८६.४	४५.४	५३५.८	२७.५

स्रोत: सम्बन्धित पालिकाहरूका विभिन्न बजेट पुस्तिकाहरू

अनुसूची: १०

गण्डकी प्रदेशका गाउँपालिका तथा नगरपालिकाका प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको वितरणको लागि प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सिफारिस गरेको रकम (रु.)

स्थानीय तहको नाम	२०७७/७८						२०७८/७९								
	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा	
चुमनुब्री गाउँपालिका	३२१०२६९				२०९३	२०९३	३२१२३६२	३५९९०६		०			१४७६९	१४७६९	३७४६७५
अजीरकोट गाउँपालिका	१६६७१५		२६४६३३		२४१९	२४१९	४३३७६७	१८५२७		६९७०६६			१७०६८	१७०६८	७३२६६१
बारपाक मुलिकोट गाउँपालिका	२४१७०७		५५३२८९		२४९०	२४९०	७९७४८६	२६८६५		५०४२३६			१७५७२	१७५७२	५४८६७३
धार्चे गाउँपालिका	२६०६४२				२३६८	२३६८	२६३०१०	३०२०२		०			१६७१२	१६७१२	४६९१४
आरुघाट गाउँपालिका	८५७				२४५४	२४५४	३३११	१०५२		०			१७३१९	१७३१९	१८३७१
भिमसेनथापा गाउँपालिका					२३८३	२३८३	२३८३	०		०			१६८१२	१६८१२	१६८१२
सिरानचोक गाउँपालिका			१६३५८४		२३३०	२३३०	१६५९१४	०		६७१७९			१६४४१	१६४४१	८३६२०
पालुटार नगरपालिका		५६१२९	१०६८३६४२		२४४७	२४४७	१०७४२२१८	०	३२२१४	११५५२०८४			१७२६४	१७२६४	११६०१५६२
गोरखा नगरपालिका			१०२५४७५९		२४८२	२४८२	१०२५७२४१	०		१५७६०९३५			१७५१७	१७५१७	१५७७८४५२
शहीद लखन गाउँपालिका			३४१२६१७		२६०१	२६०१	३४१५२१८	०		३९७५९३०			१८३५२	१८३५२	३९९४२८२
गण्डकी गाउँपालिका		१९५१२१			२६५१	२६५१	१९७७७२	०	१२४६३२	०			१८७०३	१८७०३	१४३३३५
नार्पाभूमि गाउँपालिका	९८०६३७				५२३५३	५२३५३	१०३२९९०	१४५०४१		०			५४०५	३०८७९	३६२८४
मनाङ डिस्त्रिक्ट गाउँपालिका	६१९७८२				६८७७५	६८७७५	६८८५५७	६९२६८०		०			५४१२	४०५६५	४५९७७
चामे गाउँपालिका	४६१४१				८७६३७	८७६३७	१३३७७८	८९७८		०			४११३	५१६९०	५५८०३
नासौँ गाउँपालिका	२६९०६६५				८८१८९	८८१८९	२७७८८५४	३५७३७८		०			४८४८	५२०१६	५६८६४
लो धेकर दामोदर कुण्ड गाउँपालिका	२५१६३५					०	२५१६३५	३३८६९		०			६५१०	१०५३६	१७०४६
घरपभोड गाउँपालिका	१३८६६८					०	१३८६६८	११९५९		०			४८९८	१५०३४	१९९३२
वारगु मुक्तीक्षेत्र गाउँपालिका	२०३५९१					०	२०३५९१	९९२५४		०			५८१६	११०५४	१६८७०
लोमान्थाङ गाउँपालिका	२७९७९					०	२७९७९	१०७९५		०			५४६४	१०७८९	१६२५३

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण - २०७८

स्थानीय तहको नाम	२०७७/७८						२०७८/७९							
	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा
थासा गाउँपालिका	१२६२१४		५९८१७२			०	७२४३८६	२५५२०		१९४८१२०	४७५०	१९९०९	२४६५९	१९९८२९९
अन्नपूर्ण गाउँपालिका	८१९०६		७४०२५९		२९१४२	२९१४२	८५१३०७	८७५१८		१४५९०७२	५४५३	२०६०१	२६०५४	१५७२६४४
रघुगंगा गाउँपालिका	२६८४३८				३०४७८	३०४७८	२९८९१६	५३५११४		०		२१५४५	२१५४५	५५६६५९
धवलागिरी गाउँपालिका	४७०९५२			१०२५९४	२८११७	१३०७११	६०१६६३	७५९९९२		०	३८६१०	१९८७६	५८४८६	८१८४७८
मालिका गाउँपालिका	२५२७०				३१६५९	३१६५९	५६९२९	४२३५५		०		२२३८०	२२३८०	६४७३५
मंगला गाउँपालिका	१५६००				३०९१४	३०९१४	४६५१४	३३७४७		०		२१८५३	२१८५३	५५६००
बेनी नगरपालिका	३०६१६				४०६८१	४०६८१	७१२९७	६६२३१		०		२८७५८	२८७५८	९४९८९
मादी गाउँपालिका	३८१६४४		५४३४९२१		२९५३६	२९५३६	५८४६१०१	५७२८८७		१०३१०३१९		३०८०४	३०८०४	१०९१४०१०
माछापुच्छे गाउँपालिका	९६८०५		१६३८७२९		२७७८५	२७७८५	१७६३३१९	७०३६०८		२७१८५०२	७५९०	२८९७८	३६५६८	३४५८६७८
अन्नपूर्ण गाउँपालिका	१३०७१९		१११६५७९		२७६४३	२७६४३	१२७४९४१	७७०२२		४८१६८९	६१८०	२८८३०	३५०१०	५९३७२१
पोखरा महानगरपालिका	३१७७९		३१४९८१८		४२६०१	४२६०१	३२२४१९८	२०९१७०		३३३७७३६	५३६५	४४४२९	४९७९४	३५९६७००
रुपा गाउँपालिका	४२०				३००५०	३००५०	३०४७०	१०३०५		०		३१३४०	३१३४०	४१६४५
दोर्दी गाउँपालिका	२२४१०१		२८९७५१४		५२७२७	५२७२७	३१७४३४२	२४९००		१६३६०१७		१६६९२	१६६९२	१६७७६०९
मस्यौडिदी गाउँपालिका	३३६२४६		१७५५१९६४		५१७५०	५१७५०	१७९३९९६०	७३८६४		२२०२३१९९	५९९०	१६३८२	२२३७२	२२११९४३५
कहोलासोथार गाउँपालिका	४८४		४०५५२०		४८९१६	४८९१६	४५४९२०	११८६७		१२५३६८०		१५४८५	१५४८५	१२८१०३२
मध्यनेपाल नगरपालिका	६१०		२२९६६७		५०३८१	५०३८१	२८०६५८	१४९५६		२७७७६६		१५९४९	१५९४९	३०८६७१
बैँशीसहर नगरपालिका			५२२०७५७		५३०५०	५३०५०	५२७३८०७	०		७८३९९८५		१६७९४	१६७९४	७८५६७७९
सुन्दरबजार नगरपालिका			६४४५५१७		४६३४१	४६३४१	६४९१८५८	०		४२७२८२२		१४६७०	१४६७०	४२८७४९२
राइनाश नगरपालिका					४६३३६	४६३३६	४६३३६	०		६१४६६४		१४६६८	१४६६८	६२९३३२
दुधपोखरी गाउँपालिका					४८१९३	४८१९३	४८१९३	०		०		१५२५६	१५२५६	१५२५६
भानु नगरपालिका					१२४८०२	१२४८०२	१२४८०२	०		०		५३६२९	५३६२९	५३६२९
ब्यास नगरपालिका					१३६३८३	१३६३८३	१३६३८३	०	७८८५५६	०		५८६०६	५८६०६	८४७१६२
म्याग्दे गाउँपालिका					१२०२७३	१२०२७३	१२०२७३	०		०		५१६८३	५१६८३	५१६८३

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण - २०७८

स्थानीय तहको नाम	२०७७/७८						२०७८/७९								
	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा	
शुक्लागण्डकी नगरपालिका					१२६७६२	१२६७६२	१२६७६२	०		०		५४४७२	५४४७२	५४४७२	
भिमाद नगरपालिका					११९७८७	११९७८७	११९७८७	०		०		५१४७४	५१४७४	५१४७४	
घिरिङ गाउँपालिका					११६०६०	११६०६०	११६०६०	०		०		४९८७३	४९८७३	४९८७३	
ऋषिङ गाउँपालिका					१३०७८९	१३०७८९	१३०७८९	०		०		५६२०२	५६२०२	५६२०२	
देवघाट गाउँपालिका					१२८०४४	१२८०४४	१२८०४४	०		०		५५०२३	५५०२३	५५०२३	
बन्दीपुर गाउँपालिका			९८९२४७६		११८१९१	११८१९१	१००१०६६७	०		१०३६७९६७		५०७८८	५०७८८	१०४१८७५५	
आँबुखैरेनी गाउँपालिका			४५३२२४२८		१२५६०३	१२५६०३	४५४४८०३१	०		३५०९८१७२		५३९७४	५३९७४	३५१५२१४६	
मैँडाकोट नगरपालिका					३०६७८२४	३१८७३७३	६२५५१९७	६२५५१९७	०		३५४४८९	१३८९९१३	१७४४४०२	१७४४४०२	
बुलिगटार गाउँपालिका					२९५२०००	२९५२०००	२९५२०००	०		०		१२८७२७५	१२८७२७५	१२८७२७५	
बौदीकाली गाउँपालिका					२९१२७६१	२९१२७६१	२९१२७६१	०		०		१२७०१६४	१२७०१६४	१२७०१६४	
हुप्सेकोट गाउँपालिका					३०९६९६७	३०९६९६७	३०९६९६७	०		०		१३५०४९०	१३५०४९०	१३५०४९०	
देवचुली नगरपालिका					३०६५४५६	२९०२६४३	५९६८०९९	५९६८०९९	०		३५३४०४	१२६५७५२	१६१९१५६	१६१९१५६	
कावासोती नगरपालिका					३९२४४३९	२७६८६९३	६६९३१३२	६६९३१३२	०		७४७०१५	१२०७३४०	१९५४३५५	१९५४३५५	
मध्यविन्दु नगरपालिका					३७६४७९३	३१३३४७६	६८९८२६९	६८९८२६९	०		६७३८६१	१३६६४११	२०४०२७२	२०४०२७२	
बिनयी त्रिवेणी गाउँपालिका			१२९७१७२		३३८४२६४	२९९७०८५	६३८१३४९	७६७८५२१	०		११०८१६३	४९९४९१	१३०६९३५	१८०६४२६	२९१४५८९
पुतलीबजार नगरपालिका					१३६८८	१३६८८	१३६८८	०		०		१५४६६	१५४६६	१५४६६	
फेदीखोला गाउँपालिका					१२५४९	१२५४९	१२५४९	०		०		१४१८०	१४१८०	१४१८०	
आँधीखोला नगरपालिका					१२५२२	१२५२२	१२५२२	०		०		१४१४८	१४१४८	१४१४८	
अर्जुनचौपारी गाउँपालिका					१२०१४	१२०१४	१२०१४	०		०		१३५७५	१३५७५	१३५७५	
भीरकोट नगरपालिका					१२३१६	१२३१६	१२३१६	०		०		१३९१५	१३९१५	१३९१५	
बिरुवा गाउँपालिका					१३५०१	१३५०१	१३५०१	०		०		१५२५४	१५२५४	१५२५४	
हरिनाश गाउँपालिका					१६०९४	१६०९४	१६०९४	०		०		१८१८४	१८१८४	१८१८४	
चापाकोट नगरपालिका					१२३०८	१२३०८	१२३०८	०		०		१३९०६	१३९०६	१३९०६	

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण - २०७८

स्थानीय तहको नाम	२०७७/७८						२०७८/७९							
	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा	पर्वतारोहण	खनिज	विद्युत	वन (संरक्षित क्षेत्र)	वन (राष्ट्रिय)	वन जम्मा	जम्मा
वालिङ नगरपालिका					१३१५९	१३१५९	१३१५९	०		०		१४८६९	१४८६९	१४८६९
गल्याङ नगरपालिका					१२९०३	१२९०३	१२९०३	०		४९५०५८०६		१४५८०	१४५८०	४९५२०३८६
कालीगण्डकी गाउँपालिका					१२७४६	१२७४६	१२७४६	०		५०४१८३८८		१४४०१	१४४०१	५०४३२७८९
मोदी गाउँपालिका	१८१९		१२३३८९४४		४६३७	४६३७	१२३४५४००	९६२		११६९०९५८		१२०९१	१२०९१	११७०४०११
जलजला गाउँपालिका	१९७३०				३३६५	३३६५	२३०९५	४२६८२		०		८७७५	८७७५	५१४५७
कुश्मा नगरपालिका			९७६२३१		३५१६	३५१६	९७९७४७	०		५९१६४३		९१६९	९१६९	६००८१२
फलेवास नगरपालिका			११८८२		३३५१	३३५१	१५२३३	०		०		८७३८	८७३८	८७३८
महाशिला गाउँपालिका					३०२२	३०२२	३०२२	०		०		७८८१	७८८१	७८८१
बिहादी गाउँपालिका			३७९७२७४		२९५३	२९५३	३८००२२७	०		५६५१९९०		७७०१	७७०१	५६५९६९१
पैयुँ गाउँपालिका			३३३९९४६		२९७३	२९७३	३३४२९१९	०		०		७७५३	७७५३	७७५३
बाग्लुङ नगरपालिका			१४७७२		१९६६९	१९६६९	३४४४१	०		१२०८७		१३६५४७	१३६५४७	१४८६३४
काठेखोला गाउँपालिका					१८१५५	१८१५५	१८१५५	०		०		१२६०३१	१२६०३१	१२६०३१
ताराखोला गाउँपालिका		१६२१५	२७७८९१		१९६३५	१९६३५	३१३७४१	०	४५९४७	८८१००६		१३६३१०	१३६३१०	१०६३२६३
तमानखोला गाउँपालिका	१६६०५			४९७६१	१८९१०	६८६७१	८५२७६	२८५००		०	१८७२७	१३१२७२	१४९९९९	१७८४९९
ढोरपाटन नगरपालिका					८८५८७	१९४४६	१०८०३३	१०८०३३	०		३३३३९	१३४९९३	१६८३३२	१६८३३२
निसीखोला गाउँपालिका					८२९३४	१८६०२	१०१५३६	१०१५३६	०		३१२११	१२९१३८	१६०३४९	१६०३४९
बडीगाड गाउँपालिका					१९४६८	१९४६८	१९४६८	०		०		१३५१४९	१३५१४९	१३५१४९
गल्कोट नगरपालिका					२०१५३	२०१५३	२०१५३	०		०		१३९९०१	१३९९०१	१३९९०१
बरेङ गाउँपालिका					१८१३९	१८१३९	१८१३९	०		८४४७१		१२५९२२	१२५९२२	२१०३९३
जैमुनी नगरपालिका			८८४८		१७९९९	१७९९९	१०६८४७	०		३१०६१५		१२४९५३	१२४९५३	४३५५६८
जम्मा	११०९९२४६	२६७४६५	१४८११९८०५	१७५३०६५२	२६६२५४५७	४४१५६१०९	२०३६४२६२५	५११७७०६	९९१३४९	२५६४५२२६७	२८२७९४१	१३३८१०९७	१६२०९०३८	२७८७७०३६०

स्रोत: प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग

अनुसूची: ११

गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता भएका जनसंख्या

जिल्ला		शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता भएका जनसंख्या								
		शारीरिक	दृष्टिबिहीन, कम देख्ने	नसुन्ने तथा कम सुन्ने	नसुन्ने नदेख्ने	बोलाईमा समस्या	मानसिक असक्षमता	वौद्धिक असक्षमता	धेरैखाले असक्षमता	जम्मा
गोर्खा	महिला	८६४	५८७	५६९	४४	३७३	१९२	८४	२३२	२९४५
	पुरुष	१२०२	५३८	६०७	४८	४१०	१८७	१०४	२२८	३३२४
	जम्मा	२०६६	११२५	११७६	९२	७८३	३७९	१८८	४६०	६२६९
मनाङ	महिला	१४	५	२९	१	१३	९	३	२३	९७
	पुरुष	२८	७	२२	०	२१	४	१	२४	१०७
	जम्मा	४२	१२	५१	१	३४	१३	४	४७	२०४
मुस्ताङ	महिला	५०	३२	५०	३	४२	२०	१२	२०	२२९
	पुरुष	५०	३२	५५	२	३६	१३	११	२४	२२३
	जम्मा	१००	६४	१०५	५	७८	३३	२३	४४	४५२
म्याग्दी	महिला	७००	४३९	८९०	५४	३७८	१३३	९९	३१०	३००३
	पुरुष	८९२	३८५	८४६	४१	३६९	११४	९८	३७४	३११९
	जम्मा	१५९२	८२४	१७३६	९५	७४७	२४७	१९७	६८४	६१२२
कास्की	महिला	१३३६	७७३	७३६	८९	४९४	२८१	१२३	४०५	४२३७
	पुरुष	१८७४	७५७	७४४	७६	६०६	३७१	१६७	३८७	४९८२
	जम्मा	३२१०	१५३०	१४८०	१६५	११००	६५२	२९०	७९२	९२१९
लम्जुङ	महिला	५६७	३३५	५१०	४५	३४४	९८	८१	२३३	२२१३
	पुरुष	७६९	२८८	५३५	४३	४४१	१२३	७६	२५७	२५३२
	जम्मा	१३३६	६२३	१०४५	८८	७८५	२२१	१५७	४९०	४७४५
तनहुँ	महिला	८५१	४६४	५१०	५१	४१८	२०८	८६	२३६	२८२४
	पुरुष	१२५३	४५६	४७९	४९	४८९	२२८	१३५	२५५	३३४४
	जम्मा	२१०४	९२०	९८९	१००	९०७	४३६	२२१	४९१	६१६८
नवलपुर	महिला	७१९	४०१	४५५	४७	३५७	१७३	८५	१८६	२४२३
	पुरुष	११२६	४२१	४६०	५४	४१८	२११	१०८	२१०	३००८
	जम्मा	१८४५	८२२	९१५	१०१	७७५	३८४	१९३	३९६	५४३१

जिल्ला	शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता भएका जनसंख्या									
	शारीरिक	दृष्टिबिहीन, कम देख्ने	नसुन्ने तथा कम सुन्ने	नसुन्ने नदेख्ने	बोलाईमा समस्या	मानसिक असक्षमता	वौद्धिक असक्षमता	धेरैखाले असक्षमता	जम्मा	
स्याङ्जा	महिला	८४३	४७९	३८०	३१	३४८	२१८	९०	१९३	२५८२
	पुरुष	१२४७	४७३	३५५	४१	३९२	२५१	११८	२५५	३१३२
	जम्मा	२०९०	९५२	७३५	७२	७४०	४६९	२०८	४४८	५७१४
पर्वत	महिला	६१५	२६०	२८५	२८	१९६	१४४	४९	१०४	१६८१
	पुरुष	७७९	२७०	३११	३१	२६१	१६५	६४	९१	१९७२
	जम्मा	१३९४	५३०	५९६	५९	४५७	३०९	११३	१९५	३६५३
बाग्लुङ	महिला	१०१९	४५१	४६४	३८	३३६	२४२	९३	१८४	२८२७
	पुरुष	१४३७	४४६	४८०	४१	३६९	२२५	९८	२५६	३३५२
	जम्मा	२४५६	८९७	९४४	७९	७०५	४६७	१९१	४४०	६१७९
गण्डकी प्रदेश	महिला	७५७८	४२२६	४८७८	४३१	३२९९	१७१८	८०५	२१२६	२५०६१
	पुरुष	१०६५७	४०७३	४८९४	४२६	३८१२	१८९२	९८०	२३६१	२९०९५
	जम्मा	१८२३५	८२९९	९७७२	८५७	७१११	३६१०	१७८५	४४८७	५४१५६

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

अनुसूची: ११
औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका जिल्लागत रुपमा रहेका विभिन्न व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरु

औद्योगिक वर्गीकरण	गोर्खा	मनाङ	मुस्ताङ	म्याग्दी	कास्की	लम्जुङ	तनहुँ	नवलपुर	स्याङ्जा	पर्वत	बाग्लुङ	गण्डकी प्रदेश
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	९५८	१६	६	३९१	४५७	२८३	५४७	३५२	१३४	३११	६१२	४०६७
खानी तथा उत्खनन्	५	०	०	६	३	३	१४	१२	२	३	३७	८५
उत्पादनमूलक उद्योग	१२०७	११	४५	७९१	२८९६	७१८	११३३	१५३९	८६९	५४६	११७३	१०९२८
विद्युत, ग्याँस	४३	९	०	१८	९	३४	८	३४	४	७	७०	२३६
पानी आपूर्ति	८२	३	०	४	१०५	३४	८२	५८	४	१६	१९	४०७
निर्माण	१८	०	१३	१४३	४६	५	१३	११	३	७	१३	२७२
थोक तथा खुद्रा व्यापार	४८०७	४७	१८३	२०९१	१६१९७	२८१०	६४५४	७२१९	४१६१	२२९२	४३१६	५०५७७
यातायात तथा भण्डारण	४०	३	१४	४६	५८	४५	२०	३०	२१	३६	५३	३६६
आवास तथा भोजन सेवा	१४४३	३११	३८३	५७८	६०७३	९३४	१९००	१७६६	१०९१	६४९	८८३	१६०११
सूचना तथा सञ्चार	२०	१	२	१२	१००	२४	४८	२९	१२	१०	२३	२८१
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	२८७	१२	१५	२१९	५८६	२०८	२५०	२४०	१६४	८०	२०१	२२६२
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१	०	०	०	६	१	०	२	०	०	०	१०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	९१	०	०	२३	२९५	५४	१०५	७५	६३	३५	५६	७९७
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	७	०	६	८	३०५	९	२०	२१	१२	८	३२	४२८
शिक्षा	५१६	२७	४८	२७०	९८२	४०९	६११	४१५	४८२	३४८	६५७	४७६५
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	६९३	१९	२६	२२३	६०४	४११	५९९	२४७	१४०	१४४	२९१	३३९७
कला, मनोरञ्जन	५४	७	२	१३	२६४	४२	२०	१६	१२	८	२८	४६६
अन्य सेवा	७००	२१	३२	२२७	१७५९	३८७	६०९	६७९	२३६	२२०	४५९	५३२९
जम्मा	१०९७२	४८७	७७५	५०६३	३०७४५	६४११	१२४३३	१२७४५	७४१०	४७२०	८९२३	१००६८४

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

अनुसूची १२

औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका विभिन्न व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरूले जिल्लागत रुपमा सिर्जना गरेको रोजगारी

औद्योगिक वर्गीकरण	गोर्खा	मनाङ	मुस्ताङ	म्याग्दी	कास्की	लम्जुङ	तनहुँ	नवलपुर	स्याङ्जा	पर्वत	बाग्लुङ	गण्डकी प्रदेश
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२२८७	११०	२४	१५९५	१९०१	८०२	९७२	१२१३	५१३	५८९	२८८६	१२८९२
खानी तथा उत्खनन्	१०३	०	०	५६	७३	२९	३२४	२५६	१९	४५	२९४	११९९
उत्पादनमूलक उद्योग	३६३५	१५	१५७	१८६२	११६१८	१८३४	४२०२	८३०९	२१२३	१४०१	२८४२	३७९९८
विद्युत, ग्याँस	२०९	३७	०	४२०	२०८	४१४	१९१	१६९	३१	५१	२८३	२०१३
पानी आपूर्ति	१८०	८	०	१८	४४२	१५३	२०४	२२५	१६	५४	८७	१३८७
निर्माण	७५	०	५१०	१८४	४६०	१५	६२	६२	९	४६	१२०	१५४३
थोक तथा खुद्रा व्यापार	९२६६	९९	३९७	४५४७	३४७०१	५३३८	१२३३६	१२७५५	७३२१	४२२०	८५१३	९९४९३
यातायात तथा भण्डारण	१७९	२०	३६	३६८	३८८	१५३	८९	१०९	१२९	१२९	२४३	१८४३
आवास तथा भोजन सेवा	३५०२	९३९	११५९	१५२४	२१८३७	२१३२	४३८८	४३३३	२३०२	१३२८	२१२८	४५५७२
सूचना तथा सञ्चार	१२३	५	६	६६	१२७४	१४४	३००	१८४	६५	७२	११७	२३५६
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	१०५०	५०	१०४	८७९	६०९०	११८३६	३२४८	१४२७	९५२	५२५	१७३३	२७८९४
घरजग्गा कारोबारको सेवा	७	०	०	०	६२	२	०	७	०	०	०	७८
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	१७८	०	०	४५	१०१५	१०४	२२९	१७२	११०	७२	११४	२०३९
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	१२	०	१५	२३	१४९७	१४	४२	८२	१९	१९	१०६	१८२९
शिक्षा	५३००	२४७	४७०	२६९८	१८७३०	४३४६	७२०९	६६७२	५७०५	३५३४	६१४३	६१०५४
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१९४३	९५	११६	१३३०	६२७८	११८६	१८१४	११३०	९६०	५३३	१८३०	१७२१५
कला, मनोरञ्जन	१६८	२९	४	२९	१२५३	११५	३३	२७	३५	१३	१०८	१८१४
अन्य सेवा	२२०६	४१	१०८	१००८	३९९१	७७८	१०४३	१२६४	६३७	३५२	२८२५	१४२५३
जम्मा	३०४२३	१६९५	३१०६	१६६५२	१११८१८	२९३९५	३६६८६	३८३९६	२०९४६	१२९८३	३०३७२	३३२४७२

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

अनुसूची १३
औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका प्रदेशगत रुपमा रहेका विभिन्न व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरु

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेस	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	नेपाल
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	४४०६	१२३१	६९२७	४०६७	४०८७	१५९०	१९२१	२४२२९
खानी तथा उत्खनन्	६०	३७	२६९	८५	८८	८	११६	६६३
उत्पादनमूलक उद्योग	१९३८०	१२६५४	३२७५५	१०९२८	१६१७०	४४२८	७७४३	१०४०५८
विद्युत, ग्याँस	२६८	१०	३२५	२३६	१०५	१०३	१९५	१२४२
पानी आपूर्ति	३७५	१८५	१०२९	४०७	३६४	७९	८६	२५२५
निर्माण	२७८	११०	५५०	२७२	१४३	१०८	१४७	१६०८
थोक तथा खुद्रा व्यापार	८९०२४	७४२२२	१४४४४८	५०५७७	८३६७२	२२७२८	३३३९८	४९८०६९
यातायात तथा भण्डारण	६७६	३२८	९१२	३६६	४७५	१९७	२२८	३१८२
आवास तथा भोजन सेवा	२४२६९	१०८१३	४७०२९	१६०११	१८७१५	६२३५	७४६८	१३०५४०
सूचना तथा सञ्चार	३९२	२४६	१३३१	२८१	३०३	८८	१५५	२७९६
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	३२३५	१३६९	७०९१	२२६२	२३८२	७०६	९५१	१७९९६
घरजग्गा कारोबारको सेवा	३०	२९	१२४	१०	८	२	४	२०७
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	१३९२	१०५५	३०१९	७९७	१२०४	२४६	४९१	८२०४
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	९६४	८९५	३३६७	४२८	९३२	१०७	१८०	६८७३
शिक्षा	७८६७	४३२४	१००३०	४७६५	६१११	३३७४	४३६८	४०८३९
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	३९७२	१७२५	४९६४	३३९७	२९४४	११५५	१८३३	१९९९०
कला, मनोरञ्जन	४७४	१५३	१३६७	४६६	२२७	४६	८८	२८२१
अन्य सेवा	११४५६	८२८४	१७३८३	५३२९	९८५९	१६०७	३५९६	५७५१४
जम्मा	१६८५१८	११७६७०	२८२९२०	१००६८४	१४७७८९	४२८०७	६२९६८	९२३३५६

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

अनुसूची १४

औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका विभिन्न व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरूले प्रदेशगत रूपमा सिर्जना गरेको रोजगारी

औद्योगिक वर्गीकरण	प्रदेश १	मधेस	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम	नेपाल
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२०४०९	४५०८	४३३३३	१२८९२	१५३६८	४३२४	५५७६	१०६४१०
खानी तथा उत्खनन्	८०८	२७६	३७७४	११९९	१४४६	५९	१६४	७७२६
उत्पादनमूलक उद्योग	१०१२७९	७९७७८	१६११९५	३७९९८	९३७०६	९८८३	२६६८४	५१०५२३
विद्युत, ग्याँस	३२८९	२२८	११४९३	२०१३	१३२३	५५३	१२७१	२०१७०
पानी आपूर्ति	१७४१	१०३५	६८१०	१३८७	३५३७	४४६	३५६	१५३१२
निर्माण	२८७४	९९९	६८६६	१५४३	१०९३	३१४	१०६१	१४७५०
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१६७७५४	१३४७०३	३२५२९२	९९४९३	१६०८१३	४००२९	६०२६२	९८८३४६
यातायात तथा भण्डारण	३३१५	१६९८	८०१४	१८४३	२९४१	११८५	१०३१	२००२७
आवास तथा भोजन सेवा	५४६६५	२५०६०	१४५०९०	४५५७२	४५७८१	१३३९८	१६७०७	३४६२७३
सूचना तथा सञ्चार	३७६७	२०५८	२६५६८	२३५६	३०५७	७६३	१२२०	३९७८९
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	२५४७३	१६०९२	१०१६९८	२७८९४	२१९६२	५९९४	७८६६	२०६९७९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	२०९	३१	१५३३	७८	१०३	८	१५	१९७७
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	३१४२	१७९८	२२१४७	२०३९	२६१८	४८४	१०२६	३३२५४
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	३२६३	३१५१	३३५६४	१८२९	३१५५	४६२	५७५	४५९९९
शिक्षा	९०३५१	५११०१	१६३९५८	६१०५४	७५५८३	२८५१८	४२७७१	५१३३३६
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	२७६५२	१३५७४	७०८३४	१७२१५	१९५९३	५९९७	९६३३	१६४४९८
कला, मनोरञ्जन	१७६७	६४५	१०२६६	१८१४	११८६	९७	२८७	१६०६२
अन्य सेवा	३२३२१	१८२५९	७६०६२	१४२५३	२०९९९	६४३७	८६९५	१७७०२६
जम्मा	५४४०७९	३५४९९४	१२१८४९७	३३२४७२	४७४२६४	११८९५१	१८५२००	३२२८४५७

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

अनुसूची १५

गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा सञ्चालनका लागि इजाजत पत्र लिएका एफ.एम. रेडियोहरूको सूची

क्र.सं	जिल्ला	एफ.एम	प्रसारण संस्था	फ्रिक्वेन्सी (मेगाहर्ज)	ट्रान्समिटर पावर आउटपुट (वाट)
१	मनाङ	रेडियो मनाङ	मनाङ सञ्चार विकास समाज	१०६.९	१००
२	मुस्ताङ	रेडियो मुस्ताङ	ग्रामीण सूचना तथा प्रविधि विकास केन्द्र	९८.८	५००
३	म्याग्दी	रेडियो म्याग्दी	ग्रामीण सामुदायिक विकास मञ्च	१०४.४	१००
४	म्याग्दी		म्याग्दी काली सञ्चार सहकारी	८८.२	५००
५	कास्की	रेडियो कास्की	शुभम क्रियशन मिडिया प्रा.ली.	९६.५	१००
६	कास्की	माछापुच्छे एफ.एम.	माछापुच्छे एफ.एम. प्रा.ली.	९१	१०००
७	कास्की	रेडियो अन्नपुर्ण	अन्नपुर्ण एफ.एम. प्रा.ली.	९३.४	१०००
८	कास्की	पोखरा एफ.एम.	पोखरा एफ.एम. प्रा.ली.	९५.८	२५०
९	कास्की	हिमचुली एफ.एम.	पोखरा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था	९२.२	५००
१०	कास्की	कान्तिपुर एफ.एम.	कान्तिपुर एफ.एम. प्रा.ली. पोखरा	१०१.८	१०००
११	कास्की	रेडियो सराङकोट	सराङकोट सहकारी संस्था	१०४.६	२५०
१२	कास्की	बाराही एफ.एम.	बाराही प्रसारण प्रा.ली.	९९.२	१०००
१३	कास्की	युथ एफ.एम.	भ्वाइस अफ युथ प्रा.ली.	९६.८	१००
१४	कास्की	नेशनल एफ.एम.	नेशनल एफ.एम. प्रा.ली.	८८.२	१००
१५	कास्की	अन्नपुर्ण एफ.एम.	अन्नपुर्ण एफ.एम. प्रा.ली.	९९.६	१००
१६	कास्की		तरंग प्रा.ली.	१०७.६	१००
१७	कास्की		पोखरा ब्रोडकास्टिङ	१०१.२	१०००
१८	कास्की	रेडियो छुनुमुनु	असल छुनुमुनु पब्लिकेशन प्रा.लि.	८७.९	५०
१९	कास्की		सामुदायिक जागरणका निमित्त हाम्रो अभियान	१०२.२	१००
२०	कास्की	रेडियो लेखनाथ	लेखनाथ सामुदायिक विकास तथा सञ्चार केन्द्र	१०६.६	१००
२१	कास्की		गोर्खा सञ्चार सहकारी	१०६	१००

क्र.सं	जिल्ला	एफ.एम	प्रसारण संस्था	फ्रिक्वेन्सी (मेगाहर्ज)	ट्रान्समिटर पावर आउटपुट (वाट)
२२	कास्की		सार्थक सामुदायिक विकास तथा सञ्चार केन्द्र	८९.१	१००
२३	कास्की	रेडियो सफलता	सफलता मिडिया प्रा.ली.	१०३.४	५०
२४	कास्की		दर्शन इन्टरनेशनल नेपाल प्रा.ली.	१०५.०	१००
२५	कास्की	न्युज एफ.एम.	न्युज एफ.एम. प्रा.ली.	९१.४	१००
२६	कास्की	रेडियो सारंगी	खुलुली मिडिया नेटवर्क प्रा.ली.	९३.८	१००
२७	कास्की	एपोस्टल एफ.एम.	एडभेन्टस्ट नेपाल	९४.६	१००
२८	कास्की	रेडियो डिजिटल	रेडियो डिजिटल नेटवर्क प्रा.ली.	९३.०	१००
२९	कास्की	रेडियो हेम्जा	हेम्जा सञ्चार सहकारी	८८.५	१००
३०	कास्की	रेडियो सिटी पोखरा	सिटी पोखरा मिडिया प्रा.ली.	१०५.६	१००
३१	कास्की	इमेज च्यानल	इमेज च्यानल प्रा.ली. पोखरा	९७.९	५००
३२	कास्की	सामुदायिक रेडियो, समृद्ध नेपाल	राष्ट्रिय शैक्षिक तथा सामाजिक विकास संस्था	९७.४	१००
३३	कास्की	रेडियो एस	फेवाताल मिडिया नेटवर्क प्रा.ली.	८९.८	१००
३४	कास्की	रेडियो इन्टरटेनमेन्ट	इन्टरटेनमेन्ट एफ.एम. प्रा.ली.	९१.८	१००
३५	कास्की	मेघा एमएम	मादीगंगा मल्टीमिडिया प्रा.ली.	९५.४	१००
३६	कास्की	जननी एफ.एम.	पद्मावती मिडिया प्रा.ली.	९०.६	१००
३७	कास्की	सामुदायिक रेडियो हरियाखर्क	श्री इन्टरनेशनल नेपाल फेलोसिप	९८.४	५००
३८	कास्की	रेडियो गण्डकी	सामुदायिक सञ्चार केन्द्र	९०.२	१०००
३९	कास्की	स्पीड एफ.एम.	रिचार्ज मिडिया प्रा.ली.	८९.५	१००
४०	गोरखा		भच्चेक सामुदायिक विकास तथा सञ्चार केन्द्र	८९.२	१००
४१	गोरखा	रेडियो जनभावना	रेडियो जनभावना सञ्चार प्रा.ली.	१०३.६	१००
४२	गोरखा	रेडियो बारपाक	गोरखा सूचना तथा सञ्चार सहकारी	१०६.४	१००
४३	गोरखा	रेडियो हर्मी	सामुदायिक रेडियो हर्मी	१०५.४	१००
४४	गोरखा	गोर्खा एफ.एम.	ब्रिटिस गोर्खा मिडिया नेटवर्क प्रा.ली.		
४५	गोरखा	रेडियो मनकामना	दारेचोक सञ्चार सहकारी	१०२.४	१००

क्र.सं	जिल्ला	एफ.एम	प्रसारण संस्था	फ्रिक्वेन्सी (मेगाहर्ज)	ट्रान्समिटर पावर आउटपुट (वाट)
४६	गोरखा	रेडियो गोरखा	गोरखा विकास तथा सञ्चार केन्द्र	९८.८	५००
४७	गोरखा		श्री मनकामना सूचना तथा सञ्चार सहकारी	१०३.९	१००
४८	गोरखा	गोरखकाली एफ.एम.	इन्नोभेट प्रा.ली.	१०३.६	१००
४९	गोरखा		च्चाइस मिडिया प्रा.ली.	९०.४	५००
५०	गोरखा	रेडियो मातृभूमि	ग्रेट मिडिया प्रा.ली.	९०.८	१००
५१	गोरखा		ग्रामीण विकास अभियान नेपाल	९८.७	१००
५२	गोरखा	युनाइटेड एफ.एम.	युनाइटेड एफ.एम. प्रा.ली.	९२.४	१००
५३	तनहुँ	रेडियो छिम्केश्वरी	छिम्केश्वरी सामुदायिक विकास तथा सञ्चार केन्द्र	१०६.२	१००
५४	तनहुँ	स्मार्ट एफ.एम.	स्मार्ट इन्टरटेनमेन्ट मिडिया प्रा.ली.	८९.४	१००
५५	तनहुँ	शुक्लागण्डकी एफ.एम.	शुक्लागण्डकी एफ.एम. प्रा.ली.	८९.६	१००
५६	तनहुँ	मादी सेती एफ.एम.	विकास मञ्च नेपाल	१०५.८	१०००
५७	तनहुँ		सगरमाथा सञ्चार सेवा	१०२.६	१००
५८	तनहुँ	व्यास एफ.एम.	अलओभर मिडिया नेटवर्क प्रा.ली.	९२.०	१००
५९	तनहुँ	दमौली एफ.एम.	दमौली सञ्चार सहकारी	९४.२	५००
६०	तनहुँ	रेडियो भानुभक्त	हरफ युवा साहित्य अभियान	१०४.२	१००
६१	तनहुँ		तनहुँ सूचना समाज सहकारी	९७.२	१०००
६२	तनहुँ	रेडियो बन्दीपुर	बन्दीपुर एफ.एम. प्रा.ली.	८८.८	१०००
६३	तनहुँ	ढोरबाराही एफ.एम.	ढोरबाराही एफ.एम. प्रा.ली.	८८.२	५०
६४	तनहुँ	मेरो साथी	मेरो साथी सञ्चार	१०७.२	१००
६५	लमजुङ		जागरण सामुदायिक सूचना तथा सञ्चार सहकारी	९०.८	५००
६६	लमजुङ	रेडियो लमजुङ	सूचना तथा सञ्चार सहकारी	८८.४	१००
६७	लमजुङ	रेडियो मर्स्याङ्दी	सामुदायिक विकास तथा सञ्चार केन्द्र	९५.०	५००
६८	लमजुङ	रेडियो चौतारी	लमजुङ हिमाल सूचना तथा सञ्चार सहकारी	९१.४	५००
६९	स्याङ्जा	रेडियो चापाकोट	चापाकोट सामुदायिक विकास केन्द्र	९१.६	५००

क्र.सं	जिल्ला	एफ.एम	प्रसारण संस्था	फ्रिक्वेन्सी (मेगाहर्ज)	ट्रान्समिटर पावर आउटपुट (वाट)
७०	स्याङ्जा	रेडियो आँधीखोला	आँधीखोला सञ्चार सहकारी	१०५.४	२५०
७१	स्याङ्जा	सामुदायिक रेडियो स्याङ्जा एफ.एम.	लक्ष्मी स्मृति सामुदायिक पुस्तकालय	८९.६	५००
७२	स्याङ्जा	कम्युनिटी रेडियो वालिङ	एजिको नेपाल	८९.२	१००
७३	स्याङ्जा	कालीगण्डकी एफ.एम.	गल्याङ सञ्चार प्रा.ली.	९२.२	५००
७४	स्याङ्जा		जनकल्याण मिडिया प्रा.ली.	१०६.५	१००
७५	पर्वत	रेडियो सत्यवाणी	गाउँसञ्चार	१०४.०	१००
७६	पर्वत	रेडियो पर्वत	ग्रामीण विकास सचेतन समाज	१०३.६	१००
७७	पर्वत	पञ्चासे एफ.एम.	पर्वत मिडिया हाउस	१०२.८	५००
७८	पर्वत	सिङ नेपाल	उर्जा तथा वातावरणीय विकास संस्था	९०	१००
७९	पर्वत	रेडियो शालिग्राम	सञ्चार नेपाल शिवालय	१००.६	५००
८०	पर्वत	रेडियो दिदी बहिनी	नारी उत्थान समाज	९५.२	५००
	बागलुङ	बागलुङ एफ.एम.	बागलुङ सूचना तथा सञ्चार सहकारी	९६.४	५००
८२	बागलुङ	रेडियो बुर्तीबाङ	कर्मभूमी कम्युनिकेशन एण्ड पब्लिकेशन	९५.६	५००
८३	बागलुङ		जनसञ्चार सहकारी	९१	१००
८४	बागलुङ		बिहानी बहुउद्देश्यी सहकारी संस्था	८९	१००
८५	बागलुङ	सामुदायिक रेडियो गल्कोट	गल्कोट सूचना तथा सञ्चार सहकारी	१०२.४	१००
८६	बागलुङ	धवलागिरी एफ.एम.	धवलागिरी एफ.एम. प्रा.ली.	९८.६	५००
८७	बागलुङ	सारथी एफ.एम.	रुद्रावती मिडिया प्रा.ली.	१०७.४	१००
८८	बागलुङ	सयपत्री एफ.एम.	निलगिरी एफ.एम. प्रा.ली.		
८९	बागलुङ	रेडियो ढोरपाटन	गरिबी निवारणका लागि वातावरणीय स्वास्थ्य शिक्षा	१०४.१	१००
९०	नवलपुर	रेडियो समर्थ	नेपाल मध्यविन्दु मिडिया हाउस	९२.१	१००
९१	नवलपुर	ह्याप्पी एफ.एम.	आभानी मिडिया प्रा.ली.	१०३.८	१००
९२	नवलपुर	दाउन्ने एफ.एम.	दाउन्ने सूचना सहकारी	१०३.४	५००

क्र.सं	जिल्ला	एफ.एम	प्रसारण संस्था	फ्रिक्वेन्सी (मेगाहर्ज)	ट्रान्समिटर पावर आउटपुट (वाट)
९३	नवलपुर	रेडियो कावासोती	कावासोती सूचना तथा सञ्चार केन्द्र	१०२.६	५००
९४	नवलपुर	रेडियो मध्यविन्दु	सामुदायिक सचेतना तथा सञ्चार प्रतिष्ठान	१०१.०	५००
९५	नवलपुर	रेडियो संकेत	संकेत मिडिया प्रा.ली.	१०६.७	१००
९६	नवलपुर	देवचुली एफ.एम.	देवचुली मल्टी ग्रुप प्रा.ली.	८९.५	१००
९७	नवलपुर	रेडियो चौतारी	रेडियो चौतारी प्रा.ली.	९८.५	१००
९८	नवलपुर	नवलपुर एफ.एम.	नवलपुर एफ.एम. प्रा.ली.	१०४.७	१००
९९	नवलपुर	विजय एफ.एम.	विजय सामुदायिक सूचना तथा सञ्चार सहकारी, गैँडाकोट	१०१.६	१०००

स्रोत: सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय, २०७८

अनुसूची १६
गण्डकी प्रदेशका केही मन्त्रालय तथा अन्य केही कार्यालयमा सुशासनका केही सूचांकहरूको अवस्था

कार्यालय	वेबसाइट	वार्षिक प्रतिवेदन/प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन	सूचना अधिकारी	नागरिक वडापत्र प्रकाशन	मन्त्रीपरिषदका निर्णयहरू/मन्त्रीस्तरका निर्णयहरू सार्वजनिक	सचिव बैठकका निर्णयहरू सार्वजनिक	स्वतः प्रकाशन नियमित	सुभाव तथा गुनासो	विद्युतीय हाजिरी	लैंगिक समावेशता
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
मुख्य न्यायधिवक्ताको कार्यालय	✓	✓	✓	✓			✓			
गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण, प्रतिष्ठान	✓	✓	✓				✓	✓	✓	
उद्योग वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय	✓		✓							
पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय	✓	✓	✓				✓			
कृषि विकास निर्देशनालय	✓	✓	✓				✓	✓		
प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गण्डकी	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓
प्रदेश लोकसेवा आयोग	✓	✓	✓				✓			
भौतिक पूर्वाधार, सहरी विकास तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
अर्थ मन्त्रालय	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		
उर्जा जलश्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓

कार्यालय	वेवसाइट	वार्षिक प्रतिवेदन/प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन	सूचना अधिकारी	नागरिक वडापत्र प्रकाशन	मन्त्रीपरिषदका निर्णयहरू/मन्त्रीस्तरका निर्णयहरू सार्वजनिक	सचिव बैठकका निर्णयहरू सार्वजनिक	स्वतः प्रकाशन नियमित	सुभाव तथा गुणासो	विद्युतीय हाजिरी	लैंगिक समावेशिता
भूमि व्यवस्था, कृषि सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
कानून सञ्चार तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
वन वातावरण तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
आन्तरिक मामिला मन्त्रालय	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		

स्रोत: विभिन्न मन्त्रालय तथा अन्य विभागका वेवसाइटहरूबाट, २०७८

अनुसूची १७

प्रदेश सरकारबाट गण्डकी प्रदेशका पालिकाहरूमा गएका विभिन्न शीर्षकका अनुदानहरू (रु. १० लाख)

पालिकाको नाम	२०७७/७८					२०७६/७७				
	समानिकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा	समानिकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा
भीमसेनथापा गाउँपालिका	१२.२			५.२	१७.४	१२.२			०.६	१२.८
अजिरकोट गाउँपालिका	१२.२	५.०	२.५	०.०	१९.७	१२.१	५.०		०.०	१७.१
चुननुव्री गाउँपालिका	१२.३	५.८	०.०	०.०	१८.१	११.८	३.४		०.०	१५.२
आरुघाट गाउँपालिका	१२.२	६.६	२.५	०.०	२१.३	१२.९	५.०		०.०	१७.९
पालुडटार नगरपालिका	१२.७	८.०	०.०	२.५	२३.२	१७.०	५.०	५.०	०.०	२७.०
गोरखा नगरपालिका	१२.८	३.०	२.५	०.०	१८.३	१६.७	०.०	५.०	०.०	२१.७
धार्चे गाउँपालिका	१२.३	३.९	१०.५	०.०	२६.७	१२.१	०.०	२.९	०.०	१५.०
बारपाक सुलिकोट गाउँपालिका	१२.४	०.०	१०.७	०.०	२३.१	१२.९	०.०	१०.०	०.०	२२.९
गण्डकी गाउँपालिका	१२.२	२.५	६.३	१.७	२२.६	१९.६	०.०	५.०	०.०	२४.६
सिरानचोक गाउँपालिका	१२.२	०.०	५.०	०.०	१७.२	१२.२	०.०	२.५	०.०	१४.७
सहिदलखन गाउँपालिका	१२.४	६.४	२.५	०.०	२१.३	१२.४	५.०	५.०	०.०	२२.४
गोरखा	१३५.९	४१.३	४२.५	९.४	२२९.१	१५१.८	२३.४	३५.४	०.६	२११.२
दोदी गाउँपालिका	१२.२	२.१	०.०	०.६	१४.९	१२.१	५.०	०.०	०.०	१७.१
मध्यनेपाल नगरपालिका	११.९	०.०	०.०	८.०	१९.९	१२.१	०.०	०.०	७.१	१९.२
राइनास नगरपालिका	११.९	५.०	५.०	०.०	२१.९	१२.९	५.३	५.०	०.०	२३.२
बेसीशहर नगरपालिका	१२.४	४.२	२.५	०.०	१९.१	१३.०	५.०	०.०	०.०	१८.०
क्व्होलासोथार गाउँपालिका	१२.१	०.०	६.४	३.३	२१.८	१२.१	०.०	०.०	०.०	१२.१
दुधपोखरी गाउँपालिका	१२.१	४.३	६.७	०.०	२३.१	१२.१	०.०	०.०	०.०	१२.१
मर्स्याडदी गाउँपालिका	१२.२	०.०	२.५	४.१	१८.८	१२.०	०.०	०.०	६.०	१८.०
सुन्दरबजार नगरपालिका	१२.१	०.०	७.५	२.५	२२.१	१२.३	०.०	७.१	०.०	१९.४
लमजुङ	९६.९	१५.६	३०.६	१८.५	१६१.५	९८.६	१५.३	१२.१	१३.१	१३९.१

पालिकाको नाम	२०७७/७८					२०७६/७७				
	समानिकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा	समानिकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा
पोखरा महानगर पालिका	२१.०	२०.८	३०.०	०.०	७१.८	२१.४	१०.०	५.१	०.०	३६.५
मादी गाउँपालिका	१२.२	०.०	५.०	०.०	१७.२	१३.४	०.०	५.०	०.०	१८.४
माछापुछ्रे गाउँपालिका	१२.२	३.०	१२.५	०.०	२७.७	११.९	०.०	१०.०	०.०	२१.९
रूपा गाउँपालिका	१२.१	०.०	१०.०	०.०	२२.१	१२.९	०.०	०.०	०.०	१२.९
अन्नपूर्ण गाउँपालिका	१२.२	०.०	०.०	५.०	१७.२	१२.०	०.०	५.९	०.०	१७.९
कास्की	६९.५	२३.८	५७.५	५.०	१५५.९	७१.७	१०.०	२६.०	०.०	१०७.७
वडिगाड गाउँपालिका	१२.३	२.५	७.५	०.०	२२.३	१२.४	५.०	०.०	०.०	१७.४
ताराखोला गाउँपालिका	१२.१	०.०	२५.०	०.०	३७.१	१२.१	२.०	४.५	०.०	१८.६
बाग्लुङ नगरपालिका	१२.८	०.०	३.५	२.५	१८.८	१४.४	०.०	१२.२	०.०	२६.६
वरेड गाउँपालिका	१२.१	२.९	२.५	०.०	१७.५	१२.१	४.०	०.०	४.९	२१.०
निसीखोला गाउँपालिका	१२.२	१.२	७.७	३.०	२४.१	१२.२	०.७	०.०	०.०	१२.९
गल्कोट नगरपालिका	१२.३	१.४	०.०	२.५	१६.२	१२.३	८.५	०.०	०.०	२०.९
तमानखोला गाउँपालिका	१२.२	४.९	५.०	५.०	२७.१	१२.१	७.७	०.०	०.०	१९.८
ढोरपाटन नगरपालिका	१२.४	०.०	०.०	९.८	२२.२	१२.३	०.०	२.५	८.२	२३.१
जैमिनी नगरपालिका	१२.३	२.८	४.५	०.०	१९.६	१२.४	९.५	०.०	०.०	२१.९
काठेखोला गाउँपालिका	१२.३	०.०	२.५	५.०	१९.८	१२.४	४.७	०.०	०.०	१७.०
बाग्लुङ	१२३.०	१५.७	५८.२	२७.८	२२४.७	१२४.७	४२.१	१९.२	१३.१	१९९.१
नार्पाभूमी गाउँपालिका	१२.२	०.०	०.०	९.३	२१.४	१२.१	०.०	०.०	२.८	१४.९
मनाङ्गडिस्याङ गाउँपालिका	१२.२	१०.०	०.०	०.०	२२.२	११.८	०.०	०.०	०.०	११.८
चामे गाउँपालिका	१२.१	११.८	०.०	०.०	२३.९	१२.०	२.५	०.०	०.०	१४.६
नासौँ गाउँपालिका	१२.२	२.८	०.०	५.०	१९.९	११.८	०.०	०.०	३.०	१४.८
मनाङ	४८.६	२४.६	०.०	१४.३	८७.४	४७.६	२.५	०.०	५.८	५६.०
घरपभोङ गाउँपालिका	१२.१	०.०	१०.०	३.१	२५.२	११.९	०.०	१०.०	०.०	२१.९

पालिकाको नाम	२०७७/७८					२०७६/७७				
	समानीकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा	समानीकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा
बारागुड मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	१२.१	४.१	५.०	१०.६	३१.८	११.७	०.०	५.०	५.०	२१.७
थासाङ गाउँपालिका	१२.१	३.२	०.०	३.८	१९.१	१२.०	०.०	०.०	०.०	१२.०
लोधेकरदामोदरकुण्ड गाउँपालिका	१२.२	४.८	५.०	०.०	२२.१	११.९	६.६	०.०	०.०	१८.५
लोमन्थाङ गाउँपालिका	१२.२	१०.०	५.०	०.०	२७.२	११.९	२.५	२.५	०.०	१६.९
मुस्ताङ	६०.९	२२.१	२५.०	१७.५	१२५.४	५९.४	९.१	१७.५	५.०	९१.०
मोदी गाउँपालिका	१२.१	७.८	०.०	२.५	२२.३	१२.१	४.५	५.०	०.०	२१.६
विहादी गाउँपालिका	१२.०	०.०	५.०	३.३	२०.३	१२.१	०.०	५.०	०.०	१७.१
फलेवास नगरपालिका	१२.०	६.३	५.०	०.०	२३.३	१२.१	७.५	०.०	०.०	१९.६
महाशिला गाउँपालिका	१२.०	३.५	५.०	०.८	२१.३	१२.१	५.०	०.०	०.०	१७.१
कुश्मा नगरपालिका	१२.३	६.०	२.५	२.८	२३.६	१२.५	५.०	०.०	०.०	१७.५
जलजला गाउँपालिका	१२.१	२.६	३.१	०.०	१७.८	१२.२	०.०	९.३	०.०	२१.५
पैयुँ गाउँपालिका	१२.१	४.०	३.२	०.०	१९.३	१२.३	५.०	०.०	०.०	१७.३
पर्वत	८४.७	३०.१	२३.८	९.४	१४७.९	८५.४	२७.०	१९.३	०.०	१३१.८
मंगला गाउँपालिका	१२.१	१३.८	२.५	०.०	२८.३	१२.१	५.०	०.०	०.०	१७.१
बेनी नगरपालिका	१२.०	३.१	२.२	०.०	१७.३	१३.५	५.८	०.०	०.०	१९.३
रघुगंगा गाउँपालिका	१२.२	१.६	४.९	०.०	१८.६	१२.०	०.०	२.५	०.०	१४.५
धवलागिरी गाउँपालिका	१२.२	०.०	३.५	८.९	२४.५	१२.०	०.०	०.०	५.०	१७.०
अन्नपूर्ण गाउँपालिका	१२.१	२.०	२.५	०.०	१६.६	११.९	०.०	०.४	०.०	१२.३
मालिका गाउँपालिका	१२.२	७.७	३.३	०.०	२३.१	१२.१	५.०	०.०	०.०	१७.१
म्याग्दी	७२.८	२८.१	१८.७	८.९	१२८.४	७३.६	१५.८	२.९	५.०	९७.३
शुक्लागण्डकी नगरपालिका	१२.६	०.०	२.५	३.७	१८.८	२४.२	०.०	०.०	०.०	२४.२
घिरिङ गाउँपालिका	१२.२	५.०	५.०	०.०	२२.२	१२.२	५.०	०.०	०.०	१७.२
भानु नगरपालिका	१२.७	०.०	५.८	०.०	१८.५	१४.५	०.०	३.६	०.०	१८.२

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक-सामाजिक विश्लेषण - २०७८

पालिकाको नाम	२०७७/७८					२०७६/७७				
	समानिकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा	समानिकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा
बन्दिपुर गाउँपालिका	११.९	०.०	६.१	०.०	१८.१	१२.३	५.०	०.०	०.०	१७.३
ऋषिङ गाउँपालिका	१२.४	०.०	६.१	०.०	१८.५	१२.४	९.६	०.०	०.०	२२.०
भिमाद नगरपालिका	१२.१	१०.८	२.५	५.०	३०.४	१६.९	०.०	११.४	०.०	२८.३
म्याग्दे गाउँपालिका	१२.१	७.२	७.५	०.०	२६.९	१२.१	३.५	०.०	०.०	१५.६
आँबुखैरैनी गाउँपालिका	१२.१	०.०	९.१	०.०	२१.२	१९.९	५.०	०.०	०.०	२४.९
देवघाट गाउँपालिका	१२.१	६.४	७.५	०.०	२६.०	१२.१	५.०	५.०	०.०	२२.१
व्यास नगरपालिका	१३.१	४.९	०.०	५.०	२३.०	१३.२	५.०	०.०	०.०	१८.२
तनहुँ	१२३.५	३४.३	५२.२	१३.७	२२३.७	१४९.८	३८.१	२०.०	०.०	२०७.९
गैंडाकोट नगरपालिका	१२.९	७.५	५.०	०.०	२५.४	२३.२	२.३	०.०	०.०	२५.५
बुलिङटार गाउँपालिका	१२.२	५.०	०.०	०.०	१७.२	१२.१	०.०	०.०	०.०	१२.१
हुप्सेकोट गाउँपालिका	१२.३	१.७	१३.१	०.०	२७.१	२१.४	३.८	५.०	०.०	३०.१
कावासोती नगरपालिका	१२.७	०.०	५.०	०.०	१७.७	१३.०	१०.०	१०.०	०.०	३३.०
बौदीकाली गाउँपालिका	१२.१	०.०	५.०	०.०	१७.१	१२.१	०.०	०.०	०.०	१२.१
मध्यबिन्दु नगरपालिका	१२.८	०.०	७.५	२.५	२२.८	२४.३	६.६	५.०	०.०	३६.०
विनयी त्रिवेणी नगरपालिका	१२.४	०.०	२.५	२.५	१७.४	२१.४	१.०	०.०	०.०	२२.४
देवचुली नगरपालिका	१२.४	५.९	३.४	०.०	२१.७	१२.६	०.०	८.१	०.०	२०.७
नवलपुर	९९.९	२०.१	४१.५	५.०	१६६.५	१४०.२	२३.७	२८.१	०.०	१९२.०
हरिनास गाउँपालिका	१२.१	०.०	९.०	२.५	२३.६	१२.१	०.०	५.५	२.५	२०.१
बिरुवा गाउँपालिका	१२.१	३.३	७.५	०.०	२२.९	१२.१	५.०	५.०	०.०	२२.१
आँधिखोला गाउँपालिका	१२.१	११.०	५.०	०.०	२८.१	१२.१	०.०	३५.६	६.६	५४.३
गल्याङ गाउँपालिका	१२.४	०.०	१५.०	५.०	३२.४	१२.६	५.०	५.०	६.०	२८.६
कालिगण्डकी गाउँपालिका	१२.१	०.०	१८.५	७.९	३८.५	१२.५	०.०	७.०	५.०	२४.५
अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	१२.१	०.०	६.६	०.०	१८.७	१२.२	०.०	१०.०	०.०	२२.२

पालिकाको नाम	२०७७/७८					२०७६/७७				
	समानीकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा	समानीकरण	सशर्त	समपुरक	विशेष	जम्मा
फेदीखोला गाउँपालिका	१२.०	०.०	१३.३	०.०	२५.३	१२.१	०.०	७.८	०.०	१९.९
वालिङ नगरपालिका	१२.७	०.०	६.१	०.०	१८.८	१३.३	०.०	५.०	१.६	१९.९
चापाकोट नगरपालिका	१२.२	१.५	१०.०	०.०	२३.७	१२.३	०.०	१०.०	०.०	२२.३
पुतलीबजार नगरपालिका	१२.६	१०.५	५.०	०.०	२८.१	१२.७	५.०	०.०	०.०	१७.७
भीरकोट नगरपालिका	१२.१	०.०	८.६	०.०	२०.६	१२.४	०.०	२८.८	०.०	४१.२
स्याङ्जा	१३४.३	२६.३	१०४.७	१५.४	२८०.७	१३६.४	१५.०	११९.६	२१.७	२९२.७
जम्मा	१०५०.०	२८१.९	४५४.६	१४४.७	१९३१.२	११३९.३	२२२.०	३००.०	६४.३	१७२५.६

स्रोत: एकिकृत वित्तीय विवरण, प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय